Dr. Julije Golik:

Latinska gramatika

19
A RAD U
ITAONICI

10: 14 redonv = redonds

Iz zaostavštine
VELJKA GORTANA
poklon Darinke Gortan-Premk

LATINSKA GRAMATIKA

ZA

SREDNJE ŠKOLE.

DRUGO NEPROMIJENJENO IZDANJE

PRIREDIO

DR. JULIJE GOLIK.

UKORIČENA STOJI 3 K.

U ZAGREBU.
TROŠAK I NAKLADA KR. HRV.-SLAV.-DALM. ZEMALJSKE VLADE.
1912.

Ova se knjiga ne smije prodavati skuplje nego za cijenu naznačenu na prednjoj strani.

ПФН=1263
10601
807.1-5
GOL
b

KR. ZEMALJSKA TISKARA, ZAGREB

Predgovor.

Po određenju visoke kr. zemaljske vlade ovo je izdanje nepromijenjeno. Prvo izdanje bilo je prekratko vrijeme u porabi, pa ima znatnih razloga, da se već sada ne mijenja ni tekst ni red građe. Opravdane želje gospode recenzenata, koji su ili javno progovorili o I. izdanju ili su mi privatno priopćili svoja opažanja, uvažit ću sa zahvalnošću u III. izdanju.

J. G.

UVOD.

§ 1. Latinski jezik ima ova slova:

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U V X Y Z
a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u v x y z.

Od tih slova samoglasnici su: *a, e, i, o, u, y.*

Kada dva samoglasnika čine jedan glas, zovu se dvoglasnici *(diphthongi).*

Obični su dvoglasnici: *ae, oe, au,* rijetki: *ei, eu, ui.*

Ostali glasovi su suglasnici; *x* i *z* se zovu dvostruki suglasnici.

Bilješka: 1. Rimljani su pisali samo velikim slovima. Sada se pišu velikim slovima: a) prva riječ svake rečenične cjeline, b) vlastita imena i pridjevi, koji su od njih izvedeni: *Rōma, Rōmānus,* c) pridjevi kao nadimci: *Alexander Māgnus.*

2 *K* se sačuvalo samo u riječi *Kalendae* i u kratici *K.* (= *Kaeso,* ime); *y* i *z* nalaze se samo u tuđim riječima: *syllaba, gaza.*

Izgovor.

§ 2. 1. Dvoglasnike izgovaraj ovako: *au* kao hrv. au, *ae* kao hrv. e (ili kao njemačko ä), *oe* kao hrv. e (ili njemačko ö), *ei* kao hrv. ej, *ui* kao hrv. uj, *eu* kao hrv. eu.

Bilješka. Treba li dva samoglasnika, koji obično čine dvoglasnik, razlučeno izgovarati, meće se na drugi znak dijereze (rastava): *āēr* izgovaraj ā-ēr, *poëta* izgovaraj po-ēta.

2. Za glasove *i* i *j* imali su Rimljani samo jedan znak *I; i.* Kao suglasnik (j) izgovaramo *i*: a) na početku riječi, ako za njim stoji samoglasnik: *iūs* = jus, *iaciō* = jacio; b) u riječi između dva samoglasnika: *pēior* = pejor, *Pompēius* = Pompejus. Ali u riječima, što su pozajmljene iz grčkoga, *i* je svagda samoglasnik: *Iōnia* = I-ōnia (ne Jonia).

Bilješka. Kod riječi, koje se svršavaju na *-ēius, -āius,* i kod riječi, koje su složene s *iaciō*, piše se *i* mjesto *ii*: *Vēī* (= Veii = Veji), *Grāīs* (= Grāiīs = Grajis), *abiciō* (= abiiciō = abjicio).

3. *C, c* izgovarali su Rimljani svagda kao hrv. *k;* sada je običaj izgovarati ga pred samoglasnicima *e, i, y* i pred dvoglasnicima: *ae, oe, eu* kao hrv. *c*, inače kao *k: cibus* = cibus, *Cyrus* = Cirus, *Caesar* = Cezar, *coetus* = cetus, ali: *crēdō* = kredo, *cum* = kum, *ac-cēdō* = ak-cedo, *vacca* = vaka, ali *vaccae* = vakce.

4. *q* dolazi samo u svezi s *u,* pa se *qu* izgovara kv: *aqua* = akva;

ngu pred samoglasnicima izgovara se ngv: *sanguis* = sangvis;

su pred samoglasnicima izgovara se sv: *suāvis* = svavis, *suētus* = svetus.

5. *S, s* izgovarali su Rimljani kao hrv. s; i danas ga tako izgovaramo, samo se uobičajilo, da ga među samoglasnicima po njemačkom načinu izgovaramo kao z: *rosa* = roza, *miseria* = mizeria.

6. Kratki slog *ti* vični smo izgovarati pred samoglasnicima kao hrv. ci: *nātiō* = nacio, *iustitia* = justicia. Izgovara se kao hrv. ti: a) kad je *i* dugo: *tōtius;* b) kad stoji pred njim s, t, x: *ostium* = ostium, *Mettius* = Metius, *Sextius* = Sekstius; c) u tuđim riječima: *Miltiades, Aegyptius.*

7. *x* se izgovara kao hrv. ks: *lux* = luks.

8. Glasovi *ch, ph, th, (aspirātae)* uzeti su iz grčkoga alfabeta, a izgovarali su se kao c, p, t, za kojima se čuje oštar hak: k^h, p^h, t^h. Ti haknuti glasovi prodrli su i u neke latinske riječi, n. pr. *pulcher* = pulk^{h}er.

Dioba suglasnika.

§ 3. Suglasnici se dijele:

A. po onom mjestu u ustima, gdje postaju, t. j. po organu na:

1. grlene *(gutturālēs):* c, k, q, g, n (pred grlenim glasovima)
2. zubne *(dentālēs):* t, d, n, s
3. usnene *(labiālēs):* p, b, f, m, v.

Bilješka. Glas klizavac l i drhtavac r ne pripadaju upravo nijednomu od ta tri organa.

B. po kakvoći glasa na bezvučne *(mūtae)* i zvučne *(sēmivōcālēs).*

1. Bezvučni *(mūtae)* su:

a) tvrdi *(tenuēs):* c, k, q, t, p

b) meki *(mediae)*: g, d, b
c) haknuti *(aspirātae)*: (ch), (ph), (th).
2. Zvučni *(sēmivōcālēs)* su:
a) slitni ili tekući *(liquidae)*: l, r
b) nosni *(nāsālēs)*: n (pred c, g, q), m, n
c) trveni *(spirantēs)*: s, f, v, i (= j).

Pregled suglasnika.

Kakvoća glasa	Stupanj glasa	Organ		
		gutturālēs	*dentālēs*	*labiālēs*
mūtae	*tenuēs*	c, k, q	t	p
	mediae	g	d	b
	aspirātae	(ch)	(th)	(ph)
sēmivōcālēs	*nāsālēs*	n pred c, g	n	m
	spirantēs		s	f, v, i (= j)
	liquidae	l		r

Rastavljanje slogova.

§ 4. Slogovi rastavljaju se po ovim pravilima:

1. Samoglasnik pred samoglasnikom čini za se slog, ako nijesu obadva stopljena u dvoglasnik: *de-us, audi-ēs.*

2. Suglasnik među dva samoglasnika pripada drugomu slogu: *a-mō, a-mī-ci-ti-a.*

3. Dva ili više suglasnika, ako se s njima može počinjati latinska riječ, pripadaju drugomu samoglasniku: *pa-tris (tres), ca-stra (strages)*, ali: *doc-tus, men-sa, om-nis, scrīp-sī*, jer se nijedna latinska riječ ne počinje s glasovima: ct, ns, mn, ps.

Bilješka. Ako se sastanu dva jednaka suglasnika, jedan pripada prvomu, drugi drugomu slogu: *an-nus, bel-lum.* To vrijedi i za: c-ch, p-ph, x-t: *Bac-chus, Sap-pho, sex-tus.*

4. Ako je riječ sastavljena, rastavlja se na svoje sastavine: *ab-est, post-ea, red-eō, sēd-itiō, sīc-ut, trāns-igō.*

Bilješka. Ako je od dvaju jednakih suglasnika jedan otpao, pripada onaj, koji ostaje, drugomu slogu: *su-spiciō, trān-scrībō.*

*

Količina (quantitās) slogova.

§ 5. Svaki je slog ili dug (-) ili kratak (⏑).

1. Slog je dug:

a) po naravi *(nātūrā)*, ako je u njemu dug samoglasnik ili dvoglasnik: *māter, poena, aurum.*

Bilješka. Svaki je samoglasnik dug, koji je postao od dvoglasnika ili stezanjem: *īnquīrō* (od *quaerō*), *cōgō* (od *coagō*).

b) položajem *(positiōne)*, ako su za kratkim samoglasnikom dva ili više suglasnika ili dvostruki suglasnik: *ferre, dūx, gāza.*

Bilješka. 1. *qu* se drži za jednostavni suglasnik, dakle *cŏquō.*

2. Pred skupovima ns, nf, gn, gm, nx, nct treba samoglasnik svagda izgovarati otegnuto: *cēnsor, māgnus, īnfēlīx, mōns* (ali *mŏntis*), *iūnctus.*

3. Slog ostaje obično kratak, ako su suglasnici, što stoje za samoglasnikom, *mūta cum liquidā*: *intĕgra, mediŏcris, tenĕbrae.*

2. Slog je kratak, ako je u njemu po naravi kratak samoglasnik: *păter.*

Bilješka. Slog ostaje uvijek kratak, ako za njegovim samoglasnikom stoji samoglasnik ili *h (vōcālis ante vōcālem brevis)*: *audĭō* (ali *audīmus*), *prĭor* (ali *prīmus*), *vĕhō.*

Naglašivanje.

§ 6. 1. Dvosložne riječi imaju naglasak *(accentus)* na pretposljednjem slogu: *māter, fēlix.*

2. Trosložne i višesložne riječi imaju naglasak na pretposljednjem slogu, ako je dug, a na trećem od kraja, ako je pretposljednji kratak: *amābam, īnfĭdus.* ali *pĕrfĭdus, confĕrre, fefēllī, ēdŭcō*, ali *ēdŭcō.*

3. Kad se čestice *quĕ, nĕ, vĕ* vežu za koju riječ, naglasak je na posljednjem slogu te riječi: *corporăque, aliăve;* ali ako je posljednji slog riječi kratak, a pretposljednji dug, pomiče se naglasak na treći slog od kraja: *mēnsăquĕ, plĕrăquĕ.*

Bilješka. Valja razlikovati: *útique* svakako, *ítaque* stoga od *utíque* = *et uti, itáque* = *et ita.*

OBLICI.

Česti govora.

§ 7. Česti su latinskoga govora ove:

A. *Nōmina* imena:

I. *substantīva* imenice

II. *adiectīva* pridjevi

III. *numerālia* brojevi
IV. *prōnōmina* zamjenice.
B. *Verba* glagoli.
C. *Particulae* čestice:
I. *adverbia* prilozi
II. *praepositiōnēs* prijedlozi
III. *coniūnctiōnēs* veznici
IV. *interiēctiōnēs* uzvici.

Imena i glagoli se pregibaju. Pregibanje imenâ zove se deklinacija, pregibanje glagolâ konjugacija.

Partikule (čestice) se ne pregibaju.

I. Nōmen substantīvum. Imenice.

Dioba imenica.

§ 8. Imenice su ili: 1. *nōmina abstracta*, ili: 2. *nōmina concrēta.*

Nōmina abstracta izriču svojstvo, djelovanje ili stanje: *virtus* krepost, *cursus* trčanje, *mors* smrt.

Nōmina concrēta znače lice ili stvar. Dijele se u: 1. *nōmina propria* vlastita imena: *Caesar*, *Rōma*, 2. *nōmina appellātīva* općena imena: *homo* čovjek, *equus* konj.

Bilješka. K imenima konkretnim pripadaju i *nōmina collēctīva* zbirne imenice: *populus* narod, *grex* stado.

Rod imenica.

§ 9. Imenice su ili muškoga roda *(masculīna,* kratica: *m.)* ili ženskoga *(fēmininа*, kratica: *f.)* ili srednjega *(neutra*, kratica: *n.)*.

Rod se imenica poznaje ili po značenju (prirodni rod: muški, ženski) ili po svršetku (gramatički rod: muški, ženski, srednji).

Imena lica.

§ 10. 1. Imena lica drže se prirodnoga roda: *pater* otac, *m.*, *māter* mati, *f.*

Bilješka. Gramatičkoga se roda drže imenice: *cōpiae f.* čete, *operae f.* radnici, *auxilia n.* pomoćne čete, *legiō f.* legija, *mancipium n.* rob.

2. *Commūnia* se zovu one imenice, koje za muški i za ženski rod imaju isti svršetak: *cīvis m.* i *f.* građanin, građanka,

parēns m. i *f.* otac, mati *(parentēs* roditelji je muškoga roda), *comes m.* i *f.* pratilac, pratilica.

3. *Mōbilia* zovu se imenice, koje za muški i za ženski rod imaju različan svršetak: *magister* učitelj — *magistra* učiteljica, *rēx* kralj — *rēgīna* kraljica, *victor* pobjednik — *victrîx* pobjednica.

Imena životinja.

§ 11. 1. Nijedno ime životinja nije srednjega roda.

2. Imena životinja ponajviše se drže gramatičkoga roda bez obzira na to, znače li mužjaka ili ženku *(epicoena): vulpēs f.* lisica, *rāna f.* žaba, *ānser m.* guska, *lepus m.* zec. Ako se hoće, da se razlikuje mužjak i ženka, dodaje se za muški rod *mās*, za ženski *fēmina: ānser mās* gusak, *ānser fēmina* guska.

Pored toga ima imena životinja, koja su:

3. *commūnia*: *bōs m.* vol, *f.* krava, *canis m.* pas, *f.* kuja.

4. *mōbilia: gallus* kokot — *gallina* kokoš, *lēo* lav — *leaena* lavica.

5. Neka imena imaju za svaki rod zasebnu riječ (kao i u hrv.: vol — krava): *taurus m.* bik, *vacca f.* krava; *aries m.* ovan, *ovis f.* ovca.

Imena stvari.

§ 12. Imena stvari drže se gramatičkoga roda, ali su ipak:

1. muškoga roda imena r i j e k a, v j e t r o v a, m j e s e c â;

2. ženskoga roda imena s t a b a l a;

3. ženskoga su roda kao i u grčkom jeziku imena z e m a l j a, g r a d o v a i o t o k a na-*u s* (grčki - ος): *Aegyptus f.*, *Corinthus f.*, *Rhodus f.*

B i l j e š k a: 1. *Pontus (Hellespontus)* i *Isthmus* su kao i u grčkom jeziku muškoga roda.

2- Grčke riječi uopće zadrže u latinskom jeziku svoj rod: *dialectus f.*, *periodus f.*, *diphthongus f.*

4. srednjega su roda sve riječi, što se ne sklanjaju: *fās* pravo, *nefās* nepravo, *ā longum* dugo a, *scīre tuum* tvoje znanje.

Dēclīnātiō. Deklinacija (sklonidba).

§ 13. Nauk o pregibanju uči nas poznavati one oblike, koje primaju imena, zamjenice i glagoli, da pokažu svoje značenje u rečenici.

Kod pregibanja se razlikuje o s n o v a i n a s t a v a k; osnova je u bitnosti stalna, a nastavak je ono pokretljivo, što se osnovi pridijeva, da joj se označi mijena značenja.

Od nastavka valja razlikovati svršetak riječi. Svršetak je glas ili skup glasova, koji stoje na kraju riječi. Tako je od osnove *c o r v o* nominativ *corvus*, nastavak *s*, a svršetak *us*.

Pregibanje imena i zamjenica zove se sklonidba *(dēclīnātiō)*. Osnove imenske i zamjeničke pregibaju se po padežima *(cāsūs)*; zato se oni nastavci, što im se pridijevaju, zovu p a d e ž n i n a s t a v c i. Oblik, koji postane, kad se pridjene padežni nastavak, zove se p a d e ž n i o b l i k. Tako je *c o m i t i s* padežni oblik osnove *c o m i t*, postao padežnim nastavkom *i s*.

Osobito se treba čuvati, da se ne pomiješa osnova s nominativom. Nominativ je sam sobom padežni oblik, pa je često sasvim različan od osnove. Tako je *c o m e s* (pratilac) nominativ osnove *comit*.

Osnova se najbolje razbira u genitivu plurala, jer što ostaje, kad se odbaci genitivni nastavak, može se uopće držati osnovom; tako je od genitiva *r ā n ā r u m*, *c o r v ō r u m*, *c ī v i u m*, *f r u c t ŭ u m*, *r ē r u m* nastavak *r u m* ili *u m*, a *rānā*, *corvo*, *cīvi*, *fructu*, *re* su osnove.

U latinskoj se sklonidbi razlikuju d v a b r o j a *(numerus)*: j e d n i n a *(singulāris)* i m n o ž i n a *(plūrālis)*.

U svakom broju ima po š e s t padeža, koji se, osim po obliku, mogu u rečenici tražiti i razaznavati i pitanjem.

Padež	Ime	Vrši u tom padežu u rečenici službu	Traži se pitanjem
1	*Nōmināt īvus*	subjekta imenskog predikata	tko? što? što?
2	*Genit īvus*	atributa objekta indirektnoga	čiji, a, e? koga? čega?
3	*Dat īvus*	objekta indirektnoga	komu? čemu?
4	*Accūsāt īvus*	objekta direktnoga	koga? što?
5	*Vocāt īvus*	padeža za dozivanje	
6	*Ablāt īvus*	adverbijalnih oznaka	čim? po čem? kako? kad?

Nominativ i vokativ zovu se nezavisni padeži *(cāsūs rēctī)*, a ostala četiri padeža zavisni padeži *(cāsūs oblīquī)*.

Bilješka. U staro vrijeme bila su u latinskom još dva padeža: *locātīvus* i *instrumentālis*. Od njih su se sačuvali samo neznatni ostaci u gdjekojim riječima, na pr. od *lokativa: domī* kod kuće, *rurī* na polju, zatim u imena gradova: *Corinthī, Rōmae*. Službu jednoga i drugoga padeža vrši ponajviše ablativ.

§ 14. Krajnji glas osnove zove se osnovni glas. Budući da se često osnovni glas različno stopio s padežnim nastavcima, nastalo je pet deklinacija, koje se najbrže poznaju po *genitivu singulara*. Zato je potrebno pored nominativa singulara svagda znati i genitiv singulara.

Po osnovnom glasu zovu se:

Vrste deklinacija	genitiv pl.	genitiv sing.	nom. sing.
1. ili *ā*	*mensā-rum*	*mensae*	*mens-ă*
2. ili *o*	*servō-rum*	*servī*	*servus*
3. ili *i* i konzonantska	*ovi-um* *lēg-um*	*ovis* *lēgis*	*ovis* *lēx*
4. ili *u*	*fructu-um*	*fructūs*	*fructus*
5. ili *ē*	*diē-rum*	*diēī*	*diēs*

§. 15. Za sve deklinacije vrijede ova pravila:

1. *vokativ* je jednak *nominativu* izuzevši riječi druge deklinacije na -*us*, koje imaju *vokativ sing.* na -*ĕ*.

2. riječi srednjega roda imaju: a) u *sing.* i *plur.* po tri padeža jednaka: *nom., akuz.* i *vok.* (kao i u hrv.): b) u *plur.* za sva ta tri padeža nastavak *ă* (kao i u hrv).

3. u *pluralu* je svagda *ablativ* jednak *dativu*.

Prva ili a - sklonidba.

§ 16. Po *a* - sklonidbi sklanjaju se one riječi, kojima se *nominativ sing.* svršuje na -*a*, *genitiv sing.* na -*ae* te su izuzevši imena, što znače mušku glavu i rijeke (§ 10. i 12.), ženskoga roda.

Singular	*Plural*
Nom. *rānă* žaba	*rānae* žabe
Gen. *rānae* žabe	*rānārum* žabâ
Dat. *rānae* žabi	*rānīs* žabama
Akuz. *rānăm* žabu	*rānās* žabe
Vok. *rānă* žabo!	*rānae* žabe!
Abl. *rānā* žabom	*rānīs* žabama.

§ 17. Bilješke. 1. Lična imena redovno imaju u *ablativu* prijedlog: ***ā*** *poētā* od pjesnika, ***ab*** *agricolā* od seljaka *(**ab** pred samoglasnicima i pred **h**)*, ***cum*** *poētā* s pjesnikom.

2. Pored *(pater, māter, fīlius) familiae* govorilo se i *familiās.*

3. *Dea* božica i *fīlia* kći svršavaju se u *dat.* i *abl. plur.* na ***ābus*** u svezama: *dīs et deābus, fīliīs et fīliābus.*

Druga ili o-sklonidba.

§ 18. Po o-sklonidbi sklanjaju se one riječi, kojima se nominativ sing. svršuje na ***us, er*** i ***um***, a genitiv sing. na ***-ī.*** Imenice na ***us*** i ***er*** su muškoga roda, imenice na ***um*** srednjega roda.

	Imenice na ***us***	Imenice na ***um***
	Singular	
Nom.	*corvus* gavran	*bellŭm* rat
Gen.	*corvī* gavrana	*bellī* rata
Dat.	*corvō* gavranu	*bellō* ratu
Akuz.	*corvŭm* gavrana	*bellŭm* rat
Vok.	*corvĕ* gavrane!	*bellŭm* rate!
Abl.	*corvō* gavranom	*bellō* ratom.
	Plural	
Nom.	*corvī* gavrani	*bellă* ratovi
Gen.	*corvōrum* gavranâ	*bellōrum* ratova
Dat.	*corvīs* gavranima	*bellīs* ratovima
Akuz.	*corvōs* gavrane	*bellă* ratove
Vok.	*corvī* gavrani!	*bellă* ratovi!
Abl.	*corvīs* gavranima	*bellīs* ratovima.

§ 19. Od riječi na ***er*** samo neke zadrže ***e*** u svim padežima, a ostale ga gube u zavisnim padežima (kao i u hrv. nepostojano ***a***).

Singular

Nom.	*puer* dječak	*ager* polje
Gen.	*puerī* dječaka	*agrī* polja
Dat.	*puerō* dječaku	*agrō* polju
Akuz.	*puerum* dječaka	*agrum* polje
Vok.	*puer* dječače!	*ager* polje!
Abl.	*puerō* dječakom	*agrō* poljem.

Plural

Nom.	*puerī* dječaci	*agrī* polja
Gen.	*puerōrum* dječakâ	*agrōrum* poljâ
Dat.	*puerīs* dječacima	*agrīs* poljima
Akuz.	*puerōs* dječake	*agrōs* polja
Vok.	*puerī* dječaci!	*agrī* polja!
Abl.	*puerīs* dječacima.	*agrīs* poljima.

Bilješka. Kao *puer* sklanjaju se još: *gener* zet, *socer* tast, *vesper* večer, *līberī* djeca i riječi složene s *fer* i *ger*: *sīgnifer* stjegonoša, *armiger* oružanik.

Pamti: *vir* čovjek, *virī, virō, virum, vir, virō*, plur. *virī, virōrum* itd.

§ 20. Bilješke. 1. U *genitivu sing.* stežu *iī* u *ī:* a) svagda vlastita imena na *āius* i *ēius: Gāī, Pompēī;* b) često imenice na *ius, ium: Vergilī, Horātī, imperī, negōtī.*

2. U *vokativu sing.* imaju *ī* (mjesto ie): a) vlastita imena na *āius, ēius, ius: Gāī, Pompēī, Vergilī*; b) *fīlius* sin: *fīlī, meus* moj: *mī* (ali samo u muškom rodu).

3. *Deus* bog ima u vok. sing. *deus*, u nom. i vok. plur. *dī (diī, deī)*, u dat. i abl. plur. *dīs (diīs, deīs).*

4. Genitiv plur. svršuje se na *um* mjesto na *ōrum:* a) u imenica, koje znače novac ili mjeru, naročito uz glavne brojeve: *dēnāriūm, sēstertiūm, nummūm, modiūm, talentūm* od *dēnārius* dinar, *sēstertius* sestercij, *nummus* novac, *modius* mjerov, *talentum* talenat (novac); b) *deūm* u frazi: *prō deūm hominumque fidem;* c) *duumvirūm, decemvirūm, līberūm* (od *līberī* djeca), pa *fabrūm* (od *faber* rukotvorac) i *sociūm* (od *socius* saveznik) u svezi s *praefectus* i dr.

§ 21. Bilješka za rod. a) Za prirodni rod *v.* § 10 i 12. b) Pamti: ženskoga je roda: *alvus* trbuh, *humus* zemlja; srednjega je roda: *vulgus* puk, svjetina.

Treća ili konzonantska i *i*-sklonidba.

§ 22. Ovoj sklonidbi pripadaju riječi, koje se u nom. sing. svršavaju različno, a u gen. sing. na ***is***.

Riječi, koje imaju u nom. i genit. jednaki broj slogova, zovu se jednakosložne *(parisyllaba): avis* ptica, gen. *avis*, *mare* more, gen. *maris*. Jednakosložne riječi imaju osnovu na *-i* (i-osnove).

Riječi, koje imaju u genit. jedan slog više nego u nom. zovu se nejednakosložne *(imparisyllaba): dolor* bol, gen. *dolōris*. Osnova im se svršava na konzonant (konzonantske osnove).

I. Konzonantske osnove.

§ 23. a) Sklonidba riječi muškoga i ženskoga roda.

	Singular	*Plural*
Nom.	*victor* pobjednik	*victōr-ēs* pobjednici
Gen.	*victōr-**is*** pobjednika	*victōr-**um*** pobjednikâ
Dat.	*victōr-ī* pobjedniku	*victōr-**ibus*** pobjednicima
Akuz.	*victōr-**em*** pobjednika	*victōr-ēs* pobjednike
Vok.	*victor* pobjedniče!	*victōr-ēs* pobjednici!
Abl.	*victōr-**e*** pobjednikom	*victōr-**ibus*** pobjednicima.

b) Sklonidba riječi srednjega roda.

	Singular	*Plural*
Nom.	*carmen* pjesma	*carmin-**a*** pjesme
Gen.	*carmin-**is*** pjesme	*carmin-**um*** pjesama
Dat.	*carmin-ī* pjesmi	*carmin-**ibus*** pjesmama
Akuz.	*carmen* pjesmu	*carmin-**a*** pjesme
Vok.	*carmen* pjesmo!	*carmin-**a*** pjesme!
Abl.	*carmin-**e*** pjesmom	*carmin-**ibus*** pjesmama.

Tako još:			*abl. sing.*	*nom. plur.*	*genit. plur.*
rēx,	*regis*	*(m.)* kralj:	*reg-**e***	*reg-**ēs***	*reg-**um***
lēx,	*lēgis*	*(f.)* zakon:	*lēg-e*	*lēg-ēs*	*lēg-**um***
dūx,	*ducis*	*(m.)* vođa:	*duc-**e***	*duc-ēs*	*duc-**um***
vōx,	*vōcis*	*(f.)* glas:	*vōc-e*	*vōc-ēs*	*vōc-**um***
sermō,	*sermōnis*	*(m.)* razgovor:	*sermōn-**e***	*sermōn-ēs*	*sermōn-**um***
mīles,	*mīlitis*	*(m.)* vojnik:	*mīlit-**e***	*mīlit-ēs*	*mīlit-**um***
laus,	*laudis*	*(f.)* hvala:	*laud-e*	*laud-ēs*	*laud-**um***
princeps,	*principis*	*(m.)* prvak:	*princip-**e***	*princip-ēs*	*princip-**um***
genus,	*generis*	*(n.)* rod:	*gener-e*	*gener-**a***	*gener-**um**.*

II. Osnove na -*i*.

§ 24. a) Sklonidba riječi muškoga i ženskoga roda.

	Singular	
Nom.	*cīvis* građanin	*nūbēs* oblak
Gen.	*cīvis* građanina	*nūbis* oblaka
Dat.	*cīvī* građaninu	*nūbī* oblaku
Akuz.	*cīvem* građanina	*nūbem* oblak
Vok.	*cīvis* građanine!	*nūbēs* oblače!
Abl.	*cīve* građaninom	*nūbe* oblakom.
	Plural	
Nom.	*cīvēs* građani	*nūbēs* oblaci
Gen.	*cīvium* građanâ	*nūbium* oblakâ
Dat.	*cīvibus* građanima	*nūbibus* oblacima
Akuz.	*cīvēs* građane	*nūbēs* oblake
Vok.	*cīvēs* građani!	*nūbēs* oblaci!
Abl.	*cīvibus* građanima	*nūbibus* oblacima.

b) Sklonidba riječi srednjega roda.

	Singular	
Nom.	*mare* more	*animal* životinja
Gen.	*maris* mora	*animālis* životinje
Dat.	*marī* moru	*animālī* životinji
Akuz.	*mare* more	*animal* životinju
Vok.	*mare* more!	*animal* životinjo!
Abl.	*marī* morem	*animālī* životinjom.
	Plural	
Nom.	*mari-a* mora	*animāli-a* životinje
Gen.	*mari-um* morâ	*animāli-um* životinjâ
Dat.	*mari-bus* morima	*animāli-bus* životinjama
Akuz.	*mari-a* mora	*animāli-a* životinje
Vok.	*mari-a* mora!	*animāli-a* životinje!
Abl.	*mari-bus* morima	*animāli-bus* životinjama.

Bilješke.

§ 25. U akuzativu sing. imaju *im*: 1. ove jednakosložne riječi: *sitis* žeđa, *febris* groznica, *puppis* krma, *turris* toranj, *secūris* sjekira. Dakle: *sitim, febrim, puppim, turrim, secūrim*; 2. jednakosložna imena rijeka i gradova na *is*: *Tiberis, Neapolis*. Dakle: *Tiberim, Neapolim*.

§ 26. U ablativu sing. imaju ***ī:***

1. Imenice, koje imaju u akuzativu sing. ***im*** (§ 25.). Dakle: *sitī, febrī, puppī, turrī, secūrī, Tiberī, Neapolī.*

Bilješka. Neke *i*-osnove imaju često u abl. sing. *i* pored ***e***, na pr. *cīvis, nāvis,* lađa, *amnis* rijeka, *ignis* vatra; svagda se govori *ignī* u svezi: *ferrō ignīque* mačem i ognjem; *aquā et ignī interdīcere* prognati.

2. Imenice srednjega roda na ***-e*** i na ***al, ar,*** ako u gen. sing. imaju dugo ***ā:*** *mare, animal, calcar* ostruga, dakle: *marī, animālī, calcārī.*

3. Imenice mjeseca na ***is*** i ***er*** i imenice na ***is,*** koje su isprva bili pridjevi: *Aprīlis — Aprīlī, aequālis* vršnjak — *aequālī, annālis* godišnjak — *annālī, familiāris* prijatelj — *familiārī, nātālis* rođendan — *nātālī.*

§ 27. U nom., akuz. i vok. plur. imaju ***ia*** imenice srednjega roda na ***e, al, ar*** (§ 26. 2.).

§ 28. U genitivu plur. imaju ***ium:***

1. imenice srednjega roda na ***e, al, ar,*** (§ 26. 2 i § 27.).

2. jednakosložne imenice na ***ēs*** i ***is:*** *vulpēs, hostis* neprijatelj. Dakle: ***vulpium, hostium.***

Izuzeci: *sēdēs* sjedište, *canis* pas, *iuvenis* mladić, dakle: *sēdum, canum, iuvenum.*

3. imenice, kojima se osnova svršuje bar na dva suglasnika: *dens* zub, *pars* dio, *arx* tvrđa, *os* kost, *nox* noć, *mons* brijeg, *imber* kiša, *as,* as (novac). Dakle: ***dent-ium, part-ium, arc-ium, oss-ium, noct-ium, mont-ium, imbr-ium, ass-ium.***

Izuzeci: *pater* otac, *māter* mati, *frāter* brat, dakle: *patrum, mātrum, frātrum.*

Parentēs (roditelji) ima obično je *parentum* nego *parentium.*

4. imenice: *faucēs* grlo, *līs* pravda, dakle: *faucium, lītium.*

5. imena naroda na *ās(ātis)* i *īs(ītis):* *Arpinās, Quirīs, Samnīs.* Dakle: *Arpinātium, Quirītium, Samnītium.*

Tako i: *nostrās(ātis)* naš zemljak : *nostrātium.*
vestrās(ātis) vaš zemljak : *vestrātium.*
optimātēs plemići : *optimātium.*
penātēs kućni bogovi : *penātium.*

§ 29. Imenice *m.* i *ž.* roda, koje imaju u gen. plur. *ium,* imaju kadšto u akuz. plur. ***īs*** pored ***ēs:*** *cīvīs* (pored *cīvēs*), *artīs* (pored *artēs*), *nāvīs* (pored *nāvēs*).

§ 30. Neke nepravilne imenice:

1. *bōs m.* i *f.* goveče, *bovis* itd., *bovēs*, *boum*, *būbus* (rijetko *bōbus)*, *bovēs* itd.

2. *caro f.* meso, *carnis* itd., gen. pl. *carnium.*

3. *iter n.* put, *itineris*, *itinerī*, *iter* itd.

4. *Iuppiter*, *Iovis*, *Iovī*, *Iovem*, *Iove.*

5. *nix f.* snijeg, *nivis*, *nivī* itd., gen. pl. *nivium.*

6. *senex m.* starac, *senis*, *senī* itd., gen. pl. *senum.*

7. *vīs f.* jakost, u sing. samo *vim*, *vī;* pl. *vīrēs*, *vīrium*, *vīribus* itd.

8. *praeceps* strm, *praecipitis* itd., *anceps*, *ancipitis* itd., ali abl. sing. na-*ī*, nom. i akuz. pl. sred. roda na-*ia.*

§ 31. Dodatak. K trećoj sklonidbi pripadaju i dvije jednosložne osnove muškoga roda na-*u:* *grūs* ždral i *sūs* svinja: *gruis*, *gruī* itd., *gruēs*, *gruum*, *gruibus* itd., ali *sūs* ima u dat. i abl. pl. obično *sūbus* mj. *suibus.*

§ 32. Rod riječi III. sklonidbe.

Za prirodni rod vidi § 10.—12.

er i ***or*** su *masculina*:
s, ***ō***, ***x*** pak *feminina*,
e i ***l***, ***ur***, ***men*** i ***ar***
sve to znači srednju stvar.
Al' na ***ōs*** i ***nīs*** i ***guīs***,
ēs (itis) i ***ex*** *(icis)*
su *masculini generis*,
neutra pak na ***us*** ***sa*** ***ris.***

Primjeri.

imber continuus neprestana kiša
salūs, ūtis pūblica opće dobro
mercēs, ēdis parva malena plata
ōrātiō, ōnis longa dug govor
pāx (pācis) certa siguran mir
mare tranquillum mirno more
ebur (eboris) pretiōsum skupocjena bjelokost

amor vērus istinska ljubav
laus māgna velika hvala
aestās, ātis fervida vruće ljeto
imāgō, ĭnis pulchra lijepa slika
lēx (lēgis) sevēra oštar zakon
animal māgnum velika životinja
nōmen clārum slavno ime
calcar acūtum oštra ostruga

mōs patrius starinski običaj
sanguis ruber crvena krv
fīnis extrēmus krajnja granica
caespes (caespitis) vīvus svjež busen
veriex (verticis) summus najviši vrh

---

tempus (temporis) futūrum buduće vrijeme; *vulnus (vulneris) cruentum* krvava rana; *genus (generis) humānum* ljudski rod; *ius (iūris) cīvīle* građansko pravo.

§ 33. Izuzeci u rodu.

Muški jesu: *sāl*, *sōl*, *pēs*
dens i *fōns* i *pariēs*,
collis, *lapis*, *mēnsis*, *mōns*,
orbis, *piscis*, *pulvis*, *pōns*,
ās i *grex* i *aquilō*,
ōrdo, *sermō*, *pugiō*.
Rijeke dodaj, pa još i to:
životinje na ***us*** i ***ō***.
Od muških riječi na ***or*** i ***ōs***
među ženske ubroj *arbor* i *dōs*.
Srednjeg roda jesu pak:
caput glava, *ōs* i *lac*,
ōs i *aes* i *vēr*, *cadāver*,
iter, *marmor*, *cor*, *papāver*.

Primjeri.

sāl candidus bijela sol
pēs dexter desna noga
fōns frīgidus studen izvor
collis aprīcus prisojan brežuljak
mēnsis sextus šesti mjesec
orbis universus terrārum vasioni svijet
pulvis dēnsus gusta prašina
ās parvus malen as
aquilō frīgidus hladan sjever
sermō patrius materinji jezik
Tiberis flāvus žuti Tiber
lepus timidus plašljivi zec

sol splendidus sjajno sunce
dēns acūtus oštar zub
pariēs altus visok zid
lapis dūrus tvrd kamen
mōns altus visoko brdo
piscis marīnus morska riba
pōns sublicius drveni most
grex māgnus veliko stado
ōrdō novus nov red
pugiō cruentus krvav mač
leō rutilus žućkasti lav
mūs parvus mali miš

---

arbo alta visoko stablo
dōs magna veliki miraz

---

caput (capitis) cānum sijeda glava
ōs (ossis) dūrum tvrda kost
aes (aeris) aliēnum dugovi
cadāver cruentum krvava lješina
marmor Parium parski mramor
lac (lactis) concrētum usireno mlijeko
ōs (ōris) parvum malena usta
vēr amoenum ugodno proljeće
iter longum dugačak put
cor (cordis) meum moje srce
papāver mātūrum zreo mak.

Odjek za klasične filologije

§ 34. Dodatak k pravilima za rod.

Pridjevi i participi, koji su postali imenice, zadržavaju rod imenice, koju treba u misli dodati, na pr. *Aprīlis m.*, *Octōber m.*, jer treba dodati *mēnsis*. Tako i: *annālis m.* (dod. *liber*) godišnjak, *torrēns m.* (dod. *fluvius*) bujica, *oriēns m.* (dod. *sōl*) istok, *occidēns m.* (dod. *sōl*) zapad, *nātālis m.* (dod. *diēs*) rođendan.

§ 35. Četvrta ili u-sklonidba.

Imenice četvrte sklonidbe svršavaju se u nom. sing. na ***ŭs*** ili na ***u***, a u gen. sing. na ***ūs***. Imenice na ***us*** su muškoga roda, a na ***u*** su srednjega roda.

Singular

Nom. Vok.	*fructŭs* plod plode!	*cornū* rog, rože!
Gen.	*fructūs* ploda	*cornūs* roga
Dat.	*fructuī* plodu	*(cornū)* rogu
Akuz.	*fructŭm* plod	*cornū* rog
Abl.	*fructū* plodom	*cornū* rogom

Plural

Nom. Ak. Vok.	*fructūs* plodovi(e)	*cornua* rogovi(e)
Gen.	*fructuum* plodovâ	*cornuum* rogovâ
Dat. Abl.	*fructibus* plodovima	*cornibus* rogovima.

§ 36. Bilješke k padežima.

1. Mjesto *ibus* imaju ***ubus:*** a) dvosložne imenice na *-cus: lacus-lacubus*, *quercus-quercubus;* b) imenice *artus-artubus* ud, *tribus-tribubus* tribus, *partus-partubus* porod; *portus* luka ima i *ibus* i *ubus*.

2. *Domus* se sklanja ovako:
sing. *domus, domūs, domuī, domum, domō.*
plur. *domūs, domuum, domibus, domōs, domibus.*

Bilješka. Stari lokativ *domī* znači kod kuće.

§ 37. Bilješke k rodu.

Ženskoga su roda: *Īdus, tribus, porticus*
acus, manus i *domus.*

Īdūs Martiae 15. ožujka; *tribus urbāna* gradski tribus; *porticus opāca* hladovit trijem; *acus acūta* oštra igla; *manus dextra* desnica; *domus aurea* zlatna kuća.

Peta ili e-sklonidba.

§ 38. Imenice pete sklonidbe svršuju se u *nom. sing.* na ***ēs***, u *gen.* na ***eī***, a roda su ženskoga.

	Singular	*Plural*
Nom. Vok.	***diēs*** dan, dane!	***diēs*** dani
Gen.	***diēī*** dana	***diērum*** danâ
Dat.	***diēī*** danu	***diēbus*** danima
Akuz.	***diĕm*** dan	***diēs*** dane
Abl.	***diē*** danom	***diēbus*** danima.

Bilješke k padežima.

1. U *gen.* i *dat. sing.* je ***e*** dugo, ako je pred njim samoglasnik: *diēī*, a kratko, ako je pred njim suglasnik: *rĕī, spĕī, fidēī.*

2. Samo *diēs* i *rēs* imaju potpun *plural; aciēs, spēs* i *speciēs* imaju u *pluralu* samo *nom.* i *akuz.;* ostale imenice imaju samo *singular.*

Bilješke k rodu. Muškoga su roda *diēs* dan, *meridiēs* podne, ali je ipak *diēs* ženskoga roda, kad znači: rok, vrijeme.

Nepravilna sklonidba.

§ 39. *I.* ***Dēfectīva*** (nepotpune) zovu se one imenice, koje se upotrebljavaju ili samo u pojedinim padežima *(dēfectīva cāsibus)* ili samo u jednom broju *(dēfectīva numerō).*

A. Dēfectīva cāsibus.

1. Imenice s jednim padežem: *vēnum dare* prodavati, *infitiās īre* tajiti. Neke imenice 4. deklinacije nalaze se samo u *abl. sing.: iūssū* na zapovijed, *iniūssū* bez zapovijedi, *nātū* rodom, *mandātū* po nalogu itd. *Sponte (meā, tuā, suā)* s voljom.

2. Imenice s dva padeža: *fors* slučaj, *forte* slučajno; *forās* van, *forīs* vani; *nihil* ništa. za *nom.* i *akuz. sing.* (ostali se padeži nadoknađuju: *nullīus reī, nullī reī, nullā rē).*

3. Imenice s tri padeža: *vīs* jakost, *vim, vī,* plur. *vīrēs, vīrium, vīribus; (vix)* promjena, *vicis, vicem, vice,* plur. *vicēs, vicibus; nēmo* nitko, *nēminī, nēminem,* gen. *nullīus,* abl. *nullō; (ops)* pomoć, *opis, opem, ope,* plural čitav: *opēs, opum, opibus.*

4. Imenice s četiri padeža: *(diciō)* vlast, *diciōnis, diciōnī, diciōnem, diciōne.*

B. *Dēfectīva numerō.*

1. *Singulāria tantum* t. j. imenice, koje se upotrebljavaju samo u singularu: a) mnoge apstraktne imenice, kao *iūstitia* pravednost, *scientia* znanje; b) *nōmina propria: Caesar;* c) *nōmina collēctīva: plēbs* puk; d) *nōmina māteriālia: aurum* zlato; e) pojedine imenice, kao *vēr* proljeće, *īndolēs* prirodne sposobnosti, *aes aliēnum* dugovi. Amo pripada većina imenica 5. sklonidbe (v. § 38. bilj. 2.).

2. *Plūrālia tantum* t. j. imenice, koje se upotrebljavaju samo u pluralu. Amo pripadaju mnoga imena naroda, gradova, svetkovina, gora: *Aboriginēs, Athēnae, Saturnālia, Alpēs*; imena glavnih mjesečnih dana: *Kalendae, Nōnae, Īdūs;* i mnoge pojedine riječi, kao:

I. sklonidbe:	*angustiae* klanac	*indūtiae* primirje	*minae* prijetnja
	dēliciae naslada	*fēriae* praznici	*reliquiae* ostaci
	dīvitiae bogatstvo	*īnsidiae* zasjeda	*tenebrae* tmina
II. sklonidbe:	*līberī* djeca	*īnferī* donji svijet	*arma* oružje
	posterī potomci	*superī* gornji svijet	*castra* tabor
III. sklonidbe:	*fidēs, ium* žice, citara	*moenia, ium* zidine	
	precēs, um molba	*māiōrēs, um* pređi.	

Neke imenice imaju u *plur.* još i drugo značenje nego u *singularu:*

aqua voda	*aquae* ljekovite vode, toplice
cōpia mnoštvo, zaliha	*cōpiae* čete
lītera slovo	*lītterae* pismo, znanosti
auxilium pomoć	*auxilia* pomoćna vojska
impedimentum zapreka	*impedimenta* prtljaga
rostrum kljun	*rostra* govornica
aedes (aedis) hram	*aedēs (aedium)* kuća
fīnis međa	*fīnēs* zemlja
pars dio	*partēs* stranka, uloga
sāl sol	*sālēs* dosjetke.

C. *Indēclīnābilia* zovu se imenice, koje se ne sklanjaju, ali mogu u rečenici vršiti različnu službu, na pr. *fās* pravda, *nefās* nepravda, grijeh, *māne* jutrom: *māne tōtum* cijelo jutro, *prīmō māne* zorom.

§ 40. II. ***Abundantia*** zovu se one riječi, koje imaju više oblika ili različne sklonidbe (*heteróclita*) ili različna roda (*heterogénea*).

A. *Heteroclita: requies, ētis* mir, akuz. *requiētem* i *requiem*, abl. *requiēte* i *requiē; vās, vāsis* posuda, u plur. *vāsa, ōrum, īs; vesper, ī* večer: *ad vesperum* (i *ad vesperam*) pod večer, *vesperī* i *vespere* u večer; *luxuria* i *luxuries, māteria* i *māteries; conātum* i *conātus; plēbs, plēbis* i *plēbēs, plēbeī* i *plēbī.*

B, *Heterogenea: iocus* šala, plur. *ioca, ōrum* i *iocī; locus* mjesto, plur. *locī* mjesta (u knjigama), *loca* mjesta (na zemlji), krajevi.

§ 41. Sklonidba grčkih imenica.

U latinskom jeziku ima grčkih imenica, koje se ponajviše sklanjaju kao i latinske. Gdjekoje zadržavaju u nekim padežima grčke oblike ili uz latinske imaju i grčke. Naglašuju se po pravilima latinskoga naglašivanja: *Miltíādēs, philosóphia,* a rod zadržavaju grčki.

1. I. sklonidba na ***ās:*** *Aeneās, -ae, -ae, -am* (pjesn. *-ān), -ā, -ā.*

I. „ „ ***ēs:*** *Anchīsēs, -ae, -ae, -am* (pjesn. *ēn), -a, -ā.*

2. II. sklonidba. Vlastita imena na ***eus*** imaju u vok. *ĕu*, a drukčije se sklanjaju pravilno po II. sklonidbi: *Orpheus, -ī, -ō, um, Orphĕu -ō.* — U gen. plur. nalazi se ***-ōn*** mjesto ***-ōrum*** u naslovima knjiga: *būcolicōn, geōrgicōn.* — Samo rijetko se u nom. i akuz. sing. zadržavaju grčki završeci: *Delos, Delon.*

3. III. sklonidba.

a) Nom. sing. Imena lica na ων obično odbacuju ***n:*** *Platō, ōnis.*

b) Gen. sing. Feminina na *ō* imaju ***us***: *Dīdō, -ūs, -ō, -ō, -ō, -ō,* ali i *Dīdō, Dīdōnis.*

Vlastita imena na *ēs* imaju mjesto *-is* često *-ī; Demosthenēs, Demosthenī.*

c) Akuz. sing. Grčki nastavak ***-a*** imaju *aēr, aether, Pan* i kadšto zemljopisna i vlastita imena: *apud Marathōna, Salamīna, Hectora.*

Jednakosložne riječi na ***is*** imaju ***im*** (pjesn. *-in*): *poēsim, basim.*

d) Vok. sing. Mnoga vlastita imena na *-s* odbacuju ga: *Atlas- Atla, Daphnis-Daphni;* imena na *-ēs* imaju i *ēs* i *ē: Sōcratēs* i *Sōcratē.*

e) Gen. plur. svršuje se na *-on* u naslovima knjiga: *metamorphōseōn.*

f) Dat. i abl. plur. imenica na ***-ma*** svršuje se na ***-īs***: *poēmatīs.*

g) Akuz. plur. svršuje se pored ***ēs*** i na ***-ăs,*** osobito u imenima: *Macédonăs, Allóbrogăs.*

II. Nōmen adiēctīvum. Pridjevi.

Sklonidba.

§ 42. U latinskom jeziku ima najviše onakovih pridjeva, o ji se za muški i srednji rod sklanjaju po o-sklonidbi, a za ženski rod po a-sklonidbi. U nom. sing. svršuju se dakle na:

a) *us, a, um:* ***bonus, bona, bonum*** dobar, dobra, dobro;

b) *er, a, um: pulcher, pulchra, pulchrum,* lijep, lijepa, epo.

Sam je za sebe pridjev *satur, satura, saturum* sit, a, o.

*

Singular

Nom.	*bonus*	*bona*	*bonum*	*sacer*	*sacra*	*sacrum*
Gen.	*bonī*	*bonae*	*bonī*	*sacrī*	*sacrae*	*sacrī*
Dat.	*bonō*	*bonae*	*bonō*	*sacrō*	*sacrae*	*sacrō*
Akuz.	*bonum*	*bonam*	*bonum*	*sacrum*	*sacram*	*sacrum*
Vok.	*bone*	*bona*	*bonum*	*sacer*	*sacra*	*sacrum*
Abl.	*bonō*	*bonā*	*bonō*	*sacrō*	*sacrā*	*sacrō.*

Plural

Nom.	*bonī*	*bonae*	*bona*	*sacrī*	*sacrae*	*sacra*
Gen.	*bonōrum*	*bonārum*	*bonōrum*	*sacrōrum*	*-ārum*	*-ōrum*
Dat.		*bonīs*			*sacrīs*	
Akuz.	*bonōs*	*bonās*	*bona*	*sacrōs*	*sacrās*	*sacra*
Vok.	*bonī*	*bonae*	*bona*	*sacrī*	*sacrae*	*sacra*
Abl.		*bonīs*			*sacrīs*	

Kao *bonus, a, um* sklanjaju se i participi na *us, a, um: laudātus* 3.

Kao što kod većine imenica na *er* (§ 19.) ne pripada *e* osnovi, tako ne pripada ni kod većine pridjeva, ali pripada osnovi i ostaje u svim padežima u pridjevâ:

asper, aspera, asperum hrapav *miser, misera, miserum* bijedan
līber, lībera, līberum slobodan *prosper, prospera, prosperum* povoljan.
tener, tenera, tenerum nježan

Dexter desni ima *dextra, dextrum* i *dextera, dexterum.*

Pridjevi na *-ius* imaju u vok. sing. svagda *ie*: *ēgregius* izvrstan: *ēgregie.*

§ 43. Pridjevi treće sklonidbe sklanjaju se po i-sklonidbi i imaju u abl. sing. *i*, u nom., akuz., vok. pl. srednjega roda *ia*, u gen. pl. *ium.*

Pridjevi te sklonidbe imaju ili tri ili dva završetka ili jedan završetak.

	Tri završetka.			Dva završetka.		Jedan završetak.	
				Singular			
	m.	f.	n.	m. f.	n.	m. f.	n.
Nom.	*ācer*	*ācris*	*ācre*	*fortis*	*forte*	*fēlīx*	
Gen.		*ācris*		*fortis*		*fēlīcis*	
Dat.		*ācrī*		*fortī*		*fēlīcī*	
Akuz.	*ācrem*	*ācrem*	*ācre*	*fortem*	*forte*	*fēlīcem*	*fēlīx*
Vok.	*ācer*	*ācris*	*ācre*	*fortis*	*forte*	*fēlīx*	
Abl.		*ācrī*		*fortī*		*fēlīcī*	
				Plural			
	m.	f.	n.	m. f.	n.	m. f.	n.
Nom.	*ācrēs*	*ācrēs*	*ācria*	*fortēs*	*fortia*	*fēlīcēs*	*fēlicia*
Gen.		*ācrium*		*fortium*		*fēlīcium*	
Dat.		*ācribus*		*fortibus*		*fēlīcibus*	
Akuz.	*ācrēs*	*ācrēs*	*acria*	*fortēs*	*fortia*	*fēlīcēs*	*fēlīcia*
Vok.	*ācrēs*	*ācrēs*	*ācria*	*fortēs*	*fortia*	*fēlīcēs*	*fēlīcia*
Abl.		*ācribus*		*fortibus*		*fēlīcibus.*	

§ 44. Bilješke.

1. U abl. sing. ***e,*** a u gen. pl. ***um*** imaju ovi pridjevi s jednim završetkom (srednj. roda pl. nemaju):

pauper	*dīves*	*particeps*	*prīnceps*
paupere	*dīvite*	*participe*	*prīncipe*
pauperum	*dīvitum*	*participum*	*prīncipum.*

Vetus star ima *vetere, vetera, veterum.*

2. U gen. pl. imaju ***um:*** *inops, memor,* dakle *inopī, inopum; memorī, memorum.*

3. Participi na ***āns*** i ***ēns*** imaju u abl. sing. ***e,*** ako se upotrebljavaju kao imenice ili pravi participi, inače imaju ***ī,*** ali svagda imaju u plur. ***ia, ium.*** Dakle *ā sapientī virō* od mudra čovjeka, ali *ā sapiente* od mudraca; svagda: *sapientia, sapientium.*

§ 45. Nepravilna sklonidba.

1. *Dēfectīva. Plūrālia tantum* su: *paucī* malo njih, *plērīque* većina, najviše njih, *cēterī* ostali.

Bilješka. Od *cēterī* nalaze se u sing. uz zbirne imenice oblici: *cētera* (na pr. *cētera multitūdō*) i *cēterum* (na pr. *cēterum vulgus*), a inače ga nadomješćuje u sing, *reliquus*.

2. *Indēclīnābilia* su: *frūgī* valjan, čestit, *nēquam* nevaljan, *tot* toliko, *quot* koliko i njihove složenice: *totidem, aliquot*.

3. Imenice *ultor, ultrix* i *victor, victrix* upotrebljavaju se i kao pridjevi, pače *ultrix, victrix* imaju kod pjesnika i srednji rod pl.: *tēla ultrīcia, arma victrīcia*.

Komparacija ili poređenje.

§ 46. Latinski pridjevi imaju kao i hrvatski tri stepena *(gradus)*: 1. *positīvus*, 2. *comparātīvus*, 3. *superlātīvus*.

§ 47. Komparativ se pravi tako, da se genitivni završeci *i* ili ***is*** odbace, pa se za muški i ženski rod doda preostalom dijelu pridjeva ***ior***, a za srednji rod ***ius***.

clārus	*clārī*	*clār-**ior**,*	*clār-**ius***
līber	*līberī*	*līber-**ior**,*	*līber-**ius***
piger	*pigrī*	*pigr-**ior**,*	*pigr-**ius**,*
pulcher	*pulchrī*	*pulchr-**ior**,*	*pulchr-**ius***
celer	*celeris*	*celer-**ior**,*	*celer-**ius***
lēvis	*lēvis*	*lēv-**ior**,*	*lēv-**ius***
fēlīx	*fēlīcis*	*fēlīc-**ior**,*	*fēlīc-**ius***
prūdēns	*prūdentis*	*prūdent-**ior**,*	*prūdent-**ius**.*

Sklonidba komparativa.

Komparativi se sklanjaju po III. sklonidbi te imaju: ***e, a, um***.

	Singular		*Plural*	
	m. f.	n.	m. f.	n.
Nom. Vok.	*altior*	*altius*	*altiōrēs*	*altiōra*
Gen.	*altiōris*		*altiōrum*	
Dat.	*altiōrī*		*altiōribus*	
Akuz.	*altiōrem*	*altius*	*altiōrēs*	*altiōra*
Abl.	*altiōre*		*altiōribus*.	

Bilješka. *Plūrēs* više ima *plūra, plūrium, complūrēs* više njih, mnogi: *complūra, complūrium*.

§ 48. Superlativ se pravi tako, da se genitivni završeci *i* ili ***is*** odbace, pa se preostalom dijelu pridjeva doda ***-issimus, a, um***:

clārus, clāri clar-issimus, a, um
fēlix, fēlīcis fēlīc-issimus, a, um

prūdēns, prūdentis prūdent-issimus, a, um
lēvis, lēvis, lēv-issimus, a, um.

Bilješka. *Dīves* bogat ima uz *dīvitior, dīvitissimus,* i *dītior dītissimus; nēquam* nevaljan *nēquior, nēquissimus, frūgi* čestit *frūgālior, frūgālissimus.*

Pridjevi na ***er*** (2. i 3. sklonidbe) prave superlativ pridjevši nominativu sing. muškoga roda *rimus, a, um: līber* slobodan, *līber-rimus, ācer* oštar, *ācer-rimus, pauper* siromašan, *pauper-rimus.*

Vetus star (gen. *veteris*) ima superl. *veterrimus* (ali komp. *vetūstior)*; *mātūrus* zreo ima pored *mātūrissimus* i *mātūrrimus.*

§ 49. Pridjevi na ***-ilis***

facilis lak, *similis* sličan *humilis* ponizan
difficilis težak, *dissimilis* različan

prave superlativ tako, da se gen. završetak ***is*** odbaci, a preostalom dijelu pridjeva doda ***limus***, *a, um*, dakle: *facillimus, difficillimus, simillimus, dissimillimus, humillimus.*

§ 50. Sastavljeni pridjevi na *dicus, ficus, volus* imaju komparativ na *entior, entius*, superlativ na *entissimus, a, um* (kao da im se nominativ svršuje na *dicens, ficens, volens).*

malédicus klevetan *maledicentior, ius, maledicentissimus*
benéficus dobrotvoran *beneficentior, ius, beneficentissimus*
benévolus dobrohotan *benevolentior, ius, benevolentissimus.*

Tako i *próvidus* brižan, oprezan, *providentior, providentissimus.*

§. 51. Nepravilnu komparaciju imaju ovi pridjevi:

bonus dobar *melior, melius* bolji *optimus* najbolji
malus zao *pēior, pēius* gori *pessimus* najgori
māgnus velik *māior, māius* veći *māximus* najveći

parvus malen *minor*, *minus* manji *minimus* najmanji
multus mnogi sing. *plūs (n.)* više *plūrimus* najviše.
pl. *plūrēs*, *plura*, gen. *plūrium*.

Bilješka. *Plūs* se upotrebljava samo u nom. i akuz. sing. i to ili supstantivno: *plūs aurī* više zlata, ili adverbijalno: *plūs tē dīligō* više te ljubim. U gen. sing. upotrebljava se samo uz glagole, koji znače cijeniti: *plūris aestimāre* više cijeniti. U plur. upotrebljava se u svim padežima i ima uvijek komparativno značenje, na pr. *plūrēs librōs scrīpsit* napisao je više knjiga (nego tko drugi). *Complūrēs* nema komparativnoga značenja, prevodi se s: više njih, mnogi, nekoji, na pr. *complūrēs librōs scrīpsit* napisao je više = nekoliko, (dosta) knjiga.

§ 52. *Dēfectīva (gradibus)*.

1. Pozitiva nemaju:

	dēterior gori, lošiji	*dēterrimus* najgori
(*ūltrā* s one strane)	*ūlterior* onostranski	*ūltimus* posljednji, najdalji
(*intrā* unutra)	*interior* nutarnjiji	*intimus* najnutarnjiji, najdalji
(*prope* blizu)	*propior* bliži	*proximus* najbliži
	ōcior brži	*ōcissimus* najbrži
	potior preči	*potissimus* najpreči
	prior prvi (od dvojice)	*primus* prvi (od više njih)
	citerior ovostranski	———

2. Komparativa nemaju na pr. *falsus* lažan *falsissimus*; *novus* nov (za komp. *recentior) novissimus* zadnji, posljednji: *sacer* svet (za komp. *sanctior) sacerrimus*; *vetus* star (za komp. *vetustior) veterrimus*.

3. Superlativa nemaju komparativi: *iūnior* mlađi *(iūniōrēs* mlađi ljudi), *senior* stariji *(seniōrēs* stariji ljudi) i nekoliko pridjeva kao *alacer* veseo, bodar, *propinquus* bližnji, *longinquus* udaljen.

4. Komparativ opisuju s *magis* više, a superlativ s *māximē* najviše pridjevi na ***-us,*** pred kojim je samoglasnik:

idōneus vrstan: *magis idōneus*, *māxime idōneus*
ēgregius izvrstan: *magis ēgregius*, *māxime ēgregius*
arduus strm: *magis arduus*, *māxime arduus*.

Pridjevi na ***quus*** imaju pravilnu komparaciju: *antiquus* starinski *antiquior*, *antiquissimus*.

§. 53. *Abundantia.* Ova četiri pridjeva imaju dvojak nepravilan superlativ:

(exterus izvanji) *exterior extrēmus* (rijetko *extimus)* posljednji, krajnji
(īnferus donji) *īnferior īnfimus* i *īmus* najdonji, najniži
(superus gornji) *superior suprēmus* i *summus* posljednji, najviši
(posterus slijedeći) *posterior postrēmus* posljednji, *póstumus* posmrče.

Bilješka. 1. Participi mogu se porediti samo onda, ako su postali pridjevi: *praestans* odličan, *doctus* učen itd.

2. Pamti ova pojačanja: a) za komparativ: *etiam māior* još veći, *multo māior* mnogo veći; b) za superlativ: *longe māximus* kud i kamo najveći, *vel māximus* pa i najveći, *quam māximus* što najveći (veći).

III. Numerāle. Brojevi.

§ 54. Brojevi *(numerālia)* jesu:

1. glavni *(cardinālia)* na pitanje: koliko? *quot?*
2. redni *(ōrdinālia)* na pitanje: koji po redu? *quotus?*
3. diobeni *(distribūtīva)* na pitanje: po koliko? *quotēni?*
4. priložni *(adverbia numerālia)* na pitanje: koliko puta? *quotiēns?*

§ 55.

Rimske znamenke	1. *Cardināl*ia	2. *Ōrdināl*ia
I	*ūnus, -a, -um* jedan	*prīmus, -a, -um* prvi
II	*duo, -ae, -o* dva	*secundus (alter)* drugi
III	*trēs, tria* tri	*tertius* treći
IV	*quattuor* četiri	*quartus* četvrti
V	*quīnque* pet	*quīntus* peti
VI	*sĕx* šest	*sextus* šesti
VII	*sĕptem* sedam	*septĭmus* sedmi
VIII	*ŏctō* osam	*octāvus* osmi
IX	*nōvem* devet	*nōnus* deveti
X	***dĕcem*** deset	***decimus*** deseti
XI	*ŭndĕcim*	*ūndecimus*
XII	*duŏdĕcim*	*duodecimus*
XIII	*tr(ĕdĕcim*	*tertius decimus*
XIV	*quattuórdĕcim*	*quārtus decimus*
XV	*quĭndĕcim*	*quīntus decimus*
XVI	*sĕdĕcim*	*sextus decimus*
XVII	*sep(énděcim*	*septimus decimus*
XVIII	***duodēvīgintī***	*duodēvīcēsimus*
XIX	***ūndēvīgintī***	*ūndēvīcēsimus*
XX	***vīgintī*** dvadeset	***vīcēsimus*** dvadeseti
XXI	***ūnus et vīgintī*** ili ***vīgintī ūnus***	***ūnus*** *et vīc., vīc. prīmus*
XXII	*duo et vīgintī, vīgintī duo*	*alter et vīc., vīcēsimus alter*
XXVIII	***duodētrīgintā***	*duodētrīcēsimus*
XXIX	***ūndē(trīgintā***	*ūndētrīcēsimus*
XXX	***trīgintā***	***trīcēsimus***
XL	*quadrāgintā*	*quadrāgēsimus*
L	*quīnquāgintā*	*quīnquāgēsimus*
LX	*sexāgintā*	*sexāgēsimus*
LXX	*septuāgintā*	*septuāgēsimus*
LXXX	*octōgintā*	*octōgēsimus*
XC	*nōnāgintā*	*nōnāgēsimus*
C	***centum*** sto	***centēsimus*** stoti
CI	*centum et unus, centum unus*	*centēsimus prīmus*
CII	*centum et duo, centum duo*	*centēsimus alter*
CC	***dŭcentī -ae -a***	*ducentēsimus*
CCC	***trĕcentī -ae -a***	*trecentēsimus*
CD	*quadringentī -ae -a*	*quadringentēsimus*
D ili Iↀ	*quīngentī -ae -a*	*quīngentēsimus*
DC	*sēscentī -ae -a*	*sēscentēsimus*
DCC	*septingentī -ae -a*	*septingentēsimus*
DCCC	*octingentī -ae -a*	*octingentēsimus*
DCCCC	*nōngentī -ae -a*	*nōngentēsimus*
M (CIↀ)	***mīlle*** tisuća	***mīllēsimus*** tisući -a -e.
IIM	*duo (bina) mīlia*	*bīs mīllēsimus*
IIIM	*tria mīlia* itd.	*ter mīllēsimus* itd.
CCCIↀↀↀ	*centum mīlia*	*centiēs mīllēsimus*
CCCCIↀↀↀↀ	*deciēs centēna mīlia*	*deciēs centiēs mīllēsimus*

3. Distribūtīva	*3. Adverbia numerālia*	Arapske znamenke
singulī, -ae, -a po jedan	*sĕmĕl* jedamput	1
bīnī, -ae, -a po dva	*bĭs* dva puta	2
ternī po tri	*tĕr* tri puta	3
quaternī po četiri	*quăter* četiri puta	4
quīnī po pet	*quīnquiēs* pet puta	5
sēnī po šest	*sexiēs* šest puta	6
septēnī po sedam	*septiēs* sedam puta	7
octōnī po osam	*octiēs* osam puta	8
novēnī *po* devet	*noviēs* devet puta	9
dēnī po deset	***deciēs*** deset puta	10
ūndēnī, -ae, -a	*ūndeciēs*	11
duŏdēnī	*duodeciēs*	12
ternī dēnī	*ter deciēs*	13
quaternī dēnī	*quater deciēs*	14
quīnī dēnī	*quīndeciēs*	15
sēnī dēnī	*sēdeciēs*	16
septēni dēnī	*septiēs deciēs*	17
duodēvīcēnī	*duodēvīciēs*	18
ūndēvīcēnī	*ūndēvīciēs*	19
vīcēnī po dvadeset	***vīciēs*** dvadeset puta	20
vīcēnī singulī ili *singulī et vīcēnī*	*semel et vīciēs, vīciēs semel*	21
vīcēnī bīnī ili *bīnī et vīcēnī*	*bis et vīciēs, vīciēs bis*	22
duodētrīcēnī	*duodētrīciēs*	28
ūndētrīcēnī	*ūndētrīciēs*	29
trīcēnī	*trīciēs*	30
quadrāgēnī	*quadrāgiēs*	40
quīnquāgēnī	*quīnquāgiēs*	50
sexāgēnī	*sexāgiēs*	60
septuāgēnī	*septuāgiēs*	70
octōgēnī	*octōgiēs*	80
nōnāgēnī	*nōnāgiēs*	90
centēnī po sto	***centiēs*** sto puta	100
centēnī singulī	*centiēs semel*	101
centēnī bīnī	*centiēs bis*	102
ducēnī	*ducentiēs*	200
trecēnī	*trecentiēs*	300
quadringēnī	*quadringentiēs*	400
quīngēnī	*quīngentiēs*	500
sēscēnī	*sēscentiēs*	600
septingēnī	*septingentiēs*	700
octingēnī	*octingentiēs*	800
nōngēnī	*nōngentiēs*	900
singula mīlia po tisuću	*mīlliēs* tisuću puta	1000
bīna mīlia	*bis mīlliēs*	2000
terna mīlia itd.	*ter mīlliēs* itd.	3000
centena mīlia	*centiēs mīlliēs*	100000
deciēs centēna mīlia	*deciēs centiēs mīlliēs*	1,000000

§ 56. I. *Cardināl ia.* Od glavnih brojeva sklanjaju se brojevi: *ūnus, duo, trēs,* stotine počevši od 200 i *mīlia.* Brojevi 4—199 i *mille* ne sklanjaju se.

	m.	f.	n.	m.	f.	n.	m	f.	n.
Nom.	*ūnus*	*ūna*	*ūnum*	*duo*	*duae*	*duo*	*trēs*		*tria*
Gen.	*ūnīus*			*duōrum*	*duārum*	*duōrum*	*trium*		
Dat.	*ūnī*			*duōbus*	*duābus*	*duōbus*	*tribus*		
Akuz.	*ūnum*	*ūnam*	*ūnum*	*duōs (duo)*	*duās*	*duo*	*trēs*		*tria*
Abl.	*ūnō*	*ūnā*	*unō*	*duōbus*	*duābus*	*duōbus*	*tribus*		

Mīlia je imenica srednjega roda, koja dolazi s genitivom brojenih predmeta, dakle: nom., akuz. *duo mīlia hominum*, gen. *duōrum mīlium hominum*, dat., abl. *duōbus mīlibus hominum.*

Bilješka. Kao *duo* sklanja se i *ambo, ae, o* oba, obje. oba.

U hrvatskom se jeziku brojevi počevši od pet (osim onih, u kojima je na kraju 1, 2, 3, 4) smatraju imenicama, koje se ne sklanjaju te se spajaju s genitivom brojenih predmeta. Ali u latinskom su jeziku glavni brojevi pridjevi, koji se sklanjaju ili ne sklanjaju, a brojeni predmeti stoje uz njih u onom padežu, u kojem bi stajali, kad ne bi pred njima bilo brojeva:

pet učenikâ: *quīnque discipulī;* vidim pet učenikâ: *videō quīnque discipulōs;* s pet učenikâ: *cum quīnque discipulīs;* bilo je 100 dječakâ: *centum puerī erant;* pet ih je: *quīnque sunt;* deset ih je marljivih: *decem diligentēs sunt.*

Za sastavljene brojeve pamti:

1. 18, 19, 28, 29 . . . kazuju se obično odbijanjem od iduće desetice: 18 = 20 — 2 *duodēvīgintī,* 19 = 20 — 1 *ūndēvīgintī,* ali katkad i zbrajanjem: *decem novem,* redovno kod 98, 99: *nonaginta octo (novem).* U tom se slučaju *duo* ne sklanja.

2. Od 20—100 stoje jedinice pred deseticama s veznikom *et* ili za deseticama bez *et*: 26 *sex et vīgintī* ili *vigintī sex.* Ovo vrijedi i za *ōrdinālia.*

3. Od 100 dalje redovno stoji svaki viši broj pred nižim bez *et,* ali kadšto i s *et,* koji stoji za najvećim brojem: 145 *centum quadrāgintā quīnque* 3554 *tria mīlia (et) quīngentī quadrāgintā quattuor.*

§ 57. II. *Ōrdinālia.* Ti su brojevi pridjevi trojakoga završetka i sklanjaju se kao i pridjevi na *us, a, um.*

Annō octingentēsimō septuagēsimō quartō godine osam stotina sedamdeset i četvrte. U hrvatskom je samo posljednji broj redan, a u latinskom je svaki. Za sastavljene redne brojeve vrijedi, što je rečeno za glavne (§ 56. 1.—3.).

Na pitanje: koliko je sati? *quōta hōra est?* odgovara se u hrvatskom glavnim, a u latinskom rednim brojem: tri, četiri, *tertia, quarta.*

§ 58. III. *Distribūtīva.* Ti su brojevi pridjevi trojakoga završetka u pluralu na ***i, ae, a,*** samo obično imaju (osim *singulī*) u gen. m. i sr. roda ***-um:*** *bīnum, sēnum.*

Upotrebljavaju se: a) kad se isti broj pridijeva svakomu od više lica (mogu biti i stvari), hrv. po: *Ariovistus et Caesar dēnōs equitēs adduxērunt* (svaki po deset); b) kod množidbe: 2 puta 2 jesu 4: *bis bīna sunt quattuor; deciēs centēna mīlia;* c) uz *plūrālia tantum,* koja znače jednu stvar, samo mjesto *singulī* stoji *ūnī,* mjesto *ternī* stoji *trīnī: ūnae litterae* jedno pismo, *bīnae litterae* dva pisma *(duae litterae* dva slova), *trīna castra* 3 tabora *(terna castra* po 3 tabora).

Bilješka. Uz *plūrālia tantum,* koja znače više stvari, stoje glavni brojevi: *duo līberī* dvoje djece.

§ 59. *Adverbia numerālia* na pitanje: koji put?: *prīmum* prvi put, *iterum* drugi put, *tertium, quartum, postrēmum* i *ūltimuu* posljednji put.

Bilješka. Kad se nabraja: prvo — drugo — treće — najposlije; *prīmum — deinde — tum — postrēmō (denique).*

§ 60. Umnožni brojevi *(multiplicātīva)* na pitanje: kolikostruk? su pridjevi jednoga završetka na *-plex;* najobičniji su: *simplex* jednostruk, *duplex* dvostruk, *triplex* trostruk.

§ 61. Česnici. Brojnik se izriče glavnim brojem, nazivnik rednim: $^2/_5$ *duae quintae,* $^7/_9$ *septem nōnae.* Ali pamti: a) $^1/_2$ *dīmidium* ili *dīmidia pars;* b) ako je brojnik 1, ne kazuje se: $^1/_3$, $^1/_5$ *tertia, quīnta pars;* c) ako je nazivnik za jedan veći od brojnika, ne kazuje se: $^2/_3$, $^3/_4$ *duae, trēs partēs.*

IV. Prōnōmina. Zamjenice.

§ 62. Zamjenice jesu: 1. lične *(persōnālia),* 2. povratne *(reflexīvum),* 3. posvojne *(possessīva),* 4. pokazne *(dēmōnstrātīva),* 5. odnosne *(relātīva),* 6. upitne *(interrogātīva),*

7. neodređene *(indēfīnīta)*, 8. zamjenički pridjevi *(adiēctīva prōnōminālia)*, 9. korelativne *(correlātīva)*.

§ 63. Lične zamjenice.

	1. lice	2. lice
Sing. Nom.	*ego* ja	*tu* ti
Gen.	*meī* mene, me	*tuī* tebe, te
Dat.	*mihi* meni, mi	*tibi* tebi, ti
Akuz.	*mē* mene, me	*tē* tebe, te
Abl.	*ā mē* od mene *mēcum* sa mnom	*ā tē* od tebe *tēcum* s tobom
Pl. Nom.	*nōs* mi	*vōs* vi
Gen.	*nostrī* nas *nostrum* (od) nas	*vestrī* vas *vestrum* (od) vas
Dat.	*nōbīs* nama	*vōbīs* vama
Akuz.	*nōs* nas	*vōs* vas
Abl.	*ā nōbīs* od nas *nōbīscum* s nama	*ā vōbīs* od vas *vōbīscum* s vama

Bilješka 1. *Nostrum, vestrum* upotrebljavaju se kao partitivni genitivi; *multī nostrum* mnogi od nas i u svezi s *omnium: vīta omnium nostrum.*

Bilješka 2. Da bi se neki oblici ličnih zamjenica jače istakli, pridijeva im se *met: egomet, tibimet. mēmet, nōsmet, vōbīsmet. Tū* dobiva *te: tūte.*

Bilješka 3. Kao lična zamjenica 3. lica služi u zavisnim padežima pokazna zamjenica *is, ea, id.* (§ 65.).

§ 64. Povratna zamjenica.

Hrvatska povratna zamjenica za sva lica (sebe, se) ima u latinskom osobit oblik samo za treće lice i to za oba broja jednak. Za prvo i drugo lice pozajmljuje oblike od ličnih zamjenica.

fortiter mē gerō pokazujem se hrabar — *noceō mihi* škodim sebi
„ *tē geris* pokazuješ se hrabar — *nocēs tibi* škodiš sebi
„ *sē gerit* pokazuje se hrabar — *nocet sibi* škodi sebi
„ *nōs gerimus* pokazujemo se hrabri — *nocēmus nōbīs* škodimo sebi
„ *vōs geritis* pokazujete se hrabri — *nocētis vōbīs* škodite sebi
„ *sē gerunt* pokazuju se hrabri — *nocent sibi* škode sebi

amo patriam meam ja svoju — *amāmus patriam nostram* mi svoju
amās „ *tuam* ti svoju — *amātis* „ *vestram* vi svoju
amat „ *suam* on svoju — *amant* „ *suam* oni svoju.

Razlikujemo: a) povratnu zamjenicu ličnu, b) povratnu zamjenicu posvojnu.

Povratna zamjenica lična: gen. *suī* sebe, dat. *sibi* sebi, akuz. *sē* sebe, se, abl. *ā sē* od sebe, *sēcum* sa sobom.

Povratna zamjenica posvojna: *suus, sua, suum*, svoj.

Uopće vrijedi pravilo: u latinskom jeziku ne smije biti povratna zamjenica svagda, kad je i u hrvatskom, ali kad je u hrvatskom uz subjekt trećega lica, onda mora biti i u latinskom.

Bilješka 1. Oblici *sibi* i *sē* potkrepljuju se česticom *met: sibimet, sēmet;* ablativ *suō, suā*, česticom *pte*: *suōpte, suāpte*. Da se jače istakne, podvostručava se oblik *sē: sēsē*.

Bilješka 2. Kada se upotrebljava u latinskom povratna zamjenica mjesto hrv. „on, ona, ono“, v. § 278.

§ 65. Posvojne zamjenice.

Posvojne su zamjenice pridjevi na *us (er), a, um*. U lat. jeziku ima posvojnih zamjenica samo za prvo i drugo lice:

za 1. lice: *meus*,[1]) *a, um* moj — *noster, nostra nostrum* naš
za 2. lice: *tuus, a, um* tvoj — *vester, vestra, vestrum* vaš.

O povratnoj posvojnoj zamjenici v. § 64.

Naša zamjenica trećega lica njegov, a, o, njen, a, o, njezin, a, o kazuje se genitivom zamjenice *is, ea, id*, dakle: *ēius*, a naša zamjenica njihov, a, o genitivom plur.: *eōrum* (za m. i n.), *eārum* (za f.). Na pr. vidim njegova brata *videō ēius frātrem;* vidim njihova (t. j. Petrova i Pavlova) brata, *videō eōrum frātrem;* njihov (t. j. ovih žena) primjer *eārum exemplum*.

§ 66. Pokazne zamjenice.

1. *hīc, haec, hōc* ovaj, ova, ovo (za 1. lice)
2. *iste, ista, istud* taj, ta, to (za 2. lice)

[1]) Vok. sing. *mī, mea, meum*.

3. *ille, illa, illud* onaj, ona, ono (za 3. lice)
4. *is, ea, id* onaj, ona, ono; on, ona, ono
5. *īdem, eadem, idem* isti, ista, isto
6. *ipse, ipsa, ipsum* sam, sama, samo.

			Singular					
Nom.	*hīc*	*haec*	*hōc*	*iste*	*ista*	*istud*	*is*	*ea*	*id*
Gen.		*hūius*			*istīus*			*ēius*	
Dat.		*huic*			*istī*			*eī*	
Akuz.	*hunc*	*hanc*	*hōc*	*istum*	*istam*	*istud*	*eum*	*eam*	*id*
Abl.	*hōc*	*hāc*	*hōc*	*istō*	*istā*	*istō*	*eō*	*eā*	*eō*
			Plural					
Nom.	*hī*	*hae*	*haec*	*istī*	*istae*	*ista*	*iī (eī)*	*eae*	*ea*
Gen.	*hōrum*	*hārum*	*hōrum*	*istōrum*	*-ārum*	*-ōrum*	*eōrum*	*eārum*	*eōrum*
Dat.		*hīs*			*istīs*			*iīs (eīs)*	
Akuz.	*hōs*	*hās*	*haec*	*istōs*	*istās*	*ista*	*eōs*	*eās*	*ea*
Abl.		*hīs*			*istīs*			*iīs (eīs)*	

	Singular			*Plural*		
Nom.	*īdem*	*éadem*	*idem*	*iīdem (īdem)*	*eaedem*	*eadem*
Gen.		*ēiusdem*		*eōrundem*	*eārundem*	*eōrundem*
Dat.		*eīdem*			*īsdem (iīsdem)*	
Akuz.	*eundem*	*eandem*	*idem*	*eōsdem*	*eāsdem*	*eadem*
Abl.	*eōdem*	*eādem*	*eōdem*		*īsdem (iīsdem)*	

Kao *iste, ista, istud* sklanjaju se i *ille, illa, illud* i *ipse, ipsa, ipsum*.

Bilješka: Da se potkrijepi značenje oblicima zamjenice *hīc*, koji se svršavaju na *-s*, pridijeva im se *-ce*: *hīsce, hōsce*. Ovo se *-ce* nalazi pokraćeno i u oblicima: *hīc, hōc*. Doda li se takvim oblicima upitna čestica ***ne***, pokazuje se potpuno ***ce*** (oslabivši ***e*** u ***i***): *hicine, haecine, hocine*. — Isto se tako potkrepljuju i pojedini oblici zamjenica *iste, ille*: *istūc* = *istud, illūc* = *illud*

Pamti značenja zamjenice *is, ea, id:* a) kad je s njom spojena relativna rečenica s *quī, quae, quod,* prevodi se s onaj, ona, ono; takav, takva, takvo; b) kad stoji uz imenicu, prevodi se s taj, ovaj, onaj; c) kad stoji sama za sebe, pokazuje na nešto, što je malo prije spomenuto, i znači taj, on; d) u zavisnim padežima zamjenjuje ličnu zamjenicu 3. lica: prohibent *eōs* odbijaju ih, a u gen. sing. i pl. posvojnu zamjenicu (§ 65.).

§ 67. Relativne zamjenice.

1. *quī, quae, quod* koji, koja, koje; tko, što;
2. *uter, utra, utrum* koji, koja, koje (od dvojice).

	Singular			*Plural*		
Nom.	*quī*	*quae*	*quod*	*quī*	*quae*	*quae*
Gen.		*cūius*		*quōrum*	*quārum*	*quōrum*
Dat.		*cuī*			*quibus*	
Akuz.	*quem*	*quam*	*quod*	*quōs*	*quās*	*quae*
Abl.	*quō*	*quā*	*quō*		*quibus*	

Kako se sklanja *uter,* vidi § 70.

Bilješka. 1. Hrvatska zamjenica: čiji, -a, -e izriče se oblicima genitivâ: *cūius, quōrum, quārum.*

2. Mjesto *cum quō, cum quā, cum quibus* redovno se kaže *quōcum, quācum, quibuscum.*

3. Mjesto *quōcum* kaže se kadšto i *quīcum (quī* je stari ablativ); mjesto *quibus* kadšto i *quīs.*

Općene relativne zamjenice jesu ove:

1. ***quī**cumque, **quae**cumque, **quod**cumque* kojigod, tkogod; gen. *cūiuscumque,* dat. *cuīcumque* itd., dakle se sklanja samo prva čest.

2. *quisquis* (samo u nom.) tkogod, kojigod, *quidquid* (samo u nom. i akuz.) štogod.

Od drugih padeža obično dolazi samo ablativ *quōquō* u spoju s *modō: quōquō modō* na kojigod, na svaki način.

3. *utercumque, utracumque, utrumcumque* kojigod (od dvojice).

§ 68. Upitne zamjenice.

1. *quis? quid?* tko? što? (imenički)
2. *quī? quae? quod?* koji, a, e? (pridjevski)
3. *uter? utra? utrum?* koji, a, e? (od dvojice, imenički i pridjevski).

Nom.	*quis?* tko?	*quid?* što?
Gen.	*cūius?* koga? čiji?	*cūius?* čega?
Dat.	*cuī?* komu?	*cuī?* čemu?
Akuz.	*quem?* koga?	*quid?* što?
Abl.	*quō?* kim?	*quō?* čim?

Bilješka. I *quis* se može upotrebljavati pridjevski, kad se pita za ime, na pr. *quis scrīptor scrīpsit.* Odgovor: *Cicero.* Ali *quī scrīptor scrīpsit?* Kakav pisac? Odgovor: *malus.*

Quī, quae, quod? sklanja se kao relativna zamjenica.

Kako se sklanja *uter, utra, utrum,* vidi § 70.

Za ablativ sing. zamjenice *quid?* upotrebljava se kadšto *quī: quī fit?* Kako biva?

Oblici zamjenica *quis?* i *quī?* potkrepljuju se često česticom *nam* *quisnam* pa tko? ta tko? *cūiusnam* itd.

§ 69. Neodređene zamjenice.

	Imeničke	Pridjevske	Bilješka
1.	*aliquis aliquid (aliquī)* nešto netko	*aliquī aliqua aliquod* pl. *aliqua* neki neka neko	u pozitivnim rečenicama
2.	*quis quid (quī)* što tko	*quī qua quod (quis) (quae)* pl. *qua (quae)* koji koja koje	obično poslije: *sī, nisī, nē, num, quō.* Kao *num quis* upotrebljava se i *ecquis* da l' itko? da li koji? i *ecquid?* e da li što?
3.	*quispiam quidpiam* (ma) tko (ma) što netko nešto	*quispiam quaepiam* (ma koji, *quodpiam* (ma) kakav, neki	u pozitivnim rečenicama
4.	*quisquam quidquam (quicquam)* abl. mjesto *quōquam* obično *ūllō.* Ženski rod i plur. naknađuje se s *ūllus*	*ūllus ūlla ūllum* ikoji, ikakav	u negativnim rečenicama: *neque quisquam, neque quicquam, neque ūllus*
5.	*quīdam quaedam quiddam* netko nešto	*quīdam, quaedam quoddam* neki, nekoji	Pamti akuz. *quendam, quandam,* gen. *quōrundam, quārundam*
6.	*quisque quidque* svatko svašto	*quisque quaeque quodque* svaki	gen. *cūiusque* itd.
7.	*ūnus quisque* svatko *ūnum quidque* svašto	*ūnus quisque, ūna quaeque, ūnum quodque* svaki (pojedince)	gen. *ūnīus cūiusque* itd.
8.	*quīvīs quaevīs quidvīs* tkogod štogod	*quīvīs quaevīs quodvīs* koji mu drago	
9.	*quīlibet, quaelibet, quidlibet* tko mu drago, što mu drago	*quīlibet, quaelibet, quodlibet* koji mu drago	

Dodaci *-dam, -nam, -piam, -quam, -que, -vīs, libet* ne mijenjaju se u sklonidbi: *cūiusdam, cuīnam, quemvīs, quamque* itd.

§ 70. Zamjenički pridjevi.

1. *ūnus, sōlus, tōtus, ūllus*
uter, alter, neuter, nūllus i *alius*

imaju za sva tri roda gen. sing. ***-īus,*** dativ sing. na ***-ī,*** a u ostalim se padežima sklanjaju kao pridjevi na *us, a, um.*

ūnus jedan, *sōlus* sam, jedini, *tōtus* cio, sav, *ūllus* ikoji, *uter* koji od dvojice, *alter* drugi (od dvojice), *neuter* nijedan (od dvojice), *nūllus* nikoji, *alius* (srednji rod *aliud)* drugi (između više njih).
Gen. *ūnīus, sōlīus, tōtīus, ūllīus, utrīus, alterīus, neutrīus, nūllīus,*
gen. od *alius* glasi *alterīus.*
Dat. *ūnī, sōlī, tōtī, ūllī, ūtrī, alterī, neutrī, nūllī, alī.*

Bilješka. 1. *alius — alius* jedan — drugi (između više njih) *alter — alter* jedan — drugi (o dvojici); *alterī — alterī* jedni — drugi (za dvije stranke).

2. Kao *uter* sklanjaju se i njegove složenice:
utérque, útraque, utrúmque jedan i drugi, oba
utérvīs, útravīs. utrúmvīs koji mu drago od dvojice
uterlibet, utralibet, utrumlibet bilo koji mu drago od dvojice.

2. *nēmō* nitko, gen. *nūllīus,* dat. *nēminī,* akuz. *nēminem,* abl. *nūllō; nihil* ništa, gen. *nūllīus reī,* dat. *nūllī reī,* akuz. *nihil,* abl. *nūllā rē.*

§ 71. Korelativne zamjenice.

Dēmōnstrātīva	*Interrogātīva* i *Relātīva*	*Relātīva* s općenim značenjem	*Indēfīnīta*
tālis, e, takav, taki	*quālis, -e* kakav	*quāliscumque* kakavgod, ma kakav	
tantus, a, um toliki *tantum* (supst. nom. i akuz. sing.) toliko	*quantus, a, um* koliki *quantum* koliko	*quantuscumque* ma koliki. kolikigod, *quantumcumque* kolikogod	*aliquantus* ikoliki, poveliki, *aliquantum* podosta
tot toliko *tótidem* isto toliko	*quot* koliko	*quotquot, quotcumque* kolikogod	*aliquot* nekoliko

Tālis, quālis sklanjaju se kao *fortis, e; tantus, quantus, quantuscumque, aliquantus* kao *bonus, a, um; tot, quot, quotquot, quotcumque, aliquot* se ne sklanjaju.

*

§ 72. Adverbia prōnōminālia correlātiva.

Dēmōnstrātiva	*Interrogātiva i Relātiva*	*Indefīnita*
	b) *loci:*	
ibi tamo *ibīdem* baš tamo *hīc* ovdje *istīc* tu *illīc* ondje	*ubi* gdje *ubicumque* gdjegod	*alicubi* negdje *sicubi* ako gdje *alibi* drugdje *ūsquam* igdje (u negativnim rečenicama)
inde odatle *indidem* baš odatle *hinc* odavle *istinc* otud *illinc* odanle	*unde* otkuda, odakle	*alicunde* od nekud *úndique* odasvud
eō tamo *eōdem* baš tamo *hūc* ovamo *istūc (istō)* tamo *illūc (illō)* onamo	*quō* kamo *quōcumque* kudgod	*aliquō (quō)* nekamo *quōquam* kamogod (u negativnim rečenicama) *aliō* drugamo
eā tuda *eādem* baš tuda *hāc* ovuda *istāc* tuda *illāc* onuda	*quā* kuda *quācumque* kudgod	*aliquā (quâ)* nekuda
	b) *temporis:*	
tum, tunc tada, onda *nunc* sada	*quandō* kada *cum* kada (samo kao relativ)	*aliquandō (quandō)* nekad *umquam* ikada (u negat. i hipotet. rečenicama)
	c) *modī:*	
ita, sīc tako *item* baš tako *tam* tako *totiēns* toliko puta	*ut (uti)* kako *utcumque* kakogod *quam* kako *quotiēns* koliko puta *quotiēscumque* koliko god puta	uz pridjeve i priloge

Verbum. Glagol.

§ 73. U latinskom se glagolu razlikuju;

1. Dva broja *(numerus):* singular i plural.

2. Tri lica *(persōna):* 1. koje govori, 2. kojemu se govori, 3. o kojemu se govori.

3. Dvije vrste *(genus):* aktiv (tvorna vrsta): *laudō* hvalim i pasiv (trpna vrsta): *laudor* bivam pohvaljen, hvale me.

Glagoli, koji imaju oblik pasivan, a značenje aktivno, zovu se *dēpōnentia*: *hortor* opominjem, *proficīscor* putujem.

Bilješka 1. Gdjekojima je glagolima u pasivu značenje povratno (refleksivno): *lavor* perem se (ja sebe), *exerceor* vježbam se.

2. Gdjekojima je glagolima oblik aktivan, a značenje pasivno: *vapulō* bijem se, *vēneō* prodajem se.

3. Gdjekojima su glagolima jedni oblici aktivni, drugi pasivni s aktivnim značenjem. Takvi se glagoli zovu *sēmīdēpōnentia*: *audēo* usuđujem se, *ausus sum* usudio sam se.

4. Šest vremena (*tempus*): *prezent*, *imperfekt*, *futur I.*, *perfekt*, *pluskvamperfekt*, *futur II.* (*futurum II.* ili *exāctum*).

5. Tri načina (*modus*): 1. indikativ: *laudo* hvalim, 2. konjunktiv; *laudārem* hvalio bih, 3. imperativ: *laudā* hvali!

6. Pet glagolskih imena: 1. infinitiv: *laudāre* hvaliti, 2. particip: *laudāns* hvaleći, 3. gerundiv (zvan i particip fut. pas): *laudandus* koji treba da se hvali, 4. gerund: *laudandī* hvaljenja, 5. supin: *laudātum* (po)hvaliti.

Kad glagol stoji u indikativu, konjunktivu, imperativu, zove se *verbum fīnītum* (određen); kad stoji u kojem glagolskom imenu, zove se *verbum īnfīnītum* (neodređen).

§ 74. Lični nastavci jesu:

Modi	indikativ i konjunktiv		imperativ	
Genera	aktiv	pasiv	aktiv I. II.	dēpōnēns
Singular	1. l. *m*,*-ō*, perf.*-ī* 2. l. *-s* perf.*-stī* 3. l. *-t*	*-r* *-ris* *-tur*	— *tō* — (*tō*)	*re* —
Plural	1. l. *-mus* 2. l. *-tis* perf.*-stis* 3. l. *-nt* perf.*-runt*	*-mur* *minī* *-ntur*	*-te* *-tōte* — *-ntō*	*minī* —

§ 75. Izvođenje vremena.

Latinski glagol ima kao i hrvatski proste i složene oblike. Prosti oblici izvode se: 1. od prezentske osnove, 2. od

perfektne osnove. Složeni oblici grade se s pomoću participa perfekta pas. i pomoćnoga glagola *sum*.

Bilješka. 1, Particip perf. pas. (koji ćemo kratkoće radi zvati samo participom, a osnovu njegovu participijalnom osnovom) spominje se svagda u srednjem rodu, jer mnogi glagoli nemaju oblika za m. i ž. rod, na pr. *itum est* išlo se je.

2. Zajednički dio glagola u prezentskoj, perfektnoj i participijalnoj osnovi zove se glagolska osnova, na pr. *laudō (= laudāo), laudāvī, laudātum; carpō, carpsī, carptum*; zajednički je dio *laudā, carp.*

§ 76. Pregled za izvođenje vremena.

I. Od prezentske se osnove izvode:

aktiv i pasiv.
- Prezent: indikativ, konjunktiv, imperativ (u pasivu ga nema), infinitiv, particip na *ns* (u pas. ga nema), gerundiv na *-ndus*, gerund na *-ndī*.
- Imperfekt: indikativ i konjunktiv.
- Futur I.: indikativ (konjunktiva nema).

II. Od perfektne se osnove izvode aktivni oblici perfekta, pluskvamperfekta, futura II., infinitiv perf. akt.

III. Od participijalne se osnove izvode s pomoću glagola *sum* pasivni oblici perfekta, pluskvamperfekta, futura II., infinitiv perf. pas.

Osim toga ima još osobitih osnova:

1. particip, infinitiv } futura akt. na { *-tūrus (sūrus), a, um*; *-tūrum (sūrum), am, um esse.*

2. supin na *-tum (-sum)* (upravo akuzativ glagolske imenice na *-us*), a od njega infinitiv fut. pas. na *-tum (-sum) īrī*. Ova se dva posljednja oblika ne upotrebljavaju često.

§ 77. Četiri konjugacije.

Od perfektne i participijalne osnove izvode se svi oblici jednako, a od prezentske izvode se različno prema različnoj osnovi. Zato s obzirom na prezentsku osnovu razlikujemo četiri konjugacije, koje se najlakše poznaju po infinitivu prezenta.

I. *ā-* konjugacija — inf. prez. *-āre: laudāre*
II. *ē-* konjugacija — „ „ *-ēre: dělēre*
III. konzonantska ili s kratkim samoglasnikom: „ : *-ĕre lĕgĕre*
IV. *ī-* konjugacija — „ : *-īre: audīre.*

§ 78. Primjer za izvođenje vremena.

Glagolske osnove: *laudā, dēlē, lĕg, audī.*

1. Prezentska osnova:

I. *laudō*	II. *dēle*	*ō*	III. *lĕg-*	*ō*	VI. *audi-*	*ō*
laudem		*am*		*am*		*am*
laudā	*dēlē*			*ĕ*	*audī*	
laudā-	*dēlē*	*re*		*ere*	*audī-*	*re*
ns		*ns*		*ens*		*ens*
ndus		*ndus*		*endus*		*endus*
ndī		*ndī*		*endī*		*endī*
bam		*bam*		*ēbam*		*ēbam*
rem		*rem*		*erem*		*rem*
bō		*bō*		*am*		*am*

2. Perfektna osnova *laudāv-, dēlēv-, lēg-, audīv-.*

laudav-	*ī*
dēlēv-	*erim*
lēg-	*isse*
audīv	*eram*
	issem
	erō

3. Participijalna osnova *laudāto-, dēlēto-, lecto-, audīto.*

laudāt-	*us, a, sum*
dēlēt-	*us, a, sim*
lect-	*um, am, um esse*
audīt-	*us, a, eram*
	us, a, essem
	us, a, erō

4. Osobiti oblici:

1.		2.	
laudātūr-	*us, a, um*	*laudāt-*	*um* (ne mijenja se)
dēlētūr-	*um, am, um esse*	*dēlēt-*	*um īrī* (ne mijenja se)
lectūr-	*ōs, ās, a esse*	*lēct-*	
audītūr-	*ī, ae, a esse*	*audīt-*	

Konjugaciju pomoćnoga glagola *sum* vidi § 94.

§ 79. I. ili *ā* konjugacija: *laudō, laudā-re, laudā-vī, lau-*

Oblici prezentske osnove		Aktiv	
		Indikativ	Konjunktiv
Nōmina verbāila	Prezent.	S. *laudō* hvalim *laudā-s* hvališ *lauda-t* hvali P. *laudā-mus* hvalimo *laudā-tis* hvalite *lauda-nt* hvale	*laude-m*[1]) (da) hvalim *laudē-s* (da) hvališ *laude-t* (da) hvali *laudē-mus* (da) hvalimo *laudē-tis* (da) hvalite *laude-nt* (da) hvale
	Imperfekt.	S. *laudā-ba-m* hvaljah, hvalio sam *laudā-bā-s* hvaljaše, hvalio si *laudā-ba-t* hvaljaše, hvalio je P. *laudā-bā-mus* hvaljasmo, hvalili smo *laudā-bā-tis* hvaljaste, hvalili ste *laudā-ba-nt* hvaljahu, hvalili su	*laudā-re-m*[1]) hvalio, la, lo bih *laudā-rē-s* hvalio, la, lo bi *laudā-re-t* hvalio, la, lo bi *laudā-rē-mus* hvalili, le, la bismo *laudā-rē-tis* hvalili, le, la biste *laudā-re-nt* hvalili, le, la bi
	Futur I.	S. *laudā-bō* hvalit ću *laudā-bi-s* hvalit ćeš *laudā-bi-t* hvalit će P. *laudā-bi-mus* hvalit ćemo *laudā-bi-tis* hvalit ćete *laudā-bu-nt* hvalit će	
	Imperativ	I. S. *laudā* hvali! P. *laudā-te* hvalite! II. S. *laudā-tō* hvali! (*laudā-tō*) neka hvali! P. *laudā-tōte* hvalite! (*lauda-ntō*) neka hvale!	
		Infinitiv prezenta:	*laudā-re* hvaliti
		Particip prezenta:	*laudā-ns* (gen. *lauda-ntis*) hvaleći; koji, a, e hvali
		Gerundiv	
		Gerund gen. dat. akuz. abl.	*lauda-ndī* hvaljenja *lauda-ndō* hvaljenju (*ad*) *lauda-ndum* (za) hvaljenje *lauda-ndō* hvaljenjem, hvaleći

[1]) ***laudet*** neka hvali!
laudēmus hvalimo!
laudent neka hvale!
nē laudent neka ne hvale!
cum laudem kad hvalim
cum laudārem kad sam hvalio, hvaljah.

dātum, hvaliti.

Pasiv	
Indikativ	Konjunktiv
laudŏ-r pohvaljen sam, hvale me, hvalim se i t. d *laudā-ris* *laudā-tur* *laudā-mur* *laudā-minī* *laudă-ntur*	*laudĕ-r*[1]) (da) sam pohvaljen, (da) me hvale, (da) se hvalim *laudē-ris* *laudē-tur* *laudē-mur* *laudē-minī* *laudĕ-ntur*
laudā-ba-r bijah hvaljen, hvaljah se, hvaljahu me i t. d. *lauda-bā-ris* *laudā-bā-tur* *laudā-bā-mur* *laudābā-minī* *laudă-bă-ntur*	*laudā-re-r*[1]) bio bih hvaljen *laudā-rē-ris* bio bi hvaljen *laudā-rē-tur* bio bi hvaljen *laudā-rē-mur* bili bismo hvaljeni *laudā-rē-minī* bili biste hvaljeni *laudā-re-ntur* bili bi hvaljeni
laudā-bo-r bit ću hvaljen, hvalit ću se, hvalit će me i t. d. *laudā-be-ris* *laudā-bi-tur* *laudā-bi-mur* *laudā-bi-minī* *laudā-bu-ntur*	
Ne upotrebljava se	
laudā-rī biti hvaljen, hvaliti se	
lauda-ndus, a, um onaj, koji treba da se hvali	

[1]) *cum* ***lauder*** kad me hvale
cum laudārer kad me hvaljahu
ut lauder } ***da*** me hvale
ut laudārer }
nē lauder } ***da*** me ***ne*** hvale
nē laudārer }

Aktiv

Oblici perfektne osnove: *laudāv-*

	Indikativ	Konjunktiv
Perfekt	S. *laudāv-ī* hvalio, la, lo sam	*laudāv-eri-m*[1]) (da) sam hvalio, la, lo
	laudāv-i-stī hvalio, la, lo si	*laudāv-eri-s* (da) si hvalio, la, lo
	laudāv-i-t hvalio, la, lo je	*laudāv-eri-t* (da) je hvalio, la, lo
	P. *laudāv-i-mus* hvalili, le, la smo	*laudāv-eri-mus* (da) smo hvalili, le, la
	laudāv-i-stis hvalili, le, la ste	*laudāv-eri-tis* (da) ste hvalili, le, la
	laudāv-ē runt hvalili, le, la su	*laudāv-eri-nt* (da) su hvalili, le, la
Pluskvamperfekt	S. *laudāv-era-m* bijah pohvalio	*laudāv-isse-m* bio bih hvalio, la, lo
	laudāv-erā-s bijaše pohvalio	*laudāv-issē-s* bio bi hvalio, la, lo
	laudāv-era-t bijaše pohvalio	*laudāv-isse-t* bio bi hvalio, la, lo
	P. *laudāv-erā-mus* bijasmo pohvalili	*laudāv-issē-mus* bili bismo hvalili, le, la
	laudāv-erā-tis bijaste pohvalili	*laudāv-issē-tis* bili biste hvalili, le, la
	laudāv-era-nt bijahu pohvalili	*laudāv-isse-nt* bili bi hvalili, le, la
Futur II.	S. *laudāv-erō* budem hvalio *laudāv-eri-s* (ako) pohvalim itd. *laudāv-eri-t* P. *laudāv-eri-mus* *laudāv-eri-tis* *laudāv-eri-nt*	—
Nōmina verbālia	Infinitiv perfekta	*laudāv-isse*[2])
	Particip perfekta	—

[1]) *cum laudāverim* premda, budući da sam hvalio

[2]) u hrvatskom ga nema, nego se kazuje ličnim glagolskim oblikom u podložnoj rečenici: *putō mātrem laudāvisse:* mislim, da je mati hvalila.

Oblici participijalne osnove: *laudātō-*

Pasiv

	Indikativ	Konjunktiv
Perfekt	S. *laudātus, a* { *sum* bio sam pohvaljen / *es* bio si pohvaljen } *laudātus, a, um est* bio je pohvaljen P. *laudātī, ae* { *sumus* bili smo pohvaljeni / *estis* bili ste pohvaljeni } *laudātī, ae, a sunt* bili su pohvaljeni	*laudātus, a* { *sim* (da) sam bio pohvaljen / *sīs* (da) si bio pohvaljen } *laudātus, a, um sit* (da) je bio pohvaljen *laudātī, ae* { *sīmus* (da) smo bili pohvaljeni / *sītis* (da) ste bili pohvaljeni } *laudātī, ae, a sint* (da) su bili pohvaljeni
Pluskvamperfekt	S. *laudātus, a* { *eram*[1]) bili su me hvalili / *erās* bili su te hvalili } *laudātus, a, um, erat* bili su ga hvalili P. *laudātī, ae* { *erāmus* bili su nas hvalili / *erātis* bili su vas hvalili } *laudātī, ae, a erant* bili su ih hvalili	*laudātus, a* { *essem* bio bih se hvalio itd. / *essēs* } *laudātus, a, um esset* *laudātī, ae* { *essēmus* / *essētis* } *laudātī, ae, a essent*
Futur II.	S. *laudātus, a,* { *erō* budem bio hv ljen / *eris* budeš bio hvaljen itd. } *laudātus, a, um erit* P. *laudātī, ae* { *erimus* / *eritis* } *laudātī, ae, a erunt*	—
	laudātus, a, um (um, am, um) esse	*Particip fut. akt.:* *laudātūrus, a, um* onaj, koji će hvaliti *Infinitiv fut. akt.* *laudātūrus, a, um* / *laudātūrum, am, um* } *esse* *Supin:* akuz. *laudātum*[2]) abl. *laudātū* *Infinitiv fut. pas.* *laudātum īrī*[3])
	laudātus, a, um hvaljen, a, o, pohvaljen, a, o	

[1]) U hrvatskom se jeziku ne upotrebljava pluskvamperf. pas., nego se kazuje aktivom.

[2]) Kako se supin prevodi, vidi se iz ovih primjera: *mīsērunt Delphōs **cōnsultum:*** poslaše u Delfe, da pitaju za savjet. *Cubitum eō* idem spavati (da spavam). *Difficile **dictū** est* teško je reći.

[3]) Inf. fut. pas. kazuje se ličnim glagolskim oblikom u podložnoj rečenici: *putō mātrem **laudātum īrī:*** držim, da će mati biti pohvaljena. Oblik se infinitivu fut. pas. ne mijenja.

§ 80. II. ili *ē* konjugacija: *dēleō, dēlē-re, dēlē-vī, dēlē-tum*

Oblici prezentske osnove		Aktiv	
		Indikativ	Konjunktiv
	Prezent	S. *dēle-ō* razoravam *dēlē-s* razoravaš *dēle-t* razorava P. *delē-mus* razoravamo *dēlē-tis* razoravate *dēle-nt* razoravaju	*dēle-a-m* (da) razoravam *dēle-ā-s* „ razoravaš *dēle-a-t* „ razorava *dēle-ā-mus* „ razoravamo *dēle-ā-tis* „ razoravate *dēle-a-nt* „ razoravaju
	Imperfekt	S. *dēlē-ba-m* razoravah *dēlē-bā-s* razoravaše *dēlē-ba-t* razoravaše P. *dēlē-bā-mus* razoravasmo *dēlē-bā-tis* razoravaste *dēlē-ba-nt* razoravahu	*dēlē-re-m* razorio bih *dēlē-rē-s* „ bi *dēlē-re-t* „ bi *dēlē-rē-mus* razorili bismo *dēlē-rē-tis* „ biste *dēlē-re-nt* „ bi
	Futur I.	S. *dēlē-bō* razorit ću *dēlē-bi-s* „ ćeš *dēlē-bi-t* „ će P. *dēlē-bi-mus* „ ćemo *dēlē-bi-tis* „ ćete *dēlē-bu-nt* „ će	
	Imperativ	I. S. *dēlē* razori! P. *dēlē-te* razorite! II. S. *dēlē-tō* razori! *(dēlē-tō)* neka razori! P. *dēlē-tōte* razorite! *(dēle-ntō)* neka razore!	
	Nōmina verbālia	Infinitiv prezenta:	*dēlē-re* razoriti, razoravati
		Particip prezenta:	*dēlē-ns* (gen. *dēle-ntis)* razoravajući, koji razorava
		Gerund:	
		Gerund: Genit.	*dēle-ndī* razoravanja
		Dat.	*dēle-ndō* razoravanju
		Akuz.	(ad) *dēle-ndum* (za) razoravanje
		Ablat.	*dēle-ndō* razoravanjem, razoravajući

razoravati.

Pasiv	
Indikativ	Konjunktiv
*dēle-**or*** razoravam se, razoravaju me, bivam razoren itd. *dēlē-**ris*** *dēlē-**tur*** *dēlē-**mur*** *dēlē-**minī*** *dēle-**ntur***	*dēle-**a-r-*** (da) se razoravam, da me razoravaju, razore itd. *dēle-**ā-ris*** *dēle-**ā-tur*** *dēle-**ā-mur*** *dēle-**ā-minī*** *dēle-**a-ntur***
*dēlē-**ba-r*** razoravah se, bijah razoren, razoravahu me i t. d. *dēlē-**bā-ris*** *dēlē-**bā-tur*** *dēlē-**bā-mur*** *dēlē-**bā-minī*** *dēlē-**ba-ntur***	*dēlē-**re-r*** bio bih razoren *dēlē-**rē-ris*** „ bi „ *dēlē-**rē-tur*** „ bi „ *dēlē-**rē-mur*** bili bismo razoreni *dēlē-**rē-minī*** „ biste „ *dēlē-**re-ntur*** „ bi „
*dēlē-**bo-r*** bit ću razoren ili razorit ću se ili razorit će me itd. *dēlē-**be-ris*** *dēlē-**bi-tur*** *dēlē-**bi-mur*** *dēlē-**bi-minī*** *dēlē-**bu-ntur***	
Ne upotrebljava se	
*dēlē-**rī*** biti razoren, razoravati se	
*dēle-**ndus, -a, -um*** onaj, koji treba da se razori	

Oblici perfektne osnove		Aktiv		
			Indikativ	Konjunktiv
	Perfekt	S.	*dēlēv-ī*[1]) razorio sam	*dēlēv-eri-m* (da) sam razorio
			dēlēv-i-stī razorio si	*dēlēv-eri-s* (da) si razorio
			dēlēv-i-t- razorio je	*dēlēv-eri-t* (da) je razorio
		P.	*dēlēv i-mus* razorili smo	*dēlēv-eri-mus* (da) smo razorili
			dēlēv-i-stis razorili ste	*dēlēv-eri-tis* (da) ste razorili
			dēlēv-ē-runt razorili su	*dēlēv-eri-nt* (da) su razorili
	Pluskvamperfekt	S.	*dēlēv-era-m* bio sam razorio	*dēlēv-isse-m* bio bih razorio
			dēlēv-erā-s bio si razorio	*dēlēv-issē-s* bio bi razorio
			dēlēv-era-t bio je razorio	*dēlēv-isse-t* bio bi razorio
		P.	*dēlēv-erā-mus* bili smo razorili	*dēlēv-issē-mus* bili bismo razorili
			dēlēv-erā-tis bili ste razorili	*dēlēv-issē-tis* bili biste razorili
			dēlēv-era-nt bili su razorili	*dēlēv-isse-nt* bili bi razorili
	Futur II.	S.	*dēlēv-erō* budem razorio	
			dēlēv-eri-s budeš razorio	
			dēlēv-eri-t bude razorio	
		P.	*dēlēv-eri-mus* budemo razorili	
			dēlēv-eri-tis budete razorili	
			dēlēv-eri-nt budu razorili	
	Nōmina verbālia.		Infinitiv perfekta	*dēlēv-isse*
			Particip perfekta	

[1]) Većina glagola II. konjugacije nema u perfektnoj osnovi na kraju *ēv-* nego *u:* *moneō* opominjem: *monuī, monuistī, monuit, monueram, monuerō, monuissem, monuisse.*

Pasiv

Oblici participijalne osnove

	Indikativ	Konjunktiv
Perfekt	S. *dēlētus, -a* { *sum* bio sam razoren / *es* bio si razoren *dēlētus, -a, -um est* bio je razoren P. *dēlētī, -ae,* { *sumus* bili smo razoreni / *estis* bili ste razoreni *dēlētī, -ae, -a sunt* bili su razoreni	*dēlētus, -a* { *sim* (da) sam bio razoren / *sīs* (da) si bio razoren *dēlētus, -a, -um sit* (da) je bio razoren *dēlētī, -ae* { *sīmus* (da) smo bili razoreni / *sītis* (da) ste bili razoreni *dēlētī, -ae, -a sint* (da) su bili razoreni
Pluskvamperfekt	S. *dēlētus, -a* { *eram* bili su me razorili itd. / *erās* *dēlētus, -a, -um erat* P. *dēlētī, -ae* { *erāmus* / *erātis* *dēlētī, ae, -a erant*	*dēlētus, -a* { *essem* bio bih se razorio / *essēs* bio bi se razorio *dēlētus, -a, -um esset* bio bi se razorio *dēlētī, ae* { *essēmus* bili bismo se razorili / *essētis* bili biste se razorili *dēlētī, -ae, -a essent* bili bi se razorili
Futur II.	S. *dēlētus, -a* { *erō* budem bio razoren / *eris* budeš bio razoren *dēlētus, -a, -um erit* bude bio razoren P. *dēlētī, -ae* { *erimus* budemo bili razoreni / *eritis* budete bili razoreni *dēlētī, -ae, -a erunt* budu bili razoreni	
	dēlētus, -a, um (-um, -am, -um) esse	Particip fut. akt.: *dēlētūrus, -a, -um,* onaj, koji će razoriti
	dēlētus[1]*, -a, -um* razoren, -a, -o	Infinitiv fut. akt.: *dēlētūrus, -a, -um* / *delētūrum, -am, -um* { *esse* Supin: akuz. *dēlētum* ablat. *dēlētū* Infinitiv fut. pas.: *dēlētum īrī*

[1]) U II. konjugaciji *ē-tu* često postaje ***i-tu,*** i to kod glagola, koji kao *moneō,* imadu u perfektu ***uī:*** *moneō: monĭtum, monĭtū, monĭtus, -a, -um esse.*

§ 81. III. (konzonantska) konjugacija: *legō, lege-re, lēg-ī*

Aktiv

Oblici prezentske osnove		Indikativ	Konjunktiv
	Prezent	S. *legō* čitam *leg-i-s* čitaš *leg-i-t* čita P. *leg-i-mus* čitamo *leg-i-tis* čitate *leg-u-nt* čitaju	*leg-a-m* (da) čitam *leg-ā-s* (da) čitaš *leg-a-t* (da) čita *leg-ā-mus* (da) čitamo *leg-ā-tis* (da) čitate *leg-a-nt* (da) čitaju
	Imperfekt	S. *legē-ba-m* čitah *legē-bā-s* čitaše *legē-ba-t* čitaše P. *legē-bā-mus* čitasmo *legē-bā-tis* čitaste *legē-ba-nt* čitahu	*leg-e-re-m* čitao bih *leg-e-rē-s* čitao bi *leg-e-re-t* čitao bi *leg-e-rē-mus* čitali bismo *leg-e-rē-tis* čitali biste *leg-e-re-nt* čitali bi
	Futur I.	S. *leg-a-m* čitat ću *leg-ē-s* čitat ćeš *leg-e-t* čitat će P. *leg-ē-mus* čitat ćemo *leg-ē-tis* čitat ćete *leg-e-nt* čitat će	
	Imperativ	I. S. 2. *lege* čitaj! P. 2. *leg-i-te* čitajte! II. S. 2. *leg-i-tō* čitaj! 3. *(leg-i-tō)* neka čita P. 2. *leg-i-tōte* čitajte! 3. (*leg-u-ntō*) neka čitaju!	
	Nōmina verbālia	Infinitiv prezenta	*leg-e-re* čitati
		Particip prezenta	*leg-ē-ns* (gen. *legentis*) koji čita, čitajući
		Gerundiv	
		Gerund — Genit.	*leg-e-ndī* čitanja
		Dat.	*leg-e-ndō* čitanju
		Akuz.	(*ad*) *leg-e-ndum* (za) čitanje
		Ablat.	*leg-e-ndō* čitanjem, čitajući

lectum, čitati.

Pasiv	
Indikativ	Konjunktiv
leg-o-r čitam se *leg-e-ris* čitaš se *leg-i-tur* čita se *leg-i-mur* čitamo se *leg-i-minī* čitate se *leg-u-ntur* čitaju se	*leg-a-r* (da) se čitam, (da) me čitaju *leg-ā-ris* (da) se čitaš itd. *leg-ā-tur* (da) se čita *leg-ā-mur* (da) se čitamo *leg-ā-minī* (da) se čitate *leg-a-ntur* (da) se čitaju
legē-ba-r čitah se *legē-bā-ris* čitaše se *legē-bā-tur* čitaše se *legē-bā-mur* čitasmo se *legē-bā-minī* čitaste se *legē-ba-ntur* čitahu se	*leg-e-re-r* čitao bih se *leg-e-rē-ris* čitao bi se *leg-e-rē-tur* čitao bi se *leg-e-rē-mur* čitali bismo se *leg-e-rē-minī* čitali biste se *leg-e-re-ntur* čitali bi se
leg-a-r čitat ću se *leg-ē-ris* čitat ćeš se *leg-ē-tur* čitat će se *leg-ē-mur* čitat ćemo se *leg-ē-minī* čitat ćete se *leg-e-ntur* čitat će se	
Ne upotrebljava se	
leg-ī biti čitan	
leg-e-ndus, -a, um koji treba da se čita	

Oblici perfektne osnove		Aktiv	
		Indikativ	Konjunktiv
Nōmina verbālia	Perfekt	S. *lēg-ī* čitao sam *lēg-i-stī* čitao si *lēg-i-t* čitao je P. *lēg-i-mus* čitali smo *lēg-i-stis* čitali ste *lēg-ē-runt* čitali su	*lēg-eri-m* (da) sam čitao *lēg-eri-s* „ si „ *lēg-eri-t* „ je „ *lēg-eri-mus* „ smo čitali *lēg-eri-tis* „ ste „ *lēg-eri-nt* „ su „
	Pluskvamperfekt	S. *lēg-era-m* bijah čitao *lēg-erā-s* bijaše čitao *lēg-era-t* bijaše čitao P. *lēg-erā-mus* bijasmo čitali *lēg-erā-tis* bijaste čitali *lēg-era-nt* bijahu čitali	*lēg-isse-m* bio bih čitao *lēg-issē-s* „ bi „ *lēg-isse-t* „ bi „ *lēg-issē-mus* bili bismo čitali *lēg-issē-tis* „ biste „ *lēg-isse-nt* „ bi „
	Futur II.	S. *lēg-erō* budem čitao *lēg-eri-s* budeš čitao *lēg-eri-t* bude čitao P. *lēg-eri-mus* budemo čitali *lēg-eri-tis* budete čitali *lēg-eri-nt* budu čitali	
		Inflnitiv perfekta	*lēgisse*
		Particip perfekta	

Pasiv

Oblici participijalne osnove

	Indikativ	Konjunktiv
Perfekt	S. *lēctus, -a* { *sum* bio sam čitan / *es* bio si čitan *lēctus, -a, -um est* bio je čitan P. *lēctī, -ae* { *sumus* bili smo čitani / *estis* bili ste čitani *lēctī, -ae, -a sunt* bili su čitani	*lēctus, -a* { *sim* da sam bio čitan / *sīs* da si bio čitan *lēctus, -a, -um sit* da je bio čitan *lēctī, -ae* { *sīmus* da smo bili čitani / *sītis* da ste bili čitani *lēctī, -ae, -a sint* da su bili čitani
Pluskvamperfekt	S. *lēctus, -a* { *eram* bili su me čitali itd. / *erās* *lēctus, -a, -um erat* P. *lēctī, -ae,* { *erāmus* / *erātis* *lēctī, -ae, -a erant*	*lēctus -a* { *essem* bio bih se čitao itd. / *essēs* *lēctus, -a -um, esset* *lēctī, -ae,* { *essēmus* / *essētis* *lēctī, ae, -a essent*
Futur II.	S. *lēctus, -a* { *erō* budem bio čitan itd. / *eris* *lēctus, -a, -um erit* P. *lēctī, -ae* { *erimus* / *eritis* *lēctī, -ae, -a erunt*	
	lēctus, -a, -um, (-um, -am, -um) esse	Particip fut. akt.: *lēctūrus, -a, -um* onaj, koji će čitati.
	lēctus, -a, -um čitan, -a, -o	Infinitiv fut. akt.: *lēctūrus, -a, -um* / *lēctūrum, -am, -um* } *esse* Supin: akuz. *lēctum* ablat. *lēctū* Infinitiv fut. pas.: *lēctum īrī*

*

§ 82. IV. ili *i* konjugacija: *audiō, audī-re, audī-vī, audī-*

Oblici prezentske osnove		Aktiv		
		Indikativ		Konjunktiv
	Prezent	S. *audi-ō* čujem *audī-s* čuješ *audi-t* čuje P. *audī-mus* čujemo *audī tis* čujete *audi-unt* čuju		*audi-a-m* (da) čujem *audi-ā-s* (da) čuješ *audi-a-t* (da) čuje *audi-ā-mus* (da) čujemo *audi-ā-tis* (da) čujete *audi-a-nt* (da) čuju
	Imperfekt	S. *audi-ēba-m* čujah *audi-ēbā-s* čujaše *audi-ēba-t* čujaše P. *audi-ēbā-mus* čujasmo *audi-ēbā-tis* čujaste *audi-ēba-nt* čujahu		*audī-re-m* čuo bih *audī-rē-s* čuo bi *audī-re-t* čuo bi *audī-rē-mus* čuli bismo *audī-rē-tis* čuli biste *audī-re-nt* čuli bi
	Futur I.	S. *audi-a-m* čut ću *audi-ē-s* čut ćeš *audi-e-t* čut će P. *audi-ē-mus* čut ćemo *audi-ē-tis* čut ćete *audi-en-t* čut će		
	Imperativ	I. S. *audī* čuj! P. *audi-te* čujte! II. S. *audī-tō* čuj! *(audī-tō)* neka čuje! P. *audī-tōte* čujte! *(audi-u-nto)* neka čuju!		
	Nōmina verbālia	Infinitiv prezenta		*audī-re* čuti
		Particip prezenta		*audi-ē-ns* (gen. *audi-entis*) koji čuje, čujući
		Gerundiv		
		Gerund	Genit. Dat. Akuz. Ablat.	*audi-e-ndī* čuvenja *audi-e-ndō* čuvenju *(ad) audi-e-ndum* (za) čuvenje *audi-e-ndō* čuvenjem, čujući

tum čuti.

Pasiv	
Indikativ	Konjunktiv
audi-o-r čujem se *audī-ris* čuješ se *audī-tur* čuje se *audī-mur* čujemo se *audi-minī* čujete se *audi-untur* čuju se	*audi-a-r* (da) se čujem *audi-ā-ris* (da) se čuješ *audi-ā-tur* (da) se čuje *audi-ā-mur* (da) se čujemo *audi-ā-minī* (da) se čujete *audi-an-tur* (da) se čuju
audi-ēba-r čujah se *audi-ēbā-ris* čujaše se *audi-ēbā-tur* čujaše se *audi-ēbā-mur* čujasmo se *audi-ēbā-minī* čujaste se *audi-ēba-ntur* čujahu se	*audī-re-r* čuo bih se *audī-rē-ris* čuo bi se *audi-rē-tur* čuo bi se *audī-rē-mur* čuli bismo se *audī-rē-minī* čuli biste se *audī-re-ntur* čuli bi se
audi-a-r čut ću se *audi-ē-ris* čut ćeš se *audi-ē-tur* čut će se *audi-ē-mur* čut ćemo se *audi-ē-minī* čut ćete se *audi-e-ntur* čut će se	
Ne upotrebljava se	
audī-rī biti čuven	
audi-e-ndus, -a, -um koji treba da se čuje	

Aktiv			
		Indikativ	Konjunktiv
Oblici perfektne osnove	Perfekt	S. *audīv-ī* čuo sam	*audīv-eri-m* (da) sam čuo
		audīv-i-stī čuo si	*audīv-eri-s* (da) si čuo
		audīv-i-t čuo je	*audī-veri-t* (da) je čuo
		P. *audīv-i-mus* čuli smo	*audīv-eri-mus* (da) smo čuli
		audīv-i-stis čuli ste	*audīv-eri-tis* (da) ste čuli
		audīv-ē-runt čuli su	*audīv-eri-nt* (da) su čuli
	Pluskvamperfekt	S. *audīv-era-m* bijah čuo	*audīv-isse-m* bio bih čuo
		audīv-erā-s bijaše čuo	*audīv-issē-s* bio bi čuo
		audīv-era-t bijaše čuo	*audīv-isse-t* bio bi čuo
		P. *audīv-erā-mus* bijasmo čuli	*audīv-issē-mus* bili bismo čuli
		audīv-erā-tis bijaste čuli	*audīv-issē-tis* bili biste čuli
		audīv-era-nt bijahu čuli	*audīv-isse-nt* bili bi čuli
	Futur II.	S. *audīv-erō* budem čuo	
		audīv-eri-s budeš čuo	
		audīv-eri-t bude čuo	
		P. *audīv-eri-mus* budemo čuli	
		audiv-eri-tis budete čuli	
		audīv-eri-nt budu čuli	
	Nōmina verbālia	Infinitiv perfekta	*audīv-isse*
		Particip perfekta	

Pasiv

Oblici participijalne osnove

	Indikativ	Konjunktiv
Perfekt	S. *audītus, a* { *sum* bio sam čuven / *es* bio si čuven } *audītus, a, um est* bio je čuven P. *audītī, ae* { *sumus* bili smo čuveni / *estis* bili ste čuveni } *audītī, ae, a sunt* bili su čuveni	*audītus a* { *sim* (da) sam bio čuven / *sīs* (da) si bio čuven } *audītus, -a, um sit* (da) je bio čuven *audītī, ae* { *sīmus* (da) smo bili čuveni / *sītis* (da) ste bili čuveni } *audītī, -ae, -a sint* (da) su bili čuveni
Pluskvamperfekt	S. *audītus, a* { *eram* bili su me čuli itd. / *erās* } *audītus, a, um erat* P. *audītī ae* { *erāmus* / *erātis* } *audītī, ae, a erant*	*audītus, a* { *essem* bio bih se čuo itd. / *essēs* } *audītus, a, um esset* *audītī, ae* { *essēmus* / *essētis* } *audītī, ae, a essent*
Futur II.	S. *audītus, a* { *erō* budem bio čuven / *eris* budeš bio čuven } *audītus, a, um erit* bude bio čuven P. *audītī, ae* { *erimus* budemo bili čuveni / *eritis* budete bili čuveni } *audītī, ae, a erunt* budu bili čuveni	
	audītus, a, um (um, am, um) esse	Particip fut akt. *audītūrus, a, um* onaj, koji će čuti
	audītus, a, um čuven, a, o	Infinitiv fut. akt. *audītūrus, a, um* / *audītūrum, am, um* } *esse* Supin: Akuz. *audītum* Ablat. *audītū* Infinitiv fut, pas. *audītum īrī*

§ 83. Opisna konjugacija.

Opisna konjugacija aktivna *(coniugātiō periphrastica āctīva)* zove se ona glagolska promjena, koja postaje, kad se particip fut. akt. udruži s oblicima glagola **esse.**

Particip fut. akt. znači radnju, koju hoćemo (smo radi, namjeravamo, nakanili smo) da vršimo, a oblici glagola *esse* kazuju vrijeme, u kojem je ta radnja.

Prez. *laudātūrus, a sum, ēs* itd. hoću da hvalim.
laudātūrus, a sim, sīs itd.
Imperf. *laudātūrus, a eram, erās* itd. namjeravah da hvalim.
laudātūrus, a essem.
Fut. I. *laudātūrus, a erō* htjet ću da hvalim.
Perf. *laudātūrus, a fuī* htio sam da hvalim.
laudātūrus, a fuerim.
Inf. prez. *laudātūrum, am, um esse.*
Inf. perf. *laudātūrum, am, um fuisse.*

Konjunktivom prez. i imper. perifrastične konjugacije nakna-đava se konjunktiv aktivnoga futura.

§ 84. Opisna konjugacija pasivna *(coniugātiō periphrastica passīva)* zove se ona glagolska promjena, koja postaje, kad se gerundiv udruži s oblicima glagola esse. Gerundiv znači radnju, koju treba da vršimo, moramo vršiti, a oblici glagola esse kazuju vrijeme, u kojem je ta radnja.

Prez. *laudandus, a, um sum* treba da me hvale, moraju me hvaliti.
laudandus, a, um sim
Imperf. *laudandus, a, um eram* trebaše da me hvale, morahu me hvaliti
laudandus, a, um essem
Fut. I. *laudandus, a, um erō* trebat će da me hvale.
Perf. *laudandus, a, um fuī* trebalo je da me pohvale.
laudandus, a, um fuerim.
Inf. prez. *laudandum, am, um esse.*
Inf. perf. *laudandum, am, um fuisse.*

Pamti ova pravila:

a) *laudandum est* treba da se hvali. Ako je subjekt neodređen, a glagolski je predikat bez objekta, upotrebljava se bez-

lična konstrukcija, t. j. *esse* stoji u 3. l. sing. a gerundiv u srednjem rodu; *mihi laudandum est* treba da hvalim, ako je subjekt određen, stoji u dativu.

b) *virtūs laudanda est* vrlina treba da se hvali, vrlinu treba hvaliti. Ako je subjekt neodređen, a glagolski predikat ima objekt, upotrebljava se lična konstrukcija, t. j. objekt se meće u nominativ, a gerundiv se s njim slaže u rodu, broju i padežu; *virtūs mihi laudanda est* treba da hvalim vrlinu; ako je pak subjekt određen, stoji u dativu.

Gerundiv u niječnim rečenicama znači također, što se ne smije, ne može učiniti: *laudandum nōn est* ne smije se hvaliti; *vir vix ferendus* čovjek, koji se ne može podnositi.

§ 85. Glagoli na -iō.

Petnaest glagola III. konjugacije na *iō* imade u oblicima, koji postaju od prezentske osnove, pred nastavcima kratko ***i***, koje odbacuju pred drugim ***i*** ili pred kratkim ***ĕ***, na pr. *capiō*, prez. osnova *capĭ*, inf. *cap(i)-ĕre* = *capĕre*, 2. l. sing. *cap(i)-is* = *capis*, ali *capi-unt*.

	Aktiv		*Pasiv*	
Prez.	Indikativ	Konjunktiv	Indikativ	Konjunktiv
	capi-ō	***capi-am***	***capi-or***	***capi-ar***
	cap-ĭs	***capi-ās***	***cap-ĕris***	***capi-āris***
	cap-ĭt	***capi-at***	***cap-itur***	***capi-ātur***
	cap-ĭmus	***capi-āmus***	***cap-imur***	***capi-āmur***
	cap-ĭtis	***capi-ātis***	***cap-iminī***	***capi-āminī***
	capi-unt	***capi-ant***	***capi-untur***	***capi-antur***

Impf. akt. *capi-ēbam* itd., pas. *capi-ēbar* itd.

Fut. I. akt. *capi-am, capi-ēs* itd., pas. *capi-ar, capi-ēris* itd.

Inf. akt. ***cap-ĕre,*** pas. ***cap-ī;*** partic. prez. *capi-ēns;* gerundiv: *capi-endus;* gerund: *capi-endī, capi-endō* itd.

Imper. 2. l. sing. *cap-ĕ,* 2. l. pl. *cap-ite;* imper. II. *cap-itō; cap-itōte, capiuntō.*

Amo pripadaju glagoli i njihove složenice:

capiō uzimam
cupiō želim
faciō činim
fodiō kopam
fugiō bježim
iaciō bacam
(*laciō* mamim) složenice
pariō rađam
quatiō tresem
rapiō grabim
sapiō kušam
(*speciō* gledam) složenice
gradior gredem
morior umirem
patior trpim.

Dēponentia.

§ 86. Mnogi glagoli imaju pasivan oblik, a aktivno značenje te se zovu *verba dēpōnentia*. Od aktivnih oblika imaju participe prezenta, particip fut. akt. i infinitiv fut. akt. Konjugiraju se kao pasiv običnih glagola. Gerundiv ima pasivno značenje: *hortandus* koji treba da se sokoli. Dok se kod običnih glagola ne upotrebljava pasivni imperativ, *dēpōnentia* ga imaju, ali mu je značenje aktivno: *hortā-**re*** sokoli! *hortā-**minī*** sokolite!

	I.	II.	III.	IV.
Prez. ind.	*hortor*	*vereor*	*queror*	*partior*
	hortāris	*verēris*	*querĕris*	*partīris*
	itd.	itd.	itd.	itd.
Prez. konj.	*horter*	*verear*	*querar*	*partiar*
	hortēris	*vereāris*	*querāris*	*partiāris*
	itd.	itd.	itd.	itd.
Impf. ind.	*hortābar*	*verēbar*	*querēbar*	*partiēbar*
„ konj.	*hortārer*	*verērer*	*querĕrer*	*partīrer*
Fut. I.	*hortābor*	*verēbor*	*querar*	*partiar*
Perf.	*hortātus sum*	*veritus sum*	*questus sum*	*partītus sum*
Plkvpfkt.	*hortātus eram*	*veritus eram*	*questus eram*	*partītus eram*
Fut. II.	*hortātus erō*	*veritus erō*	*questus erō*	*partītus erō*
Imper.	*hortā-re*	*verē-re*	*quer-ĕre*	*partī-re*
	hortā-minī	*verē-minī*	*quer-iminī*	*partī-minī*
Inf. prez.	*hortārī*	*verērī*	*querī*	*partīrī*

Inf. perf. *hortātum, am, um (us, a, um) esse*
veritum, am, um (us, a, um) esse
questum, am, um (us, a, um) esse
partītum, am um (us, a, um) esse

Inf. fut. *hortātūrum, am, um (us, a, um) esse*
veritūrum, am, um (us, a, um) esse
questūrum, am, um (us, a, um) esse
partītūrum, am, um (us, a, um) esse.

Part. prez.	*hortāns*	*verēns*	*querēns*	*partiēns*
„ perf.	*hortātus*	*veritus*	*questus*	*partītus*
„ fut.	*hortātūrus*[1])	*veritūrus*	*questūrus*	*partītūrus*
Gerund.	*hortandī*	*verendī*	*querendī*	*partiendī*
	hortandō itd.	*verendō* itd.	*querendō* itd.	*partiendō* itd.
Gerundiv	*hortandus*	*verendus*	*querendus*	*partiendus*
Supin	*hortātum*	*veritum*	*questum*	*partītum*
	hortātū	*veritū*	*questū*	*partītū*.

Tako i *dēpōnentia* III. konj. na *-iō* (§ 85.): *morior, morĕris moritur* itd., konj. impf. *morĕrer, morĕrēris, morĕrētur* itd., imper. *morĕre, moriminī.*

Bilješka 1. Nekoji glagoli imaju u participu perf. pas. i u oblicima od njega postalim pasivan oblik a aktivno značenje, te se zovu *sēmidēpōnentia.*

Takvi su glagoli ovi:

audeō, audēre, ausus sum usuditi se
gaudeō, gaudēre gāvīsus sum veseliti se
soleō, solēre, solitus sum običavati
(con)-fīdō, fīdĕre, fīsus sum uzdati se.

2. Gdjekoji participi perfekta glagola „deponentia" imaju pored aktivnoga i pasivno značenje[2]):

comitātus praćen	*meditātus* promišljen
dimensus izmjeren	*partītus* podijeljen
ementītus izmišljen	*populātus* opustošen.

3. Neki neprelazni glagoli imaju ipak particip perf. pas., koji se smije upotrebljavati samo atributivno: *adultus, obsolētus, inveterātus, nuptus, praeterītus*: *virgō adulta*, ali *virgo adolēvit.*

4. U participu perf. pas. imaju aktivno značenje glagoli: *cēnāre, prandĕre, pōtāre, iūrāre*:

cēnātus onaj, koji je ručao	*pōtus* onaj, koji je pio
iūrātus onaj, koji se zakleo	*prānsus* onaj, koji je ručao.

---

[1]) Dolazi samo udružen s oblicima glagola *esse.*

[2]) Pasivno je značenje rijetko u oblicima, koji su složeni s glagolima *esse.* Particip u pas. značenju upotrebljava se samo za stvari: *adeptā lībertāte*, ali ne *adeptō virō.*

5. Nekoji glagoli imaju aktivan oblik, a pasivno značenje, te se zovu *neutralia passīva:*

vēneō, vēnīī (bez partic. perf. pas.) prodavati se (pasiv glag. *vendō*), *pereō, perīre, periī* propasti (pasiv glagola *perdō*) i djelomice *fīō* (§ 101.).

Bilješke konjugacijama.

§ 87. 1. Glagoli *dīcere* reći, *dūcere* voditi, *facere* činiti, *ferre* nositi imaju 2. l. sing. imperativa: *dīc, dūc, fac, fer.* Tako imaju i glagoli složeni s *dūcō* i *ferō*: *ēduc, confer.* Glagol *sciō* ima samo *scītō* znaj! i *scītōte* znajte!

2. Mjesto završetka *-ērunt* u 3. l. pl. perfekta upotrebljava se kadšto *-ēre: laudāvēre, audīvēre* mj. *laudāvērunt, audīvērunt.*

3. Perfekti na *-āvī, -ēvī, -īvī* i vremena i načini od njih izvedeni pokraćuju se kadšto:

a) ***ve*** se odbacuje pred ***r:*** *lāudārim* mj. *laudāverim, dēlēram* mj. *dēlēveram*, ali kod glagola na *īvī* ispada samo ***v***: *audieram* mj. *audīveram.*

b) ***vi*** se odbacuje pred ***s***: *laudāstī, audīstis* mj. *laudāvistī, audīvistis*; *laudāsse* mj. *laudāvisse, audīssem* mj. *audīvissem.*

Tako se kaže i *nōstī, nōsse, nōrunt* mj. *nōvistī, nōvisse, nōvērunt.*

Pamti: *desiī* (od *desinō*), *petiī, petiit* (od *petō*), *rediī, rediit* (od *redeō*).

4. Nije pravilan particip fut. akt. ovih glagola:

ori-, mori-, sonā-tūrus
pari-, rui-, secā-tūrus

od *orior* (part. *ortum*), *morior*, (part. *mortuum*), *sonō* (part. *sonitum*), *pariō* (part. *partum*), *ruō* (part. *rutum*), *secō* (part. *sectum*).

5. Mjesto nastavka ***-ris*** u 2. l. sing. pas. (osim u indikativu prez.) upotrebljava se kadšto ***-re***: *laudābere* mj. *laudāberis, laudābāre, laudārēre* mj. *laudābāris* i *laudārēris.*

6. Glagoli III. i IV. konjugacije imaju u starijem jeziku u gerundivu *undus* mj. *endus: potiundus;* uvijek se kaže: *repetundārum, dē repetundīs* radi globljenja.

7. Stari su oblici: *ausim, faxim* (konjunktiv per. akt.); *faxō* (fut. II.); *amarier* (infinitiv prez. pas. mj. *amārī*).

Tvorba osnova.

I. Prezentska osnova.

§ 88. Kod glagolâ, kojima se prezentska osnova svršuje na samoglasnik, redovno je prezentska osnova jednaka glagolskoj, na pr. *laudā, monē, audī, tribu* od *laudā-re, monē-re, audī-re, tribu-ere.*

Bilješka. Gdjekoji glagoli, kojima se prez. osnova svršuje na ***a, e, i,*** imaju glagolsku osnovu konzonantsku:

iuvāre pomoći glag. osn. *iuv-*, prez. osn. *iuvā-*
augēre množati, „ „ *aug-*, „ „ *augē-*
vidēre vidjeti, „ „ *vid-*, „ „ *vidē-*
venīre doći, „ „ *ven-*, „ „ *venī-*.

2. U glagolâ s konzonantskom osnovom prezentska je osnova ponajviše proširena:

a) dodavanjem glasa ***i:*** *cap-i-ō,* v. § 85.;

b) dodavanjem glasa ***t:*** *flectō* (osn. *flec-), nectō* (osn. *nec-);*

c) dodavanjem glasa ***n:*** *temnō* (osn. *tem-).* Kadšto se ***n*** umeće i u osnovu, a pred usnenim glasom postaje ***m:*** *fra-n-gō* (osn. *frag-), vi-n-cō* (osn. *vic-), ta-n-gō* (osn. *tag-*), ali *ru-m-pō* (osn. *rup-), cu-m-bō* (osn. *cub-).*

Amo pripadaju i glagoli ua *-llō: tollō* (iz *tolnō), pellō* (iz *pelnō).*

I neke vokalske osnove dobivaju ***n:*** *sī-n-ō, lī-n-ō.*

d) glasovima ***sc*** *(inchoātiva): crē-scō* (osn. *crē-), nā-scō* (osn. *nā-), dīscō* ima i reduplikaciju (iz *di-dc-scō);*

e) prezentskom reduplikacijom, t. j. ponavljanjem početnoga glasa s ***ĕ:*** *bi-bō, si-stō, gi-gnō, serō* (iz *sisō,* jer *s* između samoglasnika postaje ***r,*** a samoglasnik ispred ***r*** redovno postaje ***e).***

II. Perfektna osnova.

Perfektna se osnova pravi od glagolske:

1. reduplikacijom, t. j. da se pred glag. osnovu metne početni suglasnik i samoglasnik ili početni suglasnik i *ĕ: mordeō: mo-mordī, currō: cu-currī, pariō: pĕ-peri.*[1])

---

[1]) U redupliciranoj osnovi slabi se samoglasnik glag. osnove: ***a*** u ***i*** *cadō*: *ce-cid-ī,* ali pred ***r*** u ***e:*** *pariō: pe-per-ī;* ***e*** u ***i:*** osn. *men: me-min-ī;* ***ae*** u ***ī:*** *caedō*: *ce-cīd-ī.*

Bilješka. 1. Glag. osnove, koje se počinju sa *st, sp*, gube početno *s*, a u reduplikaciju dolaze oba početna suglasnika: *spo-pond-ī* (*spondeō*), *ste-tī* (*stō*), *sti-tī* (*sistō*).

2. Složeni glagoli obično nemaju reduplikacije: *re-spondeō: respondī*, ili odbacuju u reduplikaciji *e*: *répperī, rettuli*. Reduplikaciju zadržavaju glagoli složeni sa *dō, stō, dīscō, pōscō*, a složeni s *currō* jedni je imaju, drugi nemaju.

2. otezanjem osn. samoglasnika: *ĕmo: ēm-ī, lĕgo: lēg-ī.*

3. glasom *s* (nekad aorisna osnova) kod konzonantskih osnova, koje imaju samoglasnik dug (po prirodi ili po položaju): *carpō: carpsī, scrībō: scrīpsī, dūcō: dūxī.*

4. glasom *v* kod vokalskih osnova na *a, e, i*: *laudā-v-ī, dēlē-v-i, audī-v-ī*. Osnove na *a* i *e*, koje taj samoglasnik gube, i neke druge osnove dobiju *u*: *domāre: domuī, docēre: docuī;* tako i *alō: aluī, colo: coluī.*

III. Participna osnova.

Particip perf. pas. gradi se od glagolske osnove:

1. nastavkom *to, ta* (*tus, a, um*): *laudā-tus, dēlē-tus, lectus, audī-tus.*

One osnove na *ā* i *ē*, koje taj samoglasnik gube, dobivaju mjesto njega *i*: *domāre: domi-tus, monēre: moni-tus,* druge pak nemaju nikakva samoglasnika: *secāre*: *sec-tus, docēre: doc-tus.*

2. nastavkom *so, sa* (*sus, a, um*): *currere: cur-sus, pellere*: *pul-sus.*

Tvoreći perfektnu i participnu osnovu treba paziti na ove glasovne promjene:

1. grleni sa *s* postaju *x: dīcō: dīxī, rego*: *rexī, trahō: traxī, coquō: coxī.*

2. a) grleni pred *t* prelaze u *c: legō: lectus, trahō*: *tractus, coquō: coctus.*

b) *b* prelazi ispred *s* i *t* u *p: scrīp-sī, scrīp-tum.*

3. a) *d* i *t* ispred *s* ili ispada ili postaje *s* (asimiluju se): *lūdō: lūsī, cedō*: *cessī, sentiō: sensi.*

b) *d* i *t* + *t* prelaze u *ss* ili poslije dugog samoglasnika pa suglasnika u *s: cedō*: *cessum* (iz *ced-tum*), *lūdō: lūsus* (iz *lūd-tus*), *vertō: versus* (iz *vert-tus*).

4. ***m*** se asimiluje sa ***s***: *premō: pressi,* ili ostaje ispred ***s*** i ***t*** nepromijenjen, ali se onda između njih umeće ***p***: *sumō: sum-p-sī, sum-p-tum.*

5. ako se osnova svršuje na dva suglasnika, to ispred ***s*** i ***t*** ispada posljednji: *mulceō: mulsī, mulsum; torqueō: torsī, tortum.*

Popis najvažnijih glagola po osnovnim oblicima.

§ 89. Prva konjugacija.

I. Perfekti s reduplikacijom.

dō, dăre, dĕdī, datum dati

circumdō, circúmdăre, circúmdĕdī, circúmdătum opkoliti, opasati.

Bilješka. Oblici glagola *dăre* imaju uvijek kratko *ă*: *circúmdăbam, circúmdăbō.*

Izuzimaju se ***dā, dās, dāns,*** ali ***dăntis.***

pessumdō upropašćivati *venumdō* prodavati.

Dvosložne složenice idu po III. konjugaciji:

abdō, abdere, abdĭdī, abdĭtum sakrivati; tako i:

addō, -ere dodavati *condō, -ere* osnivati *crēdō, -ere* vjerovati
dēdō, -ere predavati *ēdō, -ere* izdavati *prōdō -ere* izdati
reddō- ere vraćati, činiti *trādō, -ere* predati.

perdō, -ere upropašćivati, izgubiti, pas. *pereō, perīre, perīī, peritūrus,* ali *perditus* i *perdendus.*

vēndō, -ere prodavati, pas. *vēneō, vēnīre, vēniī,* ali *vēnditus, vēndendus.*

stō, stāre, stĕti, — stajati. Partic. fut. akt. *stātūrus.*

Složenice s dvosložnim prijedlogom imaju *stĕtī*, dakle:

circumstō, -āre, circūmstĕtī naokolo stajati

a s jednosložnim *stitī*, dakle:

praestō, -āre,[1]) *praestitī, praestātūrus* nadmašiti (*alicuī*)

cōnstō, -āre,[2]) *cōnstitī,* — sastajati se, stajati (o cijeni).

restō, -āre, réstitī, preostati.

Bez perfekta i participa *dīstō* biti udaljen i *exstō* pomoliti se, opstojati.

---

[1]) *praestat* bolje je; *sē praestāre* pokazivati se

[2]) *cōnstat* sigurno je, zna se.

II. Perfekti s otezanjem osnov. samoglasnika.

iuvō, -āre, iūvī, iūtum (iuvātūrus) pomagati *(aliquem)*

ādiuvō, -āre, ādiūvī, ādiūtum (ādiūtūrus) potpomagati.

lavō, -āre, lāvī, lautum (lōtum i *lavātum)* prati.

III. Perfekti na -vī.

laudō, -āre, laudāvī, laudātum hvaliti. Amo pripadaju svi glagoli I. konjugacije, koji nijesu ovdje spomenuti.

pōtō, -āre, pōtāvī, — piti: *pōtus* u akt.: koji je pio, popivši, u pas. pjan, opit.

(plicō) upotrebljava se samo složen; složenice imaju redovno: *-āvī, -ātum*, rjeđe: *-uī, -ītum: explicō* razvijati, razjašnjivati, *implicō* zaplitati.

IV. Perfekti na -uī.

crĕpō, -āre, crepuī, (crepitum) zveketati

Tako i *increpō* psovati, koriti, *discrepō* ne slagati se, razlikovati se, (bez part. perf.)

cubō, -āre, cubuī, cubitūrus ležati

accubō ležati za stolom; *incubō* ležati na; *recubō* nauznak ležati.

domō, -āre, domuī, domitum krotiti, pokoriti

sonō, -āre, sonuī, sonātūrus zvečati.

Tako i složenice *con-* i *dis-sŏnō* podudarati se, ne podudarati se.

Ali *resonō, -āre, resonāvī* i *resonuī* odjekivati.

tonō, -āre, tonuī grmjeti.

vetō, -āre, vetuī, vetītum zabranjivati *(aliquem* komu).

secō, -āre, secuī, sectum (secātūrus) sjeći, rezati

dēsecō osjeći, *īnsecō* usjeći, *dissecō* rasjeći.

(micō, -āre, micuī, — treptjeti, blistati se)

ēmicō, -āre, ēmicuī — odlikovati se, ali *dīmicō* boriti se: *dīmicāvī, dīmicātum.*

§ 90. Druga konjugacija.

I. Perfekti s reduplikacijom.

mord-e-ō, -ēre, momordī, morsum gristi.

pend -e-ō, -ēre, pĕpendī, — visjeti

impendeō visjeti nad čim, prijetiti (bez perfekta i participa perf.).

spond-e-ō, -ēre, spŏpondī, spōnsum zavjetovati se, obećavati
respondeō, -ēre, respondī, respōnsum odgovarati.
tond-e-ō, ēre, totondī, tōnsum strići.

II. Perfekti s otezanjem osnov. samoglasnika.

sĕd-e-ō, -ēre, sēdī, sessūrus sjedjeti
circumsedeō, -ēre, circumsēdī, circumsessum opsjedati.
Složen s jednosložnim prijedlozima slabi *e* u *i*;
obsĭdeō, -ēre, obsēdī, obsessum opsjedati (*obsĭdēs*).
possĭdeō, -ēre, possēdī, possessum posjedovati, imati (*pŏssidēs*).
vĭd-e-ō, -ēre, vīdī, vīsum vidjeti
invideō zavidjeti, *prōvideō* predvidjeti, brinuti se (*ínvidēs*).
căv-e-ō, ēre, cāvī, cautum čuvati se
făv-e-ō, -ēre, fāvī, fautum biti naklonjen, prijati
fŏv-e-ō, -ēre, fōvī, fōtum grijati, njegovati
mŏv-e-ō, -ēre, mōvī, mōtum gibati, kretati
commovēo, permoveō ganuti, sklonuti, *admoveō* primicati
removeō odmicati (*cómmovēs, pérmovēs*).
vŏv-e-ō, -ēre, vōvī, vōtum zavjetovati
dēvoveō žrtvovati, zakleti (*dévovēs*).
prand-e-ō, -ēre, prandī, prānsum doručkovati; *prānsus* onaj, koji je ručao
strid-e-ō, -ēre, strīdī, — (rjeđe *strīdō, -ĕre*) šikati.

III. Perfekti na -sī.

rīd-e-ō -ēre, rīsī, rīsum smijati se
dērīdeō, irrīdeō podsmijevati se, rugati se.
suād-e-ō, -ēre, suāsī, suāsum svjetovati
persuādeō uvjeravati, nagovarati; *dissuādeō* odvraćati.
ārd-e-ō, -ēre, ārsī, — gorjeti (*ārsūrus*)
haer-e-ō, ēre, haesī, — visjeti (*haesūrus*)
măn-e-ō, -ēre, mānsī, — ostati (*mānsūrus*)
iŭb-e-ō,-ēre, iussī, iussum zapovijedati (*aliquem* komu).
aug-e-ō, -ēre, auxī, auctum umnožiti, povećati
lūc-e-ō, -ēre, lūxī, — svijetliti se
lug-e-ō, -ēre, lūxī, — tugovati.
mulc-e-ō, -ēre, mulsī, mulsum gladiti, milovati.
abs-terg-eō, ēre, -tersī, -tersum obrisati
torqu-e-ō, ēre, torsi, tortum svijati, mučiti

indulg-e-ō, ēre, indulsī, — ugađati, popuštati
alg-e-ō, -ēre, alsī, — zepsti
fulg-e-ō, ēre, fulsī — sijevati, blistati
urg-e-ō, -ēre, ursī, — tiskati, navaljivati.
Sēmidēpōnentia vidi § 86. bilj. 1.

IV. Perfekti na -vī i -uī.

dēleō, -ēre, dēlēvī, dēlētum razoriti
fleō, -ēre, flēvī, flētum plakati
dēfleō oplakivati.
com-pleō, -ēre, -plēvī, -plētum napuniti
expleō ispuniti, *suppleō* potpuniti, naknaditi.

S participom perf. pas. na *-ĭtum:*

aboleō, -ēre, abolēvī, abolĭtum ukinuti
cieō, -ēre, cīvī, cĭtum poticati
Složeni gotovo uvijek na *ciō, cīre* po IV. konjugaciji.

Perfekti na *-uī*, participi perf. pas. na *-ĭtum:*

habeō, -ēre, habuī, habitum imati.
adhibeō upotrebljavati *(ádhibēs); prohibeō* zapriječiti.
praebeō pružati
mereō zaslužiti
moneō opominjati
admoneō sjećati *(ádmonēs).*
debeō dugovati
taceō šutjeti
terreō strašiti

Bez participa perf. pas., ali s participom fut. na *-itūrus:*

caleō, -ēre, caluī biti topao *(calitūrus).*
careō, -ēre, caruī oskudijevati *(caritūrus).*
doleō, -ēre, dolui žalostiti se *(dolitūrus).*
noceō, -ēre, nocuī, škoditi *(nocitūrus).*
pāreō, -ēre, pāruī pokoravati se *(pāritūrus).*
appāreō, -ēre,[1] *appāruī* pojaviti se *(appāritūrus)*
placeō, -ēre, placuī militi se *(placitūrus).*
displiceō ne militi se *(dísplicēs)*
valeō, -ēre, valuī zdrav, jak biti *(valitūrus).*

---

doceō, -ēre, docuī, doctum učiti
mīsceō, -ēre, mīscuī, mixtum miješati.

[1]) *appāret* jasno je.

torreō, -ēre, toruī, tostum pržiti, sušiti.
cēnseō, -ēre, cēnsuī, cēnsum cijeniti, misliti.
recēnseō presuđivati; *suscēnseō* srditi se (bez participa perf. pas.).

Mnogi ponajviše neprelazni glagoli II. konjugacije imaju perfekt na *uī*, ali nemaju participa perf. pas.:
ārceō, -ēre, arcuī odvraćati, odbijati, ali:
coërceō, -ēre, coërcuī, coërcitum obuzdati, stegnuti.
exerceō vježbam (*exercitātus* uvježban, *exercitus* izmučen).
egeō, -ēre, eguī potrebovati *(aliquā rē)*.
ēmineō, -ēre, ēminuī provirivati, odlikovati se.
flōreō, -ēre, flōruī cvasti.
horreō, -ēre, horruī zgražati se.
iaceō, -ēre, iacuī ležati.
lateō, -ēre, latuī biti sakriven.
niteō, -ēre, nituī sjati.
pateō, -ēre, patuī biti otvoren.
sileō, -ēre, siluī šutjeti.
studeō, -ēre, studuī trsiti se *(alicuī rei)*.
teneō, -ēre, tenuī držati.
Od složenica imaju partic. perf. pas. na *tentum* ove:
dētineō, -ēre, dētinuī, dētentum zadržavati i:
distineō rastavljati, *obtineō* održavati, *retineō* zadržati.
Nemaju participa perf. pas.:
abstineō uzdržati se, *pertineō* dopirati, *contineō* spajati (*contentus* zadovoljan.)
sustineō, -ēre, sustinuī, (sustentātum) podupirati, izdržati.
timeō, -ēre, timuī bojati se *(aliquem)*.
vigeō, -ēre, viguī, živjeti, čil, krepak biti.

Bezlične glagole, koji amo pripadaju, vidi § 103.

Gdjekoji glagoli nemaju ni perfekta ni participa perf. pas., na pr. *immineō* prijetim, *maereō* tugujem, *polleō* moćan sam, *splendeo* sjam se, *squaleō* prljav sam (*squalidus*).

§ 91. Treća konjugacija.

I. Perfekti s reduplikacijom.

cădō, -ĕre, cĕcĭdī, cāsum padati.
óccidō, -ĕre, óccidī, (occāsum) poginuti.
récidō -ĕre, réccidī, — natrag pasti.

*

áccidō, -ĕre, áccidī, — padati, *accidit* zgađa se.

íncidō, -ĕre, íncidī, upasti, naletjeti.

caedō, -ĕre, cĕcīdī, caesum ubijati, sjeći.

occīdō, -ĕre, occīdī, occīsum ubiti

concīdō pobiti, sasjeći; *incīdō* usjeći; *abscīdō* odsjeći.

canō, -ĕre, cecinī, (cantātum) pjevati.

cóncinō, -ĕre, concinuī, — slagati se.

per-cellō, -ĕre, pér-culī, per-culsum potresti, oboriti.

antecellō, praecellō i *excellō* odlikovati se nemaju ni perfekta (naknađuje se s *floruī, praestitī*) ni participa perf. pas. *Excelsus* je pridjev.

currō, -ĕre, cucúrrī, cursum trčati.

Ove složenice nemaju reduplikacije: *occurrō, -ĕre, occurrī, occursum* trčati ususret, sukobiti se; *recurrō* natrag trčati, *succurrō* priteći u pomoć.

Ostale složenice dolaze sad s reduplikacijom, sad bez nje:

concurrō, -ĕre, concurrī i *concucurri, concursum* steći se.

accurrō, dotrčati; *praecurrō* naprijed trčati.

fallō, -ĕre[1]) *fĕfēllī, (dēceptum)* varati.

falsus je pridjev: lažan, izmišljen (prevaren sam: *dēceptus sum*).

refellō, -ĕre, refellī, (refūtātum) pobijati.

pangō, -ĕre, pĕpĭgī, pāctum utvrditi, uglaviti.

compingō, -ĕre, compēgī, compāctum spojiti.

Pĕpĭgī je perf. i od *paciscor*: sklopiti, ugovoriti, na pr. *pacem.*

parcō, -ĕre, pepercī, (temperātum) štedjeti (*alicuī* koga).

părĭō, parĕre, peperī, partum (paritūrus) rađati, teći.

Složenice vidi u IV. konjugaciji § 92. I.

pellō, -ĕre, pépulī, pulsum tjerati.

appellō, -ĕre, áppulī, appulsum dotjerati, pristati. Tako i: *compellō 3.* natjerati, prisiliti; *expellō 3.* istjerati; *impellō 3.* natjerati: *repellō 3.* natrag otjerati (perf. *reppulī*).

pendō, -ĕre, pependī, pēnsum vješati, mjeriti, plaćati.

impendō 3. impendī, impēnsum potrošiti; *suspendō 3.* objesiti.

pungō, -ĕre, pupugī, pūnctum bosti.

Složeni imaju u perf. *pūnxi: compungō* izbosti, *interpungō* (tačkama) rastaviti.

si-stō,-ĕre, (stetī i *stitī), stătum* staviti, stati. *Status* kao pridjev: utvrđen, određen.

Složenice zadržavaju reduplikaciju, ali nemaju participa perf. pas.: *absistō 3.* udaljujem se, odustajem (*abstitī*).

cōnsistō 3. stupiti, postaviti se (*cōnstitī*)

dēsistō 3. odustati (*dēstitī*); *ob-* i *re-sistō* protiviti se, ali:

circumsistō 3., circumstetī opkoliti.

tangō, -ĕre, tĕtĭgī, tactum dotaći se.

---

[1]) *fallit mē* ne znam.

attingo 3., áttigī, attāctum dotaći se, stići.
contingō[2]) *3., cóntigī, contāctum* dodirnuti, zgoditi
obtingit, obtingĕre, obtigit zapasti (nema participa perf. pas.).
tendō, -ĕre, tetendī, tentum napinjati.
attendō 3., attendī, attentum paziti.
contendō 3., contendī, contentum zapeti, žuriti se, boriti se.
Bez participa perf. pas. je: *ostendō 3., ostendī* pokazati se (dopunjuje se s *ostentāre*).
tundō, ĕre, tutudī, tūnsum (tūsum) tući, udarati.
contundō 3., cóntudī, contūsum razbiti, smrviti.
retundō 3., réttudī, retūsum suzbiti.
bibō, ĕre, bibī — piti (dopunjuje se s *pōtāre.)*
crēdō, -ĕre, crēdidī, crēditum vjerovati.
Kao *crēdō* konjugiraju se dvosložne složenice s *dō*, v. § 89. I.

Reduplikaciju gube:

findō, -ĕre, fidī, fissum cijepati.
scindō, -ĕre, scĭdī, scissum raskinuti.
abscindō 3. otkinuti, *exscindō 3.* razoriti, *rescindō 3.* otkinuti, uništiti.
Pamti: *abscĭdī, abscissum* od *abscindō*, a *abscīdī, abscīsum* od *abscīdō* odrezati.

II. Perfekti s otezanjem osnov. samoglasnika.

ăgō, -ĕre, ēgī, āctum tjerati, raditi.
circúmagō okolo tjerati, *péragō* svršiti.
Ostale složenice mijenjaju *a* u *i:*
ábigō 3., abēgī, abāctum otjerati.
ádigō dotjerati; *éxigō* istjerati, svršiti; *súbigō* pokoriti.
cōgō 3., coēgī, coāctum nagnati, prisiliti.
dēgō 3., —, — sprovesti (dopunjuje se s *agere*).
căpiō, capere, cēpī, captum uzeti, uhvatiti.
Složenice imaju u participu perf. pas.: *ceptum.*
accipiō, accipere, accēpi, acceptum primati (*áccipis*),
dēcipiō 3., dēcēpī, dēceptum prevariti (*décipis*). Tako i:
incipiō začeti; *percipiō* shvaćati; *praecipiō* naložiti; *suscipiō* preduzeti.
ĕdō, -ĕre, ēdī, ēsum jesti. Vidi §. 96.
ĕmō, -ĕre, ēmī, ēmptum kupovati.
cóĕmo 3., coēmī, coēmptum nakupovati.
ádĭmō 3., adēmī, adēmptum oduzeti. Tako i:
dírimō rastaviti, *rédimō* otkupiti, *interimō* uništiti, pogubiti.
faciō, facere, fēcī, factum činiti, raditi. Imperativ: *fac.*
Od prezentske osnove ima u pasivu samo *faciendus,* a sve ostale oblike od *fīō, fierī, factus sum* v. §. 101.

[2]) *contingit, cóntigit* ispada za rukom.

Složen s prijedlozima mijenja ***a*** u ***i***, u participu perf. pas. ima ***-fectum,*** a pasiv pravilno na ***-ficior,*** na pr.:

conficiō 3., confēcī, confectum svršiti. Imperativ: *confice,* pas. *conficior.* Tako i:

dēficiō odmetnuti se, nestati; *perficiō* svršiti; *efficiō* izraditi

praeficiō postaviti na čelo; *interficiō* ubiti; *reficiō* popraviti, *proficiō* uspjeti, napredovati.

Druge složenice zadržavaju ***a*** i imaju u pasivu *fīō* na pr.:

assuefaciō 3., assuefēcī, assuefactum priviknuti se; pas. *assuefīō*

patefaciō otvoriti, otkriti; *labefaciō* uzdrmati; *satisfaciō* udovoljiti.

fŏdiō, foděre, fōdī, fossum kopati.

cōnfodiō probosti *(cŏnfodis), effodiō* iskopati. Razlikuj: *cŏnfodit* prez., *cōnfŏdit* perf.

fŭgiō, fugĕre, fūgī — bježati *(fugitūrus).*

effugiō uteći *(éffugis); cōnfugiō* uteći se *(cŏnfugit).*

aufugiō pobjeći; *perfugiō* prebjeći; *profugiō* pobjeći.

Razlikuj: *éffugit, prófugit* prez. i *effŭgit, profŭgit* perf.

iăciō, iacĕre, iēcī, iactum bacati.

Složen ima u prez. *-iciō,* u participu perf. pas. *-iectum:*

abiciō 3., abiēcī, abiectum odbaciti *(ábicis).* Tako i: *adiciō* dodati; *dēiciō* zbaciti; *subiciō* pokoriti; *trāiciō* prebaciti, prijeći.

lĕgō, -ĕre, lēgī, lēctum, čitati, brati.

pérlegō 3., perlēgī. perlēctum pročitati.

cólligō 3., collēgī, collēctum skupljati. Tako i:

dēlĭgō i ēlĭgō odabirati, izbirati, ali:

***dīligō** 3., **dīlēxī,** dīlēctum* ljubiti (mj. *dīlectus* bolje *carus alicuī).*

***intellegō** 3., **intellēxī,** intellēctum* spoznavati.

***néglegō** 3., **neglēxī,** neglēctum* zanemarivati.

Odbacujući prezentsko proširenje:

frăngō, -ĕre, frēgī, frāctum lomiti, kršiti.

cōnfringō 3., cōnfrēgī, cōnfrāctum slomiti, skršiti.

relinquō, -ĕre, relīquī, relictum ostaviti.

dēlinquō pogriješiti.

vincō, -ĕre, vīcī, victum pobijediti.

dēvincō nadvladati; *convincō* dokazati.

rumpō, -ĕre, rūpī, ruptum raskinuti, rastrgati.

corrumpō 3., corrūpī, corruptum pokvariti, podmititi.

perrumpō probiti; *ērumpō, prōrumpō* provaliti iz; *irrumpō* provaliti u.

fandō, -ĕre, fūdī, fūsum sipati, razbiti,

cōnfundō smiješati, zaplesti; *īnfundō* uliti, *prōfundō* razliti, potrošiti, *perfundō* politi.

(īcō), (īcere), īcī, ictum udariti *(foedus īcere* ugovor sklopiti). U prezentu se ne upotrebljava, nego se nadoknađuje s *ferīre.*

(sīdō, -ĕre sjesti.)

assīdō, -ĕre, assēdī, assessum sjesti k

īnsīdo sjesti na, *possīdō* zauzeti, osvojiti; *cōnsīdō* posjedati.

vīsō, -ĕre, (vīsī), — razgledati, pohoditi.

vellō, -ĕre, vellī, vulsum čupati (pjesnički).

convellō, āvellō otkinuti, *ēvellō* iščupati, istrgnuti.

vertō, -ĕre, vertī, versum obraćati.

avertō odvratiti; *convertō* okrenuti, *ēvertō* porušiti, *dēvertō* svratiti se.

Svi glagoli na ***d,*** pred kojim je suglasnik, imaju u perf. ***-dī*** (osim *ardeō*: *arsī*):

accendō, -ĕre, accendī, accēnsum, zapaliti (*candō* neobičan).

incendō zapaliti.

dēfendō, -ĕre, dēfendī, dēfēnsum braniti.

offendō uvrijediti.

pandō, -ĕre, pandī, passum raširiti, rasplesti.

prehendō, -ĕre, prehendī, prehēnsum uhvatiti.

comprehendō pograbiti, *reprehendō* ukoriti.

(scandō, -ĕre, scandī — penjati se). Upotrebljavaju se samo oblici prez. osnove.

ascendō, -ĕre, ascendī, ascēnsum popeti se.

cōnscendō popeti se *(navem* ukrcati se), *dēscendō* saći.

---

solvō, -ĕre, solvī, solūtum odriješiti, platiti.

absolvō osloboditi, odriješiti; *dissolvō* razriješiti.

volvō, -ĕre, volvī, volūtum valjati, okretati.

ēvolvō rasplesti, *involvō* zaplesti, zamotati.

---

abnuō, -ĕre, abnuī — odbijati, odricati.

adnuō namignuti, potvrditi.

acuō, -ĕre, acuī, — oštriti, brusiti, *acūtus* oštar (pridjev).

arguō, -ĕre, arguī, (accusātum) optužiti; *argūtus* oštrouman, dosjetljiv (pridjev).

coarguō dokazati, obličiti *(convictum), redarguō* utjerati u laž, pobiti *(refūtātum).*

congruō, -ĕre, congruī, — podudarati se, slagati se.

exuō, -ĕre, exuī, exūtum svući, skinuti *(aliquā rē).*

imbuō nakvasiti, omočiti; *induō* obući.

luō, -ĕre, luī — prati.

ábluō 3., abluī, ablūtum oprati i *pólluō* okaljati, oskvrnuti.

mĕtuō, -ĕre, metuī, — bojati se.

mĭnuō, ĕre, minuī, minūtum umanjiti.

ruō, -ĕre, ruī — *ruĭtūrus* rušiti (se).

dĭruō 3., dīruī, dīrŭtum razoriti; *obruō* zatrpati; *corruō* srušiti se, *irruō* provaliti bez participa perf. pas.

statuō, -ĕre. statuī, statūtum odrediti.

cōnstituō 3., cōnstituī, cōnstitūtum postaviti, zaključiti, odlučiti. *dēstituō* ostaviti, *īnstituō* urediti, *restituō* uspostaviti.

tribuō, -ĕre, tribuī, tribūtum dati, podijeliti.

contribuō prinositi, *distribuō* razdijeliti.

III. Perfekti na -sī (-ss-, -xī.)

carpō, -ĕre, carpsī, carptum brati, kidati.

dēcerpō 3., dēcerpsī, dēcerptum ubrati, otkinuti; *discerpō* rastrgati.

cōmō -ĕre, cōmpsī, cōmptum urediti, uresiti.

dēmō, -ĕre, dēmpsī, dēmptum oduzeti.

nūbō, -ĕre, nūpsī, nūptum udavati se (za koga *alicuī*).

prōmō, -ĕre, prōmpsī, prŏmptum, izvaditi.

rēpō, -ĕre, rēpsī, — miljeti, gmizati.

scrībō, -ĕre, scrīpsī, scrīptum pisati.

adscrībō pripisati; *cōnscrībō* popisati, unovačiti; *dēscrībō* opisati. *īnscrībō* upisati; *praescrībō* propisati; *prōscrībō* prognati.

sculpō, -ĕre, sculpsī, sculptum dupsti, rezati.

serpō, ĕre, serpsī, — plaziti.

sūmō, -ĕre, sŭmpsī, sūmptum uzeti.

cōnsūmō 3., potrošiti.

con-temnō, -ĕre, contempsī, contemptum prezirati.

---

gerō, -ĕre, gessī, gestum nositi.

cóngerō snositi, *dígerō* razrediti.

premō, -ĕre, pressī, pressum tiskati.

cómprimō stisnuti; *ópprimō* ugušiti, svladati.

ūrō, -ĕre, ūssī, ūstum paliti, žeći

combūrō spaliti.

---

claudō, -ĕre, clausī, clausum zatvoriti.

inclūdō 3., inclūsī, inclūsum zaključati.

conclūdō zaključati, *interclūdō* rastaviti, spriječiti.

dĭvĭdō, -ĕre, dīvīsī, dīvīsum dijeliti.

laedō, -ĕre, laesī, laesum vrijeđati.

allīdō 3., allīsī, allīsum udariti u što.

lūdō, -ĕre, lūsī, lūsum igrati se, rugati se, varati.

dēlūdō, ēlūdō, illūdō podsmijevati se, rugati se.

plaudō, -ĕre, plausī, plausum pljeskati.

applaudō pljeskanjem odobravati, ali:
explōdō *3., explōsī, explōsum* izviždati.
rādō, ĕre, rāsī, rāsum grepsti.
rōdō, -ĕre, rōsī, rōsum glodati.
trūdō, ĕre, trūsī, trūsum turati, potiskivati.
vādō, -ĕre ići.
ēvādo 3., ēvāsī, ēvāsum izići, postati; *invādō* navaliti, prodrijeti.

---

cēdō, ĕre, cessī, cessum uzmicati, ustupati.
accēdō pristupiti *(accēdit* k tomu još, osim toga); *discēdō* udaljiti se, razići se, *antecēdō* nadmašiti; *excēdō* izići; *concēdō* dopuštati; *incēdō* stupati, *prōcēdō* napredovati, naprijed ići; *recēdō* uzmicati.
mittō, -ĕre, mīsī, missum slati.
āmittō izgubiti; *omittō* propustiti, *committō* povjeriti; *permittō* dopustiti, *prōmittō* obećati; *dimittō* otpustiti; *remittō* natrag poslati.
(quatiō, quatĕre, quassum uzdrmati, potresti).
concŭtiō, *concutere, concussī, concussum* uzdrmati *(cóncutis).*

---

mergō, -ĕre, mersī, mersum potopiti.
ēmergō pomoliti se, *submergō* zaroniti.
spargō, -ĕre, sparsī, sparsum razasuti, škropiti.
adspergō 3., — spersī, — spersum poprskati, poškropiti.
tergō, -ĕre, tersī, tersum brisati.
Složenice idu po II. konjugaciji, v. § 90. III.

---

affligō, -ĕre, afflīxī, afflīctum oboriti, ucviljeti
cōnflīgō pobiti se, ali *prōflīgō, -āre, -āvī, -ātum* oboriti, svladati.
dīcō, -ĕre, dīxī, dictum kazati.
ēdīcō objaviti, zapovjediti, *indīcō* navijestiti, oglasiti, *praedīcō* proreći.
dūcō, -ĕre, dūxī, ductum voditi.
abdūcō odvesti, *prōdūcō* izvesti, *ēdūcō* izvesti (ali *éducō, -āre* uzgajati).
fīgo, -ĕre, fīxī, fīxum pripeti, prikovati.
trānsfīgō probosti.
rĕgō, -ĕre, rēxī, rēctum upravljati, vladati.
córrigō 3., corrēxī, corrēctum popravljati. Ali:
pergō, *-ĕre, perrēxī, perrēctum* nastaviti,
surgō, *-ĕre, surrēxī, surrēctum* podići se, ustati.
(speciō, specere, spēxī, spectum gledati.)
adspiciō, adspicere, adspēxī, adspectum pogledati.
conspiciō ugledati, *dēspiciō* prezirati.
trăhō, -ĕre, trāxi, trāctum vući.
ábstrahō odvući, *cóntrahō* skupiti, *súbtrahō* odbiti, oteti.
vĕhō, -ĕre, vēxī, vectum voziti.

ádvehō dovesti, *ávehō* odvesti.

cŏquō, -ĕre, coxī, coctum kuhati.

vīvō, -ĕre, vīxī, vīctūrus živjeti.

struō, -ĕre, strūxī, structum zidati, snovati.

cŏnstruō sazdati, *īnstruō* urediti, *dĕstruō* porušiti, *exstruō* opremiti.

fluō, -ĕre, fluxī, — teći

flĕc-t-ō, -ĕre, flexī, flexum savijati, sagnuti.

nec-t-ō,-ĕre, (nexuī), nexum spojiti, skopčati.

cingō, -ĕre, cinxī, cinctum opasati, ograditi.

iungō, -ĕre, iūnxī, iūnctum spajati, upregnuti.

adiungō dodati, *disiungō* rastaviti, *coniungō* spojiti.

distinguō, -ĕre, distinxī, distinctum razlikovati.

ungō, -ĕre, ūnxī, ūnctum mazati.

fingō, -ĕre, finxī, fictum, tvoriti, izmišljati.

pingō, -ĕre, pinxī, pictum slikati.

stringō, -ĕre, strinxī, strictum stegnuti, trgnuti.

perstringō ukoriti, grditi, *dēstringō* istrgnuti, *obstringō* obvezati.

IV. Perfekt na -vī, i uī.

līnō, -ĕre, lēvī, litum mazati.

óblinō namazati; *(óblĭtus* razlikuj od *oblĭtus: oblīviscor).*

sĭnō, -ĕre, sīvī, situm pustiti, dopustiti.

dēsinō 3., dēsiī, dēsitum prestati, odustati. Mjesto *dēsiī, dēsiit* u Cicerona: *dēstitī, dēstitit.*

se-rō, -ĕre, sēvī, satum sijati.

cŏnserō 3., cōnsēvī, cŏnsitum posijati; *īnserō* usijati.

---

tĕrō, -ĕre, trīvī, trītum trti.

cónterō satrti, *óbterō* zgaziti, smrviti.

cer-n-ō, -ĕre, vidjeti.

dēcernō 3., dēcrēvī, dēcrētum odlučiti; *discernō* razlikovati, *sēcernō* odijeliti

sper-n-ō, -ĕre, sprēvī, sprētum prezirati.

ster-n-ō, -ĕre, strāvī, strātum obarati.

cōnsternō pokriti, *prōsternō* oboriti.

---

cupiō, cupere, cupīvī, — željeti.

petō, -ĕre, petīvī, i *petiī, petītum* težiti, iskati.

répetō natrag tražiti, ponoviti; *áppetō, éxpetō* žudjeti.

quaerō, -ĕre, quaesīvī, quaesītum tražiti.

acquīrō 3., acquīsīvī, acquīsītum pribaviti, steći.

conquīrō potražiti, *inquīrō* istražiti, *requīrō* zahtijevati.

sapiō, sapere, sapīvī (-iī), — kušati, biti mudar.
dēsipiō (bez perf.) biti lud, mahnit.

---

arcessō, ĕre, arcessīvī, arcessītum zvati.
capessō, -ĕre, capessīvī, capessītum uhvatiti.
facēssō, -ĕre, facessīvī, facessītum činiti, vršiti.
lacessō, -ĕre, lacessīvī, lacessītum dražiti.

---

alō, -ĕre, aluī, altum hraniti.
colō, -ĕre, coluī, cultum, obrađivati, štovati.
incolō nastavati.
cōnsulō, -ĕre, cōnsuluī, cōnsultum pitati za savjet,
occulō, -ĕre, occuluī, occultātum sakrivati (*occultus* je pridjev), ali obično se veli *occultō 1.*
molō, -ĕre, moluī, molitum mljeti.
vōmō, -ĕre, vomuī, vomitum bljuvati.
gemō, -ĕre, gemuī, — stenjati, jecati.
strepō, -ĕre, strepuī, — ječati.
tremō, -ĕre, tremuī, — drhtati.
accumbō, -ĕre, accubuī, — *(accubitūrus)* leći.
incumbō nasloniti se, *succumbō* podleći.
gignō, -ĕre, gĕnuī, genitum rađati.
pōnō, -ĕre, pŏsuī, pŏsĭtum staviti, metnuti.
compōnō sastaviti; *expōnō* izložiti, *antepōnō* pretpostaviti.
răpiō, rapĕre, rapuī, raptum, zgrabiti, oteti.
abripiō, abripere, abripuī, abreptum strgnuti, oteti.
corripiō pograbiti, *ēripiō* istrgnuti, *dīripiō* opljačkati.
sĕrō, -ĕre, (seruī), sertum, nizati, uvrstiti.
cōnserō 3., cōnseruī, consertum sastaviti
disserō 3., disseruī, disputātum razlagati.
dēserō ostaviti *(desertus* zapušten, pust); *înserō* uvrstiti.
texō -ĕre, texuī, textum splesti, tkati.
ēliciō, ēlicere, ēlicuī, (ēlicitum) izmamiti, izvabiti ali:
illiciō 3., illēxī, illectum
pelliciō 3., pellēxī, pellectum } primamiti, zavesti.
alliciō 3., allēxī, — namamiti, zavesti.

Pojedince pamti:

ferō, ferre, tulī, lātum nositi. Nepravilan glagol. v. § 97. Složenica *súfferō* pozajmljuje perf. i particip. perf. pas. od: *tollō, -ĕre, sústulī, sublātum* dizati, ukinuti.
attolō i *extollō* dizati u vis nemaju perf. ni participa perf. pas.

Neki glagoli III. konjugacije nemaju ni perfekta ni participa perf. pas. kao na pr. *angō 3.* mučiti, *furō 3.* bješnjeti, *mētō 3,* žeti (perf. *messem fēcī*), *plectō 3.* biti, šibati, *vergō 3.* naginjati se, *verrō 3,* zgrtati, mesti.

Sēmidēpōnens: *fīdō, -ĕre, fīsus sum* uzdajem se.
cōnfīdō pouzdajem se, *diffīdō* ne pouzdajem se.

V. Glagoli na -scō.

Glagoli III. konjugacije na *-scō* pokazuju p o č i n j a n j e radnje. Zato se i zovu *verba incohātīva.* Dijele se u: a) *incohātīva prīmītīvā*, čija se osnovna riječ ne upotrebljava; b) *incohātīva verbālia*, koja su izvedena od glag. osnova; c) *incohātīva nōminālia*, koja su izvedena od imenskih osnova.

1. Incohātīva prīmītīva.

dīscō, -ĕre, didicī učiti.
dēdīscō zaboraviti, *ēdīscō* naučiti napamet.
pōscō, -ĕre, popōscī iskati, zahtijevati.
dēpōscō zahtijevati, *repōscō* natrag tražiti.
Složenice s *dīscō i pōscō* zadržavaju reduplikaciju.
Ostala *incohātīva prīmītīva* imaju u perf. *-vī*, u participu *-tum*, a pred njima se *-scō* odbacuje
adolēscō -ĕre, adolēvī, — dorasti *(adultus* odrastao je pridjev).
crēscō, -ĕre, crēvī, — rasti.
dēcrēscō opadati, smanjivati se; *concrēscō* srasti se.
nōscō, -ĕre, nōvī, — upoznati. *Nōvī* znači: znam, poznajem.
āgnōscō 3., āgnōvī, ăgnĭtum pripoznati, priznati.
cōgnōscō 3., cōgnōvī, cŏgnĭtum upoznati, razvidjeti.
recōgnōscŏ 3., recōgnōvī, recŏgnĭtum prepoznati, pregledati.
īgnōscō 3., īgnōvī, īgnōtum praštati.
obsolēscō, -ĕre, obsolēvī zastarjeti, iz običaja izići *(obsolētus* zastario, iznošen, otrcan je pridjev).
pāscō, -ĕre, pāvī, pāstum pasti, hraniti.
dēpāscō popasti *(pāscor* pasem).
quiēscō, -ĕre, quiēvī, — mirovati, počivati *(quiētūrus).*
suēscō, -ĕre, sŭēvī, suētum naučiti se.
assuēscō 3., cōnsuēscō priviknuti se *(assuētus, cōnsuētus* vičan, običan), *assuēvī* znači: običaj mi je, *cōnsuēvī* obiknuo sam.

2. *Incohātīvā verbālia.*

coalēscō 3. (alĕre), coaluī srasti se.
concupīscō 3. (cupĕre), concupīvī zaželjeti, čeznuti.
conticēscō 3. (tacēre), conticuī zašutjeti.
contremīscō 3. (tremĕre), contremuī uzdrhtati.
convalēscō 3. (valēre), convaluī ojačati, ozdraviti.
erubēscō 3. (rubēre), eruburī zacrvenjeti se.
exārdēscō 3. (ārdēre), exārsī zapaliti se, planuti.
extimēscō / *pertimēscō* } *3. (timēre)* { *extimuī* / *pertimuī* } prestrašiti se.
ingemīscō 3. (gemĕre), ingemuī uzdahnuti.
inveterāscō 3. (inveterāre), inveterāvī zastarjeti; *inveterātus* ukorijenjen (pridjev).
obdormīscō 3. (dormīre), obdormīvī zaspati.
obstupēscō 3., (stupēre), obstupūi uprepastiti se, zapanjiti se.
perhorrēscō 3. (horrēre), perhorruī prepasti se.
revīvīscō 3. (vīvere) revīxī oživjeti.
scīscō 3. (scīre), scīvī, scītum doznati, odlučiti.
adscīscō pribaviti, *cōnscīscō (sibi mortem)* zadati (ubiti se), *dēscīscō* odmetnuti se *(ā rēge)*; *rescīscō* saznati.

3. *Incohātīva nōminālia.*

ēvānēscō 3. (vānus), ēvānuī iščeznuti.
mātūrēscō 3. (mātūrus), mātūruī sazrijevati.
obdūrēscō 3. (dūrus), obdūruī otvrdnuti.
obmūtēscō 3. (mūtus), obmūtuī umuknuti, zanijemiti.
percrebrēscō 3. (creber), percrebruī učestati.
Bez perfekta: *ingrāvēscō 3. (grāvis)* otežati, *repuerāscō 3. (puer)* podijetiti se.

§. 92. Četvrta konjugacija.

I. Perfekti s otpalom reduplikacijom.

comperiō, -īre, comperī, compertum saznati.
reperiō, -īre, repperī, repertum naći.

II. Perfekti s otezanjem osnov. samoglasnika.

veniō, -īre, vēnī, ventum doći, dolaziti; razlikuj: *vĕnit* dolazi i *vēnit* došao je, *venīmus* dolazimo i *vĕnimus* došli smo.

adveniō doći, *subveniō* doći u pomoć, *praeveniō* prestići, pretећi, *conveniō* sastati se, složiti se, *inveniō* naći.

Pamti: prez. *invenit, invenímus,* perf. *invēnit, invēnimus.*

III. Perfekti na sī (-xī).

amiciō, -īre, —, — zaogrnuti; *amictus* je pridjev.

(farciō, -īre, farsī, fartum napuniti, trpati.)

refarciō, -īre, refersī, — napuniti; *refertus, confertus* pun (pridjev).

(fulciō, -īre, fulsī, fultum podupirati).

hauriō, -īre, hausī, haustum crpsti.

exhauriō iscrpsti, ispiti.

sarciō, -īre, sarsī, sartum krpiti, popravljati.

sanciō, -īre, sānxī, sānctum narediti, utvrditi; *sanctus* svet (pridjev).

saepiō, -īre, saepsī, saeptum ograditi.

vinciō, -īre, vinxī, vinctum vezati, u gvožđe okovati.

---

sentiō, -īre, sēnsī, sēnsum osjećati, misliti.

cōnsentiō slagati se, *dissentiō* ne slagati se. Mjesto *assentiō* kaže se obično *assentior* pristajem, ali perfekt *assēnsī.*

IV. Perfekti na -vī i uī.

audiō, -īre, audīvī, audītum čuti. Većina glagola IV. konjugacije ima oblike kao i *audiō.*

aperiō, -īre, aperuī, apertum otvorati.

eō, īre, iī, ĭtum ići (v. §. 99.).

operiō, -īre, operuī, opertum pokrivati.

saliō, -īre, saluī — skakati.

dēsiliō, -īre, dēsiluī — skočiti.

sepeliō, -īre, sepelīvī, sepultum pokopati.

Nekoliko glagola IV. konjugacije nema ni perfekta ni participa perf. pas.:

feriō, -īre udarati, ubijati *(feriō foedus* sklapam savez), u perfektu se dopunjuje s *percutiō, -ĕre, percussī, percussum,* a ako je u svezi s *foedus,* onda se dopunjuje s *īcī, pepigī, fēcī; superbiō, -īre* oholiti se; *ēsuriō, -īre* gladan biti.

§. 93. Verba dēpōnentia.

I. konjugacija.

Prva konjugacija ima mnogo deponentia i svi imaju perfekt na: *-ātus sum*, na pr. *cōnōr, cōnārī, cōnātus sum* kušati, *mīror, mīrārī, mīrātus sum* čuditi se.

II. konjugacija.

fateor, fatērī, fassus sum priznati.

cōnfiteor, -ērī, cōnfessus sum priznati; *prōfiteor* izjaviti, očitovati.

liceor, -ērī, licitus sum nuditi kod prodaje.

polliceor, -ērī, pollicitus sum obećati.

medeor, ērī, — liječiti (ranu *vulnerī*). Perf. *sānāvī.*

mereor, -ērī, meritus sum zaslužiti, zavrijediti. Perf. i *meruī. Merēre* steći: *stipendia merēre* (vojničku) plaću dobivati, u vojsci služiti.

misereor, -ērī, miseritus sum smilovati se.

reor, rērī, rătus sum misliti; *ratus* znači misleći (kao participip), određen, istinit (kao pridjev). Mjesto *ratus sum* obično se kaže *arbitrātus sum.*

tueor, tuērī, tutātus sum štititi.

contueor, contuitus sum ogledati; *intueor* pogledati (dopunjuje se s *adspicere)*

vereor, -ērī, veritus sum bojati se, poštovati.

III. konjugacija.

fruor, fruī uživati *(fruitūrus).* U perf.: *ūsus sum, fructum cēpī.*

fungor 3., fūnctus sum vršiti, obavljati *(munere).*

loquor 3., locūtus sum govoriti.

álloquor progovoriti komu, *cólloquor* razgovarati se.

morior, morī, mortuus sum umrijeti *(moritūrus).*

pāscor, pāscī, pāstus sum, pasti, pasem.

queror, querī, questus sum tužiti se.

cónqueror žaliti se na što.

sequor, sequī, secūtus sum ići za kim, slijediti.

ássequor zadobiti, *óbsequor* slušati. *cŏnsequor* postići, *pérsequor* goniti.

vehor, vehī, vectus sum voziti se.

invehor navaliti na koga.

(gradior, gradī, gressus sum koračati).
aggredior, ággredī, aggressus sum napasti, udariti na koga.
cōngredior sukobiti se, *ingredior* unići, *ēgredior* izaći, *regredior* vratiti se.
lābor, lābī, lāpsus sum padati, sklizati se.
collābor srušiti se, *ēlābor* umaći.
nītor, nītī, { *nīxus* / *nīsus* } *sum* naslanjati se, naprezati se.
patior, patī, passus sum trpjeti.
perpetior, pérpetī, perpessus sum pretrpjeti.
am-plector, amplectī, amplexus sum obuhvatiti, zagrliti.
complector obuhvatiti.
ūtor, ūtī, ūsus sum upotrijebiti, koristiti se.
abūtor zlo upotrebljavati.
Složenice: *dēvertor* svratiti se i *revertor* vratiti se imaju u perfektu *dēvertī, revertī; reversus* samo kao particip: vrativši se.

Amo idu i ova *incohātīva:*

adipīscor 3., adeptus sum dobiti, postići.
cōmminīscōr 3., cōmmentus sum izmišljati.
expergīscor 3., experrēctus sum probuditi se.
īrāscor 3., srditi se; *irātus* pridjev: ljutit. Perf. *suscēnsuī.*
nāscor 3., nātus sum roditi se.
nancīscor 3., nactus ili *nanctus sum* dobiti, postići.
oblīvīscor 3., oblītus sum zaboraviti.
pacīscor 3., pactus sum i *pepigī* ugovarati, pogoditi se.
proficīscor 3., profectus sum polaziti, putovati.
reminīscor 3., sjećati se, perf. *recordātus sum.*
ulcīscor 3., ultus sum osvetiti se.
vēscor 3., jesti, hraniti se. Perf. se naknađuje s *ēdī.*

IV. konjugacija.

U perfektu imaju redovno: — *ītus sum:*

blandior 4. laskati
mentior 4. lagati
partior 4. dijeliti
largior 4. izdašno poklanjati.
mōlior 4. truditi se, preduzimati.
potior 4. zadobiti, osvojiti.
sortior 4. ždrebati, ždrebanjem zadobiti.

Napose pamti:

assentior 4. assēnsus sum slagati se.
mētior 4., mensus sum mjeriti.

experior 4., expertus sum kušati.
opperior 4. iščekivati.
ōrdior 4., ōrsus sum početi; *exōrdior* započeti.
orior, orīrī, ortus sum izlaziti, rađati se *(oritūrus, oriundus).*
Samo infinitivom *orīrī* pripada ovaj glagol IV. konjugaciji, inače se mijenja u oblicima prezentske osnove po III. konjugaciji: *orior, óreris, óritur, órimur, oríminī, oriuntur*; imperat. *órere.* Konjunktiv imperf. *órerer* (rjeđe *orīrer).* To vrijedi i za složenice njegove izuzevši *adorior*, koja ima redovno *adorīris, adorītur.*
adorior napasti; *exorior* podići se *(exóreris, exóritur).*

§ 94. Nepravilni glagoli.

Nepravilne zovemo one glagole, koji se ne razlikuju samo u perf. i partic. perf. pas., nego i u konjugaciji samoj od glagola, koje smo doslije uzeli za primjer.

Amo brojimo: I. prave nepravilne glagole *(verba anōmala)*, II. nepotpune glagole *(v. dēfectiva)*, III. bezlične glagole *(v. impersonālia).*

I. Verba anōmala.

Pomoćni glagol *sum, fuī, esse* biti.

Esse gradi svoje oblike od dvije različite osnove: prez. *ĕs* i perf. *fu.*

		Indikativ.		Konjunktiv.	
Prezent	S.	*sum*	jesam, sam	*sĭm*	(da) sam, budem
		es	jesi, si	*sīs*	„ si, budeš
		est	jest, je	*sĭt*	„ je, bude
	Pl.	*sumus*	jesmo, smo	*sīmus*	„ smo, budemo
		estis	jeste, ste	*sītis*	„ ste, budete
		sunt	jesu, su	*sĭnt*	„ su, budu
Imperfekt	S.	*eram*	bijah	*essem*	bio bih
		erās	bijaše	*essēs*	bio bi
		erăt	bijaše	*essĕt*	bio bi
	Pl.	*erāmus*	bijasmo	*essēmus*	bili bismo
		erātis	bijaste	*essētis*	bili biste
		erănt	bijahu	*essĕnt*	bili bi

Futur I.

S.	*erō*	bit ću	*(futūrus sim, sīs* itd.)
	eris	bit ćeš	
	erit	bit će	
Pl.	*erimus*	bit ćemo	
	eritis	bit ćete	
	erunt	bit će	

Perfekt

S.	*fuī*	bio sam	*fuĕrim*	(da) sam bio
	fuīsti	bio si	*fueris*	„ si bio
	fuĭt	bio je	*fuerit*	„ je bio
Pl.	*fuĭmus*	bili smo	*fuerimus*	„ smo bili
	fuīstis	bili ste	*fueritis*	„ ste bili
	fuērunt	bili su	*fuerint*	„ su bili

Pluskvamperfekt

S.	*fuĕram*	bijah bio	*fuissem*	bio bih bio
	fuerās	bijaše bio	*fuissēs*	bio bi bio
	fuerăt	bijaše bio	*fuissĕt*	bio bi bio
Pl.	*fuerāmus*	bijasmo bili	*fuissēmus*	bili bismo bili
	fuerātis	bijaste bili	*fuissētis*	bili biste bili
	fuerănt	bijahu bili	*fuissent*	bili bi bili

Futur II.

S.	*fuerō*	budem bio
	fueris	budeš bio
	fuerit	bude bio
Pl.	*fuerimus*	budemo bili
	fueritis	budete bili
	fuerint	budu bili

Imperativ

I. S.	2.	*ĕs*	budi!	II. S. 2.	*estō* budi!
	3.	—		3.	*estō* neka bude!
Pl.	2.	*este*	budite!	Pl. 2.	*estōte* budite!
	3.	—		3.	*suntō* neka budu!

Infinitiv.

Prez.: *esse* biti. — Perf.: *fuisse.* — Fut.: *futūrum, am, um (futūrōs, ās, a) esse* ili *fŏre.*

Particip fut.: *futūrus, a, um,* koji će biti, budući.

Tako se mijenjaju i složenice njegove:
absum, abesse, āfuī ne biti ovdje, biti nenazočan.
adsum, adesse, adfuī (affuī) biti ovdje, biti nazočan.
dēsum, dēesse, dēfuī nedostajati, manjkati.
insum, inesse, — biti u čem.
intersum, interesse, interfuī sudjelovati.
obsum, obesse, obfuī smetati, škoditi.
praesum, praeesse, praefuī stajati na čelu, upravljati.
prōsum, prodesse, prōfuī koristiti.
subsum, subesse, — biti pod čim.
supersum, superesse, superfuī preostati.

Bilješka. 1. Particip prez. imaju samo *absum* i *praesum: absēns absentis* nenazočan, *praesēns, praesentis* nazočan, sadašnji.

2. *Prōsum* je složen od prijedloga *prō* (negda *prōd)* i *sum*. Isprvično ***d*** javlja se svagdje, gdje za njim stoji ***e***, a ispada ispred ***s*** i ***f***:

prō-sum, prōd-es, prōd-est, prōsumus, prōd-estis, prōsunt; prōd-eram, prōd-erō, prōd-essem, prōd-esse, prōfuī.

3. *forem, forēs* itd. može stajati mjesto *essem* u protazi pogodbenih rečenica i u namjernim rečenicama. Infinitiv *fore* mora se upotrijebiti u svezi s participima mjesto *futūrum esse*, dakle: *laudātum fore, laudandum fore*, a ne *laudātum futūrum esse*.

§ 95. *Possum* mogu.

Glagol *possum* složen je od *pot- (potis, pote)* i *sum*. U oblicima prez. osnove spreže se kao i glagol *sum*, samo se ***t*** ispred ***s*** pretvara u ***s*** (izjednačenje). Pokraćeni su oblici *posse* i *possem*. Perfekt *potuī* i particip *potēns* pripadaju izgubljenomu glagolu *potēre*.

Indikativ.		Konjunktiv.	
Prezent.			
S. *pos-sum*	Pl. *pos-sumus*	*S. pos-sim*	Pl. *pos-sīmus*
pot-es	*pot-estis*	*pos-sīs*	*pos-sītis*
pot-est	*pos-sunt*	*pos-sit*	*pos-sint*

*

Indikativ.		Konjunktiv.	

Imperfekt.

S. *pot-eram*	Pl. *pot-erāmus*	S. *pos-sem*	Pl. *pos-sēmus*
pot-erās	*pot-erātis*	*pos-sēs*	*pos-sētis*
pot-erat	*pot-erant*	*pos-set*	*pos-sent*

Futur I.

S. *pot-ero*	Pl. *pot-erimus*
pot-eris	*pot-eritis*
pot-erit	*pot-erunt*

Perrekt.

S. *potuī*	Pl. *potuimus*	S. *potuerim*	Pl. *potuerimus*
potuistī	*potuistis*	*potueris*	*potueritis*
potuit	*potuērunt*	*potuerit*	*potuerint*

Pluskvamperfekt.

S. *potueram*	Pl. *potuerāmus*	S. *potuissem*	Pl. *potuissēmus*
potuerās	*potuerātis*	*potuissēs*	*potuissētis*
potuerat	*potuerant*	*potuisset*	*potuissent*

Futur II.

S. *potuerō*	Pl. *potuerimus*
potueris	*potueritis*
potuerit	*potuerint*

Particip *potens* vrši službu pridjeva.

Infinitiv.

Prez.: *pos-se* moći. — Perf. *potuisse.*

§ 96. *Edō* jedem.

Glagol *ĕdō, -ĕre, ēdī, ēsum* spreže se pravilno po III. konjugaciji, samo za neke oblike ima i sporedne oblike, koji su jednaki istim oblicima glagola *esse* ali s promijenjenom kvantitetom.

Ind. prez.: *edō, ēs, ēst, edimus, ēstis, edunt.*

Konj. imperf. *ēssem, ēssēs, ēsset, ēssēmus, ēssētis, ēssent.*

Imper. *ēs, ēste.*

Infin. *ēsse.*

Od složenih glagola: *cómedō* pojesti i *exedō* izjesti nalaze se gdjekoji kraći oblici: *comēst, comēsset, comēsse, exēst.*

§ 97. *Ferō, ferre, tulī, lātum* nositi.

	Aktiv.	Pasiv.
Indik. prez.	*ferō, fers, fert* *ferimus, fertis, ferunt*	*feror, ferris, fertur,* *ferimur, feriminī, feruntur.*
Konj. imper.	*ferrem, ferrēs, ferret* *ferrēmus* itd.	*ferrer, ferrēris, ferrēiur,* *ferrēmur* itd.
Imperativ I.	*fer, ferte*	
II. S.	*fertō, fertō*	
Pl.	*fertōte, feruntō*	
Inf. prez.	*ferre*	*ferrī*

Ostali su oblici pravilni: *ferēbam, feram, tulī: tuleram, tulissem; lātus sum, lātūrus* itd.

Isto se tako sprežu i ove složenice:

áfferō (adfĕrō), affĕrre, áttŭlī, allātum donijeti.
*aúferō, auférre, **áb**stuli, **abl**ātum* odnijeti.
cŏnferō, cōnférre, cŏntŭlī, collātum snositi, porediti.
*dífferō, différre, **dís**tulī, **dī**lātum* odgoditi.
dífferō, différre, ——, —— razlikovati se.
*éfferō, efférre, **éx**tulī, ēlātum* iznijeti, sahraniti.
ínferō, īnférre, íntulī, illātum unijeti.
*ófferō, offérre, **ób**tulī, **obl**ātum* nuditi.
*réferō, reférre, **rét**tulī, relātum* natrag nositi, javljati, izvijestiti.
súffero, sufférre, —, — podnositi (perf. *sustinuī*).

Ostale složenice ne mijenjaju prijedlog:

praéferō pretpostavljati, *próferō* iznijeti, *pérferō* podnijeti, *tránsferō* prenijeti, *déferō* predati, doglasiti.

§ 98. *Volō, velle, voluī* htjeti
nōlō, nōlle, nōluī ne htjeti
mālō, mālle, māluī voljeti.

Prezent	Indikativ	*volō*	*nōlō*	*mālō*
		vīs	*nōn vīs*	*māvīs*
		vult	*nōn vult*	*māvult*
		vólumus	*nólumus*	*málumus*
		vultis	*nōn vultis*	*māvultis*
		volunt	*nōlunt*	*mālunt*
	Konjunktiv	*velim*	*nōlim*	*mālim*
		velīs	*nōlīs*	*mālīs*
		velit	*nōlit*	*mālit*
		velímus	*nōlímus*	*mālímus*
		velítis	*nōlítis*	*mālítis*
		velint	*nōlint*	*mālint*
Imperfekt	Indikativ	*volēbam*	*nōlēbam*	*mālēbam*
		volēbās	*nōlēbās*	*mālēbās*
		volēbat itd.	*nōlēbat* itd.	*mālēbat* itd.
	Konjunktiv	*vellem*	*nōllem*	*māllem*
		vellēs	*nōllēs*	*māllēs*
		vellet itd.	*nōllet* itd.	*māllet* itd.
Futur I.	Indikativ	*volam*	*nōlam*	*mālam*
		volēs	*nōlēs*	*mālēs*
		volet itd.	*nōlet* itd.	*mālet* itd.
Imperativ		nema	*nōlī* nemoj! *nōlīte* nemojte!	nema
			nōlítō	
			nōlítōte	
Infinitiv		*velle*	*nōlle*	*mālle*

Ostali oblici imadu pravilnu promjenu:

voluī, voluerim, volueram, voluissem, voluerō, voluisse.
nōluī, nōluerim, nōlueram, nōluissem, nōluerō, nōluisse.
māluī, māluerim, māluerām, māluissem, māluerō, māluisse.

Neklasičan particip *volēns* naknađuje se participom *cupiēnst* a *nōlens* pridjevom *invītus.*

Bilješka. *Sīs* = *sī vīs* ako hoćeš, ako ti je po volji.

§ 99. *Eō, īre, iī, itum* ići.

U prezentskoj osnovi prelazi ispred ***a, o, u*** osnovni glas ***i*** u ***e.*** U perfektnoj osnovi odbacuje se ***v,*** a *ii* se pred ***s*** sažima u ***ī.*** Participijalna osnova ima kratko ***ĭ.***

	Indikativ.	Konjunktiv.
Prez.	*eō, īs, it, īmus, ītis, eunt*	*eam, eās, eat, eāmus, eātis, ean,*
Imperf.	*ībam, ībās, ībat* itd.	*īrem, īrēs, īret* itd.
Fut. I.	*ībō, ībis, ībit* itd.	

Imp. I. ***ī,*** *īte* II. *ītō, ītō, ītōte, (euntō)*
Inf. prez. *īre,* perf. *īsse,* fut. *ĭtūrum, am, um esse.*
Particip prez. *iens, euntis;* fut. *ĭtūrus, a, um.*

Gerund: *eundī, eundō* itd.

Pasivni se oblici upotrebljavaju: *ītur, eātur, ībātur, īrētur, ībitur, itum est, sit, erat, esset, erit;* infin. prez. *īrī,* perf. *ĭtum esse;* gerundiv *(ob)-eundus, a, um.*

Perfekt *iī, īstī, iit, iimus, īstis, ierunt.* Ostali oblici izvode se pravilno od perfektne osnove; *īerim, ieram, īssem, ierō.*

Glagoli složeni s *eō,* kojima je značenje neprelazno, imaju u pasivu samo one oblike, koji su malo prije navedeni na pr.:

abeō otići, odlaziti, *exeō* izlaziti, izići, *intereō* propasti, *redeō,* vraćati se.

pereō poginuti upotrebljava se kao pasiv za *perdō 3.,* a *vēneō* prodavati se kao pasiv za *vendō.*

Glagoli složeni s *eō,* kojima je značenje prelazno, imaju potpun pasiv, kao: *adeō* pristupiti, moliti, *circumeō* obilaziti,

opkoliti, *ineō*[1]) unići, započeti, *obeō* obići, pohoditi, *praetereō* mimoići, *trānseō* prijeći.

Bilješka. 1. *Ambiō, īre, ambīvī, ambītum* obilaziti, tražiti (čast) spreže se redovno po IV. konjugaciji.

2. Razlikuj: *vēneunt, vēnībant, vēniērunt* i *vĕniunt, veniēbant, vēnērunt.*

§ 100. *Queō* mogu, *nequeō* ne mogu.

Glagoli *queō* i *nequeō* sprežu se kao *eō*. Najobičniji su oblici prezenta indikativa i konjunktiva. Oblici glagola *queō* bez *nōn* su rijetki. Upotrebljavaju se samo neki oblici, kao: *nōn queō, nequītis, nequeunt*; — *nōn queam* ili *nequeam, queās, queat* i *nōn queat, queāmus* i *nequeāmus, queant* i *nequeant*, — *nequīrem, quīret* i *nequīret*; — *nequisset*; — *nequīre.*

§ 101. *Fīō, fĭĕrī, factus sum* postati, zbiti se.

Glagol *fīō, fierī, factus sum* je po značenju pasiv glagola *faciō, facere* činiti. (Vidi §. 91. II.) Samoglasnik *i* je u *fīō* redovno dug, samo je kratak pred *er* i u *fīt.*

	Indikativ.	Konjunktiv.
Prez.	S. *fīō, fīs, fīt*	*fiam, fiās, fiat*
	Pl. — , — , *fiunt*	*fiāmus, fiātis, fiant*
Impf.	S. *fiēbam, -ās, -at* itd.	*fierem, -ēs, -et* itd.
Fut. I.	S. (*fiam*), *fiēs, fiet*	
	Pl. (*fiēmus, fiētis*), *fient.*	

Imperativ: *fī.* — Infinitiv: prez. *fĭerī*, perf. *factum, am, um esse*, fut. *futūrum, am, um esse* ili *fore:*

Particip fut. akt.: *futūrus, a, um*; perf. *factus, a, um.*

Gerundiv: *faciendus, a, um.*

Oblici izvedeni od *factus* sprežu se pravilno: *factus sum, sim, eram, essem, erō.*

§ 102. II. Verba dēfectīva.

1. Coepī počeo sam, *meminī* sjećam se, *ōdī* mrzim su perfekti. *Meminī* i *ōdī* imaju prezentsko značenje, njihov pluskvamperfekt ima značenje imperfekta, a njihov futur II. značenje futura I.

[1]) *Cōnsilium īnīre* naumiti; *ineunte annō* u početku godine: — *ab ineunte aetāte* od rane mladosti; — *inīta aestāte* pošto je ljeto otpočelo.

Perf. ind.	*coepī*	*meninī*	*ōdī*
	coepistī	*meministī*	*ōdistī*
	itd.	itd.	itd.
Perf. konj.	*coeperim*	*meminerim*	*ōderim*
	coeperis	*memineris*	*ōderis*
	itd.	itd.	itd.
Pkpfkt. ind.	*coeperam*	*menineram*	*ōderam*
	coeperās	*meminerās*	*ōderās*
	itd.	itd.	itd.
Pkpfkt. konj.	*coepissem*	*meminissem*	*ōdissem*
Futur II.	*coeperō*	*meminerō*	*ōderō*
Imperativ	—	*mementō!*	—
		mementōte!	
Inf. perf.	*coepisse*	*meminisse*	*ōdisse*

Partic. perf. pas. *coeptus;* partic. fut. *coeptūrus, —, ōsūrus, a, um.*

Bilješka. Prezent, imperfekt i futur I. uzima *coepī* od *incipiō, īnstituō. Coepī* dolazi ponajviše u svezi s infinitivom aktivnim: *coepī scrībere.* Uz pasivni infinitiv dolazi uvijek *coeptus sum* mjesto *coepī: urbs oppugnārī coepta est* počelo se jurišati na grad. — Za pasiv glagola *ōdī* upotrebljava se *ōdiō sum* ili *in ōdiō sum.*

2. *āiō* tvrdim, kažem.

Prez. *āiō, āis, āit, —, —, āiunt.* Konjunkt. *āiat.*
Imperf. ind. *āiēbam, -ās, -at, —, —, -ant.*
Perf. ind. —, —, *ait.*

Bilješka. Mjesto *aisne?* misliš? je li? kaže se i *ain'.*

3. *inquam* velim, kažem.

Prez. ind. *inquam, inquis, inquit, —, —, inquiunt.*
Imperf. *inquiēbat.*
Futur. I. —, *inquiēs, inquiet.*
Perf. —, *(inquisti), inquit.*

Bilješka. *Inquam* se upotrebljava u direktnom govoru i stavlja se iza jedne ili više riječi: *sequiminī mē, inquit, mīlitēs! Aiō* pak stoji obično u indirektnom govoru.

4. *fārī* govoriti.

Od *fārī* nalaze se u klasičnoj prozi samo ovi oblici: *fātur, fābitur, fandō (fandō audīre,* saznati po čuvenju). Više se upo-

trebljavaju složenice *affārī* progovoriti komu, *effārī* izreći, *praefārī* unaprijed kazivati. U Cicerona se nalaze ovi oblici: *affātur, affātus, affārī; effābimur, effātus, effārī; praefāmur, praefābantur, praefātī sumus, praefandus.*

5. Imperativi i pojedini oblici: a) *apage* nosi mi se s očiju! vuci se! tornjaj se! slaže se s akuzativom: *apage tē!;* b) *age (agite)* de! dede! hajde! hajdete!; c) *cedo* daj! daj ovamo! amo! d) *quaesō* molim, *quaesumus* molimo upotrebljava se uz imperativ ili u pitanjima: *Tu, quaesō, scrībe!* piši, molim te! često se prevodi sa: po bogu, za boga! za ime božje! ded! *Ubinam ēs, quaesō?* Ta gdje si po bogu? *Dic, quaesō* ded kaži!; e) *(h)avē, salvē, valē* i to: *(h)avē, (h)avetō, (h)avēte; salvē, salvetō, salvēte; valē, valetō, valēte, salvēbis, valēbis; (h)avēre, salvēre, valēre* u svezi s *iubeō: iubeō tē salvēre* pozdravljam te! Ti se imperativi upotrebljavaju pri dolasku: pomoz bog! zdravo! dobro došao (došli)!, rjeđe pri odlasku: zbogom! U tom posljednjem slučaju obično je *valē, valēte.*

§ 103. III. Verba impersōnālia.

Bezlični zovu se oni glagoli, kojima se izriče radnja nepoznatoga, neodređenoga subjekta, a upotrebljavaju se samo u 3. l. jednine i u infinitivu. Ti glagoli mogu imati u participu samo srednji rod. Bezlični su glagoli dvojaki: 1. pravi, koji imaju svagda samo bezličan oblik, 2. nepravi, koji doduše imaju sve oblike, ali se mogu upotrijebiti i bezlično.

1. Pravi bezlični glagoli jesu ovi:

a) koji znače kakav prirodni pojav: *pluit* kiši, pada kiša, *ningit* sniježi, pada snijeg, *tonat (tonuit)* grmi, *fulgurat, fulminat* sijeva, *illūcēscit (illūxit)* sviće, *advesperāscit (advesperāvit)* smrkava se.

b) nekoliko glagola II. konjugacije, koji prikazuju stanje ili raspoloženje.

piget mē, pigēre, piguit mrzi me.
pudet mē, pudēre, puduit stidim se, stid me je.
paenitet mē, paenitēre, paenituit kajem se.
taedet me, taedēre, pertaesum est gadi mi se, dosadno mi je.
decet, decēre, decuit dolikuje se, pristoji se.

dēdecet, dēdecēre, dēdecuit ne dolikuje se, ne pristoji se.
miseret mē, miserēre žao mi je.
libet, libēre, libuit (libitum est) mili se.
licet, licēre, licuit (licitum est) slobodno je, dopušteno je.
oportet, oportere, oportuit treba.

Bilješka. Ti glagoli nemaju imperativa, koji se naknađuje konjunktivom: *pudeat te* stidi se! — Participi prezenta u značenju pridjeva obični su: *decēns* pristojan, *libēns* voljan, rad, *pudēns* stidljiv, sramežljiv. — Gerund i gerundiv imaju *pudet, paenitet.*

2. Nepravi bezlični glagoli zadržavaju 3. l. svoga glagola, ali im se značenje mijenja. Takvi su:

accidit događa se
condūcit koristi
contingit (contigit) događa se
ēvenit dešava se
fit (factum est) biva
liquet (licuit) jasno je
placet (placuit) sviđa se
appāret (appāruit) jasno je, očevidno je
cōnstat (cōnstitit) poznato je
convenit dolikuje se, pristoji se.
expedit korisno je.
interest stalo je do čega
patet (patuit) očevidno je
praestat bolje je

iuvat (mē) godi mi, veseli me; *fallit, fugit, praeterit (mē)* nepoznato mi je, ne znam

Neprelazni glagoli mogu kao bezlični glagoli imati i pasivni oblik (dakle u 3. l. sing. i u infinitivu): *ītur* ide se, *clamātur* viče se, *currītur* trči se, *ītum est* išlo se.

Bilješka. Osim imperativa imaju bezlični glagoli sva vremena.

§ 104. Postanje riječi.

Riječ je ili prosta *(simplex)* t. j. postala od jedne jedine osnove; *nāvis* lađa, ili joj je osnova složena od dvije ili više osnova *(compositum)*: *naufragium* brodolom.

U svake riječi treba razlikovati: korijen, osnovu i mijenjanje. Tako je u riječi *lec-tōr-is*: korijen *leg*, osnova *lector*, padežni nastavak *is*. Od korijena postaju osnove nastavcima (sufiksima), kojima se izbliže određuje značenje riječi, ili prijevojem ili reduplikacijom na pr. u *lec-tor-is* sufiks je *tor*; od kor. *teg* prijevojem *toga*, od kor. *fer*: *fūr* i *fors*; *mur-mur car-cer*. Korijen je jezgra riječi, zajednička svim srodnim riječima: *fīd-es, per-fīd-us, fīd-o, fīd-ucia, foed-us* (kor. *fīd* slabi ili kratki oblik, *fīd, foed* jaki ili dugi oblik).

Osnove, koje postaju neposredno od korijena, zovu se primitivne *(prīmitīva)*, a koje postaju od već gotovih osnova, izvedene *(dērivāta)*. Riječi izvedene od glagola zovu se *verbālia*, a izvedene od imenâ *dēnōminātīva*.

I. Tvorba prostih riječi.

A. Imenice.

1. *Nōmina agentis*, imena, koja znače lice, koje što radi, postaju nastavcima *tor* (fem. *trīx*): *lēctor* čitalac, *victrīx* pobjednica.

2. *Nōmina āctiōnis*, imena, koja znače radnju ili bivanje, postaju nastavcima *iōn*: *dīvīsiō* dijeljenje; *tiōn*: *accūsātiō* tužba; *ōs*, *or*: *honōs* čast, *clāmor* vika; *tu*, *su*: *cantus* pjevanje, *cursus* trčanje.

3. *Nōmina rei āctae*, imena, koja znače stanje, postaju nastavcima: *min*: *flūmen* rijeka; *tūra*: *pictūra* slikarstvo.

4. *Nōmina qualitātis*, imena, koja znače svojstvo, kakvoću, postaju nastavcima: *tāt*; *aequitās* jednakost; *tūt*: *iuventūs* mladost; *tūdōn*: *altitūdō* visina; *mōnia*: *parsimōnia* štedljivost; *itia*: *amīcitia* prijateljstvo.

5. *Nōmina īnstrūmentī*, imena, koja znače oruđe, postaju nastavcima: *ulo*, *bulo*, *culo*: *vinculum* vez, *vēnābulum* lovno koplje, *gubernāculum* krma; *mentum*: *ōrnāmentum* ures.

6. *Nōmina locī*, imena, koja znače mjesto, postaju nastavcima: *ārio*: *aerārium* blagajnica; *trīna* (*trīnum*): *tōnstrīna* brijačnica; *bulo*, *culo*: *stābulum* staja, *tabernāculum* šator.

7. *Nōmina dēminūtīva* postaju nastavcima: *lo*, *la*: *agellus* (od *ager-lus*) njivica, *fīliola* kćerčica; *ulo*, *ula*: *regulus* kraljić, *silvula* šumica; *culo*, *cula*: *frāterculus* bratac, *nāvicula* brodić.

8. *Patronymica*, imena koja znače potomka, postaju nastavcima, koji su uzeti iz grčkoga jezika: *dēs* (masc.) i *is* (fem.); *Pelidēs* Pelejević, *Aeneadēs* Enejević, *Tantalis* Tantalida, *Nēreis* Nerejida.

B. Pridjevi.

a) *Verbālia.*

1. Sklonost izriče se nastavcima: *ax*, *cundus*, *ulus*: *rapāx* grabežljiv, *fācundus* rječit, *crēdulus* lakovjeran.

2. Vrsnoća izriče se nastavcima: *ilis, bilis: ūtilis* upotrebljiv, koristan, *crēdibilis* vjerojatan.

3. Stanje izriče se nastavkom: *bundus: furibundus* pomaman.

4. Trajno svojstvo nastavkom: *idus: timidus* plašljiv, *validus* zdrav.

b) *Dēnōminātīva.*

1. Od čega je što načinjeno: *eus, nus: ferreus* gvozden, *quērnus* hrastov.

2. Čemu što pripada: *ius, icus, icius; ālis, ūlis, ēlis, īlis, āris; nus, ānus, īnus, īvus, ēnsis, ārius: patrius* očinski, *cīvicus* građanski, *tribūnicius* tribunski, *aequālis* jednak, *curūlis* kurulski, *crudēlis* okrutan, *cīvīlis* građanski, *militāris* vojnički, *frāternus* bratski, *urbānus* gradski, *divīnus* božanski. *aestīvus* ljetni, *forēnsis* javan, *legiōnārius* legijski.

3. Obilje: *ōsus, lentus: periculōsus* opasan, *vīnolentus* pijan.

4. U nekoga ima onoga, što osnovna riječ znači: *tus: iūstus* pravedan, *barbātus* bradat.

5. Vrijeme: *tīnus, tīnus, turnus, ternus, ernus: vespertīnus* večernji, *crástīnus* sutrašnji, *diūturnus* dugotrajan, *sempiternus* vječit, *hodiērnus* današnji.

6. *Dēminūtīva: lus: parvulus* malašan.

C. Glagoli.

a) *Verba verbālia.*

1. *Verba frequentātīva*, kojima se kazuje ponavljanje, i *verba intēnsīva*, kojima se kazuje povećavanje radnje, postaju od participne osnove nastavkom *-āre: cēdō cessum: cessāre* oklijevati; *dīcō dictum: dictāre* kazivati; *habeō habitum: habitāre* stanovati. Particip na *-ātum* prelazi u *itāre: rogātum: rogitāre.* Sva *verba frequentātīva* sprežu se po I. konjugaciji.

2. *Verba dēsīderātīva*, koja znače žudnju, želju za čim, te se sprežu po IV. konjugaciji, postaju od participne osnove nastavkom *urio: pariō partum: parturiō, edō esum: ēsuriō* htjeti jesti, gladovati.

3. *Verba dēminūtīva* postaju od osnova frekventativnih glagola nastavkom *lo: cantillō* (od *cantit-lo)* pjevuckati. Po analogiji ovih postali su i drugi glagoli nastavkom *-illō: scrībillō* piskarati.

4. *Verba incohātīva* v. § 91. V.

5. *Verba causātīva* znače prelaznu radnju, koja je uzrok radnji, što je izriče osnova neprelaznoga glagola: trans. *iaciō* vrgnuti — intrans. *iaceō* ležati; trans. *fugō* natjerati u bijeg — intrans *fugiō* bježati, trans. *pendō* objesiti — intrans. *pendeō* visjeti.

b) *Dēnōminātīva.*

Od imena izvedeni glagoli 1. konjugacije redovno su prelazni, 2. konjugacije redovno su neprelazni, a 3. i 4. konjugacije jedni su prelazni, drugi neprelazni: *corōnāre* vjenčati *(corōna), nōmināre* imenovati *(nōmen), levāre* olakšati *(levis); albēre* bijeliti se *(albus), flōrēre* cvasti *(flōs), lūcēre* svijetliti se *(lūx); metuere* bojati se *(metus), lēnīre* ublažiti *(lēnis), saevīre* bješnjeti *(saevus).*

II. Složene riječi.

Prvi se član složene riječi zove odredni, a drugi glavni, koji naznačuje glavni pojam.

1. *Substantīva composita.*

a) Odredni je član imenica, glavni glagol. Imenička se osnova u tom slučaju svršuje redovno na *i: artifex* umjetnik *(ars* i *faciō), coelicola* nebesnik *(coelum* i *colō), carnifex* krvnik (od *carō* i *faciō).*

b) Obadva člana su imena: *latifundium* veliko imanje *(latus* i *fundus), triennium* trogodište *(tres* i *annus).*

c) Ime s prijedlogom: *cōgnōmen, prōcōnsul.*

Bilješka. Samo je jedna riječ do druge u *senātūscōnsultum, iūsiurandum, rēspūblica.*

2. *Adiēctīva composita.*

a) Složе se imena i glagoli; imenska se osnova svršuje na *i: mūnificus (mūnus* i *faciō), frūgifer (frūgēs* i *ferō), armiger (arma* i *gerō).*

b) Složе se imena i partikule: *īnfelīx* nesrećan, *impius* opak, *perbonus* veoma dobar, *praeclārus* veoma slavan; nerazdružive

partikule: *dis*, *se*, *ve*: *dissimilis* različan, *secūrus* bezbrižan, *vēsānus* mahnit.

c) Slože se imena s imenima: *centimanus* storuk, *magnanimus*, velikodušan.

d) Slože se prilozi *bene*, *male* s glagolima *dīcō*, *faciō*, *volō*: *maledicus*, *maleficus*, *malevolus*, *beneficus*, *benevolus*.

3. *Verba composita.*

Glavni je član glagol, a odredni može biti:

a) drugi glagol: *patefaciō* otvoriti.

b) ime: *aedificāre* graditi *(aedis* i *facere)*, *animadvertere* paziti *(animus* i *advertere)*.

Bilješka. U *venumdare*, *satisfacere*, *pessumdare* itd. stoje dvije riječi naprosto jedna do druge.

c) prilog: *maledīcō*.

d) prijedlog: *ad-ducere*, *ad-scrībere*, *ex-colere*. Često se mijenja osnovni glas glagola i to:

ă u *ī*: *statuo-instĭtuō*, *faciō-affĭciō*, *agō-abĭgō*.
ĕ u *ĭ*: *rēgō-corrĭgō*, *teneō-contĭneō*, *emō-redĭmō*.
ae u *ī*: *caedō-incīdō*, *quaerō-inquīrō*.
au u *ū*: *claudō-conclūdō*, ili u *ō*: *plaudō-explōdō*.

Bilješka. 1. *ă* ostaje u glagola složenih s *caveō*, *maneō*, *trahō*, a prelazi u *e* u složenih s *arceō*, *scandō*, *spargō*, *farciō*, *fallō*, *partior* i dr., u *u* u *quatiō concutiō*.

ĕ ostaje u složenica s *petō*, *tegō*, *terō* i dr. U složenica s *legō* nalazi se oboje: *pérlegō*, *colligō*.

ae ostaje u *ad-*, *in-*, *co-haereō* i *pertaedet*.

2. Kad se prijedlozi slože s glagolima, desi se, da se sastanu takvi suglasnici, koji nerado stoje jedan uz drugoga, pa se tada neki izbacuju, drugi se opet izjednačuju, na pr. *ascendō (ad-scendō)*, *alloquor (ad-loquor)*. Pritom je ipak najobičnije, da se prijedlozima, koji se svršuju na suglasnik, izjednačuje krajnji suglasnik s početnim suglasnikom glagola.

Samo u složenicama upotrebljavaju se t. zv. nerastavni prijedlozi:

amb- : *amb-iō* obilaziti, *am-putō* obrezati.
an- : *anquīrō* okolo tražiti,
dis- : *dis-trahō*, *dī-labor*, *dif-ferō*, *dir-imō*,
por- : *por-rigō*, *pol-liceor*, *pos-sidcō*,
red- : *red-eō*, *re-dūcō*,
sēd (sē) : *sēdūcō*,

in- se spaja samo s imenima i pokazuje negativnost: *in-doctus*, *immātūrus*. Isto značenje ima i *nec (ne)*: *neg-ōtium*, *neg-legō*, *ne-sciō*.

Particulae. Čestice.

§ 105. I. Prilozi. Adverbia.

Prilozi stoje uz glagole i kazuju: kad, gdje, kako i zašto se zbiva ono, što glagoli znače. Prilozi mogu stajati i uz pridjeve i druge priloge i kazuju, u kolikoj je mjeri ono, što ove riječi znače. Prema tomu ima priloga za vrijeme *(adverbia temporis)*, za mjesto *(adv. locī)*, za način *(adv. modī)*,

Prilozi su ili isprvični *(prīmitīva)*, kao *saepe* često, *mox* brzo, *clam* tajno, ili izvedeni *(dērīvāta)*.

1. *Adverbia temporis*, na pr.

hōdiē danas *herī* jučer *crās* sjutra *mox* brzo *iam* već
nunc sada *semper* uvijek *interdum* kadšto *numquam* nikad *statim* odmah.

2. *Adverbia locī*, na pr.

comminus izbliza *ēmĭnus* izdaleka *procul* daleko *retrō* natrag.

3. *Adverbia modī*, na pr.

sīc, ĭta tako *item* isto tako *satis* dosta *saltem* bar, dajbudi
valde, ádmodum veoma, *praecipue, imprīmīs* osobito, *vix* jedva itd.

Prema tome, postaju li izvedeni prilozi od imena ili od zamjenica ili od prijedloga, dijele se: 1. na imenske *(adv. nōminālia)*: *pulchrē* lijepo, *sapienter* mudro, 2. na zamjeničke *(adv. prōnōminālia)*: *ubi* gdje, *hic* ovdje, 3. na prijedložne *(adv. praepositiōnālia)*: *contra* nasuprot, *prope* blizu.

§ 106. Građenje priloga od pridjevâ i participa.

1. Pridjevi i participi II. deklinacije zamjenjuju gen. završetak *ī* s *ē*:

altus visok. gen. *altī* adv. *altē*
pulcher lijep, „ *pulchrī* „ *pulchrē*, ali:
bĕnĕ dobro (od *bonus)* i *mălĕ* zlo (od *malus)*.

2. Pridjevi III. deklimacije zamjenjuju gen. završetak *is* s *iter*.

ācer oštar, gen. *ācris* adv. *ācriter*
fortis hrabar „ *fortis* „ *fortiter*.

Pridjevi i participi na *ā n s* i *ē n s* zamjenjuju gen. završetak *i s* s *e r.*

prūdēns razborit, gen. *prūdentis* adv. *prūdenter*
sapiēns mudar, „ *sapientis* „ *sapienter*

Bilješka: 1. *Audāx* ima prilog *audācter* smjelo, *violentus* ima *violenter.* Rijetko se upotrebljava *difficulter (difficiliter)* od *difficilis,* a mjesto toga se obično kaže: *nōn facile, vix, aegre* teško.

2. Neki prilozi, izvedeni od pridjeva na *us,* imaju završetak *ē* i *ter: hūmānus: hūmānē* i *hūmāniter, fīrmus: fīrmē* i *fīrmiter, largus: largē* i *largiter.*

§ 107. Drugi nastavci, kojima postaju prilozi.

1. Nastavkom *-tus* postaju prilozi, koji znače izvor, podrijetlo: *antīquitus* od starine, *funditus* s dna, s temelja, *penitus* iznutra, sasvim, *rādīcitus* iz korijena.

2. Nastavkom *im* postaju prilozi, kojima se kaže način: *certātim* utakmice, *fūrtim* kradom, *gradātim* korak po korak, postepeno, *raptim* naglo, *vicissim* uzajmice, *nōminātim* poimence, *partim* djelimice, *passim* rastrkano, amo tamo, *statim* odmah, *viritim* jedan po jedan.

§ 108. Prilozi, koji su postali od padežâ.

1. Akuzativi (sing. ili pl.) su na pr.: *domum* kući, *rūs* na selo, *forās* van, *demum* tek, *nōndum* još ne, *ceterum* u ostalom, *parum* malo i t. d.

2. Ablativi (ili instrumentali) na *ō* i *ē* su na pr. *domō* od kuće, *rure* sa sela, *sponte* voljno, *serō* kasno, *consultō* hotimice, *continuō* odmah, *rārō* rijetko, *subitō* naglo, *meritō* po zasluzi, s pravom itd.

Bilješka 1. Ima prilogâ s dvojakim završetkom na *o* i na *e,* ali im je značenje različno: *certō* pouzdano, zacijelo, *certē* barem, *vērō* zaista, zbilja, *vērē* istinski, *continuō* odmah, *continuē* neprestano.

Bilješka 2. Drugi primjeri zamrlih padeža, koji su postali prilozi: a) ablativi sg. ženskoga roda, koji znače pravac: *dextrā* desno, *sinistrā* lijevo, *rectā* upravo, *unā* zajedno, *circā* naokolo, *contrā* nasuprot *iuxtā* pored; abl. pl. *alternīs* izmjenito, *paucīs* ukratko; b) lokativi: *domī* kod kuće, *rurī* na selu, *humī* na zemlji, *vesperī* uveče itd.

Bilješka 3. Mnogi su prilozi složeni od gotovih oblika ili cijelih rečenica, kao: *anteā* prije, *posteā* poslije, *intereā* međutim, *obviam* nasuprot, *forsitan* možda, *vidēlicet (vidēre licet)* jamačno, *dumtaxat* (= dok procjenjuje) samo, bar.

§ 109. Poređenje priloga.

Redovito se porede samo oni prilozi, koji se grade od pridjeva ili pridjevskih participa. Komparativ takvih priloga jednak je komparativu pridjeva u srednjem rodu; *altior: altius*

više, superlativ pak postaje od superlativa pridjeva tako, da se zamijeni završetak *us* s *ē; altissimus*: *altissimē* najviše.

Pamti: *bene* dobro	*melius* bolje	*optimē* najbolje
male zlo	*pēius* gore	*pessimē* najgore
māgnopere vrlo	*magis* više	*māximē* najviše
multum mnogo	*plūs* više	*plūrimum* najviše
nōn multum malo	*minus* manje	*minimē* najmanje
diū dugo	*diūtius* dulje	*diūtissimē* najdulje
saepe često	*saepius* češće	*saepissimē* najčešće
prope blizu	*propius* bliže	*proximē* najbliže.

Bez pozitiva su: *potius* radije, *potissimum* najradije, osobito; *prius* prije, *prīmum* prvi put, prvo; *posterius* kasnije, *postrēmum (postrēmō)* najzad.

Bez komparativa su: *nūper* onomadne, nedavno, *nuperrimē* tek onomadne; *meritō* s pravom, *meritissimō* s najvećim pravom.

Bez superlativa su: *satis* dosta, *satius* bolje, probitačnije; *secus* drukčije, *setius* (poslije negacije *nōn*, *haud)* manje.

§ 110. II. Prijedlozi. Praepositiōnēs.

Prijedlozi se upotrebljavaju, da u rečenici oštrije označe uzajamni snošaj izraženih pojmova, nego što to mogu sami padeži. Vežu se s akuzativom, ablativom ili s akuzativom i ablativom. Prvo im značenje bijaše mjesno, a iz toga se istom po vremenu razvilo vremensko značenje i druga značenja.

Bilješka. Prijedlozi su isprvična prilozi, a gdjekoji se upotrebljavaju tako još i sada: *montēs, quī circā sunt*; *ut suprā dīxī.*

1. Prijedlozi s akuzativom.

ante, apud, ad, adversus
circum, circā, citrā, cis
ergā, contrā, inter, extrā
īnfrā, intrā, iūxtā, ob
penes, pōne, post i *praeter*
prope, propter, per, secundum
suprā, versus, ūltrā, trāns.

ante pred, prije (o mjestu i vremenu): *ante oculōs* pred očima, *ante mortem* prije smrti.

apud kod, pri, pred, u: *apud Rōmānōs* kod Rimljana, *apud mē* kod mene (u mom stanu), *contiōnārī apud mīlitēs* govoriti pred vojnicima, *apud Plātōnem legimus* čitamo u Platona (ne *in Platōne*, ali je dobro *in Platōnis librō*).

ad k ili samo dativ, kod, za, do, prema, oko: *ad tē veniō* dolazim k tebi; *scrībere ad aliquem* pisati komu; *ad Rōmam* kod (blizu) Rima; *ad merīdiem* prema jugu; *ad ūnum omnēs* svi do jednoga; *ad decem* do deset; *ad scrībendum* za pisanje, radi pisanja; *ad tempus* na vrijeme; *ad ūsum* za porabu (svrha). Preneseno: po, prema: *ad voluntātem* po volji; *ad verbum* od riječi do riječi: *ad exemplum* po primjeru (poput).

Bilješka. *Usque ad* sve do upotrebljava se za vrijeme i mjesto.

adversus prema, protiv (u prijateljskom i neprijateljskom smislu): *adversus hostēs* protiv neprijatelja; *pietās adversus deōs* prema bogovima; prema, k (o mjestu): *adversus montem* prema, k gori.

circum, *circā* oko, okolo (o mjestu i vremenu): *circum sē* oko sebe; *circum Capuam* oko Kapue; *circā oppida mittere* slati u gradove (po gradovima); *circā hōram tertiam* oko tri sata.

citrā, *cis* s ove strane: *citrā Rhēnum* s ove strane Rajne (opreka *trāns*).

ergā prema (u prijateljskom smislu): *amor ergā parentēs* ljubav k roditeljima.

contrā prema, protiv (u neprijateljskom smislu): *contrā Siciliam* prema Siciliji; *contrā hostem* protiv neprijatelja; *contrā flūmen* uz rijeku.

inter među, između: *inter amīcōs* među prijateljima; *inter Siciliam et Italiam* između Sicilije i Italije; o vremenu: pri, za: *inter cenam* pri večeri; *inter ipsum pūgnae tempus* za vrijeme same bitke.

extrā izvan, van: *extrā urbem* izvan grada. Preneseno: *extrā modum* preko mjere; *extrā culpam* bez krivnje.

*

ĭnfrā pod, ispod: *ĭnfrā lūnam* pod mjesecom; o vremenu: *Homērus nōn ĭnfrā Lycurgum fuit* Homer nije živio kasnije od —; o mjeri: *māgnitudine paulō ĭnfrā* nešto manji od —.

intrā u, među, za: *intrā parietēs* između zidova (među zidovima); *intra sex mēnsēs* za 6 mjeseci, punih 6 mjeseci.

iūxtā do, uz, kraj, kod: *iūxtā viam* kraj puta; *iūxtā mūrum* do zida; *iūxtā praecepta* prema (po) propisima.

ob pred, zbog, radi: *ob oculōs* pred očima; *ob eam rem* stoga, zato: *ob iniūriam* zbog nepravde; *ob ūtilitātem* radi koristi.

penes u (koga), u čijoj vlasti, u čijim rukama: *penes dominum* u gospodara, u vlasti (rukama) gospodara.

pōne za, straga: *pōne castra* za okolom.

post za, iza, poslije, po: *post tergum* iza leđa; *post mortem* poslije smrti; *post hominum memoriam* od pamtivijeka.

praeter mimo, pokraj, duž, protiv, preko, osim: *praeter castra īre* ići mimo tabor; *praeter ōram* duž obale; *praeter opiniōnem* protiv očekivanja; *praeter modum* preko mjere; *nēmō praeter tē* nitko osim tebe.

prope blizu, kod, kraj, o vremenu: oko, pod: *prope oppidum* blizu grada; *prope castra* kraj tabora; *prope noctem* pod noć.

propter pokraj, do, zbog, radi: *propter statuam* pokraj kipa; *propter hiemem* zbog oluje; *propter metum* od straha.

per naš instrumental bez prijedloga, kroz, preko, po, u, za: *per vim* silom; *per fraudem* prijevarom; *per urbem* kroz grad; *īre per forum* ići preko trga; *per somnum* u snu; *per sē* sam za se; *per legātum* po poslaniku; *iūrō per deōs* zaklinjem se bogovima.

secundum duž, poslije, po: *secundum flūmen* duž rijeke; *secundum deōs* poslije bogova; *secundum nātūram* po prirodi.

suprā nad, povrh, iznad, preko: *suprā lūnam* nad mjesecom (više, iznad mjeseca); *suprā modum* preko mjere; *suprā legēs* nad zakonima.

versus put, k, prema (meće se uvijek iza imena; sam se upotrebljava samo uz imena gradova, inače se nalazi uvijek

u svezi s prijedlogom *ad* ili *in*). *Rōmam versus* put Rima; *ad Oceanum versus* prema oceanu; *in Italiam versus.*

ūltrā s one strane, preko, za: *ūltrā montēs* s one strane gorâ (za gorama), *ūltrā modum* preko mjere.

trāns preko, s one strane; *trāns Alpēs* preko Alpa; *trāns Rhēnum* s one strane Rajne.

2. Prijedlozi s ablativom.

ā (ab, abs), ē (ex) i *dē*
cum i *sine, prō* i *prae.*

ā (ab, abs) od, s, na: *ab urbe* od grada; *ā fronte* sprijeda; *ā tergō* straga; *ā dextrā* zdesna; *ā puerīs* od djetinjstva; *ā dextrō cornū* na desnom krilu; uz pasivne glagole: *interfici ab aliquō* biti ubijen od koga; uz glagole, što znače braniti; *dēfendere, tuērī ab aliquō.*

Bilješka. *ā* stoji pred suglasnicima, *ab* ispred sviju glasova (osim ispred *b, p, f, m, v*), *abs* samo pred *tē* i ispred *c* i *t* u složenih glagola: *abs-cēdō, abs-tulī.*

ē (ex) iz, s, od, zbog, po, prema: *ex urbe* iz grada: *ē locō superiōre* s višega mjesta; *ex quō* otkako; *ex eō diē quō* od onoga dana, kad; *ex itinere* s puta; *ex cōnsulātū* odmah poslije konzulata; *ex robore* od hrastovine (da se označi građa, od koje je što učinjeno); *ex aere aliēnō* zbog dugova; *ex virtūte* po vrlini; *ex meā sententiā* po mom mišljenju; *ex senātūs cōnsultō* prema odluci senata; *ē rē pūblicā* u državnu korist; *triumphāre ex* ili *dē* slaviti slavlje nad; *victōriam reportāre ex* ili *ā* nadvladati koga.

Bilješka. *ē* stoji pred suglasnicima, *ex* pred svima glasovima.

dē s, sa, od, iz, među, po, o: *dē montibus* s gorâ; *dē tergō* s leđa; *dē finibus* iz zemlje; *multā dē nocte* u gluho doba noći; *paucī dē nostrīs* nekolicina od naših; *dē meā sententiā* po mom mišljenju; *dē rē aliquā loquī* govoriti o čem; *dē integrō* iznova; *dē industriā* hotimice.

cum s, sa: *esse cum aliquō* biti s kim; *cum cūrā* brižljivo.

Bilješka. *Cum* se meće iza ablativa i spaja s njim u jednu riječ i to svagda s ličnom zamjenicom, a redovno s relativnom: *mecum, tēcum, quōcum* pored *cum quō.*

sine bez: *sine spē* bez nade.

prō pred, na, za, mjesto, kao, prema, po: *prō castrīs* pred taborom; *stāre prō litore* na obali; *prō patriā* za domovinu, *prō patre esse* biti mjesto oca; *gerere sē prō cīve* ponašati se kao građanin; *prō tempore* prema prilici; *prō vīribus* prema silama, po svojoj moći; *prō virīlī parte* prema silama; *prō imperiō* po zapovijedi; kod plaćanja: *solvere prō aliquā rē* platiti za što.

Bilješka. *Prō* se razlikuje od *ante* tim. što *ante* pokazuje predmet okrenut k drugomu predmetu licem, a *prō* leđima.

prae pred, prema, od, zbog: *prae sē ferre* pred sobom nositi, onda u značenju: pokazivati, ponositi se čim, na pr. *fidūciam, scelus prae sē ferre; prae māgnitūdine* prema veličini; *prae lacrimīs* od, zbog suza.

Bilješka. Prilozi *clam* (tajno) i *coram* (u prisustvu) upotrebljavaju se i kao prijedlozi s ablativom, prvi u značenju „bez znanja“ drugi „pred“: *clam mē* bez moga znanja; *coram iudicibus* pred sucima.

Prijedlog *tenus* (do, samo do, po) stoji uvijek iza imenâ: *pectoribus tenus* do prsiju; *Taurō tenus* samo do Taura; *nōmine tenus* po imenu.

Absque se upotrebljava rijetko, obično mjesto njega stoji *ā* ili *sine*.

3. Prijedlozi s akuzativom i ablativom.

in, sub, super, supter.

Na pitanje: kamo? stoji akuzativ, na pitanje gdje? ablativ.

in u, na, do, za, k, prema, protiv, kod, pri:

Akuzativ: *in urbem* u grad; *in orientem* na istok, prema istoku; *in longitūdinem* u dužinu; *in lūcem dormīre* spavati do zore; *in annum* do godine; *in diēs* svaki dan; *amor in patriam* ljubav prema (k) domovini; *ōdium in malōs* protiv zlih; *servīlem in modum* ropski; *in speciem* prividno, za oko.

Ablativ: *in urbe* u gradu; *in viā* na putu; *in barbarīs* u barbara; *in fronte* sprijeda; *in gravissimīs temporibus* u najnepovoljnijim prilikama; *in pāce* za vrijeme mira; *in tantīs tuīs occupātiōnibus* kod tolikih tvojih poslova; *in armīs esse* biti pod

oružjem; *in oculīs cīvium esse* biti građanima na očima; *in fīde manēre* ostati vjeran, *in diciōne, potestāte alicuius esse* biti u čijoj vlasti, biti čiji podanik; *in legendō* pri čitanju; *quantum in mē est* koliko stoji do mene; *in hīs* među njima.

sub pod, ispod, pred, oko, u, na, pri:

Akuzativ: *sub iugum* pod jaram; *sub lūcem* pred osvitak; *sub noctem* u suton.

Ablativ: *sub terrā* pod zemljom; *sub rādīcibus montis* na podnožju brijega; *sub ipsā profectiōne* pri samom polasku; *sub ictū telī* na dohvatu, na udarcu.

super nad, iznad, preko, o:

Akuzativ: *super sē* nad sobom; *super corpora* preko tjelesa; *super Numidiam* iznad Numidije.

Ablativ: *disputāre super aliquā rē* govoriti o nekoj stvari.

supter pod:

Akuzativ: *supter murōs* pod zidove.

Ablativ: samo u pjesnika.

Dodatak. Bilješke za porabu i red prijedloga.

1. Dva se prijedloga ne smiju sastati jedan do drugoga, dakle samo: *dē rēbus in Asiā gestīs* (ne: *dē in Asiā gestīs*), *prō rē et contrā rem* (ne: *prō et contrā rem*).

2. *Quē, ne, ve* ne mogu se vezati za prijedloge *a, ab, ob, sub* i *apud* nego za ime, koje je s njima u svezi: *ab illōque, ad regemque, ob eamque rem;* uz *ex* i *in* mogu se vezati i za prijedlog: *ex eōque* i *exque eō*. S ostalim prijedlozima vežu se neposredno: *cum patre cumque fīliō*.

3. Ako ima više imenica s jednim prijedlogom, prijedlog se ponavlja, osobito ako su imenice vezane veznicima: *et-et, aut-aut, nec-nec* itd. *Et ex urbe et ex agrīs*.

4. Prijedlog stoji samo uz prvu imenicu, ako više imenica čini cjelinu. To biva: a) pred apozicijama: *Cum duōbus ducibus dē imperiō in Italiā dēcertātum est, Pyrrhō et Hannibale,* b) u pitanjima i odgovorima: *A rebus gerendīs senectūs abstrahit? Quibus? An iīs, quae geruntur iuventūte et vīribus?*

Bilješka. Prijedlozi *ante, contrā, inter* i *propter* mogu se metnuti i straga relativne zamjenice, kao: *quem propter* mj. *propter quem*. Prijedlozi *dē, ex, in, ob, post* mogu se između pridjeva ili zamjenice i imenice, kao: *quam ob rem, quā dē causā, mediōs inter hostēs, māgnā ex parte*.

§ 111. III. Veznici, Cōniunctiōnēs.

One partikule, kojima se vežu rečenice ili članovi rečenica, zovu se veznici, a dijele se na usporedne *(coordinantēs)* i podredne *(subordinantēs)*.

O podrednima govorit će se kod podložnih rečenica, a o usporednima u § 230.

§ 112. IV. Uzvici. Interiectiōnēs.

Uzvici su riječi ili glasovi, koje upotrebljavamo pri nehotičnom, naglom izricanju čuvstava. Najobičniji uzvici jesu:

1. bola: *heu, eheu, ei!* oh! ah! jao! joj!; *ō* o! ej!; *vae* teško! kuku! lele;

2. veselja: *iō!* iju! haj!

3. čuđenja: *ō* o! ej!; *ecce, ēn* eno! eto! gle!

4. dozivanja: *heus, hem!* hej! more! čujde!; *prō!* o!

Kao uzvici mogu se upotrebljavati i imenice i pridjevi, na pr. *pāx!* mir! tiho!; *malum!* do vraga, do bijesa!; glagoli: *age*; *agite!* de! dede! hajde!; *quaesō!* molim! i izrazi, kojima se zazivaju bogovi: *hercules! hercule! mēhercule!* tako mi Herkula! *mē Castor!* tako mi Kastora! *per deōs immortālēs* za ime božje! *dī meliōra!* bože sačuvaj! ne dao bog! *ita mē dī ament!* tako mi bog pomogao!

SINTAKSA.

Rečenica.

I. Dijelovi rečenice.

§ 113. Rečenica je misao iskazana riječima. Glavni su dijelovi rečenice subjekt i predikat. Subjekt je ono, o čemu se u rečenici govori, predikat je ono, što se o subjektu u rečenici kazuje.

Subjekt i predikat.

§ 114. Subjekt je obično imenica ili imenička zamjenica, ali može biti i pridjev, particip, broj, glagol u infinitivu, svaka nesklonljiva riječ i cijela rečenica. *Agricola arat. Hīc niger est. Probus invidet nēminī. Beātī sunt possidentēs. Trēs faciunt collēgium. Errāre humānum est. Nōn est particula nēgāns. Proximus sum egomet mihi nōn rectē dīcitur.*

Svaki oblik određenoga glagola već je sam po sebi potpuna rečenica, jer lični nastavak pokazuje subjekt, a glagolska osnova predikat. Stoga ako je subjekt lična zamjenica, obično se ona ne govori, ako se ne ističe. *Legis* čitaš. Ali: *Ego lego, tū scrībis. Tū umquam tē corrigās?*

Bilješka. Osim toga se subjekt ne izražava osobitom riječju: a) kad se razumijeva općeni subjekt: *hominēs: Dīcunt, ferunt* kažu, pripovijedaju; b) kod bezličnih glagola. *Pluit. Licet.* Samo kod nekojih bezličnih glagola može stajati kao subjekt srednji rod pridjeva ili zamjenice: *haec mē decent, illud interest*; c) kod neprelaznih glagola u 3. l. sing. pas. *Vīvitur. Ventum est.*

§ 115. Gramatički subjekt[1]) stoji u nominativu na pitanje tko? što? To biva u latinskom i ondje, gdje u hrvatskom

[1]) Ako je subjekt ime, koje se mijenja, redovno stoji u nominativu. Takav se subjekt zove gramatički. Logički (po smislu) zove se subjekt koji stoji u kojem kosom padežu. U rečenicama: *paenitet mē* žalim, *mihī spēs est* nadam se — *mē* i *mihi* su logički subjekti.

jeziku uz glagole biti, nemati, nestati stoji subjekt (kao logički) u genitivu. Ima govornikâ. *Sunt ōrātōrēs.* Nema ili nije zla. *Malum nūllum est.* Ne bijaše boljega čovjeka. *Nōn melior vir fuit.* Dok bude svijeta: *donec mundus erit.*

§ 116. Predikat je u rečenici ili glagol sam ili koje ime s nesamostalnim glagolom. Kad je predikat glagol sâm, zove se glagolski (verbalni), a kad je predikat ime s nesamostalnim glagolom, zove se imenski (nomenski) predikat. *Nauta navigat. Hominēs mortālēs sunt.*

Nesamostalni glagol u imenskom predikatu zove se spona (kopula).

Osim glagola *esse* upotrebljavaju se kao spona još i glagoli *(verba copulātīva):*

1. *fīō, ēvādō, exsistō* postajem; *maneō* ostajem; *videor* čini se da ja; *appāreō* ukazujem se; *nāscor* rađam se; *morior* umirem; *Brutus exstitit vindex libertātis.*

2. pasivi onih glagola, što u aktivu imaju uza se dva akuzativa: *dīcī, appellārī, nōmināri, vocārī* nazivati se; *habērī, putārī dūcī* (samo u oblicima od prez. osnove), *exīstimārī, iūdicārī* biti smatran za što; *ēligī, creārī* biti izabran za što. *Cōnsulēs creātī sunt L. Valerius, M. Horātius. Sōcratēs omnium sapientissimus Apollinis ōrāculō iūdicātus est.*

Bilješka. 1. Više puta, navlastito u poslovicama, izostavlja se kopula *est, sunt: summum iūs summa saepē iniūria. Omnia praeclāra rāra.* U hrv.: Oteto prokleto.

2. *Esse* je potpun predikat, kad znači „jest, postoji, živi, ima“ *Deus est.* U tom slučaju stoji *est* i s prilozima. *Sī valēs, bene est. Ita est.*

Kongruencija (sročnost) subjekta i predikata.

§ 117. I. Predikat uz jedan subjekt.

1. *Ego valeō, sī vōs valētis. Dīvitiae dīlābuntur. Carthāgō ā Scipiōne dēlēta est.*

Glagolski se predikat (i kopula) slaže sa subjektom u licu i u broju, a u složenim vremenima i u rodu i u padežu.

2. a) *Vēr est amoenum. Columbae sunt timidae. Verba cōnsulis haec fuērunt.*

b) *Somnus est imāgō mortis. Rōmānī victōrēs fuērunt. Mūsae hominum amīcae sunt. Athēnae omnium doctrinārum inventrīcēs fuērunt. Vīta rustica parsimōniae magistra est* (život je učitelj).

Imenski predikat slaže se sa subjektom:

a) ako je pridjev (particip, zamjenica), u rodu, broju, padežu;

b) ako je imenica, svagda u padežu, a u rodu i broju samo onda, ako je *substantīvum mobile* ili *generis commūnis*.

Bilješka. 1. Ako je subjekt infinitiv iii cijela rečenica, pridjevski se predikat meće u sr. rod jednine. *Dulce et decōrum est prō patriā morī. Incertum est, quam longa nōstrum cūiusque vīta futūra sit.*

2. Kopula se obično slaže s predikatnom imenicom, kad stoji bliže njoj negoli subjektu. *Athēnae clarissima Graeciae urbs fuit, Nōn omnis error stultitia est dīcenda* (ali: *dīcendus est nōn omnis error stultitia*). To biva redovno, kad je subjekt infinitiv. *Contentum esse suīs rēbus māximae sunt dīvitiae.*

3. Uz subjekt m. ili ž. roda stoji kadšto predikatov pridjev u sr. rodu sing., i ima onda supstantivno značenje. *Triste* (užas) *lupus stabulīs. Turpitūdō pēius est quam dolor* (nešto gore, veće zlo). Isp. hrv.: zlo je zao običaj.

4. Katkad se predikat ne udešava po gramatičkom obliku subjekta nego po smislu riječi (konstrukcija po smislu, *ad sensum*, κατὰ σύνεσιν). Tako navlastito:

a) kod kolektivnih imenica stoji predikat u pluralu. *Māgna multitūdō lapidēs ac tēla coniēcērunt. Māgna pars nostrōrum vulnerātī aut occīsī sunt.*

b) kod *mīlia* slaže se predikat u rodu s genitivom, koji od *mīlia* zavisi. *Caesī sunt hostium duo mīlia ducentī.*

5. I kad uz subjekt u sing. stoji još koja imenica s prijedlogom *cum*, predikat je često u pluralu. *Ipse dux cum aliquot principibus capiuntur. Demosthenēs cum ceterīs* (= *et ceterī*) *expulsī sunt.*

§ 118. Pamti: Uz kopulativne glagole stoji:

1. Imenski predikat u lat. jeziku uvijek u nominativu. U hrv. jeziku stoji također nominativ, ali može biti i instrumental ili prijedlog za s akuzativom. *Cicero cōnsul fuit* (konzul ili konzulom). *Post Rōmulum Numa Pompilius rex creātus est* (kraljem ili za kralja).

2. U hrv. jeziku stoji uz subjekte: mnogo, sila, malo, više, manje, koliko, toliko, itd., pa uz glavne brojeve, kojima su jedinice 5, 6, 7, 8, 9, 0, zatim uz brojeve: dvoje, troje itd. predmet,

što se broji, u partitivnom genitivu, a predikat u sr. rodu sing., u lat. jeziku postaje predmet, što se broji, subjektom, spomenute riječi njegovim atributom, a predikat se slaže u svemu s njima. Mnogo je ljudi vidjelo (= mnogi su ljudi vidjeli): *Vīdēre multī hominēs.* Petero je mladića umrlo: *Quīnque iuvenēs mortūī sunt.*

II. Predikat uz više subjekata.

§ 119. 1. Ako u rečenici ima više subjekata, koji znače lica, pa su vezani veznicima *et, que, atque*, a predikat stoji za njima, predikat se proteže na sve subjekte te stoji u pluralu i to:

a) u istom rodu, ako su subjekti istoga roda;

b) u muškom rodu, ako su subjekti različna roda.

Rōmulus et Rēmus Rōmam condidērunt. Pompēius et Caesar foedē interfectī sunt. Pater et māter mortuī sunt.

2. Ako pak predikat stoji pred subjektima ili među njima, ili ako su subjekti vezani veznicima *aut, et-et, nec-nec*, predikat se slaže s najbližim subjektom. *Cecidit Craterus dux et Neoptolemus. Homērus fuit et Hesiodus ante Rōmam conditam. Et ego et meus Cicero flagitābat. Haec verba bene sē habērent, sī Sōcratēs aut Antisthenēs dīceret.*

3. Ako su subjekti različnih lica, za predikat je prvo lice znatnije od drugoga, drugo od trećega. *Sī tū et Tullia valētis, egō et Cicero meus valēmus.*

4. Ako su subjekti stvari ili stvari i lica, predikat se slaže s najbližim subjektom. *Ā Charōne et tempus et diēs datus est. Cingetorigī prīncipātus atque imperium est trāditum. In mē omnium ōra atque oculī sunt conversī. Nōs ipsī et senātus restitit.*

Bilješka. 1. Kad su subjekti stvari, predikat stoji kadšto u sr. rodu pl., ako su subjekti različna roda, a ako su istoga roda, predikat stoji u istom rodu, ali može stajati i u sr. rodu. *Secundae rēs, honōrēs, imperia, victōriae fortuita sunt. Periculum et praemia paria sunt. Misericordia in Philippō et perfidia cognitae erant. Pāx et concordia cīvibus ūtilia sunt.*

2. Kad su subjekti i lica i stvari, predikat može kadšto stajati i u pluralu, i to ili u sr. rodu ili u rodu lica. *Nātūrā inter sē inimīca sunt cīvitās lībera et rēx. Rēx regiaque classis ūnā profectī sunt.*

3. Predikat se svagda slaže sa subjektom rečenice, a ne s apozicijom. *Pompēius, lūx cīvitātis, exstinctus est.* Izuzimaju se imena gradova, koja su *plūrālia tantum: Coriolī oppidum captum est.*

Ostali dijelovi rečenice.

§ 120. Osim subjekta i predikata može biti u rečenici i drugih riječi, koje se dodavaju ili subjektu ili predikatu. Riječi, koje se dodavaju subjektu (ili imenici uopće), zovu se atributi. *Mōns altus.* Riječi, koje se dodavaju predikatu, imaju dvojaku službu: a) one dopunjaju značenje glagola, pa se zovu objekti. *Discipulus scrībit epistulam;* b) one označuju predikatu mjesto, gdje što biva, vrijeme, kad što biva, način, kako što biva, i uzrok, zašto nešto biva, pa se zovu adverbne (priložne) oznake mjesne (lokalne), vremenske (temporalne), načinske (modalne) i uzročne (kauzalne).

Atribut i apozicija.

§ 121. Imenica se izbliže označuje;

1. Imenicom: a) u istom padežu: *Corinthus, urbs opulentissima;* b) u genitivu: *castra hostium;* c) u ablativu s prijedlogom ili bez njega: *commentāriī dē bellō Gallicō, vir māgnō ingeniō.*

2. pridjevom (participom, brojem, zamjenicom); *vir fortis.*

Sve te oznake imenice zovemo atributima, ali ako se imenica izbliže označuje imenicom u istom padežu, zove se apozicija.

I. Pravila za atribut.

§ 122. Pridjevski se atribut slaže sa svojom imenicom u rodu, broju i padežu. *Amīcus certus in rē incerta cernitur. Fugit irreparābile tempus.*

Pripada li jedan atribut dvjema imenicama različna roda, obično se slaže s onom, koja mu je bliža, ili se jasnoće radi ponavlja. *Fidēs sua et ōdium in Rōmānōs. Omnēs vicī et omnia aedificia incendēbantur.*

Bilješka. 1. U lat. jeziku često stoji pridjevski atribut, gdje se u hrvatskom upotrebljava imenica s prijedlogom: *pugna Cannēnsis* bitka kod Kana, *vīta urbāna* život u gradu, *bellum Iugurthīnum* rat s Jugurtom itd.

2. Imenički atribut u genitivu prevodi se hrvatskim pridjevskim atributom: *rēx Persārum* kralj perzijski, *bona animī* duševna dobra, *vīrēs corporis* tjelesne sile, *dulcēdō lībertātis* slatka sloboda itd.

II. Pravila za apoziciju.

§ 123. Apozicija se svagda slaže sa svojom imenicom u padežu, a u rodu i broju samo onda, ako je substantivum mobile. *Apud Herodotum, patrem historiae, sunt innumerābilēs fabulae. Laudāmus prūdentiam, certam ducem tōtius vītae. Laudāmus Athēnās, multārum artium inventrīcēs* (ali *Athēnae, urbs clārissima).*

§ 124. Dodamo li imenici (imeničkoj zamjenici) oznaku ne s obzirom na nju samu nego s obzirom na predikat, onda se ta oznaka zove potpumbeni predikat. *Cato senex historiam scrībere instituit.* Katonu ne pripada oznaka „starac" uopće, nego s obzirom na predikat: *scrībere instituit.*

Potpumbeni predikat slaže se sa svojom imenicom u padežu, a ako može biti i u rodu i u broju.

Kao potpumbeni predikat upotrebljavaju se:

1. imenice, koje znače čast, službu ili dob, na pr. *cōnsul, cēnsor, praetor; puer, iuvenis, senex.* Taki potpumbeni predikat stoji u hrv. jeziku u istom padežu sa svojom imenicom s česticom „kao" (ili bez nje). *Cicero cōnsul* (kao konzul) *coniūrātiōnem Catilināriam patefēcit.*

Bilješka. Kad se potpumbenim predikatom izriče poređenje (kao = poput), ili uzrok, stoji uza nj **ut.** *Aegyptiī canem et felem* **ut** *deōs* (poput bogova) *colunt. Diogenēs* **ut** *Cynicus* (budući) *prōicī sē iūssit inhumātum.*

2. pridjevi, koji znače tjelesno ili duševno stanje, red, broj. U hrv. se jeziku prevode ponajviše prilozima ili prijedložnim izrazima, ali i pridjevima. Na pr. *vīvus* za života, *mortuus* poslije smrti, *praesēns* glavom, u nazočnosti, nazočan, *tristis* žalosno, žalostan, *libēns* rado, drage volje, *invītus* nerado, protiv volje, *ēbrius* u pijanstvu, pijan; *prīmus* prije, prvi, *posterior* straga, kasnije, zadnji; *postrēmus, ūltimus, extrēmus* na kraju, posljednji, *summus* navrh, najviši, *medius* u sredini, usred, srednji, *frequēns* u velikom broju, često, mnogobrojan itd.

Servī multa invītī facere coguntur. Concurrunt laetī omnēs. Themistoclēs tōtum (sasvijem) *sē dedidit reī pūblicae. Sōcratēs prīmus hōc docuit* (prvi ili najprije). *Senātus frequēns convēnit* (u velikom broju).

Bilješka. 1. Razlikovati valja:

Pater epistulam meam prīmus lēgit. Najprije je otac pročitao moj list (onda tko drugi).

Pater epistulam meam prīmam legit. Otac je pročitao najprije moj list (onda čiji drugi).

Pater epistulam meam prīmum lēgit. Otac je moj list najprije pročitao (onda na nj odgovorio).

2. *In summō monte* { na najvišem brijegu — atributno / navrh brijega — predikatno.

In mediā urbe znači redovno: u sredini građa, *prīmō vēre* u početku proljeća, *extrēma hieme* potkraj zime.

3. Pjesnici i Tacit izriču pridjevom i oznake vremena i mjesta. *Vespertīnus pete tectum. Domesticus* (kod kuće) *otior.*

4. Osobita je vrsta potpumbenoga predikata proleptički predikat, kojim se učinak glagolske radnje već unaprijed izriče. *Et scūta latentia cōndunt* (= *ita ut lateant*). U hrvatskom: Ptičar pusti slobodnu vranu. Nikad nas nijesi ničim site nahranila.

Kongruencija (sročnost) zamjenicâ.

§ 125. 1. Zamjenica odnosna ili pokazna, ako se proteže na riječ u drugoj rečenici, slaže se s njom u rodu i broju, a padež se njezin udešava prema rečenici, u kojoj stoji, *Arborēs serit agricola, quārum fructūs ipse adspiciet numquam. Māgna vīs est in virtūtibus, eās excitā, sī forte dormiunt.*

2. Ako se odnosna ili pokazna zamjenica proteže na cijelu rečenicu, stoji kao i u hrv. jeziku u srednjem rodu singulara. *Māgna, id quod* (što, a to) *necesse erat accidere, tōtīus exercitūs perturbātiō facta est. Multa mihi scripsistī dē studiīs tuīs, id mihi grātum erat.*

3. Ima li imenica, na koju se odnosna zamjenica proteže, uza se apoziciju, odnosna se zamjenica slaže s tom imenicom ili s njezinom apozicijom. *Flūmen Rhēnus, quī agrum Helvetiōrum ā Germāniā dīvidit* ali i *Flūmen Scaldis, quod influit in Mosam.*

4. Zamjenica odnosna ili pokazna, ako je subjekt ili objekt rečenice, slaže se u svemu s predikatnom imenicom. *Haec* (to) *est altera victōria. Idem velle atque idem nōlle ea* (to) *demum firma amīcitia est. Thebae, quod Boeotiae caput est. Omnēs Belgae, quae tertia erat Galliae pars, contrā populum Rōmānum coniūrāvērunt. Nōs eam patriam dīcimus*: to zovemo domovinom.

5. Proteže li se odnosna ili pokazna zamjenica na više riječi, vrijede za rod i broj zamjenice pravila navedena u § 119. Dakle: *Pater et māter, quī mortuī sunt. Dīvitiae et honos, quae cadūca sunt.*

6. Ako se odnosna zamjenica, koja je subjekt, proteže na 1. ili na 2. lice, onda stoji i glagol relativne rečenice u tom licu. *Ego nōn is sum, quī mortis mētū terrear. Nōn ii sumus, quī . . . terreāmur* itd.

Bilješka. 1. I odnosne se zamjenice udešavaju po smislu (κατὰ σύνεσιν). *Caesar equitātum praemittit, quī videant.*

2. Zamjenica se ne slaže s predikatnom imenicom: a) u relat. rečenicama, u kojima je predikat vlastito ime. *Est genus quoddam hominum, quod Hilōtae vocātur*; b) u upitnim rečenicama, kad se pita za definiciju pojma (što je koja stvar?). Što je prijateljstvo? *Quid est amīcitia?* Ali: *Quae fuit causa lacrimārum?*

II. Padeži.

Nominativ.

§ 126. Nominativom se ne izriče samo imenski subjekt na pitanje: tko? što? nego i imenski predikat, ma i bio u hrv. jeziku u drugom kojem padežu (v. § 115. i § 118.)

Vokativ.

§ 127. U vokativu stoji lice ili stvar, koja se zove ili kojoj se govori. Vokativ je kao uzvik izvan svake sveze s rečenicom, a stoji obično poslije jedne ili više riječi; samo u svečanom ili živahnom nagovoru stoji na početku rečenice. *Quid flēs, mī fīlī? Quintīlī Vāre, legiōnēs redde!*

Ako je pred vokativom uzvik *ō*, onda stoji vokativ redovno na prvom mjestu.

Ō dī bonī, quid est in hominis vītā diū?

Akuzativ.

§ 128. Akuzativ je padež upravnoga ili bližega objekta i stoji na pitanje: koga? ili što? Glagoli, uz koje stoji akuzativ, zovu se prelazni, ostali se zovu neprelazni.

Scīpio Carthāginem dēlēvit. — Ā Scīpiōne Carthāgō dēlēta est.

Ferrum et ignis vastat terrās. — Ferrō et ignī vastantur terrae.

Aktivna se rečenica pretvara u pasivnu ovako: objekt akt. rečenice postane subjektom pasivne; subjekt akt. rečenice metne se u pas. rečenici u ablativ, i to bez prijedloga, ako znači stvar, a s prijedlogom *ā, ab*, ako znači lice ili životinju, glagol se metne u pasiv istoga vremena i načina, a lice i broj se njegov udese prema novom subjektu.

Objekt je ili izvanji: *amāre patriam* ili unutrašnji, koji je već u pojmu glagolskom sadržan: *māgnam pugnam pugnāre.*

§ 129. I. Izvanji objekt pokazuje akuzativ kod prelaznih glagola.

Mnogo glagola, kojima je u hrv. jeziku objekt u genitivu, ima u lat. jeziku objekt u akuzativu, i to:

1. prelazni negativni glagoli. *Gentem nūllam videō:* ne vidim nikakva naroda. *Largitia fundum nōn habet:* darežljivost nema dna;

2. glagoli, kojih radnja ne obuhvaća cijeli predmet, nego samo dio njegov. *Panem dō alicuī:* dajem komu kruha. *Gustāre vīnum:* okusiti vina.

§ 130. 1. Ima mnogo glagola, koji su u lat. jeziku prelazni, a u hrvatskom su sad prelazni sad neprelazni. Na pr. *iuvō (ádiuvō) amīcum* pomažem prijatelju, ali i: potpomažem, podupirem prijatelja; *sequor aliquem* idem za kim, ali i: slijedim koga; *adaequō tē dignitāte* jednak sam ti dostojanstvom, ali i: dostići koga, *imitor aliquem* ugledam se na koga, ali i: nasljedujem koga itd. Takve ćeš glagole pomalo naučiti upotrebom.

Bilješka. Tako i složenice tih glagola, na pr. *assequor, consequor,* ali *obsequor* pokoravati se (slušati koga) samo s dativom.

2. U lat. su jeziku prelazni, a u hrvatskom samo neprelazni glagoli: *fugiō, vītō, sperō, timeō.*

fugiō aliquem bježim od (ispred) koga; *vītō aliquem* klonim se koga, ugibam se komu; *sperō aliquid* nadam se čemu; *timeō aliquid* bojim se čega.

§ 131. S akuzativom lica slažu se bezlični glagoli:

fallit, fugit, praeterit mē nepoznato mi je, ne znam.

iuvat mē mili mi se, godi mi.

decet mē dolikuje mi, pristoji mi se.

dēdecet mē ne dolikuje mi, ne pristoji mi se.

Orātōrem irāscī minime decet. Quid sit optimum, nēminem fugit.

Bilješka. *Nisi mē fallit* (ako se ne varam) umeće se često u rečenice, inače se kaže: *nisi rēs, opiniō mē fallit, nisi omnia mē fallunt, nisi fallor. Fallit mē aliquid:* varam se u čem. — *Decet* i *dēdecet* mogu imati uza se kao subjekt infinitiv ili sr. rod zamjenice. *Illud mē nōn dēdecet.*

§ 132. Uz bezlične glagole: *piget, pudet, paenitet, taedet* i *miseret* stoji lice, čije se osjećanje pobuđuje, u akuzativu, a stvar, koja pobuđuje osjećanje, u genitivu.

piget mē vītae mrzi me život
taedet mē vītae dodijava mi život
pudet mē neglegentiae stid me je nemarnosti
miseret mē populī žao mi je naroda
paenitet mē libīdinis kajem se za strast.

Geminat peccātum, quem delictī nōn pudet.

Bilješka 1. Stvar, koja pobuđuje osjećanje, može se izreći i infinitivom ili rečenicom s *quod. Sōcratem nōn puduit fatērī sē multa nescīre. Mē paenitet, quod tē offendī.*

2. Zamjenice sr. roda stoje uz *paenitet, piget, pudet* u nominativu. *Hōc mē pudet.*

3. Kao *miseret mē* slažu se s genitivom i lični glagoli: *misereor, miserēscō*, smilujem se. *Miserēre nostrī, sociōrum.*

4. Mjesto imperativa, kojega ti bezlični glagoli nemaju, upotrebljava se konjunktiv: *pudeat tē*, stid te bilo!

§ 133. Mnogi su glagoli u lat. jeziku sad neprelazni, sad prelazni, osobito glagoli, koji znače neko (ponajviše neugodno) osjećanje *(verba affectuum),* kao: *dolēo* (žalostim se), *maereō, lūgeō* (tugujem), *lacrimō* (suzim), *fleō* (plačem), *gemō* (uzdišem), *lamentor* (jadikujem), na pr. *mortem patris* (oplakujem, žalim smrt očevu). Isp. u hrv.: Plaču majke jedine sinove. Ti kukaš sreću tvoju. Naričem izgubljeno dobro. Uzdisat ću lijepost tvoju.

horreō, perhorrēscō (sgražam se), *formīdō, reformīdō* (strašim se), na pr. *crūdelitātem.*

queror, conqueror, na pr. *iniūriās,* tužiti se na nepravde, ali i: *dē iniūriā.*

mīror, admīror, na pr. *āmentiam* čudim se ludosti.

taceō, sileō (šutim, zašutim). *Hōc semper tacuī.*

dēficiō: vīrēs mē dēficiunt sile me ostavljaju; *dēficiunt hostēs tēla* neprijateljima nestaje (premiče se) strijelâ; *dēficere animō* klonuti duhom; *dēficere ab hostibus* otpasti, odmetnuti se od neprijateljâ; *dēficere ad aliquem* prijeći kome, a *ab aliquō ad aliquem* otpasti od koga i prijeći kome.

§ 134. Mnogi neprelazni glagoli, kad se slože s prijedlozima, postaju prelazni: *pugnāre* vojevati, *expugnāre* izvojevati, osvojiti, *oppugnāre* napadati, *impugnāre* navaljivati. To vrijedi naročito za glagole, što znače kretanje, kao: *īre, venīre, currere* itd. Glagoli složeni s prijedlozima *circum, praeter, trāns* svagda su prelazni, a složeni s *per* obično.

circumeō hostēs obilazim neprijatelje
circumsedeō urbem podsjedam grad
circumveniō hostēs opkoljavam neprijatelje
praeter-eō, -gredī, -vehī montēs ići, voziti se mimo gore.
trānsgredior flūmen prelazim preko rijeke
trānscendō mūrum prekoračujem zid
trānsvolāre Pontum letjeti preko P.
percurrō urbem trčim kroz grad
pervādit rūmor urbem glas se razilazi, raznosi po gradu.

Bilješka. Prelazni glagoli složeni s prijedlogom *trāns: trānsdūcō (trādūcō), trāiciō, trānsportō* imaju uza se akuzativ objekta i akuzativ mjesta. *Caesar flūmen Axonam exercitum trānsdūcere matūrāvit.* Akuzativ mjesta ostaje i u pasivu. *Plerīque Belgae Rhēnum trādūctī sunt.* Ali ako se kaže i mjesto, kamo se što prevozi, onda se *trāns* ponavlja. *Caesar exercitum trāns Rhēnum in Germāniam trānsdūxit.*

§ 135. Ako su spomenuti neprelazni glagoli složeni s drugim prijedlozima, navlastito s: *ad, cum, in,* slažu se s akuzativom samo u prenesenom značenju, a ako su u isprvičnom neprelaznom (mjesnom) značenju, prijedlog se ponavlja.

adīre senātum obratiti se na senat (s kakvom molbom, pitanjem), *adīre urbem* pohoditi grad, ali *adīre ad urbem* približavati se gradu.

coīre societātem sklopiti savez, udružiti se.

inīre societātem sklopiti savez, *inīre magistrātum* nastupiti službu, stupiti u službu, *inīre proelium* zametnuti bitku, ali *ineō urbem* ili *in urbem* ulazim u grad.

*

obīre urbēs obilaziti, pohoditi gradove, *obīre negōtia* vršiti poslove, *obire mortem, diem suprēmum* umrijeti.

subīre labōrēs, poenam podvrći se, izdržati . . .

aggredī hostem napadati na neprijatelja, *opus aggredī* početi djelo, *aggredī ad aliquem* pristupiti komu; *ingredī iter* krenuti na put, *ingredī ōrātiōnem* započeti govor, *ingredī urbem* ili *in urbem* ući u grad.

convenīre aliquem zateći, pohoditi koga, s kim se sastati, *convenīre cum aliquō* slagati se s kim, *convenit aliquid alicuī* dolikuje komu što; *convenit mihi tēcum rēs* ili *convenit inter nōs* složni smo u čemu.

Pamti: *anteīre, antecēdere aliquem* i *alicuī* prestizati koga, ali samo *praecēdere aliquem.* Ostali glagoli, koji znače prestizati, kao *antecellere, excellere, praestāre* slažu se svagda s dativom. *Homo bestiīs praestat ratiōne et ōrātiōne.*

Bilješka. Uz druge glagole prijedlog se ili ponavlja ili se meće dativ, kao: *invādō, incidō in hostēs, invehī in tribūnōs, appellere, advehī ad* pristati, *incēdit timor patribus.* — Od glagola složenih s prijedlogom *ex* nalazimo kod Cezara samo *ēgredī* s akuz.; *ēgredī fīnēs* prekoračiti međe; kasnije i *excēdere modum,* ali mjesto toga kaže Ciceron: *trānsīre modum* ili *extra modum prōdīre.* Inače stoje glagoli složeni s *ex* s prijedlogom *ex, extra* ili sa samim ablativom (v. § 165. 3.)

§ 136. Akuzativ lica ili stvari s atributom (eksklamativni akuzativ) stoji u uzvicima od radosti ili žalosti. Pred akuzativom ponajviše stoji uzvik *ō, heu.* U hrv. jeziku stoji genitiv. *Mē miserum! Ō terram beātam! Heu mē perditum!*

Bilješka. 1. Uz uzvike *hei* i *vae* stoji dativ. *Hei miserō mihi. Vae victīs!* Jao meni . . .

2. Uz *en* (evo) i *ecce* (gle) stoji obično nominativ. *Ecce homo! En dextra fīdesque!* Ali se upotrebljava i akuzativ: *En vōbīs iuvenem!*

§ 136a. **Dodatak.** Kod pjesnika stoji akuzativ stvari:

1. uz pasiv glagola: oblačiti se, svlačiti se, opasati se: *induor, amicior, exuor, cingor, accingor, recingor.* Taj se akuzativ može tumačiti isprvičnim povratnim značenjem pasiva: *induor vestem* oblačim na se (= sebi) odjeću = ἐνδύομαι στολήν; *indūtus vestem* = ἐνδυσάμενος στολήν. *Priamus inūtile ferrum cingitur. Cervus exuitur cornua.* U klasičnoj prozi stoji ablativ (ili abl. apsolutni): *indūtus veste, cingitur ferrō.*

2. uz glagole i pridjeve pokazujući, kojega se dijela subjektova tiče ono, što se kazuje (kao u grč. akuzativ obzira, *acc. graecus;* hrv. instrumental). *Equus tremit artūs. Ōs umerōsque deō similis. Nigrantēs terga iuvencī.*

§ 137. II. Unutrašnji objekt ili sadržaj pokazuje akuzativ kod neprelaznih glagola. U akuzativu je:

1. imenica a) iste osnove, b) istoga smisla, kojega je glagol, obično s atributom: a) *vītam meliōrem vīvere, māgnam pugnam pugnāre, hōc bellum bellāre, tāle facinus facere, eundem cursum cūrrere* itd. Tako i u pasivu: *hacc pugna pugnātur.* Isp. hrv.: boj biti, čete četovati, rat ratovati itd. b) *atrox proelium pugnāre, tertiam aetātem vīvere, longam viam īre.*

2. imenica, koja bi bila atribut izostavljenoj imenici iste osnove ili istoga smisla, kojega je glagol: *iūdicium vincō = victōriam in iūdiciō vincō; stadium cūrrō = cursum in stadiō cūrrō, Olympia vincō = victōriam Olympiōrum vincō; sanguinem sitīre* žeđati, biti pohlepan za krvlju; *īnfitiās īre* poricati. Isp. hrv.: postiti korizmu, trčati halku.

Bilješka. Naročito stoji unutrašnji objekt uz glagole, koji znače zaudarati, zadisati, mirisati čim: *olēre, redolēre, sapere, resipere. Olēre cēram* (zaudarati voskom) = *olēre odōrem cērae; sapere mel = saporem mellis sapere.* Tako i: *olēre malitiam, sapere crocum, resipere ferrum.* Isp. hrv.: Neka Osman zlobom diše. Ni luk jeo ni lukom vonjao. *Catōnis ōrātiōnēs antiquitātem redolent.*

3. zamjenica u sr. rodu: *illud laetor, gaudeō* tomu se veselim (ali *hāc rē gaudeō, laetor), eadem studeō* (ali *eīdem rēī), illud glorior* tim se dičim (ali *victōriā), hōc tē rogō, interrogō* to te pitam (ali *dē Cicerōne), multum, plūs, plūrimum valerē, posse* mnogo . . . vrijediti, moći.

Kasnije su ti akuzativi postali prilozi (priložni akuzativi), kao: *multum* mnogo, *plūs* više, *plūrimum* najviše, *aliquid, nonnihil* donekle, nešto, *nihil* ništa, *plerumque* ponajviše, *māgnam (māximam) partem* većim dijelom, ponajviše itd. *Suebī nōn multum frumentō, sed māximam partem lacte atque pecore vīvunt. Vir cetera ēgregius.*

Bilješka. 1. Pjesnici upotrebljavaju i sr. rod pridjevâ kao unutrašnji objekt, koji se u hrv. jeziku prevodi ponajviše prilogom. *Dulce rīdentem* (= *dulcem rīsum rīdentem*) *Lalagen amābō, dulce loquentem.*

2. Napose pamti: *id genus alia* drugo te ruke, *id aetātis* u toj dobi, *id temporis* u to doba. *Aliquid id genus scrībō* pišem nešto te ruke.

§ 138. **Dva akuzativa**, i to:

I. akuz. objekta i predikata imaju glagoli, koji znače:

učiniti, izabrati koga čim, za što	*faciō, efficiō, reddō, creō, ēligō, dēclārō, dēsignō, dīcō*
nazivati	*appellō, nōminō, vocō, dīcō, īnscrībō*
držati za što	*dūcō, exīstimō, putō, iūdicō, habeō, numerō*
imati, dati, uzeti, primiti za što	*habeō, dō, addō, adiungō, sūmō, adscīscō, capiō*
pokazati se kao ili kakvim	*mē praestō, mē praebeō.*

U pasivu imaju ti glagoli uza se dva nominativa (vidi § 116. 2.).

1. *Nēminem pecūnia dīvitem fēcit. Ancum Marcium populus rēgem creāvit.* 2. *Cato nutrīcem plēbis Rōmānae Siciliam nōminābat.* 3. *Semper beātam sē putat benignitās.* 4. *Helvetiī Boiōs sociōs sibi adscīscunt. Legātōs tēstēs suae quisque virtūtis habuit. Cimon sorōrem suam Calliae uxōrem dedit.* 5. *Praestā tē virum. Bene dē mē meritīs gratum mē praebeo.* 6. *Sapientia ars vīvendī putanda est.*

Bilješka. 1. Istu konstrukciju imaju glagoli, koji znače razumjeti pod (*intellegō, interpretor, sīgnificō*), poznavati kao (*cognōscō, reperiō*). *Cognōscēs mē tuae dīgnitātis fautōrem.*

2. Kaže se *dictātōrem dīcere, flaminem prōdere, virginem Vestālem capere, augurem cooptāre.*

3. *Reddō* stoji u aktivu samo s pridjevima, a u pasivu se upotrebljava *fierī. Reddō aliquem dīvitem, caecum*, ali *dīves, caecus fīō.* — Svagda se kaže *certiōrem aliquem facere dē rē* ili *alicuius rei* (izvijestiti koga o čem). Učiniti koga od čega čim drugim (za što drugo) kaže se *faciō ex: Tuā virtūte nōbīs Rōmānōs ex amīcīs amīcissimōs fēcistī.* U pasivu: postati od čega što drugo *fiō ex. Alexandrī amīcī ex praefectīs rēgēs factī sunt.*

4. *Habeō* u aktivu s dva akuzativa znači ponajviše imam koga za što: *amīcum tē habeō*, a kad znači držati za, upotrebljavaju se mjesto dva akuzativa još ove konstrukcije: *aliquem prō hoste, aliquem (in) locō hostium, aliquem (in) numerō hostium habēre (dūcere, putāre).* U značenju držan biti za što upotrebljava se u pasivu obično *habeor* (ne *dūcor, putor*). *Servius fīlius Tarquinī habitus est.*

5. *Sē praestāre* pokazati se ne stoji nikada uz riječi, kojima se tko ruži, dakle nipošto: *īgnāvum, crūdēlem se praestārē*, ali: *praestā tē amīcum.*

Pokazujem se veoma hrabrim može se prevesti: *fortissimus appāreō, fortissimum mē praebeō (praestō), fortissimē mē gerō* i *summā fortitūdine ūtor.*

§ 139. II. Akuzativ izvanjega l i č n o g a i izvanjega s t v a r n o g a objekta imaju glagoli:

1. učiti *(docēo, ēdoceō)* i tajiti *(cēlō)*.

Cato senex ipse fīlium līttерās docuit. Sapienter nōs dīvīna prōvidentia futūra cēlāvit.

B i l j e š k a. 1. Mjesto *doceor, edoceor* kaže se: *dīscō aliquid ab aliquō* ili *īnstituor, erudior a l i q u ā r ē. Periclēs ā Damōne m u s i c a m didicit* ili *m u s i c ā īnstitūtus est.* Samo se particip *doctus* upotrebljava dvojako: *omnēs artēs* i *līttерīs* (abl.).

2. Ako *doceō, ēdoceō* znači o b a v i j e s t i t i k o g a o č e m, meće se mjesto stvarnoga akuzativa uvijek prijeglog *d ē. Doceō aliquem dē adventū hostium.*

3. Pored *cēlāre aliquem aliquid* kaže se i *cēlāre aliquem d ē aliquā rē.* U pasivu s a m o *cēlor dē hāc rē* (ali *id, hōc*, v. § 137. 3.).

2. zahtijevati, iskati, tražiti: *pōscō, repōscō, flagitō,* ali se još češće kaže: *aliquid ab aliquō. Postulō* ima s a m o *aliquid ab aliquō.*

Caesar f r ū m e n t u m cotidiē H a e d u ō s flagitābat. Nōlī a b a l t e r ō vītae ratiōnem repōscere, quī nōn possīs tuae reddere.

3. moliti: *ōrō, rogō* imaju uz akuz. lica samo akuzativ z a m j e n i c a sr. roda. *H ō c tē rogō.*

Petō s a m o *aliquid a b aliquō,* a *precor d e ō s* ili *aliquid ā dīs; precor alicuī mortem* želim komu smrt.

B i l j e š k a. *Petere aliquem* napasti, navaliti na koga, *petere aliquid* težiti za čim, ići kamo.

4. pitati: *rogō, interrogō* imaju uz akuz. lica s a m o akuzativ zamjenicâ ili pridjevâ sr. roda, a inače: *aliquem dē aliquā rē. Hōc, q u o d tē interrogō, rēspondē. Ego illum dē suō regnō, ille mē dē nostrā rē pūblicā interrogāvit.*

B i l j e š k a. 1. Od ostalih glagola, što znače p i t a t i, upamti: *q u a e r e r e aliquid e x (dē, ab) aliquō* pitati koga za što. U pas.: *quaeritur ex (ā) mē. Quaerere a l i q u e m* znači: pitati za koga, tražiti koga. Prema tome razlikuj: *ā rēge quaesītum est* kralja su pitali, *rēx quaesītus est* kralja su tražili (pitali su za kralja). Tako i: *ā rēge petītum est* kralja su molili, *rēx petītus est* na kralja su napali.

2. Samo se u službenom govoru kaže: *senātōrem sententiam rogāre* pitati senatora za mišljenje. *Cōnsul Cicerōnem prīmum sententiam rogāvit;*

u pasivu lični akuzativ postaje nominativ, a stvarni ostaje nepromijenjen: *Cicero prīmus sententiam rogātus est;* u neslužbenom govoru znači pitati koga za mnijenje *interrogāre (rogāre) aliquem, quid sentiat.*

Akuzativ za oznake mjesta i vremena v. § 179. id.

Dativ.

§ 140. I. **Dativ objekta.**

Dativ indirektnoga objekta (na pitanje komu?) stoji kao i u hrv. jeziku:

1. uz prelazne glagole, koji znače davati, govoriti itd. *Frāter epistulam scrībit sorōrī.*

2. uz neprelazne glagole, koji znače koristiti, škoditi, prijati, protiviti se, pokoravati se, militi se, ugađati *(prōdesse; obesse, nocēre, officere; favēre, studēre; adversārī, renītī, repūgnāre, resistere; parēre, obtemperāre, oboedīre; placēre, displicēre; indulgēre).*

Hominēs hominibus plūrimum prōsunt et obsunt.

Bilješka. Upamtiti treba dativ uz neprelazne glagole, koji znače (ne) uzdam se u koga: *fīdō, confīdō, diffīdō,* ljutim se na: *irāscor, suscenseō,* udajem se za: *nūbō,* dokolan sam za ili bavim se čim: *vacō. Fīde deō. Vacō philosophiae. Venus nupsit Vulcānō. Suscenseō tibi.* — *Fīdere* i *confīdere* uvijek s ablativom stvari: *virtūte mīlitum* (v. § 175. 2. i bilj. 3.).

3. uz pridjeve, koji imadu slično značenje: koristan, škodljiv, ugodan, prijateljski, prikladan, zgodan, lak, srodan, susjedan, zajednički, sličan, jednak, poznat itd. U hrv. jeziku stoji također dativ ili prijedlog za i po s akuzativom.

Sibi quisque proximus est. Caesar locum deligit castrīs idōneum. Nihil mortī est tam simile quam somnus.

Bilješka. 1. *Amīcus, inimīcus, familiāris* (ta tri i u superlativu), *aequālis, affinis, propinquus, fīnitimus, vicīnus, adversārius* stoje kao pridjevi s dativom, a kao imenice s genitivom.

amīcus patrī prijazan ocu
aequālis Brutō jednake dobi s Brutom
opiniō ōrātōrī adversāria mnijenje protivno govorniku

amīcus patris očev prijatelj
aequālis Brutī vršnjak Brutov
tribūnī plēbis illīus adversārīī pučki tribuni njegovi protivnici.

2. Uz pridjeve: *ūtilis, inūtilis, aptus, idōneus, necessārius* (koristan, prikladan, potreban) stoji lice u dativu, a stvar obično s prijedlogom *ad* (za): *līber ad multās rēs ūtilis, locus ad pūgnam idōneus, rēs ad vītam necessāriae.*

3. Uz pridjeve, koji znače prijateljski, neprijateljski (*amīcus, comis, sevērus, ingrātus* itd.) nalaze se i prijedlozi *erga* (u prijateljskom značenju), *adversus, in* (u prijatelj. i neprijatelj. značenju). *Cyrus minor cōmis erat erga Lysandrum. Manlius fuit perindulgēns in patrem, īdem acerbe sevērus in fīlium. Sunt multī hominēs ingrātī adversus deōs.*

4. Uz *similis, dissimilis* stoji stvar u dativu ili u genitivu, lice ponajviše u genitivu. *Somnus mortī* ili *mortis similis est. Dionysius tyrannus Nerōnis simillimus erat.* Svagda se kaže: *meī, tuī, suī, nostrī, vestrī similis, dissimilis.* Tako i: *vēri similis* vjerojatan.

5. *Commūnis, proprius* (gotovo uvijek) i *contrārius* slažu se i s genitivom. *Amīcōrum omnia sunt commūnia. Propriu m est ōrātōris ornātē dīcere.*

6. *Sacer* (posvećen) stoji ponajviše s genitivom. *Terra omnium deōrum sacra putātur.*

7. *Propior* i *proximus* imaju uza se i akuzativ; akuzativ stoji svagda uz priloge: *propius, proximē. Ubiī proximī Rhēnum incolunt. Proximē Pompēium sedēbam* (sasvijem blizu).

§ 141. S dativom se slaže nekoliko neprelaznih glagola, koji se u hrv. jeziku slažu s drugim padežima. Najznatniji su:

maledīcō, medeor, obtrectō,
parcō, persuādeō, studeō i *supplicō.*

maledīcō fīliō ružim, grdim sina
medeor vulneribus liječim rane
obtrectō gloriae umanjujem slavu
obtrectō tibi ponizujem te
parcō valetūdinī štedim zdravlje
persuādeō populō nagovaram, uvjeravam narod
studeō lītteris bavim se oko znanosti;
studeō lībertātī težim za slobodom, *studeō partibus optimātium* pristajem uz stranku optimatsku
supplicō Caesarī molim Cezara.

Philosophia medētur animīs. Omnēs hominēs nātūrā lībertātī student. Bonīs nocet, quī malīs parcit.

U pasivu imaju ti glagoli bezličnu konstrukciju: dativ lica ostaje, a glagol se meće u 3. l. singulara. *Mihi persuādētur* uvjeravam se, *tibi maledīcitur* tebe ruže, *nōn parcitur labōrī* ne štedi se trud.

Bilješka. Uvjeren sam kaže se: *mihi persuāsum est, mihi persuāsī*, rjeđe *persuāsum habeō; hōc tibi persuādē* o tom budi uvjeren. — Od glag. *parcō* ne upotrebljava se perfekt pas., nego se kaže: *mihi temperātum est*, na pr. *ne templīs quidem deōrum ab hoste temperātum est.* — Perfekt glag. *medeor* se ne upotrebljava, nego se kaže: *sanāvī*, a pasiv *sanor.*

§ 142. Mnogi prelazni i neprelazni glagoli složeni s prijedlozima:

ad, ante, con-(cum), in, inter
ob, post, prae, sub i *super*

imaju često uza se dativ, navlastito u prenesenom značenju. N. pr.:

Prelazni glagoli:

addere alicuī animum hrabriti koga

afferre alicuī vim učiniti komu nasilje, *af. sibi manūs* ubiti se.

anteponere, anteferre, praeferre virtūtem dīvitiīs pretpostavljati krepost bogatstvu, većma cijeniti krepost od bogatstva

conferre māgna parvīs porediti veliko s malenim

inferre alicuī bellum zavojštiti na koga; *vim, inūriam* učiniti nasilje, nepravdu; *sibi manūs* usmrtiti se

inicere alicuī metum zadati, uliti komu strah

interponere sē bellō umiješati se u rat

postponere dīvitiās virtūtī zapostavljati bogatstvo kreposti, manje cijeniti bogatstvo od kreposti

praeficere aliquem exercituī postaviti koga vojsci na čelo

subicere ignem tectīs metati vatru pod krovove.

Neprelazni glagoli:

intercēdere legī ograditi se protiv zakona
obversātur aliquid animō lebdi što pred dušom
occūrrere amīcō sastati se s prijateljem
interesse pūgnae biti u boju, ali *interest inter* razlika je među
praeesse[1] *reī publicae* biti državi na čelu, upravljati državom.

Bilješka. 1. Glagoli složeni s *con-* obično ponavljaju prijedlog: *commūnicāre aliquid cum aliquō* komu što saopćiti, s kim o čem razgovarati. Tako i *conferō, comparō, componō, contendō, congredior, consentiō. Quem conferre possumus cum Democritō?*

2. Glagoli složeni s *ad* i *in* ponavljaju isti ili srodan prijedlog, kad su u svom isprvičnom (mjesnom) značenju, (v. § 135.) na pr.:

[1]) Svi glagoli složeni sa *sum* (osim *absum, insum, possum*) imaju uza se dativ: *adesse miserō, deese miserō, prodesse omnibus, obesse nēminī, superesse reī pūblicae, subest ratiō reī.*

admoveō exercitum ad urbem primičem vojsku gradu

accēdō ad urbem približavam se gradu

adsum in senātū nazočan sam u senatu

vox accidit ad aurēs meās dopire do

inferō sīgna in hostem navaljujem na

admoveō alicuī stimulōs podbadam koga

hīs malīs nova accēserunt pridružiše se

adsum miserō pomažem nesretniku

accidit mihi aliquid događa mi se što

inferre iniūriam alicuī učiniti komu nepravdu, uvrijediti koga

appellere classem ad rīpam pristati s brodovljem uz obalu

incumbō in gladium probosti se, *in (ad) lītterās* dati se na nauke, prionuti oko nauka. Gotovo se uvijek kaže *inest in* (u perf. *fuit in*). *In hāc vītā nihil inest nisi miseriae.*

Za glagole složene s *ante* i *prae* vidi § 135.

§ 143. Glagoli: *circumdō, donō* imaju dvostruku konstrukciju: *alicuī aliquid* ili *aliquem aliquā rē.* Tako i u hrv.: darovati dječaku knjigu: *donāre puerō librum* ili obdariti dječaka knjigom: *donāre puerum librō. Circumdāre urbī mūrum* ili *urbem mūrō* opasati grad zidom.

Bilješka. Tako se kaže i *aspergere āram sanguine* poprskati, kropiti žrtvenik krvlju, *aspergere dignitātī lābem* okaljati čast.

Pored toga upamti:

interclūdere hostibus commeātum ili *hostēs commeātū* zapriječiti neprijatelju dovoženje hrane

interdīcere alicuī aquā et ignī zabraniti komu upotrebu vode i vatre, prognati koga. *Ariovistus omnī Galliā Rōmānīs interdīxit.*

§. 144. II. **Dativ interesa.**

1. Dativ na pitanje: koga? za što? pokazuje, komu se na korist ili štetu što radi (dat. *commodī* ili *incommodī*) U hrv. jeziku stoji ili dativ ili prijedlog za s akuzativom. *Nōn scholae, sed vītae dīscimus. Nōn sōlum nōbīs dīvitēs sumus, sed līberīs, propinquīs, amīcīs, māximēque reī pūblicae.*

Bilješka. Za, mjesto, na obranu treba prevesti s *prō* i ablativom. *Dulce est prō patriā morī. Ūnus Cato est prō centum mīlibus.*

2. Glagol *esse* sa svojim predikatom čini često jedan glagolski pojam, o kojem zavisi dativ.

Pompēiō et senātuī pacis auctor fuī (dativ zavisi o *auctor fuī* = *suāsī*). Tako stoji dativ i uz: *legātus, dūx, fautor, heres, testis sum alicuī.*

Genitiv stoji, kad padež zavisi samo od imenice. *Fīnem facere alicuius reī* (gen. zavisi od *fīnem*), *fīnem facere alicuī reī* (dat. zavisi od *fīnem facere*).

3. Tako stoji u hrv. jeziku više puta dativ (jer je zavisan od predikata), a u lat. je jeziku genitiv (jer je zavisan od imenice). Udariti cijenu knjizi: *prētium librī cōnstituere*; ljubljahu Kiru ruke: *Cyrī manūs exōsculābantur*. Tako i: uzrok ratu: *causa bellī*, sadržaj pismu: *sententia līttērārum*; prijatelj mi: *amīcus meus*, brat ti: *frāter tuus*; nad glavom mu: *supra caput eius*, sin vam: *fīlius vester.*

Tako se kaže i: dužnost je ocu, dužnost vam je: *patris est, vestrum est*, a ne: *patrī, vōbis est*, v. § 155.

§. 145. 2. Dativ etički pokazuje nečije zanimanje za nešto. *Quid mihi Celsus agit?* Što mi radi Celzo?

Bilješka. Slično se upotrebljava dativ u izrazima: *Quid tibi vīs?* Što hoćeš? *Quid sibi vult haec ōrātiō?* Što znači taj govor? *Quid huic hominī faciam?* Što da radim s tim čovjekom?

§ 146. 3. Tako stoji dativ uz neke glagole, koji imaju u drukčijem značenju uza se akuzativ ili predložan izraz. Amo idu:

cavēre alicuī brinuti se za koga — *aliquid* i *ab aliquō* čuvati se, kloniti se: *pericula, ab insidiīs*

cōnsulere alicuī brinuti se za koga — *aliquem* pitati koga za savjet, *in aliquem graviter* postupati strogo s kim

moderārī īrae utišavati, obuzdavati srdžbu — *aliquid* upravljati čim, uređivati što

prōspicere, *prōvidēre* } *alicuī* brinuti se za koga — *aliquid* unaprijed što vidjeti, predvidjeti, *alicuī aliquid* pribaviti, namaknuti komu što

temperāre alicuī štedjeti, obuzdati koga — *aliquid* uređivati, upravljati (*vīnum* miješati, *calōrēs* ublaživati, *victōriam* umjereno upotrebljavati), *ab aliquā rē* uzdržati se od česa

timēre i *metuere:*

alicuī i *dē* } bojati se
aliquā rē } biti zabrinut za što

aliquem (aliquid) bojati se koga (čega), *aliquid ab aliquō* bojati se čega od koga.

§ 147. *Esse* s dativom pokazuje vlasnika (dat. *possessīvus)*, a prevodi se: biti u koga, imati, na pr. *sunt mihi multī librī = habeō multōs librōs.* Ispr. hrv.: Još da mi je zelen vijenac. *Croesō erant duo fīliī. Hominī cum deō similitūdō est.*

Latinski se dativ meće u hrvatskom jeziku u nominativ, a nominativ u akuzativ. *Puerō sunt librī:* dječak ima knjige. Konstrukcija s *esse* mora se upotrijebiti kod izraza s *cum*, koji se različno prevode: *Sunt mihi inimīcitiae cum malīs* s nevaljalima sam u neprijateljstvu. *Est mihi cum aliquō necessitūdō, societās, cōnsuetūdō, ūsus, similitūdō.*

Bilješka. 1. *Esse* se ne upotrebljava s dativom, kad „imati" znači: sadržavati, sastavljen biti od. *Haec ōrātiō habet trēs partēs.*

2. Ako se ističe vlasnik, a ne stvar, stoji poses. genitiv: *librī sunt patris* knjige su očeve (a ne sinove), a ako se ističe vlasništvo (stvar), stoji poses. dativ: *patrī sunt librī.*

3. Imanje duševnih svojstava izriče se s *inesse* i dativom, *esse in aliquō* ili s *esse* i abl. *qualitātis. In Miltiade erat (= Miltiadī inerat) cum summa hūmānitās tum mīra comitās = Miltiadēs erat mīrā comitāte.*

§ 148. Kod *mihi nōmen est* (ime mi je, zovem se) i kod *mihi cōgnōmen est* (nadimak mi je, prozvan sam) slaže se vlastito ime s *mihi* ili s *nōmen. Mihi nōmen est Antoniō* ili *Antonius.* Ista se konstrukcija nalazi i kod: *dō, indō nōmen: tibi nōmen Gāiō* ili *Gāium dō, indō;* u pas. *nōmen mihi Gāiō, Gāius inditum est.*

§ 149. Uz gerundiv (rjeđe uz običan pasiv) stoji redovno dativ lica, koje mora što raditi (dat. *auctōris). Omnibus moriendum est. Iter mihi faciendum est. Haec mihi praetereunda nōn sunt.*

Bilješka. 1. Ako bi uz dva dativa mogla nastati nejasnoća, uzima se mjesto dativa lica, koje mora što raditi, *ā* s ablativom. *Ā mē tibi respondendum est.*

2. I particip perf. pas. i vremena, koja su s njime načinjena, imaju kadšto lice u dativu, navlastito participi: *audītus, cōgnitus, cōnstitūtus, dēlīberātus, perspectus, prōvīsus, susceptus. Cuī nōn sunt audītae Demosthenis vigiliae?* — Uvijek se kaže: *mihi aliquid probātur* nešto mi se sviđa.

III. Dativ svrhe.

§ 150. Dativ svrhe (dat. *fīnālis)* na pitanje čemu? na što? za što?, uz koji stoji obično i dativ lica (dvostruki dativ), upotrebljava se uz glagole *dare, donāre, dēligere, accipere, relinquere, mittere, venīre, habēre* itd., da se pokaže namjera, s kojom se što prima, šalje itd.

dō tibi aliquid dōnō dajem ti nešto na dar

relinquō mīlitēs praesidiō na zaštitu, na obranu

habeō aliquem ludibriō podsmijevam se komu

canō receptuī trubim na uzmak

diem cōnstituō colloquiō određujem dan za razgovor

mittō tibi aliquem auxiliō na pomoć.

Mīlitēs locum castrīs dēligunt. Pausaniās Atticīs auxiliō vēnit.

IV. Dativ kao predikat.

§ 151. Dativ kao predikat stoji uz glagole:

1. *esse* biti čemu, na što, služiti na što, za što.

Est mihi aliquid decorī, dedecorī služi mi na ures, na sramotu; *honōrī, laudī* na čast, na slavu; *testimōniō* svjedočanstvom mi je; *ōdiō sum* mrze na me; *ūsuī sum* od koristi sam; *admīrātiōnī sum* čude mi se (pas. od *ōdī, ūtor, admīror).*

Nimia fidūcia calamitātī solet esse.

2. *dare, dūcere, tribuere, vertere* uračunavati, upisivati u što, uzimati za što. *Dō, dūcō tibi aliquid laudī* upisujem ti što u hvalu. *Vitiō mihi dant, quod mortem hominis necessāriī graviter ferō.*

Uz glagole spomenute pod 1 i 2 stoji često dvostruki dativ.

V. Dodatak.

§ 152. 1. *Datīvus commodī* u pjesnika naročito uz glagole: odvraćati, braniti: *solstitium pecorī dēfendite.*

2. Dativ uz glagole *certāre, pūgnāre, bellāre* mjesto *cum* s ablativom poput grč. ἐρίζειν, μάχεσθαί τινι: *Sōlus tibi certat Amyntas.*

3. Dativ uz glagole kretanja mjesto prijedloga *ad* ili *in* s akuz.: *It clāmor caelō.* Isp. Uranila svetoj misi.

Genitiv.

§ 153. Genitiv se kao i u hrvatskom upotrebljava za pobližu oznaku imena: *facta hominum (= humāna), hortus patris (= paternus).* Genitiv uz neke glagole dopunja nomenski pojam, koji je u glagolu.

I. Genitiv uz imenice.

§ 154. Genitiv subjektivni pokazuje, komu ili čemu što pripada (gen. *possessōris*) ili od koga ili od čega što dolazi (gen. *auctōris*.) U hrv. jeziku stoji mjesto genitiva bez atributa posvojni pridjev: *amor patris* ljubav očeva (= *pater amat*); *amor deī* ljubav božja (= *deus amat*); *hortus meī patris* vrt mojega oca.

Mjesto genitiva ličnih zamjenica 1. i 2. lica te refleksivne zamjenice upotrebljavaju se kao i u hrv. jeziku posvojne zamjenice, dakle: *liber meus* (ne: *meī*) moja knjiga. Zato se „mene radi“ ne kaže *meī causā*, nego: *meā causā*. Tako i: *tuā, nostrā, vestrā causā, suā causā* (samo refleksivno, inače *ēius* ili *illīus* itd. *causā*). *Faciam neque tuā causā sed meā.* Jednako se slaže s genitivom i *grātiā* (za volju, radi). *Nēminem violō meī commodī grātiā.* Ali: *meā, tuā, suā, nostrā, vestrā grātiā.*

Bilješka 1. Atribut stoji uz posvojne zamjenice u genitivu: *tua ūnīus salūs* samo tvoje spasenje, *nostra ipsōrum salūs, meā cōnsulis operā.*

2. Mjesto *nostra — vestra omnium salūs*, kaže se *nostrum, vestrum omnium salūs.*

3. *Exemplī grātiā, causā* upotrebljava se samo u svezi s rečenicama, a ne s pojedinim riječima, te znači: da navedem, spomenem primjer. Naš „na pr.“ redovno se kaže: *ut, sicut, velut. Multī gloriosē mortuī sunt, ut Łeonidās.*

4. Pamti: *vōx voluptātis* riječ naslada, *nōmen amīcitiae* ime prijateljstvo, *arbor fīcī* drvo smokva (smokvino). Glagoli stoje u tom slučaju u genitivu gerunda: *nōmen carendī* riječ oskudijevati. Taj se genitiv, koji određuje opće ime posebnom oznakom, zove *genitīvus dēfīnītīvus* (*explicātīvus* ili *appositīvus*). Ali uz lična i geografska vlastita imena stoje posebna imena apozitivno u istom padežu: *flūmen Rhēnus, rex Tullius, urbs Rōma.*

5. Kadšto se izostavlja opće ime: *Hasdrubal Gisgonis (sc. fīlius), Terentia Cicerōnis (sc. uxor), Caecilia Metellī (sc. fīlia). Ventum erat ad Vestae (templum). Ad Iovis Statōris (aedem).*

§ 155. Genitiv posesivni stoji predikativno uz kopulativne glagole *(esse, fierī, vidērī* i glagole, što znače držati čim, za što). *Est imperātōris* dužnost je, zadaća, svojstvo je vojskovođe, vojskovođa mora; *stultī est* znak, dokaz je luđaka, pristoji se, pripada luđaku, *domus est patris* kuća je (svojina) očeva.

U hrv. se jeziku taj genitiv prevodi imenicama: svojstvo, svojina, zadaća, dužnost, običaj, znak, dokaz ili glagolima: pristoji se, pripada, pokazuje se, mora, može, a to biva redovno, ako je infinitiv subjekt rečenice. *Cūiusvīs hominis est errāre, nūllīus nisi insipientis in errōre perseverāre* (svaki čovjek može pogriješiti, a samo luđak ustrajati u pogrješci). *Adulescentis est* (pristoji se) *maiōrēs nātū verērī. Necessitātī parēre semper sapientis est habitum* (držalo se znakom).

Bilješka. 1. Mjesto genitiva lič. zamjenica *meī, tuī* itd. upotrebljava se u tom slučaju sr. rod posvojne zamjenice: *meum, tuum, suum, nostrum vestrum est,* moja, tvoja itd. je dužnost . . . *Tuum est, Cato, vidēre, quid agātur.*

2. *Facere aliquid diciōnis, potestātis suae* spraviti što pod svoju vlast, podvrći svojoj vlasti.

3. Kaže se *stultī est* i *stultum est dīcere,* ali kod pridjeva 3. deklinacije s jednim završetkom samo genitiv: *sapientis est dīcere;* dopušteno je dakle reći: *turpe est dīcere.*

§ 156. Genitiv objektivni pokazuje, koga ili čega se koja radnja ili osjećanje tiče: *ōdium Rōmānōrum* mržnja na Rimljane (= *ōdit Rōmānōs); lectiō librōrum* čitanje knjigâ (= *legō librōs), amor patris* ljubav prema ocu (= *amō patrem), studium vēritātis* težnja za istinom (= *studeō vēritātī).*

U hrv. se jezik prevodi: a) genitivom: *expūgnātiō urbis* osvojenje grada; b) složenom imenicom; *cupiditās gloriae* slavohleplje, *amor patriae* rodoljublje; c) pridjevom: *timor deī* strah božji; d) najčešće zgodnim prijedlogom: *amor populī* ljubav k narodu, *timor hostium* strah od neprijateljâ, *memoria praeteritōrum malōrum* uspomena na minula zla, *transitūs flūminis* prijelaz preko rijeke, *laetitia victōriae* veselje zbog pobjede itd.

U lat. se jeziku upotrebljavaju prijedlozi samo za lica, i to: *in, ergā, adversus,* a ako je u rečenici još i posvojna zamjenica, meće se pred prijedlog: *nostra erga vōs benevolentia.*

Multa dē ōdiō suō in Rōmānōs commemorāvit. Amor ergā parentēs est in nōbīs.

Bilješka. 1. *Nōs* i *vōs* imaju za gen. obiect. *nostrī, vestrī,* a za gen. partitivus *nostrum, vestrum.*

2. *Dēsiderium tuī* čežnja za tobom; mjesto gen. obiect. *meī, tuī* itd. upotrebljava se kadšto posvojna zamjenica; *ōdium nostrum* mržnja na nas; *dēsiderium meum* znači dakle: moje čeznuće (subjekt.) i čeznuće za mnom (objekt.).

3. Kad se uz imenicu nalazi ujedno i subjekt. i objekt. genitiv, stoji subjektivni pred njom, objektivni za njom: *Hannibalis ōdium Rōmanōrum* Hanibalova mržnja na Rimljane.

4. Mjesto *hūius* ili *cūius reī metūs, dolor* itd. kaže se i *hīc, quī metus, dolor* itd. strah od toga, bol zbog toga. Svagda se kaže *is* ili *quī numerus* broj onih, tih. *In hōc numerō fuit Miltiadēs. Hōc gaudium* može značiti dvoje: to veselje i veselje zbog toga.

§ 157. Gen. *qualitātis.* Genitiv imenice s atributom pokazuje svojstvo i stoji:

a) atributivno: *Hamilcar sēcum dūxit fīlium Hannibalem, puerum novem annōrum. Mare prōcreat animālia insolitae māgnitūdinis.*

b) predikativno uz *esse, fierī* i glagole, što znače držati čim (za što): *Virtūs tantārum vīrium est, ut sē ipsa tueātur. Critognātus māgnae auctoritātis in Arvernīs habitus est.*

Mjesto genitiva svojstva može stajati ablativ svojstva: *iuvenis mitī ingeniō.* Ali:

1. samo genitiv stoji:

a) kad je uz imenicu broj kao atribut: *classis mille nāvium, puer decem annōrum, via triduī (= trium diērum);*

b) kad se svojstvo određuje po težini ili po vrijednosti: *corōna parvī ponderis, rēs māgnī pretiī.*

Uvijek: *ēius modī, cuius modī rēs (= tālēs, quālēs rēs).*

2. samo ablativ stoji:

a) kad se kazuje slučajno ili trenutno duševno svojstvo: *tristī animō sum;*

b) kad se kazuje svojstvo tijela i njegovih dijelova. *Caesar fuit excelsā statūrā, colōre candidō, nigrīs oculīs.*

Bilješka. Gen. i abl. *qualitātis* rijetko stoje neposredno uz vlastita imena; redovno se umeće: *vir, homo, mulier* itd. *Iccius Remus summā nōbilitāte et grātiā inter suōs.*

§ 158. Genitiv partitivni pokazuje cijelost, od koje se uzima dio. U hrvatskom jeziku stoji ili genitiv ili prijedlozi: od, između: *optimus discipulōrum* najbolji od, između učenikâ.

Taj genitiv stoji:

a) uz imenice, koje i same znače neki dio cijelosti ili mjeru, kao: *pars, multitūdō, numerus, vīs, modius, copia, mīlia* itd. *Cicero in summā caritāte māgnam frūmentī vim ē Siciliā Rōmam mīsit.*

b) uz imenički upotrijebljeni sr. rod pridjevâ i zamjenicâ kao: *multum, plūs, tantum, quantum, nihil, quod, hōc, id* itd. *Minus habeō vīrium quam vestrum utervīs.*

Bilješka. Uz takav sr. rod pridjevâ i zamjenicâ stoji pridjev 2. deklinacije u genitivu: *nihil novī, quid praeclārī* (ali *nihil aliud*). Ako od pridjeva 2. dekl. zavisi koji padež, onda se pridjev ne smije metnuti u genitiv: *nihil tē dīgnum.* Srednji rod pridjeva 3. dekl. stoji atributivno, dakle samo: *aliquid memorābile, nihil melius.* Ako su usporedo pridjev 2. i 3. dekl., upotrebljavaju se obadvije konstrukcije: *aliquid novum ac memorābile* i rjeđe: *novī ac memorābilis.*

c) uz priloge: *satis, nimis, parum. Conon habēbat satis eloquentiae.*

Bilješka. Kaže se samo: *satis māgna pecūnia, satis multī mīlitēs.*

d) uz komparative i superlative: *sapientissimus omnium Graecōrum, nōbiliōrēs Rōmānōrum.*

e) uz redne brojeve i uz zamjenice: *uter, alter, neuter, uterque, nūllus, nēmō, quisquam, quis* itd. pa uz *multī, paucī* itd.: *prīmus omnium; quis mortālium?*

f) uz priloge mjesta u izrazima: *ubi gentium? ubi terrārum:* gdje na svijetu? *nusquam terrārum* nigdje na svijetu; *longē gentium* daleko u svijetu; *cō locī. Eō impudentiae prōcessit* išao je dotle u bestidnosti, ili obično: *ad eam impudentiam, tantum impudentiā prōcessit.*

Bilješka. 1. Mjesto partit. genitiva stoje katkada prijedlozi: *ex, inter* (rjeđe *dē*, nikad *ab*). Obično se kaže: *ūnus ex* ili *dē. Ibi Orgetorigis fīlia atque ūnus ē fīliīs captus est.* Prijedlog (*ex* ili *dē*) mora stajati, ako je cijelost broj ili imenica, uz koju stoji broj: *dē decem mīlitibus nōbilissimī. Nōn plūs habuit secum quam trigintā dē suīs.* Prijedlog se ne upotrebljava, kad su i cijelost i dio imenice.

2. Uz *ūnus,* ako se nabraja, stoji genitiv: *Gallia est omnis dīvīsa in partēs trēs, quārum ūnam incolunt Belgae, aliam Aquitānī, tertiam Gallī.*

3. Pamti. U hrv. jeziku često je uz brojne imenice, uz glavne brojeve i neke priloge partit. genitiv, a u latinskom nije, isp. § 118. 2.

4. Uz *uterque* stoji imenica u istom padežu: *uterque cōnsul,* ali zamjenica, ako nije s imenicom, stoji u genitivu: *nostrum, hōrum uterque*

II. Genitiv uz pridjeve.

§ 159. Genitiv stoji:

1. uz pridjeve, kojih značenje iziskuje, da se dopuni imenicom. Takvi su pridjevi, koji znače: željan, vješt, pamtilac, moćan, pun, učesnik i drugi, koji imaju slično ili protivno značenje *(adiēctīva relātīva).*

avidus, cupidus gloriae željan slave, pohlepan za slavom
studiōsus eloquentiae željan rječitosti
perītus bellī vješt ratu, učan za rat
gnārus locī poznavalac mjesta
prūdēns rei mīlitāris vješt vojništvu
particeps lībertātis dionik, učesnik slobode
expers ratiōnis bez uma
compōs vlastan, *c. mentis* pri pameti, *c. suī* pri sebi
rudis artium neuk u umjetnosti
cōnscius sum rei znam za stvar, *c. sceleris* svijestan zločinu
memor sum beneficiī pamtilac sam (sjećam se) dobročinstva
impotēns sum īrae ne znam obuzdati gnjeva
plēnus timōris pun straha
inops, egēnus amīcōrum (potreban, siromašan) bez prijateljâ
fertilis fructuum plodan plodovima
īnsuētus labōris nenavikao radu.

Bilješka. 1. *Vacuus* i *inānis* prazan stoje ponajviše s ablativom (v. § 165. b. i bilj. 1.).

2. Uz *refertus* pun, natrpan stvar stoji obično u ablativu, lice i u genitivu. *Domus referta dīvitiīs. Gallia referta negōtiātōrum.*

3. Kod pjesnika i kasnijih prozaika često se upotrebljava genitiv i uz druge pridjeve. *Integer vītae scelerisque purus. Diversus morum. Futūrī sēcūrus* itd. *Animī* je uz pridjeve i glagole lokativ: *anxius animī, pendeō animī* (kolebam se).

2. uz participe prez. prelaznih glagola, kad se upotrebljavaju kao pridjevi i pokazuju trajno svojstvo. *Homo vēritātem dīligēns* čovjek, koji (ovaj čas) ljubi istinu, a inače je možda i lažac, a *homō vēritātis dīligēns* čovjek, koji (uvijek) ljubi istinu.

*

Amāns patriae rodoljub
metuēns deī bogobojazan
pātiēns frigoris koji može podnositi zimu
appetēns laudis slavohlepan
neglegēns religiōnis ravnodušan prema vjeri, koji ne mari, ne haje za vjeru
sitiēns honōrum častohlepan.

Catilina aliēnī appetēns erat. Cicero patriae amantissimus erat.

Proprius, commūnis, sacer s genit. v. § 140. 3. bilj. 5. i 6.

III. Genitiv uz glagole.

§ 160. Gen. *memoriae.*

1. Uz glagole *meminisse, reminīscī* (sjećati se čega), *oblīvīscī* (zaboravljati) stoji lični objekt u genitivu, a stvarni u genitivu ili u akuzativu (u akuz. svagda sr. rod zamjenice).

Ō rēx, mementō Athēniēnsium! Tū, C. Caesar, oblīvīscī nihil solēs nisi iniūriās. Oblīvīscere caedis atque incendiōrum. Hōc semper mementō tē mortālem esse.

2. Uz prelazne glagole *moneō, admoneō, commoneō, commonefaciō* (sjećati, opomenuti koga čega) stoji lice ili stvar u genitivu ili u ablativu s prijedlogom *dē* (sr. rod zamjenice svagda u akuz.). *Cato Rōmānōs semper dē Carthāginiēnsibus admonuit. Admonuī tē virtūtis. Hōc ūnum tē commonefaciō.*

Bilješka 1. Uz *recordor* sjećam se stoji lice samo s *dē*, a stvar u akuzativu: *recordor dē amīcō*, ali *beneficia.*

2. *Mihi venit in mentem* pada mi na um s gen. lica: *Platōnis*, ali kod sr. roda zamjenice ili pridjeva stoji lična konstrukcija: *hōc mihi venit in mentem, multa mihi in mentem veniunt.*

3. *Meminī aliquem* znači: još se nekoga sjećam. *Cinnam meminī, Sullam vīdī.*

§ 161. *Gen. pretii.* Uz glagole *aestimāre, facere, putāre* cijeniti, *esse, fierī* vrijediti stoji pridjev, kojim se općeno izriče cijena ili vrijednost, u genitivu. Takvi genitivi jesu:

māgnī veoma, mnogo, *plūris, plūrimī* ili *māximī*
parvī malo, slabo, *minōris, minimī*
quantī koliko, *tantī* toliko, *tantīdem* isto toliko, *nihilī* ništa.

Epicūrus dolōrem nihilī facit. Tantī est exercitus, quantī imperātor.

Bilješka. 1. Uvažavam, poštujem koga znači *māgnī aestimō* (*faciō*). Obično se kaže *prō nihilō dūcere, putāre*; *prō nihilō esse* ništa ne vrijediti.

2. Kad *aestimāre, putāre* znače: procijeniti, odrediti cijenu, onda stoji cijena brojem određena u ablativu, v. § 173.

§ 162. *Gen. criminis.* Uz glagole sudbenoga postupka stoji krivnja ili zločin u genitivu. Takvi su glagoli:

accūsāre, arcessere, reum facere tužiti, kriviti, zvati na sud
arguere, insimulāre bijediti, potvarati čim, zbog čega
coarguere, cōnvincere obličiti, osvaditi
damnāre, condemnāre osuditi zbog čega
absolvere osloboditi, nekrivim proglasiti.

Miltiadēs accūsātus est prōditiōnis. Cicero Verrem insimulāvit avāritiae et audāciae. Themistoclēs prōditiōnis damnātus est.

Bilješka. 1. Mjesto gen. krivnje stoji i *dē* (zbog) s abl.: *accūsāre, damnāre dē venēficiīs* zbog trovanja, *postulāre* (zvati pred sud) *dē repetundīs* zbog globljenja.

2. Određena kazna stoji u ablativu, na pr. *morte, exsiliō, pecūniā damnāre*, a neodređena u genitivu: *quantī damnātus est? Tantī, quadruplī.*

3. Na smrt osuditi znači: *capitis* ili *capite damnāre.*

§ 163. 1. O genitivu uz *piget, pudet, paenitet, taedet* i *miseret* v. § 132.

2. Bezličan glagol *interest* nekomu je stalo do čega, tiče se koga, važno je za koga slaže se ovako:

a) lice, kojemu je stalo do čega, stoji u genitivu. Mjesto genitiva lič. zamjenica stoji: *meā, tuā, suā* (ali *ēius*), *nostrā, vestrā* (ali *eōrum, omnium nostrum*).

b) do čega je stalo, ne izriče se nikad imenicom, nego infinitivom, zamjenicom u sr. rodu, podložnom upitnom rečenicom. *Meā interest Rōmae esse. Nostrā interest tē Rōmae esse.* Hōc *vestrā interest. Meā interest, utrum rectē faciās necne.* Zato treba hrv. imenice prevoditi lat. cijelim rečenicama: mnogo mi je stalo do tvojega zdravlja: *multum meā interest tē valēre.*

c) koliko je komu do čega stalo, izriče se prilozima, pridjevima u sr. rodu, genitivima *pretiī: valde, vehementer, parum, minime; multum, plūs, plūrimum, tantum, nihil; quantī-tantī, magnī,*

parvī. Nihil interest, quam diū vīvās, at multum interest, quam bene vīvās. Semper Milo, quantum interesset P. Clodiī sē perīre, cogitābat. Interest omnium rectē facere.

Bilješka. Istu konstrukciju i značenje ima i *refert*, samo što nema uza se genitiv lica; lice stoji samo u obliku *meā, tuā, suā, nostrā, vestrā* ili se ne izriče. *Nōn refert, quam multōs librōs, sed quam bonōs habeās. Quod tuā nihil refert, percontārī desinās.*

Ablativ.

§ 164. Ablativ je padež adverbnih oznaka predikata. U njem su udružena tri različna padeža:

A. Pravi ablativ (ishodište) pokazuje, otkuda što polazi. Često stoji s prijedlozima *ā, dē, ex.* Amo pripadaju abl. *separātiōnis, originis, limitātiōnis, comparātiōnis.*

B. Instrumentalni ablativ (sredstvo) kazuje, čim što biva. Često stoji s prijedlogom *cum.* Amo pripadaju: I. abl. *instrumentī, pretiī, mensūrae, causae;* II. abl. *sociātīvus, modī, qualitātis.*

C. Lokativni ablativ (mjesto i vrijeme) kazuje, gdje i kada što biva. Stoji ponajviše s prijedlozima.

A. Pravi ablativ.

§ 165. Abl. *separātiōnis* stoji na pitanje: odakle? iz čega? ili sam ili s prijedlozima *ā, dē, ex.*

1. Prijedlog se ne upotrebljava:

a) uz glagole:

līberāre, levāre, solvere osloboditi od čega

orbāre, privāre, spoliāre, nudāre, exuere, fraudāre lišiti čega, oduzeti što

vacāre, carēre nemati čega (što), biti bez čega

egēre, indigēre trebati čega (što)

b) uz pridjeve: *līber, vacuus* (prost, prazan) bez, *orbus, nūdus* lišen, bez, *inānis* prazan, dok uz *aliēnus* tuđ i *tūtus* zaštićen, siguran od stoji svagda prijedlog *ab.*

*L. Brutus cīvitātem dominātū rēgiō līberāvit. Vacā*re *culpā māgnum est sōlācium. Homo sum, nihil hūmānī ā mē aliēnum putō.*

Bilješka. 1. Uz *līberāre* stoji lice svagda s prijedlogom *ā: Thrasybulus Athēniēnsēs ā tyrannīs līberāvit.* Uz pridjeve *līber, vacuus* stoji često i prijedlog *ab*: *līber (ā) culpā, vacuus (ā) cūrā.*

2. Uz *egeō* i češće uz *indigeō* stoji i genitiv: *auxiliī egēre, sōlāciī indigēre.*

2. Prijedlog *ā (ab)* upotrebljava se uvijek uz glagole složene s *dis-* i *sē-*, kao i uz neke složenice s *ab* i *dē*, na pr. *diiudicāre, distinguere, discernere* razlikovati, *differre, discrepāre, distāre, dissentīre* razlikovati se, ne podudarati se, *dīvidere, sēgregāre, sēiungere, sēparāre* odvojiti, rastaviti; *alienāre, abalienāre* otuđiti, *abhorrēre, absterrēre, deterrēre* zastrašiti, odvraćati, *abesse* biti udaljen od.

Garumna dīvidit Gallōs ā Aquitanīs. Britannī nōn multum ā Gallicā differunt cōnsuētūdine. Voluntātem ā factō distinguimus.

3. Ablativ s prijedlogom ili bez njega stoji uz glagole, koji znače: udaljiti (se), uzdržavati (se), otjerati od čega.

pellere regnō svrći, zbaciti s prijestolja, *patriā* prognati
movēre senātū, tribū, locō isključiti iz . . ., istisnuti s mjesta
removēre (ab) exercitū udaljiti koga od vojske
ēicere ex cīvitāte, urbe prognati
cēdere, dē-, excēdere, abīre locō, prōvinciā (dē prōvinciā) otići, maknuti se s mjesta, ostaviti provinciju; *cēdere, excēdere (e) vītā, dēcēdere dē vītā* umrijeti
exire, egredī, excēdere ex oppidō otići iz grada, ostaviti grad
desistere conātū, cōnsiliō odustati od, okaniti se
prōhibēre ā periculō, ab hoste čuvati, braniti; *dēfendere ab iniūriā* braniti od nepravde
se abdicāre, abīre dictātūrā odreći se, ostaviti, zahvaliti na čem.

Sapientia maestitiam pellit ex animō. Hannibal ex Italiā dēcēdere coactus est. Labiēnus proeliō abstinēbat. Caesar hostēs rapinīs populātiōnibusque prōhibēbat.

Bilješka. Kod lica redovno se meće prijedlog *ab. Senātūs Rōmānus Hannibalī dēnuntiāvit, ut ab Saguntinīs abstinēret.*

§ 166. Abl. *originis* stoji uz participe *nātus, genitus, ortus* rođen (sin, kći). Otac, roditelji i riječi *locus, genus*, kojima se označuje rod, porodica, stoje bez prijedloga. *Iove et Māiā nātus; eōdem patre nātus, nōbilī genere, summō locō nātus* odlična roda,

sin odlične porodice; *ignōbilī, obscūrō, humilī locō nātus* neznatna, niska, prosta roda. Riječ, kojom se izriče mati, stoji obično s prijedlogom *ex: ex Thressā nātus.* I ispred zamjenice stoji svagda *ex: ex nōbīs, ex mē nātus.*

Dalje podrijetlo kazuje se s *ortus ab: ortus ā clārīs māiōribus* potomak slavnih pređa.

§ 167. Abl. *līmitātiōnis* izriče gledište, stajalište, s kojega se što prosuđuje. U hrv. se jeziku prevodi: s obzirom na, što se tiče, instrumentalom, prijedlozima po, u, na.

Na pr. *nōmine* po imenu, *cōgnōmine* s nadimkom, *genere, nātiōne* rodom, po narodnosti, *nōn rē sed nōmine* ne u stvari, doista nego po imenu; *meā sententiā, opiniōne, iudiciō, testimōniō* po mnijenju, sudu, svjedočanstvu. Osobito pamti: *grandis* (ne *māgnus), māior, māximus, minor, minimus nātū* star, stariji . . ., mlađi . . . Tako i *aeger oculīs* bolestan na očima, *claudus alterō pede* u jednu nogu hrom, *corpore senex, animō iuvenis* tijelom starac, srcem mladić.

Nēmō Rōmānōrum Cicerōnī par fuit eloquentiā. Gallī omnēs linguā, īnstitūtīs, legibus inter sē differunt. Doctrinā et omnī litterārum genere Graecia Rōmānōs superābat.

Taj ablativ stoji još:

a) uz glagole, koji znače procjenjivati, mjeriti *(iūdicāre, aestimāre, metīrī). Hominēs annum sōlis reditū metiuntur.* Uz *aestimāre* i *iūdicāre* stoji kadšto i prijedlog *ex: Vulgus ex vēritāte pauca, ex opiniōne multa aestimat.*

b) uz pridjeve *dignus* vrijedan, dostojan, *indignus* nevrijedan. *Rēs multās memoriā dignās gessit. Patre, māiōribus dignus erat.*

Bilješka. 1. Amo pripada i ablativ u pitanju: *Quid hōc homine faciam?* Što da radim s tim čovjekom? *Quid mē fiet?* Ali u tom događaju stoji i dativ (v. § 145. bilj.) ili prijedlog *dē: quid dē mē fiet?*

2. Kao što *nātū* pripada amo i supin na *-tū: dictū, factū, auditū, vīsū, cōgnitū* osobito uz pridjeve *facilis, difficilis, incrēdibilis, fas, nefas est: facile dictū* lako je reći, ali se kaže i *rēs facilis ad intellegendum* i *facile est intellegere.*

3. Mjesto ablativa pjesnici često upotrebljavaju akuzativ, v. § 136a. 2.

§ 168. Abl. *comparātiōnis* stoji uz komparative, kad su u nominativu ili u akuzativu: *fēlīcior tē* sretniji od tebe, *fēlīciōrem tē.* U hrv. jeziku stoji prijedlog od ili riječca nego.

Pater doctior fīliō (= quam (fīlius). Honesta mors turpī vītā potior. Ex Nestoris linguā melle dulciōrem ōrātiōnem fluxisse audīvimus.

Mlađa je naknada toga ablativa *quam* s nominativom ili akuzativom. *Tullus Hostilius fērōcior fuit quam Rōmulus. Caesar mīlitum vītam quam suam laudem habēbat cāriōrem.*

Quam mora stajati, kad je predmet, koji se poređuje, u genitivu ili dativu. *Nēminī magis cōnfīdō quam tibi. Nūllīus libentius meminī quam Caesaris.*

Ablativ pak mora stajati: a) ako je predmet, koji se poređuje, relativna zamjenica. *Cato, quō nēmō tum fuit doctior. Amīcitia, quā nihil melius habēmus;* b) u izrazima: *opiniōne, exspectātiōne, spē celerius* brže nego što se mislilo, očekivalo, nadalo; *plūs iustō* više nego pravedno; *solitō magis* više nego obično; *dictō citius* brže nego što se može reći, u tren oka.

Bilješka. Poslije *plūs, minus, amplius, longius* obično se izostavlja *quam* ispred brojeva, i to bez ikakva utjecaja na padež. *Cecidērunt plūs decem mīlia. Nōn amplius novem annōs nātus erat.*

B. Instrumentalni ablativ.

I. Instr. ablativ u užem smislu.

§ 169. a) Abl. *instrumentī* pokazuje sredstvo ili oruđe, kojim što biva, i stoji bez prijedloga na pitanje: čim? Ako je sredstvo lice, koje samo radi, stoji u pasivu s prijedlogom *ā, ab*, a ako je lice posrednik, stoji s prijedlogom *per* ili se upotrebljavaju ablativi *operā, auxiliō* s genitivom lica.

Britannī lacte et carne vīvunt. Concordiā rēs parvae crēscunt, discordiā māximae dīlābuntur. Ā dīs omnia facta sunt. Per legātōs rem comperit. Fratris auxiliō periculō sum līberātus.

Tako i: *ingentī exercitū, classe, nāvibus, omnibus copiīs, parvā, nōn māgnā manū, multitūdine pūgnāre, vincere* itd.

b) Često pomišlja Latinac kao oruđe, što mi shvaćamo ponajviše kao mjesto:

bellō, morbō implicāri zaplesti se u rat, pasti u bolest
aciē dēcernere boriti se u bici
fugā salūtem petere tražiti spas u bijegu

domō, oppidō sē tenēre boraviti u kući, gradu
memoriā tenēre pamtiti
tectō recipere primiti pod krov, u kuću
pilā lūdere igrati se lopte, loptati se
tibiīs canere svirati u frulu, *fidibus c.* guslati, *citharā* udarati u citaru
pedibus proficīscī ići pješke, *nāve* lađom putovati
currū vehor vozim se na kolima, *nāvī* brodim, *equō* jašem
silvā mē occultō sakrivam se u šumi
lapidibus, sanguine pluit pada kamenje, krv (ali i *pluit lapidēs)*
labōre assuētus vičan, obiknuo radu.

§ 170. Abl. *instrumentī* (zove se abl. *copiae)* stoji:

1. uz glagole:

abundāre, redundāre, affluere obilovati čim.

complēre, explēre, implēre cumulāre, onerāre napuniti čim.

instruere, ornāre, afficere snabdjeti, opremiti, ukrasiti čim.

erudīre, imbuere, instituere poučavati u čemu.

2. uz pridjeve slična značenja: *praeditus* = *ornātus* opremljen, snabdjeven, *refertus* pun, *onustus* opterećen.

Antiochia eruditissimīs hominibus affluēbat. Muneribus deōrum sumus instructī et ornātī. Epaminondās multīs disciplinīs erudītus erat.

Bilješka. *Afficere aliquem aliquā rē* snabdjeti koga čim prevodi se često glagolom, koji prima značenje od ablativa, na pr.

afficere aliquem	*afficior*
honōre častiti, *poenā* kazniti, *beneficiō* dobro činiti komu, *praemiō* nagraditi, *laetitiā* razveseliti.	*admīrātiōne* čudim se, *laude* hvale me, *suppliciō* bivam pogubljen; tako i *praeditus crūdēlitāte* okrutan.

§ 171. Abl. *instrumentī* stoji i uz deponentia: *ūtor, fruor, fungor, potior i vēscor.*

ūtor armīs služim se oružjem (upotrebljavam), *lībertāte* služim se slobodom (uživam), *fortūnā* srećan sam, *temporibus* prilagođujem se vremenu.

fruor vītā uživam život, *pāce* mir
fungor munere servī vršim službu roba, *officiō* vršim dužnost
dēfungor (perfungor) bellō svršujem rat, *dēfungī vītā* umrijeti
vēscor carne hranim se mesom
potior oppidō osvajam grad (zadobiti, dokopati se).

Bilješka. 1. *Ūtor* znači „imam“ osobito, ako abl. ima uza se atribut ili predikatno ime: *patre ūtor dīligente* imam brižljiva oca, *ūtor tē doctōre* imam tebe za učitelja; *ūtor aliquō familiāriter* družim se (općim) s kim prijateljski.

2. Uz *potīrī* stoji kadšto i genitiv: *Galliae, imperiī*. Uvijek: *rērum potīrī* dokopati se vlasti, prisvojiti sebi vlast.

§ 172. Uz *opus est* treba, potrebno je stoji lice ili stvar, koja komu treba: a) u ablativu, ako je konstrukcija bezlična. *Opus est auxiliō, librīs* treba pomoći, knjigâ; b) u nominativu, ako je konstrukcija lična, pogotovu svagda uz pridjeve i zamjenice u sr. rodu: *multa opus sunt, quae opus sunt.*

Corporī multō cibō, multā potiōne opus est. Themistoclēs celeriter, quae opus erant, reperiēbat.

Bilješka. 1. Bezlična je konstrukcija obična, ako je izraz *opus est* niječan (dakle i uz *quid opus est?*)

2. Ako je ono, što treba, izrečeno glagolom, upotrebljava se infinitiv *(acc. c. inf.)* ili još češće ablativ participa perf. pas. *Opus est tē animō valēre; factō, cōnsultō opus est.*

§ 173. Abl. *pretiī* stoji za oznaku cijene (kao sredstva nabavljanja) na pitanje: za koliko? uz glagole: *emere* kupovati, *vendere* (pas. *vēneō*) prodavati, *stāre, cōnstāre* stajati, biti pošto, *condūcere* naimati, uzeti pod zakup, *locāre* u najam dati. Dakle: *magnō* (skupo), *plūrimō, parvō* (cijene, jevtino), *minimō, nihilō;* ali ako se vrijednost ili cijena poredi, upotrebljavaju se: *plūris-minōris, tantī-quantī* (v. § 161.).

Multō sanguine cōnstat victōria. Tantī hortōs ēmit, quantī voluit.

§ 174. Abl. *mensūrae* pokazuje mjeru, za koliko jedan predmet nadvisuje drugi, i stoji: a) ispred komparativa; b) uz izraze komparativnoga značenja, kao što su *ante* prije, *post* kasnije, *infrā, suprā, ultrā*, pa glagoli: *mālō, antecellō, praestō, superō, augeō, minuō, distō, absum.*

Pamti: *multō, aliquantō māior* mnogo, nešto veći, *paulō, nōn multō post* ne mnogo kasnije, *quantō-tantō, quō-eō* što-to; *duobus, tribus* itd. *annīs ante (post)* dvije, tri godine prije (kasnije).

Hibernia dimidiō minor est quam Britannia (za polovinu manja). *Themistoclēs fēcit idem, quod vigintī annīs ante fēcerat Coriolānus. Multō praestat virtus dīvitiīs. Ursī sunt māgnitū-*

dine paulō infrā elephantōs. Flūmen abest tribus mīlibus passuum (akuz. v. § 184.). *Hannibal parte dimidiā auctās hostium copiās cernēbat.*

§ 175. Abl. *causae* kazuje uzrok, zbog koga što biva, a stoji na pitanje: čim? od čega? zbog čega? *Ōdērunt peccāre bonī virtūtis amōre. Hōc ōrāculī responsō Miltiadēs profectus est.*

Takvi su ablativi: *iussū* na zapovijed, po zapovijedi, *iniussū* bez zapovijedi, *adventū* zbog dolaska, *rogātū* na molbu, *monitū* na opomenu, *impulsū* na poticanje, *mōre, cōnsuētūdine* po običaju itd.

Kad je uzrok koje duševno stanje, često se dodaje particip perf. pas., koji se u hrv. jeziku ponajviše ne prevodi: *īrā incensus, mōtus, ōdiō inflammātus* iz srdžbe, iz mržnje; *misericordiā impulsus, captus* iz smilovanja, *metū perterritus* od straha, *labōribus fessus* izmučen (od napora).

Ablativ *causae* stoji navlastito:

1. uz glagole i pridjeve, koji znače osjećanje: *laetor, gaudeō, doleō, maereō, glorior* (dičim se), *laetus, maestus, superbus.*

2. uz *nītor* oslanjam se, *cōnfīdō* uzdam se, *frētus* uzdajući se.

3. uz *laborāre* bolovati: *vulnere* od rane, *febrī* od groznice.

Delictō dolēre, correctiōne gaudēre oportet. Hostes locō et numerō, nostrī virtūte cōnfīdunt. Laetus sorte tuā vīvās sapienter. Multitūdō hostium numerō frēta temere proelium iniit. Caesaris adventū potentia Dumnorīgis dēminūta est. Cīvitās labōrat avāritiā et luxuriā.

Bilješka. 1. Uz *labōrāre* stoji dio tijela, koji koga boli, u ablativu s *ex: ex capite labōrō* boli me glava, *ex pedibus, dentibus.*

2. Zbiljski uzrok izriče se i s prijedlozima *ob, propter, causā*, a zapreka s *prae. Haeduī propter fīdem ēgregiam apud Rōmānōs in honōre erant. Prae lacrimīs loquī nōn possum.*

3. *Fīdō, cōnfīdō* uzdam se, t. j. povjerujem komu, *dīffīdō* ne uzdam se, t. j. ne povjerujem (v. § 140. 2. bilj.) stoje uvijek s dativom. *Decimae legiōnī Caesar cōnfīdēbat māximē.*

II. Instr. ablativ kao abl. *sociātīvus.*

§ 176. Abl. *sociātīvus* pokazuje pratnju i stoji na pitanje: s čim, a izriče se s prijedlogom *cum. Diomedon māgnō cum pondere aurī Thēbās vēnit.*

Bilješka. Vojska, brodovlje obično stoje bez prijedloga u ablativu, ako je uz njih pridjevski atribut (v. § 169. a). Ipak stoji *cum*, kad je atribut broj. *Hostēs ad Caesaris castra omnibus copiīs contendērunt. Caesar cum legiōnibus tribus ē castrīs profectus est. Cyprum cum ducentīs nāvibus imperātor missus est.*

§ 177. Abl. *modī* pokazuje način, na koji što biva i stoji na pitanje: kako?

1. Imenica bez pridjevskog atributa redovno stoji s *cum* (sociativ).

2. Imenica s pridjevskim atributom redovno stoji u ablativu bez prijedloga (sredstvo).

Meliuš est cum dīgnitāte cadere quam cum ignōminiā servīre. Miltiadēs summā aequitāte rēs Chersonesī cōnstituit.

Bilješka. 1. Riječi, koje same po sebi znače način *(modus, ratiō, mōs)* pa *mens, animus, cōnsilium, lex, condiciō* (pogodba) i dijelovi tijela stoje u ablativu bez prijedloga: *hōc modō, antiquā ratiōne, aequō animō, hāc mente, hōc cōnsiliō, nūdō capite, promissō capillō.*

2. U ablativu bez prijedloga stoje neke imenice i bez pridjevskog atributa, kao što su: *iūre, meritō* s pravom, *iniūriā* krivo, *silentiō* mukom, *cāsū* slučajno, *speciē, simulātiōne* s izgovorom, *voluntāte* svojevoljno, *pāce (bonā veniā) alicuius* s čijim dopuštenjem, *cursū* trkom, *ōrdine* redom, *vitiō* pogrješno itd.

3. Kadšto se abl. *modī* izriče i prijedlogom *per: per vim* na silu, silom, *per dolum* prijevarom, *per iocum* u šali, *per lītterās* pismeno itd.

4. Ako imenica i ima uza se pridjevski atribut, ali treba prilike ili posljedice radnje istaći, upotrebljava se prijedlog *cum* (shvaća se kao sociativ). *Hamilcar cum tantō flagitiō domum redīre nōluit. Dīvitiācus multīs cum lacrimīs Caesarem complexus obsecrāre coepit . . .*

§. 178. Abl. *qualitātis* v. § 157.

C. Lokativni ablativ.

Vidi iduće poglavlje.

Dodatak nauci o padežima.

A. Određivanje mjesta, prostora i vremena.

I. Određivanje mjesta. Imena gradova.

§ 179. *In urbem, in Asiam venīre; ex urbe, ex Asiā venīre: in urbe, in Asiā esse.*

Na pitanje: kamo? mjesto se izriče prijedlogom *in* i akuzativom.

Na pitanje: odakle? mjesto se izriče prijedlogom *ex* i ablativom.

Na pitanje: gdje? mjesto se izriče prijedlogom *in* i ablativom.

§ 180. Imena gradova, manjih otoka i poluotoka stoje bez prijedloga:

na pitanje: kamo? u akuzativu
na pitanje: odakle? u ablativu
na pitanje: gdje? singularia 1. i 2. dekl. u genitivu (zapravo: starom lokativu), a sva ostala u ablativu.

Rōmam	*Thēbās*	*Corinthum*	*Delphōs*	*Carthāginem*	*Cyprum*	*Chersonēsum*
Rōmā	*Thēbīs*	*Corinthō*	*Delphīs*	*Carthāgine*	*Cyprō*	*Chersonēsō*
Rōmae	*Thebīs*	*Corinthī*	*Delphīs*	*Carthāgine*	*Cyprī*	*Chersonēsī.*

Bilješka. 1. Ako uz ime grada (otoka) stoje apozitivni atributi: *urbs, oppidum, municipium, insula,* pa su: a) bez atributa, onda stoje s prijedlogom ispred imena grada, koje se udešava po prijedlogu: *in oppidum Cirtam, ex oppidō Gergoviā, in urbe Rōmā;* b) s atributom, onda stoje s prijedlogom iza imena grada, koje se udešava samo po sebi: *Rōmam, in urbem Italiae; Corinthō, ex urbe opulentissimā; Corinthī, in urbe opulentissimā.*

2. Ako se ne misli samo mjesto, nego okolica njegova, onda se meću prijedlozi: *ad Gergoviam pervēnit, ā Gergoviā discēssit, ad* (kod) *Alesiam castra fēcit.* Uvijek se kaže: *longē ā, prope ā Cannīs abesse, distāre.*

§ 181. Kao imena gradova konstruiraju se i imenice *domus, rus* i čestimice *humus.*

domum kući	*rus* na polje	
domō od kuće	*rure* s polja	*humō* sa zemlje
domī kod kuće	*rurī* na polju	*humī* na zemlji.

Bilješka. *Domī bellīque, domī militiaeque* u miru i u ratu; *domī meae, tuae, aliēnae, domum suam,* ali *in bellō, in pāce, in hāc domō, ex vetere domō.* Ako dakle imenica *domus* ima uza se atribut, koji pokazuje vlasnika, konstruira se, kao da je sama za sebe, inače prima uza se prijedloge.

§ 182. U abl. *locī* bez prijedloga stoje:

1. svako naznačivanje mjesta s *tōtus* i *locus: tōtā urbe, tōtīs castrīs; hōc, opportūnō locō. In locō* na svom mjestu.

2. put uz glagole gibanja na pitanje: kuda? *Appiā viā proficīscī, rectā* (t. j. *viā*) prijekim putem, *flūmine, marī vehī, terrā iter facere, portā Collinā in urbem ingredī.*

Bilješka. *Tertiō librō* u (čitavoj) trećoj knjizi, ***in*** *tertiō librō* (na jednom ili više mjesta) u trećoj knjizi.

§ 183. Pamti razliku između hrvatskog i latinskog jezika:

1. U latinskom se pita: gdje? i stoji *in* s abl., a u hrvatskom: kamo? na što? uz glagole:

a) metnuti, namjestiti *(locāre, collocāre, ponere)*, postaviti *(statuere, cōnstituere)*, stati *(consistere)*, posaditi se, sjesti *(cōnsīdere);*

b) zabosti *(figere, dēfigere)*, urezati *(insculpere, īnscrībere, incīdere)*, utisnuti *(imprimere);*

c) računati među, brojiti u *(numerāre, habēre, dūcere, putāre).*

Praesidia in prōximō litore erant collocāta. Ille in arā consēdit. In omnium animīs deōrum nōtiōnem impressit nātūra. Neque pecūniae neque tecta māgnifica neque opēs neque imperia neque voluptātēs in bonīs rēbus numerandae sunt.

2. U latinskom se pita: kamo? i stoji *in* s akuz., a u hrvatskom se obično pita: gdje? uz glagole, koji znače: sastajati se, skupljati (se), javljati. *Tōta Italia Rōmam* (u Rimu) *convēnit. Multitūdō in forum concūrrit.*

Bilješka. Prilozi mjesta *ibi, ubi, hīc* zastupaju uz te glagole *in* s abl., *eō, quō, hūc in* s akuz.

II. Određivanje prostora.

§ 184. Na pitanje: koliko daleko, visoko itd. stoji kao i u hrv. akuzativ. *Mīlitēs aggerem lātum pedēs trecentōs, altum pedēs octogintā exstruxērunt.*

Bilješka. Na pitanje: koliko daleko? = u kojoj udaljenosti? stoji uz *abesse, distāre* i slične glagole i ablativ *mensūrae* (v. § 174.), naročito oblici: *spatiō, intervallō. Legiōnem Caesar passibus CC ab eō tumulō cōnstituit. Hīc locus aequō fere spatiō ā castrīs aberat.*

III. Određivanje vremena.

§ 185. 1. Na pitanje: kada? stoje riječi, kojima se kazuje vrijeme, u ablativu bez prijedloga (abl. *temporis*). *Plato ūnō*

et octōgēsimō annō scrībēns est mortuus. Lycurgī temporibus Homērus fuisse dīcitur.

Tako: *vēre* u proljeću, *nocte* noću, *quintō quōque annō* svake pete godine, *pāce* u vrijeme mira, u miru, *adventū* za dolaska, *comitiīs* za vrijeme izbora, *ortū, occāsū sōlis* itd.

Bilješka 1. Kad *tempus* znači: stanje, zgoda, odlučan trenutak, stoji s *in* i abl.: *in illō tempore* u onoj zgodi. *In tempore* znači: u vrijeme, u dobar čas.

2. Imenice, koje pokazuju dob života, stoje s *in* i abl.: *in pueritiā, in senectūte,* a tako i: *in praesentiā, in praesentī.* Ali ako te imenice imaju atribut, stoje bez prijedloga: *prīmā iuventūte.*

3. Neke imenice, kao *pāx, bellum, proelium, pugna* itd. pokazuju ili mjesto ili vrijeme. U prvom slučaju stoje s *in* i abl., u drugom u samom ablativu.

2. Na pitanje: za koliko vremena? stoji ablativ bez prijedloga. *Agamemnon decem annīs ūnam urbem cepit.* Ali se upotrebljavaju i prijedlozi *intra, inter: intra decem annōs.*

Na pitanje: koliko puta za neko vrijeme? stoji *in* s abl., osobito u izrazima: *bis . . . in diē, ter . . . in mense, in annō* (na mjesec).

3. Na pitanje: koliko vremena? stoji akuzativ. *Quaedam bēstiolae ūnum diem vīvunt. Urbs Veī decem aestātēs hiemēsque obsessa est.*

Uz akuzativ stoji kadšto i prijedlog *per,* da se istakne neprekidno trajanje vremena: *per octo mensēs* punih 8 mjeseci.

§ 186. Koliko je komu godina? izriče se: a) s *nātus* i akuzativom: *puer decem annōs nātus;* b) gen. *qualitātis: puer decem annōrum;* c) glagolom *agere* i rednim brojem, računajući i godinu, koja traje: *puer decimum annum agēns* (u desetoj godini).

Da je komu više ili manje od 10 godina, kazuje se: a) *nātus plūs (amplius), minus (quam) decem annōs,* rjeđe *nātus plūs, minus decem annīs;* b) *māior, minor (quam) decem annōs nātus; māior, minor decem annīs.*

§ 187. 1. Na pitanje: otkad? stoji prijedlog *ex* ili *ā. Rōmānī ab ortō sōle stetēre in aciē. Rōmae ex mense Ianuāriō māgnī tumultūs sunt.* Tako i *ex quo tempore, ex quō* otkad, *ex illō diē, ā puerīs* od djetinjstva.

2. Na pitanje: za kad? za koje vrijeme? stoji *in* s akuz. *Ad cēnam invitātus sum in posterum diem.*

3. Na pitanje: dokle? do kojega vremena? stoji *ad (usque ad)* s akuz. *Sophoclēs ad summam senectūtem tragoediās fēcit.*

B. Prijedlozi, v. § 110.

III. Verbum īnfīnītum.

§ 188. Oblici neodređenog glagola (v. § 73. 6.) su verbalna nomina te se dekliniraju. Glagolsku narav sačuvali su u tom, što se slažu s istim padežem, kao i njihov glagol u određenom obliku, i što se pobliže određuju prilozima, na pr. *legere, legēns librum; pācem petītum; ūtī, ūsus temporibus; assiduē legere, diligenter scrībēns.*

I. Infinitiv.

§ 189. Infinitiv je supstantivski verbalan nomen sr. roda; može imati samo nominativ i akuzativ bez prijedloga, a ostali mu se padeži nadomještaju gerundom. Prema tome ne može infinitiv biti zavisan o imenicama i pridjevima niti biti u svezi s prijedlozima, nego se u tim slučajevima upotrebljava gerund: *modus vīvendī* način življenja, *cupidus legendī* željan čitanja, *ad legendum* za čitanje.

§ 190. Infinitiv ne pokazuje vremenski stupanj nego stanje radnje, a vremenski mu se stupanj razbira po određenom glagolu, s kojim je u svezi.

1. Infinitivom prez. izriče se radnja, koja se vrši u isto vrijeme s radnjom određenoga glagola: *videō (vīdī, vidēbō) tē legere* vidim (vidio sam, vidjet ću) da čitaš.

2. Infinitivom perf. izriče se radnja, koja se zbila prije radnje određenoga glagola: *audiō (audīvī, audiam) tē lēgisse* čujem (čuo sam, čut ću) da si čitao.

3. Infinitivom fut. izriče se radnja, koja će se vršiti poslije radnje određenoga glagola: *sciō (sciēbam, sciam) tē lectūrum esse* znam (znadijah, znat ću) da ćeš čitati.

Kod glagola, koji nemaju participa fut. akt., opisuje se infinitiv fut. s *fore ut, futūrum esse ut: crēdō (crēdidī) fore (fu-*

tūrum esse) ut dīscās (dīscerēs), ut dīscātur (dīscerētur). Spērō fore, ut contingat id nōbīs.

§ 191. Infinitiv je u rečenici subjekt ili objekt. *Morī* (subj.) *prō patriā dulce est. Incipiō dīcere* (obj.).

Bilješka. Infinitiv kao subjekt može imati uza se drugi infinitiv kao predikat. *Doctō hominī vīvere* (subj.) *est cogitāre* (pred.).

I. Sam infinitiv.

a) Infinitiv kao subjekt.

§ 192. Kao subjekt stoji infinitiv:

1. uz *esse* u svezi s predikatnim imenom. *Errāre hūmānum est. Adulescentis est māiōrēs nātū verērī.*

2. uz bezlične glagole, kao na pr.: *libet, licet, oportet, necesse est, placet, iuvat, praestat, opus est* itd. *Peccāre licet nēminī. Haec scīre iuvat.*

Uz infinitiv kao subjekt stoji predikatno ime u akuzativu. *Senem ante tempus fierī miserum est. Contentum suīs rēbus esse māximae sunt dīvitiae* (u hrv.: biti zadovoljnu ili zadovoljan).

b) Infinitiv kao objekt.

§ 193. Kao objekt stoji infinitiv uz glagole s nepotpunim smislom, kao:

mogu; moram	*possum, queō, nequeō; debeō*
pokušavam; nastojim	*conor; studeō contendō, labōrō*
žurim se	*mātūrō, festīnō, properō*
počinjem; nastavljam	*incipiō, īnstituō, coepī; pergō, perseverō*
prestajem, odustajem	*dēsinō, dēsistō, intermitto; omittō*
privikavam (se); učim (se)	*assuēscō, cōnsuēscō; doceō, dīscō*
znam; hoću, ne ću, volim	*sciō, nesciō; volō, nōlō, mālō*
želim	*cupiō, gestiō* (nikada *optō*)
odlučujem	*statuō, cōnstituō, dēcerno, consilium capiō* itd.

Uz objektni infinitiv predikatno ime stoji u nominativu.

Cato esse quam vidērī bonus mālēbat. Beātus esse sine virtūte nēmō potest. Dum brevis esse labōrō, obscūrus fīō. Divitiācus Caesarem obsecrāre coepit.

Bilješka. 1. Uz pasivni se infinitiv mjesto *coepī, dēsiī* upotrebljava: *coeptus* i *dēsitus sum. Urbs aedificārī coepta est. Veterēs ōrātiōnēs legī nōn dēsitae sunt.*

2. O infinitivu uz *dubitō* v. § 244. 2. bilj.; uz *vereor* § 242. 1. bilj. 2.; uz *prōhibeō* v. § 242. 2. bilj. 3.

3. O *acc. c. inf.* uz *volō, nōlō, mālō* v. § 196. c.; o konjunktivu § 241. 2. bilj., 4; o *contendō, statuō* § 241. 2. bilj. 1.

II. Accūsātivus cum īnfīnītīvō.

§ 194. Neki glagoli mogu u isti mah imati pored objekta u akuz. i infinitiv, na pr. *doceō puerōs scrībere* učim dječake pisati. U toj konstrukciji akuzativ se s vremenom počeo osjećati subjektom radnje izrečene infinitivom, pa se onda ta konstrukcija akuzativa s infinitivom protegla i na druge glagole. Ipak nije acc. c. inf. podložna rečenica, nego je dio rečenice, pa se zato i ne rastavlja od glavne rečenice zarezom, a i zamjenica 3. lica, ako se proteže na subjekt rečenične cjeline, stoji refleksivno.

U hrvatskom se jeziku prevodi tako, da postane podložna izjavna rečenica s da, kojoj je akuzativ subjekt, a infinitiv predikat. Obrnuto: podložna izjavna rečenica s da prevodi se u acc. c. inf. tako, da se veznik da izostavi, subjekt se njezin metne u akuzativ, a određeni glagol u infinitiv. *Deum esse certum est:* izvjesno je, da ima Bog. Znamo, da je Bog vječan: *scīmus Deum sempiternum esse.*

Iz tih primjera razbiramo, da acc. c. inf. može biti u rečenici subjekt ili objekt. Iz pravila o kongruenciji izlazi, da se imenski predikat i apozitivni dodaci, ako ih ima, također meću u akuzativ te se u svemu slažu s akuzativom subjektnim. *Deōs esse sempiternōs certum est. Bella cīvilia ācerrima esse cōnstat.*

§ 195. 1. *Acc. c. inf.* kao subjekt stoji:

a) uz *esse* u svezi s predikatnim imenom, kao:

aequum, pār, iustum, rectum est pravedno je; *apertum, manifestum, perspicuum est* očevidno je; *crēdibile, vērīsimile est* vjero-

jatno je; *honestum, pulchrum, turpe est* lijepo, ružno je; *fas, nefas, facinus, scelus est* pravo, grijeh, zločinstvo je; *spēs, tempus, fāma, opiniō est* nada, vrijeme, glas, mnijenje je.

b) uz mnoge bezlične glagole, kao:

appāret, cōnstat jasno je, poznato je; *condūcit, expedit* probitačno, korisno je: *licet, convenit, decet* slobodno je, pristoji se; *placet, displicet* mili se, ne mili se; *oportet, opus est, necesse est, interest, refert* treba, stalo je do čega.

c) uz *verba sentiendī* i *dīcendī* u pasivu, i to svagda, ako su u složenim vremenima, a kadšto, ako su i u jednostavnim vremenima (uz koja obično stoji nom. c. inf. v. § 200.), kao: *intellegitur, perspicitur, nuntiātum est, putandum est.*

a) *Nōn est rectum minōrī parēre māiōrem. Fāma est nostrōs vīctōs esse.* b) *Appāret nōs ad agendum nātōs esse. Legem brevem esse oportet.* c) *Trāditum est Homērum caecum fuisse.*

Bilješka. 1. Uz *licet* rijetko stoji *acc. c. inf.: licet mē hōc facere;* obično se kaže: *licet mihi hōc facere.* Ako je uz *licet* dativ lica, onda se meće i imenski predikat u dativ: *Licet mihi esse beātō.*

2. Uz *necesse est* i *oportet* često stoji konjunktiv bez *ut: quidquid oritur, causam habeat necesse est.* Redovno stoji uz njih infinitiv, ako su oni sami u infinitivu. *Dīcō necesse esse hanc lēgem valēre.*

3. Kao uz *licet* stoji kadšto dativ i uz *necesse est: hominī necesse est morī; vōbīs necesse est fortibus virīs esse.*

§ 196. 2. *Acc. c. inf.* kao objekt stoji:

a) uz *verba sentiendī:*

sentiō, animadvertō, videō, cernō, conspiciō osjećam, opažam, vidim; *audiō, sciō, nesciō, ignōrō, fugit mē* čujem, znam, ne znam; *accipiō, comperiō, cōgnōscō, intellegō* doznajem, razbiram; *spērō* nadam se; *meminī, recordor, reminīscor, oblivīscor* sjećam se, zaboravljam.

b) uz *verba dīcendī* u aktivu:

dīcō, affirmō, confirmō, negō kažem, tvrdim, niječem; *respondeō, scrībō* odgovaram, pišem; *fateor, confiteor,* priznajem; *narrō, trādō, perhibeō* pripovijedam; *dēclārō dēmonstrō, doceō ostendō* pokazujem, dokazujem; *fāmam, nuntium afferō, certiōrem faciō, nuntiō, indicō* objavljujem, obavješćujem; *promittō, polliceor* obećavam; *minor* grozim se; *auctor, testis sum* svjedočim.

a) *Ā legātīs cōgnōscit oppidum nōn longē abesse. Mementō tē hominem esse.*

b) *Democritus dīxit innumerābilēs esse mundōs. Mīlitēs minantur sē esse abitūrōs.*

Bilješka. 1. Kad glagoli *dīcendī* izriču zapovijest, opomenu ili želju, da što bude ili ne bude, stoji uz njih *ut* ili *nē* (v. § 241. 2. bilj. 1.). *Athēniēnsibus Pythia respondit, ut moenibus lignēīs sē mūnīrent.*

2. Uz *meminī* stoji i prošla radnja u infinitivu prez. *Meminī Catōnem annō antequam mortuus est, mēcum et cum Scipiōne disserere* (da je razgovarao).

Uz *videō, cernō, aspiciō, conspiciō, animadvertō* stoji i particip (§ 210. 2.).

3. Infinitivi *posse* i *velle* upotrebljavaju se i kao infinitivi fut. *Spērō mē venīre posse* (da ću moći).

c) uz glagole *volō, nōlō, mālō, cupiō*, ako infinitivov subjekt (akuzativ) nije isto lice sa subjektom određenoga glagola: *tē tuā virtūte frui volumus.* Ako su isto lice, stoji samo infinitiv: *volō hōc facere.* Ali i u tom slučaju stoji *acc. c. inf.*, ako je infinitiv u pasivu ili *esse, vidērī* s imenskim predikatom. *Timoleon māluit sē diligī quam metuī. Principem sē esse mavult quam vidērī.*

Bilješka. Uz te glagole stoji infinitiv perf. pas., kad se stalno očekuje, da će se ispuniti, što se hoće, pa se pomišlja kao da se već ispunilo: *volō hōc factum (esse).*

d) uz glagole čuvstvovanja *(verba affectuum)*, kao:

gaudeō, laetor, iuvat mē veselim se; *mīror, admīror*, čudim se; *lugeō, doleō, angor* tugujem, žalostim se; *suscenseō, indīgnor* srdim se; *queror* tužim se; *aegrē (graviter, molestē . . .) ferō* dodijava, dosađuje mi.

Mīror tē ad mē nihil scrībere (u hrv. što). *Gaudeō tē valēre.*

Uz te glagole stoji i *quod* v. § 246.

e) uz glagole *iubeō, vetō, sinō* i *patior*. Ako nije rečeno lice, kojemu se što zapovijeda, zabranjuje . . ., stoji infinitiv u pasivu (u hrv. u aktivu).

Cezar zapovjedi vojnicima, da iskopaju jarak (= Cezar zapovjedi da vojnici . . .): *Caesar mīlitēs fossam dūcere iūssit.*

Cezar dade iskopati jarak (= Cezar zapovjedi, da se iskopa jarak): *Caesar fossam dūcī iūssit.*

Caesar vetuit legātōs ab opere discēdere. Caesar pontem rescindī vetuit. Suēbī ad sē vīnum importārī omnino nōn sinunt.

Bilješka. Infinitiv akt. stoji i onda, kad je subjekt infinitiva neodređen, ali se može lako dopuniti. *Caesar castra mūnīre iubet (sc. mīlitēs).*

f) Uz glagole *statuō, cōnstituō, dēcernō* odlučujem, uz koje stoji inače pri istom subjektu u podložnoj rečenici infinitiv, a pri različnom subjektu *ut* ili *nē*, stoji često i akuzativ cum inf. gerundiva: mjesto *id nōn facere statuerat* možese reći: *id statuerat nōn esse faciendum;* mjesto *cōnstituit, ut arbitrī darentur* stoji i *arbitrōs dandōs esse.*

§ 197. Kadšto stoji *acc. c. inf.* u uzvicima i pitanjima, kojima se izriče čuđenje ili negodovanje. *Mē nōn esse cum bonīs! Mēne inceptō desistere victam?* Katkad stoji i *ut: Tū ut umquam tē corrigās?*

Opće bilješke k akuzativu s infinitivom.

§ 198. 1. Ako je lična zamjenica subjektom infinitivu, ne smije se (kao u hrv. jeziku) izostaviti, nego se mora spomenuti: 1. l. *mē, nōs*, 2. l. *tē, vōs*, 3. l. *sē*, ako se preteže na subjekt određenoga glagola, inače *eum, eam, eōs, eās.*

Kažem, da si pobijedio: *dīcō tē vīcisse.* — Kažu, da su pobijedili: *dīcunt eōs vīcisse.* — *Caesar exīstimābat sē* (t. j. on, sam Cezar) *esse victum. Caesar exīstimābat eum* (t. j. on, na pr. Pompej) *esse victum.*

Tako se i njegov, njezin, njihov prevodi sa *suus,* kad se proteže na subjekt određenoga glagola, a inače s *ēius, eōrum, eārum. Nōn īgnōrat Caesar mīlitēs suōs fortēs esse*, da su njegovi (t. j. Cezarovi) vojnici hrabri. *Nōn īgnōrat Caesar mīlitēs ēius fortēs esse* (njegovi, na pr. Ariovistovi).

2. Kad se u konstrukciji *acc. c. inf.* desi i objekt u akuz., t. j. kad se nađu zajedno dva akuzativa, lako nastane nejasnoća. Zato treba u tom slučaju u latinskom jeziku akt. rečenicu pretvoriti u pasivnu: Glasa se, da su naši nadvladali neprijatelje ne ćeš prevesti: *fāma est nostrōs hostēs vīcisse*, nego: *hostēs ā nostrīs victōs esse.* Gdje ne može biti nejasnoće, ondje može ostati aktiv: *Sic habētō mē nūllam accepisse epistulam.*

Bilješka. Namjerice stoje dva akuzativa u proroštvima: *Aiō tē, Aeacidā, Rōmānōs vincere posse.*

3. Moraju li se komparativne rečenice, koje imaju isti predikat, konstruirati s *acc. c. inf.*, onda stoji i drugi subjekt u akuzativu. *Decet cāriōrem esse patriam quam nōsmet ipsōs. Platōnem ferunt idem sensisse dē immortālitāte quod Pythagoram.*

§ 199. 1. U hrv. jeziku dolazi kadšto subjekt podložne rečenice već u glavnoj rečenici s prijedlozima: za, o. Na pr. Za Cicerona govore, da je bio slavičan. U latinskom se meće kao subjekt u akuzativ: *Cicerōnem ferunt laudis cupidum fuisse.*

Rečenica; *Gāium probum esse putō* može se na hrvatski prevesti: a) mislim, da je Gaj pošten; b) o Gaju mislim, da je pošten; c) Gaj je, kako ja mislim, pošten; d) Gaj je, mislim, pošten; e) po mom mišljenju Gaj je pošten; f) držim Gaja za poštena čovjeka.

Na način pod b), c), e) prevode se obično relativne rečenice, kad su u *acc. c. inf.*: *Gāius, quem bonum cīvem esse putō:* Gaj, za kojega mislim, da je dobar građanin, ili: koji je, kako mislim, dobar građanin, ili: koji je po mom mišljenju dobar građanin.

Bilješka. Uklopljene rečenice: kako mislim, znam, kako je poznato itd. i priložni izrazi: očevidno, po svoj prilici, zacijelo, teško itd. postaju u latinskom obično glavnim rečenicama, kojima je *acc. c. inf.* dio. Naš je Lentul, kako znaš, u Puteolima: *Lentulum nostrum scīs Puteolīs esse.* Kako vidiš, mi smo sad u gorem položaju: *vidēs deteriōre nōs esse condiciōne.* Tako: po svoj prilici: *vērīsimile est*, zacijelo: *certum est;* teško: *nōn, vix crēdibile est.*

2. Uz participe, osobito futura akt. i uz gerundiv, često se izostavlja *esse. Centuriōnēs nihil temere agendum exīstimābant.*

Nominātīvus cum īnfīnītīvō.

§ 200. Ako se prelazan glagol s objektom u akuz. pretvori u pasiv, objektni akuzativ postane nominativ. Isto biva, ako se glagol s *acc. c. inf.* pretvori u pasiv; onda mjesto *acc. c. inf.* nastaje nominativ s infinitivom, a određen se glagol u svemu slaže s tim nominativom (lična konstrukcija; u hrv. bezlična). *Narrant frātrem epistulam scrīpsisse — Frāter epistulam scrīpsisse narrātur.*

Imenski predikat i apozitivni dodaci, ako ih ima, stoje također u nominativu i slažu se sa svojim subjektom. Kaže se, da

je tvoj brat dobar: *tuus frāter bonus esse dīcitur. Tuī frātrēs bonī esse dīcuntur.*

Ta konstrukcija stoji:

1. uz *videor* (čini se, da . . .) u svim licima i vremenima.

Čini se, da si (ti) sretan	*fēlīx esse vidēris*
Činjaše se, da je sretan	*fēlīx esse vidēbātur*
Činilo se, da smo sretni	*fēlīcēs esse vīsī sumus*
Činit će se, da ste sretni	*fēlīcēs esse vidēbiminī.*

Hrvatski se to može još reći: kako se čini, vi ste sretni ili: vi ste, kako se čini, sretni.

2. uz *iubeor, vetor, sinor* u svim licima i vremenima.

Iubeor, iubēris, iubētur meni, tebi, njemu se zapovijeda; *iubēmur, iubēminī, iubentur* nama, vama, njima se zapovijeda. Tako i uz ostale glagole.

Cōnsulēs iubentur exercitum scrībere. Nolānī mūrōs portāsque adīre vetitī sunt.

3. uz *dīcor, putor, exīstimor* u svim licima prostih vremena.

Homērus caecus fuisse dīcitur. Hostēs victī esse dīcuntur.

4. uz *fertur, feruntur, trāditur, trāduntur* samo u 3. licima.

Hostēs victī esse trāduntur (feruntur).

5. rjeđe uz *audior, crēdor, nuntior, iūdicor, reperior* itd. ponajviše u prostim vremenima.

Caesar ā Gergoviā discēssisse audiēbatur.

Bilješka. 1. *Videor* u uklopljenoj rečenici s *ut* upotrebljava se lično. *Cōnsiliīs, ut vidēmur* (kako se čini), *bonīs ūtimur. Cōnsiliīs, ut vidēminī, bonīs ūtiminī.*

2. Govori se, kaže se itd. može se kazati i aktivom: *dīcunt* itd. s acc. c. inf.

3. Složeni oblici glagola, spomenutih pod 3 i 5, stoje bezlično s acc. c. inf., a tako stoji acc. c. inf. i uz *dīcitur*, kad znači: tvrdi se, osobito u svezi s prilozima *rectē, vēre, nōn sine causā* itd. *Hōc vērē dīcitur matrem timidī flēre nōn solēre.*

4. Ako se poslije nominativa s inf. pripovijedanje nastavlja, upotrebljava se acc. c. inf, *Mihi nōn vidēbātur quisquam esse beātus posse, cum in malīs esset; in malīs autem sapientem esse posse.*

2. Gerundīvum i gerundium.

§ 201. Gerundiv je glag. pridjev na — *ndus* i kazuje radnju, koja treba da se vrši (v. § 84.). Kao pridjev stoji: a) rijetko atributivno: *mors optanda* smrt, koju treba željeti, koja se mora željeti; *superbia nōn ferenda* oholost, koja se ne može podnositi (v. § 84.); b) često predikativno s glagolom *esse*. Za konstrukciju v. § 84. *Alpēs Hannibalī superandae erant.*

Gerundiv neprelaznih glagola može se konstruirati samo bezlično. *Occāsiōne bene ūtendum est.* — O dativu lica v. § 149.

§ 202. Predikativni akuzativ gerundiva stoji za oznaku svrhe uz glagole: *dō, trādō, mandō, mittō, proponō, relinquo, accipiō, concēdō, permittō, locō, condūcō* i dr.

Dō plebi agrōs colendōs da ih obrađuje
Cyrum exponendum trādidit da ga izloži
accipiō aedem tuendam na čuvanje
permittō prōvinciam diripiendam da je plijeni.

U pasivu postaju obadva akuzativa nominativi. *Urbem mīlitibus diripiendam trādidit — urbs mīlitibus diripienda trādita est.*

Bilješka. Kadšto stoji uz te glagole i *ad* s gerundivom: *ad imitandum sibi Platōnem proposuit.*

Navlastito je običan predikativan akuzativ gerundiva uz *cūrō*. *Caesar pontem faciendum cūrāvit* (dade načiniti most).

§ 203. Gerund prikazuje po obliku kose padeže gerundiva u sr. rodu, a po značenju naknađava kose padeže infinitiva prez. akt. (v. § 189.): N. *scrībere*, G. *scrībendī*, D. *scrībendō*, Ak. *scrībere* ili *ad scrībendum*, Abl. *scrībendō*.

Gerund se upotrebljava:

a) u genitivu uz imenice i pridjeve: *spēs vincendī* (gen. *dēfinitīvus*), *cupidus venandī* (gen. *obiectivus*), pa uz *causā, grātiā* radi: *dormiendī grātiā.*

b) u akuzativu s prijedlozima *ad* i *inter*: *tempus satis longum ad bene beātēque vivendum; inter lūdendum* pri igranju, za vrijeme igranja.

Bilješka. *Ad* s gerundom stoji osobito uz pridjeve: *ūtilis, idōneus, aptus, parātus, facilis, difficilis, insuētus*, uz glagole *impediendī* i *valet.*

c) u ablativu bez prijedloga kao abl. *instrumentī* i *modī* ili s prijedlozima: *ā, dē, ex, in. Docendō dīscimus* poučavajući učimo. *Virtūs cernitur in agendō. Summa voluptās ex dīscendō capitur.*

§ 204. Ako gerund ima uza se akuzativ objekta, onda se objekt metne u padež gerunda, a gerund se pretvori u gerundiv i složi kao atribut s novim padežem bivšeg objekta.

	Gerund	Gerundiv
mjesto:	*legendī librōs*	*legendōrum librōrum*
„ :	*ad servandum urbem*	*ad servandam urbem*
„ :	*legendō librōs*	*legendīs librīs.*

U v i j e k se upotrebljava gerundiv mjesto gerunda u d a t i v u ili u p a d e ž u s p r i j e d l o g o m (akuz., abl.), a obično mjesto gerunda u genitivu ili u ablativu bez prijedloga.

Gerundiv se upotrebljava kao i gerund (§ 203.), dakle:

1. Genitiv: *Timotheus fuit perītus cīvitātis regendae.*

B i l j e š k a. 1. Uz genitive ličnih zamjenica (i refleksivne) stoji samo oblik na *-ndī* bez obzira na broj i rod lica: *Rēgīna s u ī c o n s e r v a n d ī causā urbem relīquit. Principēs s u i c o n s e r v a n d ī causā prōfūgērunt.*

2. Da se istakne svrha, uzima se *ad* s akuz. u izrazima: *spatium, tempus, diem sūmō ad cogitandum; occāsiō offertur ad occupandam regiōnem; facultas, locus, copia datur ad bellum dūcendum.*

3. Kadšto stoji genitiv gerundiva s *esse* ili bez njega, da se pokaže, čemu je nešto određeno, prikladno: *nāvēs d e i c i e n d ī o p e r i s* lađe za rušenje; *rēgium imperium initiō c o n s e r v a n d a e l ī b e r t ā t i s atque a u g e n d a e r e ī p ū b l i c a e fuerat.*

2. Dativ: a) uz glagole i izraze, koji i inače imaju uza se dativ, kao: *studeō, operam dō, diem dīcō, praesum. Praesum agrō colendō. Diem dīcō proeliō faciendō;* b) uz imenice, što znače službu (dat. *fīnālis*) i uz *comitia. Decemvirī lēgibus scrībendīs* za pisanje zakonâ; *comitia cōnsulibus creandīs.*

B i l j e š k a. *Sum onerī ferendō* znači: mogu, sposoban sam nositi teret; *nōn sum solvendō* ne mogu platiti.

3. Akuzativ s prijedlogom. *Locus ad aciem instruendam idōneus inventus est.*

4. Ablativ: a) bez prijedloga. *Superstitiōne tollendā nōn tollitur rēligiō;* b) s prijedlozima; *ā, dē, ex, in. Cicero disputāvit dē contemnendā morte.*

Bilješka. 1. I neprelazni glagoli: *ūtor, fruor, fungor, potior* mogu se metnuti u gerundiv: *rēī ūtendae (perfruendae, potiundae) causā; in munere fungendō; spēs potiundōrum castrōrum.* Tako i *bona ūtenda trādō, agrum fruendum locō.*

2. Gerund se ne pretvara u gerundiv:

a) kad valja istaći glagolski pojam, a ne akuzativ objekta: *Iniūriās ferendō māiōrem laudem quam ulcīscendō merēberis.*

b) kad je objekt zamjenica ili pridjev u sr. rodu: *studium aliquid agendī, ars vēra et falsa diiūdicandī.*

c) kad bi se nagomilali oblici na *-ōrum, -ārum* i kvarili blagoglasje; dakle ne: *occāsiō bonōrum librōrum legendōrum,* nego *bonōs librōs legendī.*

§ 205. Hrvatske se glagolske imenice često prevode ili gerundivom ili participom perf. Participom se izriče svršena radnja, gerundivom nesvršena ili trajna. *Dūx urbe defensā* (obranom, obranivši) ili *dēfendendā* (branjenjem, braneći) *māgnam sibi peperit gloriam.*

3. Particip.

§ 206. Participi su po obliku pridjevi, a imaju ista svojstva i značenje kao i infinitiv (v. § 188. i 190.). Glagoli akt. oblika imaju: a) u aktivu: particip prez. i fut.: *monēns, monitūrus;* b) u pasivu: particip perf.: *monitus. Dēponentia* imaju sva tri participa, ali particip perf. ima aktivno značenje: *hortātus* opomenuvši.

Bilješka. 1. Ostale participe perf. s akt. ili pas. značenjem vidi § 86. bilj. 1—4.

2. Značenje participa prez. imaju često neki participi perf. kao: *ratus* misleći, *ūsus* služeći se, *veritus* bojeći se, *fīsus, confīsus* uzdajući se, *diffīsus* ne uzdajući se, *solitus* običavajući i dr.

3. Participom fut. može se izreći i namjera ili određenje. *Vadunt in proelium peritūrī* (da poginu); *sī animus interitūrus est* ako je duši suđeno da pogine.

§ 207. Atributivni particip.

Particip može, kao i svaki pridjev, stajati kao atribut uz imenicu: *canis furēns.* Upotrebljava se mjesto relat. rečenice, u

kojoj je relativ subjektom. *Sequere viam ad virtūtem dūcentem (= quae dūcit).*

Bilješka. Ali i u lat. jeziku mora stajati relat. rečenica: a) u značenju: onaj-koji bez imenice: *egēns aeque est is, quī nōn satis habet, et is, cuī nihil satis esse potest;* b) kad se relat. rečenica proteže na brojni pojam, kao; *ūnus, trēs, omnēs, quī;* c) kod geografskih imena: *flūmen est Arar, quod influit;* d) kad relat. rečenica stoji mjesto naše imenice: *iī, quī audiunt* slušatelji, *quī legunt* čitatelji, *quī parent* podanici, *quī cum eō erant* pratioci; e) u izrazima: tako zvani: *quī dīcitur, vocātur, quem dīcimus;* prije spomenuti: *quem supprā (ante) dīxī, memorāvī,* tobožnji: *quī vidētur, dīcitur . . .*

§ 208. Često stoji atributivno particip perf., koji se u nas prevodi glag. imenicom ili rečenicom s: to, što; stoga, što; zato, što. *Terra mutāta nōn mutat mōrēs* (promjena zemlje); *Sicilia Sardiniaque amissae* gubitak; *ab urbe conditā ad līberātam* od sagrađenja do oslobođenja; *ante Christum nātum* prije Kristova rođenja; *ab ortō sōle ad occidentem* od ishoda sunca do zapada; *post hominēs nātōs* od pamtivijeka. *Hannōnem paenitēbat susceptī adversus Rōmānōs bellī* (zato, što).

§ 209. 1. Kad se podložna rečenica pretvara u participsku konstrukciju, izostavlja se relat. zamjenica (veznik), glagol se meće u particip (v. § 206. i 190.), koji se u svemu slaže s riječju, na koju se proteže. Cezar zauze brežuljak, koji su neprijatelji ostavili: *Caesar collem ab hostibus relictum occupāvit.* Lažljivu čovjeku ni onda ne vjerujemo, kad govori istinu. *Mendācī hominī ne vērum quidem dīcentī crēdimus.*

2. Pri tom se izostavlja pokazna zamjenica, na koju se relat. zamjenica proteže. *Īs, quī vērum dīcunt, facile crēdam;* ne: *iīs dīcentibus,* nego: *vērum dīcentibus crēdam.*

3. Katkad se nalazi lična zamjenica u glavnoj rečenici, a imenica, na koju se zamjenica proteže, u podložnoj. U tom se slučaju izostavlja lič. zamjenica, a imenica, na koju se zamjenica proteže, dolazi u njezin padež. Kad je Hanibal Sagunt opsjedao, poslali su Rimljani k njemu poslanike: *ad Hannibalem Saguntum oppugnantem Rōmānī legātōs mīsērunt.*

Predikativni particip.

§ 210. 1. Osim participa perf. i fut. čini i particip prez. sa sponom *sum* predikat. *Animālia alia ratiōnis expertia sunt, alia ratiōne ūtentia.*

2. Predikativni particip veže se za koje ime i stoji mjesto takve podložne rečenice, kojoj se subjekt nalazi i u glavnoj rečenici bilo u kojem padežu (partic. *coniūnctum)*; stoji dakle mjesto temporalnih, kauzalnih, koncesivnih, hipotetskih, modalnih rečenica. *Tarquinius Ardeam oppūgnāns* (kad je opsjedao, opsjedajući) *imperium perdidit.* C. *Servilius Ahala Spurium Maelium regnum appetentem* (budući da, jer je težio za) *interēmit. Rīsus interdum ita repente erumpit, ut eum cupientēs* (ako i želimo) *tenēre nequeāmus. Quis potest mortem timēns* (ako se boji) *esse nōn miser? Mīlitēs fortiter pugnāntes* (boreći se) *restitērunt.*

Predikativni se particip prez. upotrebljava osobito uz glagole, što znače: vidim, čujem *(audiō, videō, cernō* itd.), kad se hoće istaći neposredno zamjećivanje (u hrv. rečenica s: gdje). *Audiō tē dīcentem* čujem te, gdje govoriš. *Videō canem currentem.*

Tako stoji particip prez. i uz glagole: *fingere, pingere* slikati, *facere* prikazivati, *indūcere* navoditi. *Xenophon facit Sōcratem disputantem.*

Bilješka. 1. Ako se ne misli neposredno zamjećivanje ili je radnja pasivna, stoji acc. c. inf. *Audio tē mihī maledīcere* čujem (od drugih), da me grdiš. *Lycurgum laudārī audīvī. Plato aedificārī ā deō mundum facit.*

2. Mjesto finalne rečenice stoji particip prez., osobito uz glagole otići, poslati, doći. *Vēnērunt legātī Athēniēnsium petentēs* (da mole), *ut captī apud Granīcum amnem redderentur sibi.*

3. Koncesivno značenje participa često pokazuje veznik *tamen* (kasnije i *etsī, quamvīs*), koji se dodaje određenomu glagolu. *Scripta tua iam diū exspectāns nōn audeō tamen flagitāre.*

3. *Ablatīvus absolūtus* je nezavisan od rečenice, a stoji mjesto takve podložne (temporalne, kauzalne, koncesivne, hipotetske) rečenice, kojoj se subjekt ne nalazi u glavnoj rečenici ni u kojem padežu. Takva se podložna rečenica pretvara u ablativ apsolutni ovako: veznik se podložne rečenice izostavi, subjekt se meće u ablativ, glagol u particip, koji se slaže s ablativom subjekta. Kad je Tarkvinije vladao, došao je Pitagora u Italiju: *Pythagoras Tarquiniō regnante in Italiam vēnit. Regibus exactīs* (pošto) *cōnsulēs creātī sunt. Inter bonōs virōs āc deum amīcitia est conciliante virtūte* (budući da). *Ego quidem omnibus desperantibus* (i ako svi očajavaju) *animum nōn dēmittam. Reluctante nātūrā* (ako se protivi) *irritus labor est.*

Bilješka. 1. Cezar (i neki drugi pisci) upotrebljavaju abl. apsolutni i onda, kad se subjekt podložne rečenice nalazi u kojem padežu u glavnoj rečenici. *Caesar principibus Trevirōrum ad sē convocātīs hōs singillatim Cingetorigī conciliāvit* (mj. *principēs convocātōs conciliāvit*).

2. Particip perf. prelaznih deponencija ne upotrebljava se za abl. apsolutni. Dakle ne valja: *Hannibale Alpēs transgressō*, ali se kaže: *mortuō Traiānō*.

3. Ablativ se apsolutni redovno ne upotrebljava:

a) od participa fut.;

b) kad predikat u podložnoj rečenici ima imenski dodatak. Ne valja: *Cicerōne cōnsule creātō*, nego: *cum C. consul creātus esset*; ne: *mīlitibus fortiter pūgnantibus caesīs*, nego *cum mīlitēs fortiter pūgnantēs caesī essent*.

4. Često stoji sam particip u abl. apsolutnom, a subjekt mu je cijela rečenica ili acc. c. inf. *Hannibal Iberum copias trādūxit praemissīs, quī Alpium trānsitūs speculārentur. Alexander audītō Darium movisse ab Ecbatanīs fugientem insequī pergit strenuē.*

5. Ako je u podložnoj rečenici imenski predikat s *est*, onda u abl. apsolutnom nema participa, jer ga *est* nema, dakle: *natūrā dūce, tē adiūtōre* (s tvojom pomoću), *Cicerōne cōnsule, nōbis puerīs*; *patre invītō* (protiv volje oče ve). To biva dakle naročito onda, kad su predikatom imenice, koje znače čast, službu, dob, i neki pridjevi, kao: *vīvus, invītus, ignārus, salvus, inscius* itd.

6. Da mognemo aktivnu podložnu rečenicu izreći ablativom apsolutnim i onda, kad joj se subjekt nalazi u kojem padežu u glavnoj rečenici, treba je pretvoriti u pasivnu. Tako ćemo dobiti drugi subjekt, koji se ne nalazi u glavnoj rečenici. Dovršivši rat vrati se vođa u Rim = pošto bi rat dovršen: *bellō perfectō imperātor Rōmam rediit.*

§ 211. Ablativ apsolutni prevodi se na hrvatski: 1. podložnom rečenicom; 2. prilogom pret. akt.; 3. prijedložnim izrazom; 4. usporednom rečenicom. *Graecī advenientibus Persīs Thermopylās cēpērunt* (kad su P. dolazili). *Bellō perfectō imperātor Rōmam rediit* (dovršivši rat). *Mortuō Traiānō Hadriānus imperātor factus est* (poslije smrti Trajanove). *Sulla Rōmā relictā in Asiam profectus est* (S. ostavi Rim i ode).

Neka pravila za particip.

§ 212. 1. Lat. jezik nema participa perf. akt., koji bi bio prema svršenom glag. prilogu i aktivnom glag. pridjevu, nego ga naknađava participom odložnih i poluodložnih glagola sličnoga značenja. Na pr. Cezar je opomenuvši svoju momčad zametnuo bitku: *Caesar suōs cohortātus proelium commīsit.*

Tako: *dicō-locūtus; expūgnō-potītus; invādō-ingressus; eō-profectus; redeō-reversus; adhibeō-ūsus; conspiciō-conspicātus; accipiō-nactus, adeptus, consecūtus.*

2. Često su u nas dvije rečenice vezane veznicima: i, te, pa, ali, već, no. U lat. se jeziku znatnija radnja izriče određenim glagolom, a neznatnija participskom konstrukcijom. Mardonije bude pobijeđen te pobjegne (= pošto je M. bio pobijeđen, pobjegne): *Victus Mardonius prōfūgit.* Hanibal opkoli Flaminija te ga ubije (= pošto je H. opkolio Fl., ubije ga): *Hannibal Flaminium circumdatum occīdit.*

Tako mogu biti složene i podložne rečenice. Kad je Miltijad brodio u Herzones te se približio Lemnu: *Miltiades Chersonēsum profectus cum accēssisset Lemnum.*

Bilješka. Upamti upotrebljavanje participa perf., gdje je u nas „onda“ ill „zatim“, na pr. *urbem capere captamque diruere* grad osvojiti pa onda porušiti.

3. Kadšto stoji u lat. jeziku particip s negacijom, gdje mi upotrebljavamo: **a ne, da ne**[1]). Jadno je mučiti se, a ništa ne izvršiti: *Miserum est nihil proficientem angī.* Rat ste započeli, a nijeste bili izazvani: *Bellum mōvistis nōn lacessītī.*

4. Često stoji u lat. jeziku particip, gdje je u nas prijedlog s imenicom, na pr. *moriēns* na samrti. *Omne malum nāscēns* (u klici, u začetku) *facile opprimitur. Respondit mihi quaerentī* (na moje pitanje.) *Rēx Jasōnī petentī* (na molbu Jaz.) *pellem concēssit. Nūllō resistente* bez ičijega otpora.

---

[1]) 1. Gdje je u hrvatskom: a ne, upotrebljava se u latinskom još:

a) *cum nōn* (*nihil . . .*) s konjunktivom. *Tū hōc fēcistī, cum mē nōn rogāssēs* (a mene nijesi pitao);

b) *neque, nec* s usporednom rečenicom. *Multī probant ōrātōrēs et poētās neque intellegunt.*

2. Gdje je u hrvatskom: a da ne, upotrebljava se u latinskom još:

a) *ut nōn: Nōn possunt ūnā in cīvitāte multī rem atque fortūnās amittere, ut nōn plūrēs sēcum in eandem trahant calamitātem;*

b) *quī, quae, quod nōn* s konjunktivom poslije negativne rečenice. *Alexander Māgnus cum nūllō umquam hoste congressus est, quēm nōn vīcerit;*

c) *quīn. Timoleontem māter post frātris necem numquam adspexit, quīn eum frātricīdam appellāret.*

4. Supin.

§ 213. Supin na — *um* zapravo je akuzativ, a supin na — *ū* ablativ glagolske imenice 4. deklinacije.

1. Supin na — *um* izriče namjeru i stoji uz glagole, koji znače kretanje, kao: *īre, venīre, mittere* itd. U hrv. jeziku se prevodi infinitivom ili rečenicom s: da. *Bellō Helvētiōrum perfectō totīus fere Galliae legātī ad Caesarem gratulātum convenērunt.*

Bilješka. 1. Tako se kaže i *aliquem sessum recipere* primiti koga da sjedne; *fīliam alicuī nuptum dāre* (*collocāre*) udati kćer za koga.

2. Mjesto supina radije se upotrebljavaju konstrukcije: a) *ut* ili *quī* s konjunktivom: *venērunt, quī* (*ut*) *gratulārentur;* b) *ad* ili *causā* s gerundom ili gerundivom: *venērunt gratulandī causā;* c) kadšto particip fut.: *venērunt gratulātūrī.*

Samo pjesnici upotrebljavaju uz glagole kretanja i infinitiv. *Proteus pecus ēgit altōs vīsere montēs.*

2. Supin na *-u* upotrebljava se kao abl. *limitātiōnis* uz neke pridjeve, kao: *facilis, turpis, incrēdibilis* itd., uz *fas, nefas. Difficile dictū est, quantopere conciliet animōs comitas sermōnis. Nefas est dictū* (grijeh je, nepravo je reći) *miseram fuisse Fabiī Maximī senectūtem.*

Bilješka. Uz *facilis, difficilis, iūcundus* obično stoji *ad* s gerundom (v. § 203. b. bilj.)

Verbum finītum.

Vrste prostih rečenica.

§ 214. Proste se rečenice dijele po sadržaju na: 1. izjavne ili pripovijedne; 2. zahtjevne; 3. upitne.

Bilješka. Pod zahtjevnim rečenicama pomišljamo i zapovjedne i željne rečenice.

Izjavne rečenice i njihovi načini (negacija nōn).

§ 215. a) Indikativ *(modus reālis).*

Ako se kazuje nešto, što se shvata kao istinito, stvarno, upotrebljava se kao i u hrvatskom indikativ.

U lat. se jeziku često upotrebljava indikativ, a u hrvatskom može uz indikativ stajati i kondicional, kadšto i akt. glagolski pridjev (v. 3):

1. kod glagola: *possum, debeō, necesse est, oportet,* kod gerundiva s *est. Quōs tuērī debēs* (morao bi), *deseris. Possum dīcere* (mogao bih reći).

2. uz bezlične izraze, kao: *convenit, decet,* dolikovalo bi; *aequum, pār, iustum est* bilo bi pravo, *longum est* bilo bi preopširno, daleko bi me odvelo, *difficile est* bilo bi odveć teško itd. *Longum est omnia enumerāre.*

3. uz relativne zamjenice i priloge, koji su postali udvajanjem ili dodatkom *cumque: quisquis, utut, quīcumque* itd. *Quidquid id est* (bilo to što mu drago), *timeō Danaōs et dōna ferentēs.*

4. uz *paene, prope* malo ne, gotovo: *Pons sublicius iter paene hostibus dedit.*

5. uz veznike *sive-sive (seu-seu)* ili-ili: *Sive cāsū haec incidērunt sive necessitāte* (dogodilo se to slučajno ili nužno), *bonō animō estōte.*

b) *Coniunctīvus potentiālis.*

§ 216. *Coniunctīvus potentiālis* kazuje mogućnost ili blaže tvrđenje (u hrv. mogu, mogao bih, kondicional), a upotrebljava se:

1. za sadašnjost: prezent ili perfekt. *Hīc quaerat quispiam* (mogao bi pitati). *Dīxerit quis* (mogao bi reći). *Nōn facile dīxerim* (ne bih lako rekao). *Hōc sine ūllā dubitātiōne confirmāverim* (potvrdio bih).

2. za prošlost: imperfekt (u 2. l. sing.), naročito glagolâ: *dīcere, crēdere, putāre, vidēre, cernere. Maestī mīlitēs — crēderēs victōs* (mislio bi bio, mogao bi bio misliti) — *rediērunt in castra.*

c) *Coniunctīvus irreālis.*

§ 217. Ako se što kazuje kao nestvarno, nezbiljski, stoji *con. irreālis*, i to za sadašnjost imperfekta, za prošlost pluskvamperfekta. *Sine spē vīta tristis esset. Sine auxiliō tuō servātus nōn fuissem.*

Taj konjunktiv kao i potencijalni stoje i u apodozi pogodbenih rečenica (v. §. 255. 2. 3.).

Zahtjevne rečenice i njihovi načini (Negacija nē).

a) Imperativ i konjunktiv adhortativni.

§ 218. 1. Zapovijest u 2. licu kazuje se imperativom. *Orā et labōrā! Nōsce tē ipsum! Ferte miserō auxilium!*

Bilješka. Oštrija zapovijest kazuje se s *fac (ut)* i konjunktivom: *fac veniās, fac ut valeās;* a blaža s *velim* i konjunktivom: *dīscās velim,* ili se imperativu dodaje *quaeso (quaesumus): omitte ista quaesō.*

2. Zabrana 2. licu kazuje se: a) s *nōlī (nōlīte)* i infinitivom; b) s *nē* i konjunktivom perf., c) s *cavē (fac nē)* i konjunktivom. *Nōlī mē tangere! Nōlīte oblīvīscī! Nē transieris Hiberum! Cavē hōc dīcās! Fac nē hōc dīcās!*

3. Zapovijest ili zabrana 1. licu (plur.) i 3. licu kazuje se konjunktivom prez. *(coni. adhortātīvus). Amēmus patriam! Nē timeāmus mortem nēve fugiāmus! Quam quisque nōrit artem, in hāc sē exerceat. Audiātur et altera pars.*

Bilješka. *Coni. adhortātīvus* upotrebljava se i za 2. lice, kad je zapovijest ili zabrana mirna, a 2. se licem kazuje općenit, neodređen subjekt. *Quidquid agis, prūdenter agās et respice fīnem!*

§ 219. *Imperātīvus futūrī* 2. i 3. lica kazuje zapovijest, koja treba da se u buduće posluša, naročito, ako je izvršenje zapovijesti vezano za kakvu pogodbu. Stoga se upotrebljava u zakonima, ugovorima, oporukama. *Cōnsulēs mīlitiae summum iūs habentō, nēminī parentō, illīs salūs reī publicae lēx estō! Hominem mortuum in urbe nē sepelītō nēve ūritō! Servus meus Stichus līber estō! Sī fueris Rōmae, Rōmānō vīvitō mōre!*

b) *Coniūnctīvus concesssīvus.*

§ 220. Dopuštanje izriče se konjunktivom i to: prezenta za sadašnjost, perfekta za prošlost. *Ōderint, dum metuant* neka mrze, samo da se boje. *Malus cīvis Cn. Carbō fuit; fuerit alīs* (neka je bio drugima), *tibi quandō esse coepit? Sit hōc vērum*

(neka je to istinito, recimo da je istinito). *Nē sit sane summum malum dolor, malum certe est.*

Bilješka. Uz taj konjunktiv često stoje veznici: *ut, licet. Ut desint vīrēs, tamen est laudanda voluntās.*

c) *Coniūnctīvus optātīvus.*

§ 221. Kad se izriče želja, koja se može ispuniti, stoji konjunktiv prez. ili perf. *(potentiālis)*, a kad se izriče želja, koja se ne može ispuniti, stoji za sadašnjost konjunktiv imperf., a za prošlost konjunktiv pluskvamperfekta *(irrealis)*. U prvom slučaju mogu uz konjunktiv stajati: *velim, nōlim, mālim*, a u drugom: *vellem, nōllem, māllem.*

Potencijalne se željne rečenice mogu, a irealne moraju početi riječcom *utinam* (o da, kamo sreća da), negativno: *utinam nē.*

Dī omen avertant! Falsus utinam vatēs sim! Valetūdinem tuam velim cūrēs. Utinam Cyrus vīveret! Utinam nē vēre scrīpsissem! Māllem tacuissēs! Vellem adesse posset amīcus!

Bilješka. Optativni konjunktiv stoji i u kletvama. *Nē sim salvus! Moriar! Nē vīvam! Ita vīvam!* života mi moga! *Ita mē dī ament!* Tako mi Bog pomogao!

Upitne rečenice i njihovi načini (Negacija nōn).

§ 222. U pitanjima, koja odgovaraju izjavnoj rečenici, stoji isti način, koji i u izjavnoj.

Quis dubitat? Nēmō dubitat (realno pitanje; indikativ).

Quis dīcat (dīxerit)? Nēmō dīcat (dīxerit) (potencijalno pitanje; *coni. praes.* ili *perf.).*

Quis dīceret (sī scīret)? Nēmō dīceret } (irealna pitanja; konj.
Quis dīxisset (sī scīvisset)? Nēmō dīxisset } imperf. ili plkpf.)

§ 223. Kad se pita u dvoumici ili čuđenju, stoji *coni. dēlīberātīvus* ili *dubitātīvus*, i to za sadašnjost prezenta, za prošlost imperfekta. *Quid faciāmus?* Što da radimo? *Quid facerem?* Što da sam radio ili što mi je trebalo raditi? *Ego tibi irāscerer?* Ja da sam se na tebe ljutio?

Bilješka. Živahna pitanja, koja po sadržaju zamjenjuju izjavnu ili zahtjevnu rečenicu, zovu se retorička, na pr. *quis nōn paupertātem extimēscit?* (= *unusquisque extimēscit*). *Quīn conscendimus equōs?* (= *conscendāmus equōs*). *Nōs nōn poētārum vōce moveāmur?*

*

§ 224. Pitanja se dijele na pronominalna i verbalna pitanja. Pronominalna se započinju zamjenicama i zamjeničkim prilozima *(quis? quid? uter? qualis? ubi? cūr? quando? unde?* itd.), a pita se za pojedine riječi ili pojmove: *Quis fēcit? Pater. Quando redībis? Cras.* Verbalna se pitanja započinju ponajviše riječcama: *ne, num, nonne;* njima se pita za sadržaj cijele rečenice, a odgovara se na njih sa: da, ne. Ona ili su prosta ili se sastoje od dva ili više članova, koji su vezani s: ili (dvostruka ili rastavna pitanja).

Nē se upotrebljava, kad onaj, tko pita, ne naznačuje, da li očekuje pozitivan ili negativan odgovor (u hrv. li); *nē* se svagda veže za najznatniju i istaknutu riječ u rečenici.

Vīdīstīnē elephantum? Jesi li vidio slona? *Elephantumnē vīdīstī?* Slona li si vidio?

Num (zar) se upotrebljava, kad se očekuje negativan odgovor. *Num nēgāre audēs?*

Nonne (zar ne, ne-li) se upotrebljava, kad se očekuje pozitivan odgovor. *Canis nonne similis est lupō?* Ako redom dolazi više pitanja, na koja se očekuje pozitivan odgovor, onda stoji samo u prvom *nonne*, a u ostalima *nōn. Nonne hunc in viucula dūcī, nōn ad mortem rapī, nōn summō suppliciō mactārī imperābis?*

Bilješka. Kadšto se prosto verbalno pitanje ne započinje upitnom riječcom, nego se poznaje po naglasku. To biva naročito onda, kad se pitanjem kazuje udivljavanje ili negodovanje. *Īnfēlīx est Fabricius, quod rus suum fodit? Sī tē aliquid rōgāverō, nōn respondēbis? Clōdius insidiās fēcit Milōnī?*

§ 225. U dvostrukim (rastavnim) pitanjima prvi se član započinje s *utrum* ili *nē* ili je bez upitne riječce, a drugi i ostali s *an* (da li — ili).

Utrum vērum an falsum est? — Vērumnē an falsum est? — Vērum an falsum est? — Romamnē veniam an hic maneam an Arpīnum fugiam?

Bilješka. Ili ne kaže se *an nōn. Isnē est, quem quaerō an nōn?*

§ 226. Kadšto se s *an* započinje pitanje, koje je na oko prosto, ali se prva čest može lako u misli dodati. *Quid ad mē vēnīstī? An speculandī causā? (= utrum aliā mente ad mē venīstī an speculandī causā?).* Zar da uhodiš? *Nōn tē dictīs offendere*

voluī. An (ili) *putās mē parvī facere benevolentiam tuam? Quidnam beneficiō provocātī facere debēmus? An imitārī agrōs fertilēs, quī multō plūs afferunt quam accepērunt?* (ne moramo li, zar ne moramo).

§. 227. Odgovor na pitanja. Na pitanje se odgovara:

1. afirmativno: a) ponavljajući istaknutu riječ, kojoj se kadšto dodaje *sane;* b) riječcama: *ita, ita est, sane, sane quidem. Vīdīstīnē eum? Vīdī. Haecinē domus tua est? Ita.*

2. negativno: a) ponavljajući istaknutu riječ s *nōn;* b) s *nōn ita, minimē, minimē vērō. Num ille tibi familiāris est? Nōn ita.*

Što više, pače, naprotiv prevodi se s *immo, immo verō. Causa tibi nonnē vidētur bona? Immo (verō) optima.*

Vremena u prostoj rečenici.

§ 228. Svaka se radnja zbiva u neko vrijeme. To je vrijeme s gledišta onoga, koji govori, sadašnje, prošlo, buduće. Po trajanju radnja je ili trajna ili svršena. Trajnu radnju pokazuju prezent i imperfekt, svršenu perfekt, pluskvamperfekt i futur II., a i trajnu i svršenu futur I.

U lat. se jeziku upotrebljavaju vremena: a) apsolutno, kad naznačuju samo vrijeme i trajanje neke radnje; b) relativno, kad naznačuju odnošaj jedne radnje prema nekoj drugoj, s kojom se zbiva u isto vrijeme ili prije nje ili poslije nje.

Vremena su ili glavna ili sporedna. Glavna vremena jesu: prezent (i imperativ), perfectum praesens, futur I. i II., sporedna jesu: imperfekt, perfectum historicum, pluskvamperfekt.

I. *Praesēns* se upotrebljava kao i u hrvatskom, da se pokaže: a) što biva sada: *scrībō epistulam;* b) što biva svagda: *manus manum lavat;* c) tvrdnja, koja je izrečena u prošlosti, ali po predaji seže i u sadašnjost. *Caesar narrat.*

Prezent se upotrebljava u živahnu pripovijedanju prošlih događaja mjesto historijskog perfekta *(praesēns historicum). Caesar . . . nuntium . . . mittit . . ., iubet . . . legiōnem proficīscī.*

II. *Perfectum praesēns* (ili *logicum)* kazuje radnju u sadašnjosti svršenu i sadašnje stanje kao posljedicu te radnje. *Vīxī* živio sam = mojemu je životu kraj. *Vēnī ad tē* došao sam k tebi = tu sam. *Cōnstitī* stao sam = stojim; *meminī* sjetio sam se = sjećam se; *ōdī* zamrzio sam = mrzim. *Fuimus Trōēs.*

III. *Futurum I.* upotrebljava se kao i u hrvatskom. *Omnēs moriēmur.*

Bilješka 2. l. sing. futura I. upotrebljava se, da se izreče zapovijest. *Tū nōn cessābis et ea, quae halēs instituta, perficiēs.*

IV. *Futurum II. (exāctum)* kazuje buduću radnju, što će se dogoditi prije koje druge buduće radnje. *Ubi ad tē vēnerō* (kad dođem), *rem tibi exponam. Scrīpserō* (bit ću s pismom gotov), *cum redieris* (kad se budeš vratio, kad se vratiš).

Bilješka. Futur II. upotrebljava se i onda, kad hoćemo istaći, da će se neka radnja doista zbiti. *Ego certe meum officium praestiterō.*

V. *Imperfectum* kazuje, kao i u hrvatskom, radnju, koja je u prošlosti trajala ili se ponavljala. Zato se upotrebljava i za opisivanje trajnih stanja u prošlosti, na pr. za opisivanje krajeva, značajeva, bojeva itd. *Rōmae quotannīs binī cōnsulēs creābantur. Caesar Alesiam circumvallāre instituit. Ipsum erat oppidum positum in colle summō . . ., cūius collis radīcēs duo duābus ex partibus flūmina subluēbant. Ante oppidum planitiēs . . . patēbat; reliquīs ex partibus collēs . . . oppidum cingēbant.*

Bilješka. 1. Imperfekt kazuje često početu, ali nesvršenu radnju *(imperf. dē cōnātū). Cōnsulēs sedābant tumultūs* (utišavahu, kušahu utišati).

2. Mjesto imperfekta upotrebljava se u življem pripovijedanju infinitiv prez. *(īnfīnītīvus historicus). Interim cotidiē Caesar Haeduōs frūmentum . . . flagitāre . . ., diem ex diē dūcere Haeduī, conferrī, comportārī, adesse dīcere.*

VI. *Perfectum historicum* kazuje radnju, koja se u prošlosti svršila. *Vēnī, vīdī, vīcī.*

Bilješka. Historijski perfekt upotrebljava se i u poslovicama (gnomski perfekt). *Quī studet optātam cursū contingere metam, multa tulit fēcitque puer, sudāvit et alsit* (naznoji se, nazebe).

VII. *Plūsquamperfectum* kazuje događaj, koji se zbio prije koje druge prošle radnje. *Pausanias eōdem locō sepultus est, ubi vītam posuerat.*

Pluskvamperfekt izveden od prezentskoga perfekta ima značenje imperfekta: *nōveram (= sciēbam), cōnsuēveram (= solēbam). Themistoclēs omnium cīvium perceperat (= sciēbat) nōmina.*

Dodatak. U listovima pisac obično upotrebljava ona vremena, kojima bi onaj, koji list dobije, pripovijedao priopćene događaje. Stoga se upotrebljava mjesto našega prezenta imperfekt, mjesto našega aorista ili perfekta pluskvamperfekt. Jučer znači *prīdiē*, danas *eō diē*, sjutra *postridiē; nunc* i *adhūc* ostaju. *Nihil habēbam, quod scrīberem, neque enim novī quidquam audieram, et ad tuās omnēs epistulās rescrīpseram prīdiē, erat tamen rūmor comitia dīlātum īrī* (nemam što da pišem, jer prvo i prvo nijesam ništa čuo, a drugo, odgovorio sam na sva tvoja pisma juče; pronosi se ipak glas . . .).

Složena rečenica.

§ 229. Kad se dvije ili više prostih rečenica, od kojih ima svaka svoj subjekt i predikat, slože u jednu cjelinu, postaje složena rečenica. Proste se rečenice mogu složiti u jednu složenu tako, da je svaka rečenica samostalna i nezavisna od druge i da svaka za se ima potpun smisao. Takve složene rečenice zovu se nezavisno složene rečenice. U nezavisno složenoj rečenici sve su proste rečenice glavne, ako nijesu vezane veznicima *(asyndeton)*, a ako su vezane veznicima, zovu se usporedne ili koordinirane. Proste se rečenice mogu složiti u složenu rečenicu i tako, da je jedna rečenica zavisna od druge, t. j. da jedna točnije određuje i dopunjuje drugu. Rečenica, koja drugu dopunjuje, zove se podložna ili subordinirana, a rečenica, koju podložna dopunjuje, zove se glavna.

Bilješka. 1. Asindet se upotrebljava: a) u suprotnosti: *doctī indoctī, summī īnfimī;* b) u življem opisivanju, kad događaji slijede uzastopce jedan za drugim: *vēnī, vīdī, vīcī;* c) kod nabrajanja: *honōrēs, dīvitiae, voluptātēs.*

2. *Multus* se veže s drugim pridjevom obično veznikom *et: multae et gravēs cogitātiōnēs* (u hrv. bez veznika: mnoge ozbiljne misli). Ali ako je pridjev u superlativu, ne stoji *et*: *multī honestissimī hominēs.*

I. Usporedne rečenice.

§ 230. Veznici, kojima se vežu rečenice u nezavisno složenoj rečenici, zovu se usporedni veznici. Najznatniji su:

1. *Coniunctiōnēs copulātīvae* (sastavni):

a) prosti: *et, que, ac, atque* = i; *etiam, quoque* = i (također); *neque, nec* = i ne, a ne, niti; *ne — quidem* = ni.

Bilješka. 1. *Et* i *-que* (dodaje se idućoj riječi) vežu riječi jednake važnosti; *atque, ac* dodaju srodan pojam ili znatniju riječ (*ac* ne stoji nigda pred samoglasnicima ni ispred *h, c, g, q*); *etiam* (i *et*) stoji obično pred istaknutom riječju, a *quoque* za njom (*etiam* znači često i: pače, ispred komparativa: još); *ne quidem* uzima istaknutu riječ u sredinu.

Leo et asinus. Senātus populusque Rōmānus. Orō atque obsecrō. Tū quoque = *etiam tū. Et ipse* = *etiam ipse. Ne pater quidem illud tentāvit.*

2. I ne, a ne u suprotnosti = *nōn*: *haec mōrum vitia sunt, nōn senectūtis.*

b) dvostruki: *et-et* i — i; *neque-neque, nec-nec* ni-ni; *et-neque (nec)* u jednu ruku — a u drugu ne; *neque — et* ne samo — već (nego) i; *cum-tum* kao što-tako osobito, ne samo-nego i; *nōn modo (sōlum*, rjeđe *tantum) — sed (verum) etiam* ne samo-nego (već) i; *nōn modo (nōn sōlum) nōn — sed etiam* ne samo ne — već i (nego pače); *ne . . . quidem — nōn modo* ni — a kamo li.

2. *Coniunctiōnēs disiunctīvae* (rastavni):

a) prosti: *aut, vel, -ve, sīve (seu)* ili.

Bilješka. *Aut* stoji među protivnostima, koje se isključuju: *vincere aut morī; vel* među riječima, koje se ne isključuju: *oppidum vel urbs*, često se ispravlja pređašnji pojam: *homo minimē malus vel potius* (ili što više ili bolje da kažem) *optimus;* često znači: da i, pače i, makar i: *vel famem et sitim perferō*; *ve* pokazuje razliku, do koje nije stalo, a stoji za riječju: *ter quaterve* tri do četiri puta: *sīve* ispravlja pređašnji pojam: *discessus sīve potius fuga.*

b) dvostruki: *aut-aut, vel-vel, sīve-sīve (seu-seu)* ili-ili, bilo-bilo.

Bilješka. *Neque aut-aut* i ni-ni; *nē aut-aut* da ni-ni.

3. *Coniunctiōnēs adversātīvae* (suprotni): *sed, vērum, autem, verō, at, atquī, tamen (attamen).*

Bilješka. *Sed* (rjeđe *vērum*) no, ali, iza negacije: nego, već; *autem, verō* a, pak stoje iza prve riječi; *at*, ali, naprotiv pokazuje jaku protivnost; *atqui* ali, ali ipak kazuje prigovor pređašnjoj tvrdnji; *tamen* ipak, opet stoji poslije koncesivnih rečenica. *Sed, vērum, at, atquī* stoje na prvom mjestu.

4. *Coniunctiōnēs causālēs* (uzročni): *nam* (*namque*), *enim*, *etenim* jer, bo, naime.

Bilješka. *Enim* stoji na 2. mjestu, ostali na prvom; ispred relativa stoji ponajviše *nam*, a iza negacije *enim*: *neque enim*, *nōn enim*.

5. *Coniunctiōnēs conclūsīvae* (zaključni): *itaque* stoga, *igitur*, *ergo* dakle, *proinde* zato, stoga.

Bilješka. *Itaque* i *proinde* stoje na prvom mjestu, *igitur* obično na drugom, *ergo* obično na prvom mjestu. *Proinde* stoji na početku zahtjevnih rečenica: *proinde aut exeant aut quiēscant!*

II. Podložne rečenice.

§ 231. Prema tome, koji dio glavne rečenice zastupa podložna rečenica, razlikujemo: subjektne, objektne, i adverbijalne podložne rečenice.

Adverbijalne rečenice označuju mjesto, vrijeme, poređenje, posljedicu, uzrok, namjeru, pogodbu, dopuštanje. Prema tome razlikujemo lokalne, temporalne, komparativne, konsekutivne, kauzalne, finalne, kondicionalne i koncesivne rečenice.

Bilješka. Podložne rečenice postale su od usporednih, t. j. bile su isprva samostalne rečenice.

Po sadržaju dijele se podložne rečenice kao i glavne na: a) izjavne; b) zahtjevne; c) upitne.

Atributne rečenice vežu se za glavne relat. zamjenicama i relat. prilozima, upitne upitnim zamjenicama, te upitnim riječcama, a ostale podložne rečenice vežu se podrednim veznicima: *ut*, *ne*, *quod*, *quia*, *quoniam*, *cum*, *dum*, *donec*, *quoad*, *ubi*, *simulac*, *quō*, *quominus*, *quīn*, *sī*, *nisi*, *postquam*, *antequam*, *priusquam*, *quamquam*, *quamvīs*, *tamquam*, *quāsi*.

Vremena u podložnim rečenicama.

1. Vremena u indikativnim podložnim rečenicama.

§ 232. Obično se upotrebljavaju relativno i to:

a) biva li radnja podložne rečenice u isto vrijeme s radnjom glavne rečenice, stoji u obadvjema isto vrijeme. *Fēcistī*, *quae debuistī*. *Discēs*, *quam diū volēs*.

b) biva li radnja podložne rečenice prije radnje glav. rečenice, stoji u podložnoj rečenici vrijeme svršene radnje, i to:

u glav. rečenici prezent, u podložnoj perfekt
„ „ „ preterit, „ „ pluskvamperfekt
„ „ „ futur I., „ „ futur II.

Legiōnēs sex, quae prīmae vēnerant, castra mūnīre coepērunt. Imperium Rōmae habēbit, quī prīmus ōsculum matrī tulerit.

Bilješka. Budućnost izriče i imperativ, adhort. konjunktiv, gerundiv s *est, oportet, opus est, debēre. Quidquid accīderit, fortiter ferāmus.*

§ 233. Ali uz neke vremenske veznike upotrebljava se u latinskom jeziku koje drugo vrijeme (apsolutno) nego u hrvatskom:

1. uz *antequam* i *priusquam* stoji u lat. jeziku prezent, u hrvatskom futur ili prezent svršenih glagola: *Antequam dē ceterīs rēbus respondeō* (prije negoli ću odgovoriti, nego odgovorim), *dē mē pauca dīcam* (v. § 253. 1.).

2. uz *dum* dok stoji u lat. jeziku historijski prezent (v. § 252. 1.), a u hrvatskom imperfekt, kad glavna radnja pada u vrijeme sporedne trajne radnje. *Dum haec in colloquiō geruntur* (dok se to događaše, događalo), *Caesarī nuntiātum est equitēs Ariovistī accēdere.* Ako je u obadvjema rečenicama isti subjekt, *dum* s hist. prezentom prevodi se trajnim glag. prilogom: *Alexander dum inter prīmōrēs pūgnat* (boreći se), *sagittā ictus est.*

3. uz *postquam* pošto, *ut, ubi, ut prīmum, ubi prīmum, cum prīmum, simulac, simulatque* kako, čim stoji perfekt, kad se govori o radnji, koja se jedamput zbila, a u hrvatskom hist. prezent, aorist, rjeđe perfekt. *Pompēius ut equitātum suum pulsum vīdit, aciē excēssit.*

2. Vremena u konjunktivnim podložnim rečenicama.

(Cōnsecūtiō temporum).

§ 234. U iznutra zavisnim rečenicama udešava se vrijeme prema vremenu glavne rečenice. To udešavanje zove se *cōnsecūtiō temporum.*

Iznutra zavisne rečenice zovu se one podložne rečenice, kojima onaj, koji govori, ne izriče, svoju misao, nego misao subjekta glavne rečenice. Sve iznutra zavisne rečenice stoje u konjunktivu (v. § 236. 1.).

Amo brojimo: a) sve podložne rečenice zahtjevne i namjerne; b) podložne upitne rečenice; c) svaku podložnu rečenicu, koju izričemo kao misao subjekta glavne rečenice (dakle i sve podložne rečenice u *ōrātiō obliqua*).

§ 235. Za konsekuciju temporum vrijedi ovo pravilo:

1. Kad je u glav. rečenici[1]) koje glavno vrijeme (v. § 228.), stoji u podložnoj rečenici:

a) konjunktiv prez., kad se radnja njezina zbiva u isto vrijeme s radnjom glav. rečenice;

b) konjunktiv perf., kad se radnja njezina zbila prije radnje glav. rečenice;

c) konjunktiv prez. perifrast. konjugacije akt. *(-ūrus sim)*, kad se radnja njezina ima zbiti poslije radnje glavne rečenice.

2. Kad je u glavnoj rečenici[1]) koje sporedno vrijeme (vidi § 228.), stoji u podložnoj rečenici:

a) konjunktiv imperf., kad se radnja njezina zbiva u isto vrijeme s radnjom glavne rečenice;

b) konjunktiv plqperf., kada se radnja njezina zbila prije radnje glavne rečenice;

c) konjunktiv imperf. perifrast. konjugacije akt. *(-ūrus essem)*, kad se radnja njezina ima zbiti poslije radnje glavne rečenice.

Bilješka. U namjernim i zahtjevnim rečenicama te u rečenicama poslije glagola *timendī* radnja se zapravo zbiva poslije radnje glavne rečenice, ali u lat. se jeziku uzima, da se obadvije radnje zbivaju u isto vrijeme. Zato u njima može stajati samo konjunktiv prez. (1) ili imperfekta (2).

U glavnoj rečenici	U podložnoj rečenici konjunktiv:		
	a) za isto vrijeme	b) za prije	c) za poslije
1. glavno vrijeme	prezenta	perfekta	prezenta perifrast. konjugacije akt. *-ū us sim*
2. sporedno vrijeme	imperfekta	pluskvamperfekta	imperfekta perifrast. konjugacije akt. *-ūrus essem*

[1]) Kao glavna rečenica ne uzima se ovdje samo prava glav. rečenica, nego i svaka podložna, od koje je opet zavisna koja druga rečenica.

1. a) *Dō, ut dēs. Tū dēlīberā, utrum mālīs. Taurīs nātūrā datum est* (= imaju), *ut prō vitulīs contendant. Quaerēs fortasse, cūr ego nōn absim. Mōrātī melius erimus, cum didicerimus, quae nātūra dēsīderet.* b) *Quaerō ex vōbis, quid fēceritis. Dic, ubi fueris. Oblītus es (= nescīs), quid initiō dīxerim. Quod nihil dē eā rē scrīpserim, facile ignōscēs. Mox cōgnōverō, quantum in mē tuum ōdium fēcerit.* c) *Dic, quid factūrus sīs.*

2. a) *Quaerere solēbat Sōcratēs, quid bonum malumve esset. Māiōrēs nostrī ab aratrō abdūxērunt Cincinnātum, ut dictātor esset. Pavor ceperat mīlitēs, nē mortiferum esset Scipiōnis vulnus.* b) *Valerius laudābat fortūnam Brutī, quod prō rē pūblicā dimicāns mortem occubuisset. Cato ut probrum M. Nōbiliōrī obiēcit, quod is in prōvinciam poētās dūxisset. Mīrātus erās, quod tibi hunc hominem commendāssem.* c) *Mihi īgnōtum erat, quid futūrum esset.*

Bilješka. 1. Hist. prezent vrijedi ponajviše za sporedno vrijeme, naročito, ako je podložna rečenica pred glavnom; rjeđe se po obliku smatra kao glavno vrijeme. *Haeduī cum sē suaque dēfendere nōn possent, legātōs ad Caesarem mittunt. Ubiī petunt atque ōrant, ut sibi Caesar parcat.* I historijski infinitiv vrijedi ponajviše za sporedno vrijeme.

2. Ako podložna rečenica zavisi od infinitnog glagola (v. § 188.), onda se vrijeme njezino udešava po vremenu finitnog glagola glavne rečenice, ali infinitiv perf. i particip perf. vrijede za sporedna vremena. *Erat iniquum postulāre, ut Caesar exercitum dimitteret. Aristīdes cum animadvertisset quendam scrībentem, ut patriā pellerētur, quaesīsse ab eō dīcitur, quārē id faceret. Athēniensēs mīsērunt Delphōs consultum, quidnam facerent. Mīlitēs interrogātī, cūr invītī imperiīs obsequerentur, dūrōs labōrēs et māgna itinera queruntur.*

3. Ako konjunktivna rečenica zavisi od druge konjunktivne podložne rečenice, udešava joj se vrijeme po vremenu te rečenice. *Nesciō, quidnam causae sit, cūr nūllās ad mē litterās dēs (dederis, datūrus sīs). Nesciō, quidnam causae fuerit, cūr nūllās ad mē litterās darēs (dedissēs, datūrus essēs). Nesciēbam, quidnam causae esset (fuisset), cūr nūllās ad mē litterās darēs (dedissēs, datūrus essēs).*

4. Kako lat. jezik nema konjunktiva futura, to ga naknađava ili konjunktivom drugih vremena ili opisivanjem i to:

I. Ako je konjunktivna podložna rečenica u svezi s rečenicom, u kojoj je već izražen pojam budućnosti, onda stoji u njoj po konsekuciji temporum:

a) mjesto konjunktiva futura I. konjunktiv prezenta ili imperfekta.

b) mjesto konjunktiva futura II. konjunktiv perfekta ili pluskvamperfekta.

a) Nezavisno: *Sī obsidēs Helvetiī dābunt, Caesar pācem cum eīs faciet.*

Pollicētur Caesar, sī obsidēs Helvetiī dent, sēsē pācem cum eīs factūrum esse.

Pollicitus est Caesar, sī obsidēs Helvetiī darent, sēsē pācem cum eīs factūrum esse.

b) Nezavisno: *Sī obsidēs Helvetiī dederint, Caesar cum eīs pācem faciet.*

Pollicētur Caesar, sī obsidēs Helvetiī dederint, sēsē cum eīs pācem factūrum esse.

Pollicitus est Caesar, sī obsidēs Helvetiī dedissent, sēsē cum eīs pācem factūrum esse.

II. Ako je konjunktivna podložna rečenica u svezi s rečenicom, u kojoj nije ničim izražen pojam budućnosti, onda se: a) konjunktiv futura akt. opisuje konjunktivom prez. ili imperf. perifrastične konjugacije, ako glagol ima particip perf.; b) u svim drugim slučajevima naknađava se kao pod I., samo se obično dodaju riječi: *iam, mox, brevī, posteā, potest,* da se izrazi pojam budućnosti.

a) *Nōn dubitō (dubitāvī), quīn hanc rem confectūrus sīs (essēs). Nesciō (nesciēbam), quō diē ad nōs ventūrus sīs (essēs).*

b) *Nōn dubitō (dubitāvī), quīn tē mox hūius factī pudeat (pudēret). Nōn dubitō (dubitāvī), quīn haec rēs brevī conficiātur (conficerētur).*

5. Rečenice, koje već same po sebi stoje u konjunktivu imperf. ili pluskvamperf., kao dubitativna pitanja za prošlost, irealne pogodbene rečenice, ne udešavaju se po konsekuciji *temporum,* nego im vrijeme ostaje nepromijenjeno. *Quaerō ex tē, cūr amīcum nōn dēfenderem* (samostalno: *cūr nōn dēfenderem?) Nōn dubitō, quīn, sī hōc dīcerēs, errārēs.*

6. Apsolutno se upotrebljavaju vremena konjunktiva:

a) uvijek u konsekutivnim rečenicama (s *ut, quī, quīn*). *Ita vīxī, ut nōn frūstrā mē nātum esse exīstimem* (samostalno: *exīstimō). Perfidiā tuā perfēcistī, ut nēmō tibi in posterum sit habitūrus fīdem* (samostalno: *fīdem habēbit*). *Alexander cum nūllō hoste congressus est, quem nōn vīcerit* (samostalno: *omnēs hostēs xīcit*).

Ali poslije perfekata: *āccidit, contigit, factum est* stoji svagda konjunktiv imperfekta. *Accidit cāsū, ut legātī Prussiae Rōmae apud L. Quinctium cenārent.*

b) kadšto i u drugim podložnim rečenicama, kao u upitnim, uzročnim, dopusnim, osobito ako je podložna pred glavnom. *Quantum in bellō fortūna possit, cōgnōscī potuit. Tū hūmānissimē fēcistī, quī mē certiōrem fēceris (cum mē certiōrem fēceris).*

Stoji dakle do shvaćanja piščeva, hoće li upotrijebiti vrijeme apsolutno ili relativno. Što je u sadašnjosti ili što se izriče s gledišta sadašnjosti, to meće u konjunktiv glavnih vremena, a što pomišlja u svezi sa svršenom radnjom, to meće u konjunktiv sporednih vremena. Na pr. apsolutno *Rēmī legātōs*

mīserunt, quī dīcerent omnēs Belgās in armīs esse Germānōsque, quī cis Rhēnum incolant, sēsē cum iīs coniunxisse; relativno: *reperiēbat Belgās ibi consēdisse Gallōsque, quī ea loca incolerent, expulisse.*

U umetnutim i uvodnim rečenicama, koje nemaju s glavnim nikakve sveze, stoji vrijeme uvijek apsolutno. *Et nē īgnōrēs, quae rēs agātur dē nātūrā agēbāmus deōrum. Hīs ego diēbus, nē forte tibi videar, līber fuisse, dīrūpī mē paene in iūdiciīs amīcōrum.*

§ 236. Načini u podložnim rečenicama.

1. Konjunktiv u podložnim rečenicama ili se upotrebljava kao i u glavnim rečenicama ili je iznutra zavisan (v. § 234.). Iznutra zavisne rečenice, budući da se izriču kao misao subjekta glavne rečenice, stoje u konjunktivu *(coni. subiectīvus)* i imaju refleksivnu zamjenicu *suī, sibi, sē* i *suus*, ako se zamjenica 3. lica proteže na subjekt glavne rečenice. *Decima legiō Caesarī grātiās ēgit, quod dē eā optimum iūdicium fēcerat;* (podložnom rečenicom pisac izriče svoje mišljenje, zato *eā* i *fēcerat*; objektivno prikazivanje: izvana zavisna izjavna rečenica). *Decima legiō Caesarī grātiās ēgit, quod dē sē optimum iūdicium fēcisset* (pisac kazuje misao desete legije, subjekta glavne rečenice, zato *sē* i *fēcisset*; subjektivno prikazivanje: iznutra zavisna rečenica). U podložnoj se dakle rečenici može izricati sud kao iznutra zavisan ili kao činjenica, koju pisac pripovijeda. U prvom slučaju stoji u njoj konjunktiv, u drugom indikativ.

2. Ako je podložna rečenica zavisna od infinitiva, stoji svagda u konjunktivu. *Sōcratēs dīcere solēbat omnēs in eō, quod scīrent, satis esse eloquentēs.* Tako stoje u konjunktivu sve podložne rečenice neupravna govora, u kojemu je glavna rečenica u *acc. c. inf.*

Bilješka. Indikativ stoji u takvoj rečenici samo onda, ako nije iznutra zavisna, nego je dodatak piščev. *Caesarī explorātōrēs missī referunt apud Suēbōs esse silvam . . ., quae appellātur Bacēnis* (dodatak pisca Cezara).

3. Ako je podložna rečenica zavisna od konjunktivne podložne rečenice, stoji često u konjunktivu, pa i onda, kad se ne razbira iznutrašnja zavisnost (izjednačenje načina). *Tanta hūius bellī ad barbarōs opiniō perlāta est, ut ab iīs nātiōnibus, quae trāns Rhēnum incolerent, mitterentur legātī.*

Vrste podložnih rečenica.

§ 237. Napose govorit će se o: 1. podložnim upitnim, 2. komparativnim, 3. finalnim, 4. konsekutivnim, 5. kauzalnim, 6. temporalnim, 7. kondicionalnim, 8. koncesivnim, 9. relativnim rečenicama.

§ 238. I. Podložne upitne rečenice.

Podložne upitne rečenice[1]) zavise ili od glagola, što znače pitati, reći, znati, ili od sličnih izraza, i stoje u konjunktivu.

I. Proste podložne upitne rečenice započinju se kao i nezavisne: a) upitnim zamjenicama i prilozima (v. § 224.); b) riječcama: *ne*, *num* bez razlike u značenju i *nonne*.

a) *Dīc mihi, ubi fueris, quid ēgeris, quid cōnsiliī ceperis?* b) *Nesciō, sitnē frāter intus. Dubitō, num idem tibi suadēre, quod mihi, debeam. Quaerō ex tē, canis nonne similis sit lupō?*

Bilješka. 1. Podložna pitanja razlikuju se od relat. rečenica tim, što se obično protežu samo na glagol glavne rečenice te se mogu pretvoriti u nezavisna, dok se relat. rečenice protežu na koje ime ili pokaznu zamjenicu, koja u glavnoj rečenici ili izrijekom stoji ili se može u misli dodati. *Dīc, quid sentiās?* Kaži, što misliš? t. j. kakvo mnijenje imaš, kako misliš. *Dīc, quod sentis.* Kaži (ono), što misliš, t. j. svoje mnijenje.

2. Izrazi *nesciō quis, quid* opisuju pojam netko, nešto *(aliquis, aliquid)*, pa su zato bez utjecaja na način i uz njih stoji indikativ. *Nesciō quis ex mē quaesīvit.* Tako i *nesciō quī* ne znam kakav = nekakav; *nesciō unde* ne znam otkuda = odnekuda; *nesciō quō modō* (*pactō*) ne znam kako = nekako; *mīrum quantum* (*quam*) za čudo koliko; *minium quantum* najviše.

3. Poslije glagola: čekati, kušati (*exspectāre, conārī, experīrī, temptāre*) stoji često *sī* (ako, da li) s konjunktivom. *Palūdem sī nostrī transīrent, hostēs exspectābant* (ako bi prešli, da li će prijeći). *Nocte sī perrumpere possent, cohortēs sunt* (ne bi li mogli provaliti). Kadšto treba takov glagol u mislima dodati. *Caesar exercitum in aciem prōdūxit, sī Pompēius proeliō dēcertāre vellet.*

4. *An* (ne li, da li ne) stoji u prostoj podložnoj upitnoj rečenici poslije izraza: *haud sciō, nesciō, dubitō, dubium est, incertum est.* — *Haud sciō an* = mislim, može biti, valjada, jamačno. *Nesciō an hōc vērum sit.* Ne znam, nije li ovo istina = mislim, da je ovo istina = ovo je može biti (jamačno, valjada) istina. — Kadšto stoji *nesciō* (*haud sciō*) *an* u značenju valjada, jamačno bez glagola. *Tantī tibi honōrēs habitī sunt, quantī haud*

---

[1]) Podložne upitne rečenice postale su od nezavisnih, na pr. *quid agis? Dīc!* Što radiš? Reci! Odatle: *dīc, quid agās?*

sciō an nēminī tolike su ti se časti iskazale, kolike valjada nikomu. Odatle se ujedno vidi, da poslije *nesciō, haud sciō an* stoje negativne riječi *(nēmō, nōn, nūllus).*

Forsitan (*fors sit an* možda) s pontencijalnim konjunktivom: *forsitan quispiam dīxerit; forsitan quaerātis; fortasse* obično s indikativom.

II. Dvostruko (rastavno) podložno pitanje započinje se jednako kao i nezavisno (v. § 225.), samo ili ne obično znači *necnē. Tria sunt autem, maneamnē Arpīnī an propius accēdam an veniam Rōmam. Dubitātum est in senātū, admitterentur in urbem legātī Poenōrum necne.*

2. Komparativne rečenice.

§ 239. a) Relativne komparativne rečenice.

Relativne komparativne rečenice stoje u indikativu, a započinju se:

1. korelativnim pridjevima i prilozima: *(tantus)-quantus, (tālis)-quālis, (tot)-quot, (tam)-quam, (totiēns)-quotiēns, quō-(eō)* što-to. *Quālis rēx, tālis grex. Quot capita, tot sententiae. Quō brevior lex est, eō facilius tenētur.*

2. veznikom *quam* poslije komparativa i riječi komparativnoga značenja *(mālō, praestat* itd.). *Melius est honestē morī, quam turpiter vīvere. Iniūriam accipere quam facere praestat.*

3. s *āc, atque* (kao, nego) poslije izrazâ, koji znače jednakost, različnost, sličnost, nesličnost, kao: *īdem, alius, pār, contrārius, similis, dissimilis; pāriter, aliter, similiter, aequē, perinde, proinde, secus, contrā. Aliud dīcis āc sentīs. Virtūs eadem est in homine atque in deō.*

Poslije *quid aliud?* i *nihil aliud* stoji *nisi. Quid aliud est pietās, nisi grāta ergā parentēs voluntās?* Poslije *nōn aliter* stoji *āc* ili *quam*, a poslije *īdem* stoji *āc* ili *quī.*

4. veznicima: *ut, sicut, quemadmodum* (kako, kao što) i pokaznim prilozima: *ita, sīc, item* (tako). *Ut sēmentem fēceris, ita metēs.*

Bilješka. *Ut-sīc (ita)* imaju često adverzativno značenje: doduše-ali. *Ut nihil bonī est in morte, sīc certe nihil malī. — Ut* (bez *sīc, ita)* znači: a) na primjer: *Multī gloriōsē mortuī sunt, ut Leonidās, aliī;* b) kao: *Possum fallī ut homō.*

§ 240. b) Pogodbene komparativne rečenice.

Pogodbene komparativne rečenice stoje u konjunktivu, jer porede nešto pomišljeno, nezbiljsko s nečim zbiljskim, a započinju se s *quasi, tamquam, tamquam sī, ut sī, velut sī, proinde āc sī* kao da. Vremena se udešavaju po konsekuciji temporum. *Sēquanī absentis Ariovistī crūdēlitātem, velut sī coram adesset, horrēbant. Quid ego tēstibus ūtor, quasi rēs dubia aut obscūra sit.*

Bilješka. 1. *Quasi, quasi vero, proinde quasi* (baš kao da) često izriču ironiju.

2. Kadšto stoji uz *quasi, āc sī* modus irrealis, kad se rečenica može shvatiti kao pokraćena pogodbena rečenica. *Proinde habēbō, āc sī scrīpsissēs (= āc habērem, sī scrīpsissēs).*

3. Finalne rečenice.

§ 241. Namjerne rečenice stoje uvijek u konjunktivu prez. ili imperf. prema konsekuciji *temporum*, i započinju se s *ut* da, neka i s *nē* da ne, neka ne, a ako se nastavljaju, s *nēve* (i da ne).

Pamti: da nitko *nē quis*, da ništa *nē quid*, da nijedan *nē ūllus*, da nigda *nē umquam*, da ni-ni *nē aut-aut.*

Bilješka. Mjesto *nē* stoji i jače *ut nē*, a *ut nōn*, kad negacija pripada pojedinoj riječi.

Kod namjernih rečenica valja razlikovati:

1. prave namjerne rečenice. U glavnoj rečenici stoje (ili se mogu u misli dodati): *ideō, idcircō, propterea* zato, *eō consiliō, eā mente* s tom namjerom. *eā condiciōne* s tom pogodbom. *Bella suscipiuntur, ut sine iniūriā in pāce vivāmus. Sulla malō poētae praemium obtulit, sed eā condiciōne, nē quid posteā scrīberet.*

Mjesto *ut eō* stoji ispred komparativa *quō* da što. *Lēgem brevem esse oportet, quō facilius ab imperītīs tenēatur.*

Bilješka. *Ut nōn dīcam (= ut omittam)* da ne spominjem; *nē dīcam* (da se ublaži jači izraz) da ne reknem; *nedum* s konjunktivom: a nekmo li da. *Omnēs tibi favent, ut dē meā ergā tē fidē nihil dīcam. Crūdēlem Castōrem, nē dīcam scelerātum! Optimīs temporibus clārissimī virī vim tribūniciam sustinēre nōn poterant: nedum hīs temporibus sine iūdiciōrum remediīs salvī esse possīmus.*

2. objektne ili zahtjevne rečenice, koje izriču želju, zahtjev, da što bude. Stoje uz glagole:

molim *ōrō, rogō, petō, precor, obsecrō*
zahtijevam *postulō, flagitō*
opominjem *hortor, adhortor, cohortor, moneō, admoneō*
svjetujem *suādeō, persuādeō, auctor sum*
zapovijedam *mandō, ēdīcō, imperō, praecipiō, praescrībō*
silim, potičem *impellō, incitō, moveō, permoveō, addūcō*
dopuštam *concēdō, permittō*
odlučujem *statuō, cōnstituō, dēcernō, placet*
želim *optō, cupiō*
brinem se *cūrō, cōnsulō, prōspiciō, prōvideō*
trudim se *contendō, labōrō, operam dō*
činim, izrađujem *faciō, efficiō, perficiō*
postižem *assequor, cōnsequor, impetrō*
pazim, gledam *videō*
radim o tom, idem za tim *id agō, id spectō.*

Ōrandum est, ut sit mēns sāna in corpore sānō. Caninius noster me tuīs verbīs admonuit, ut scrīberem. Dēcrēvit senātus, ut consul vidēret, nē quid rēs pūblica detrimentī caperet. Cūrā, ut valeās. Omne animal id agit, ut sē conservet.

Tako i uz izraze s *est*, koji su po značenju srodni s gornjim glagolima, kao: *cōnsilium, lēx, ēdictum, mūnus, cūra est. Apud Rōmānōs lēx erat, nē quis mortuus intra urbem sepelīrētur nēve ūrerētur.*

Bilješka. 1. Neki od spomenutih glagola imaju uza se i *acc. c. inf.*, kao i glagoli *dīcendī et sentiendī*, koji opet mogu uza se imati *ut fināle*. Kao pravilo neka vrijedi:

U podložnim izjavnim rečenicama, koje kazuju, da nešto **jest, bijaše,** ili **će biti,** stoji *acc. c. inf.*

U podložnim zahtjevnim rečenicama, koje kazuju, **da** što **bude, neka bi bilo,** stoji *ut* i konjunktiv. Na pr.

ut (nē)		*acc. c. inf.*	
persuādeō nagovaram	(da što bude)	uvjeravam	(da nešto jest)
moneō opomijem	(„ „ „)	napominjem	(„ „ „)
concēdō dopuštam	(„ „ „)	priznajem	(„ „ „)
statuō, cōnstituō \ odlu- *cēnseō, dēcernō* ∫ čujem	(„ „ „)	tvrdim	(„ „ „)
auctor sum svjetujem	(„ „ „)	svjedok sam	(„ „ „)
contendō trudim se	(„ „ „)	tvrdim, dokazujem	(„ „ „)

Tako i *scrībō, dīcō, respondeō ut:* pišem, govorim, odgovaram, da što bude, neka bude.

Uopće stoji *ut* (*nē*) uz sve glagole *dīcendī* i *sentiendī*, ako podložna rečenica izriče zapovijed, želju, zabranu (u hrv. neka, neka ne, da, da ne).

Vercingetorix Gallīs persuāsit, ut arma contrā Rōmānōs caperent (neka pograbe).

Vercingetorix Gallīs persuāsit Rōmānōs vincī posse (uvjeri, da mogu . . .).

2. *Concēdō* i *permittō* imaju obično *ut*, ali uz dativ lica infinitiv: *cōncēdō tibi abīre.* — *Sinō* i *patior* v. § 196. e. — Uz *cogō* stoji češće infinitiv. *Pōscō* zahtijevam, tražim i *nancīscor* postižem nemaju *ut.*

3. *Imperō* stoji s *acc. c. inf.*, ako je infinitiv pasivan: *Imperō mittī legātōs.* — *Iubeō* v. § 196. e., ali ako znači zaključiti (da što bude), stoji s *ut*: *Lēge populus Rōmānus iusserat, ut Sullae voluntās esset prō lēge.* — *Cūrō* stoji i s akuzativom gerundiva, v. § 202.

4. Objektne zahtjevne rečenice bile su isprva samostalne optativne rečenice bez veznika. Oblici *velim, vellem, fac, cavē* i glagoli, što znače: moliti, opominjati, zapovijedati imaju često još i kasnije uza se konjunktiv bez *ut: Nōlō mihi irāscāre. Moneo tē, desinās furere. Caesar mīlitēs certiōrēs facit, paulisper intermitterent proelium. Prīmō vēre, ēdīcō, adsītis.*

§ 242. Objektne zahtjevne rečenice stoje nadalje:

1. uz glagole i izraze, što znače: bojim se: *metuō, timeō, vereor, metus est, periculum est, in timōre sum.* Započinju se: a) s *ut* ili *nē nōn*, kad se subjekt boji, da nešto ne će biti, a želi, da bude; b) s *nē*, kad se subjekt boji, da će što biti, a želi, da ne bude.

Timeō, ut (nē nōn) pater veniat bojim se, da otac ne će doći.

Timeō, nē pater veniat bojim se, da će otac doći.

Vrijeme im se udešava po konsekuciji temporum; ne smije se dakle glagol podložne rečenice metnuti u futur, kako to biva u hrvatskom. *Metuēbam, nē frūstrā labōrem susciperēs.*

Bilješka. 1. I te su rečenice bile isprva samostalne: *nē pater veniat! timeō*: da ne bi otac došao! ali se bojim.

2. *Vereor* (rjeđe *timeō*) ustručavam se, oklijevam stoji s infinitivom. *Vereor tē laudāre praesentem.*

2. uz glagole, što znače;

priječim, smetam *impediō, dēterreō*

protivim se, ne dam *obstō, obsistō, resistō, recūsō.*

*

Veznici su *nē* i *quōminus (= ut eō minus)* da ne.

Plūra nē scrībam, dolōre impedior. Epaminondās nōn recūsāvit, quōminus lēgis poenam subīret. Quid obstat, quōminus deus sit beātus.

Bilješka. 1. *Per mē stat (fit), quōminus* kriv sam, što (te) ne . . .

2. Kad su ti glagoli negativni, stoji i *quīn* (v. § 244. 3.).

3. Uz *prohibēre* ne dati stoji obično inf. ili acc. c. inf. *Barbarī nostrōs nāvibus ēgredī prohibēbant.*

4. Konsekutivne rečenice.

§ 243. Posljedične rečenice izriču posljedicu kakve radnje, a počinju se s *ut*, da, te, *ut nōn* da ne, te ne i stoje u konjunktivu. Posljedične rečenice ne udešavaju se po konsekuciji temporum, v. § 235. bilj. 6.

Posljedične rečenice stoje:

1. poslije *hīc, is, ille, tantus, tālis, tam, tantopere, ita, adeō* i drugih izraza, koji znače tako. *Habet hōc virtūs, ut etiam in hoste delectet. Illud meā interest, ut tē videam. Tantum opēs Albae Longae crēverant, ut movēre arma Etruscī ausī nōn sint. Nēmō adeō ferus est, ut nōn mitēscere possit.*

Bilješka. Često treba u glav. rečenici u misli dodati izraz: tako. *Arboribus consita Itālia est, ut tōta pomārium videātur.*

2. poslije komparativa s *quam*. *Aristīdēs iustior erat, quam ut invidiam vulgī posset effugere.*

3. poslije bezličnih izraza, koji znače: biva, događa se, preostaje i sličnih, kao:

fierī potest moguće je	*fierī nōn potest* nije moguće
accidit, evenit, contingit događa se	*est, fit* biva
reliquum est, restat, superest preostaje	*sequitur* slijedi
mōs, cōnsuētūdō est običaj je	*in eō est* dotle je došlo, upravo, baš hoću da.

Fierī potest, ut fallar. Quandō fuit, ut, quod licet, nōn licēret? In eō est, ut proficīscāmur.

Bilješka. 1. Posljedične rečenice uz ove bezlične izraze jesu subjektivne rečenice i udešavaju se po konsekuciji *temporum*.

2. Poslije bezličnoga *tantum abest* obično stoje dvije rečerice s *ut*. *Tantum abest, ut tē laudem, ut tē vituperem* ne samo da te ne hvalim, nego te baš kudim.

3. *Accēdit ut* = *praetereā fit ut; accēdit quod* k tomu još to, što.

4. *O accidit quod* v. § 247. b.

§ 244. Rečenice s *quīn*.

Quīn je postalo od *quī ne* i znači isprva: kako ne? zašto ne? U tom značenju upotrebljava se još u pitanjima: *quīn aggredimur?* zašto ne navalimo? ili s dubitativnim konjunktivom: *quīn aggrediāmur?* Tako i u svezi s drugom rečenicom: *retinērī nōn possumus: quīn aggrediāmur?* ne možemo se uzdržati: zašto ne bismo navalili?, a onda kao podložna rečenica: *retinērī nōn possumus, quīn aggrediāmur* ne možemo se uzdržati, da ne navalimo.

Veznik *quīn* veže se svagda s konjunktivom i stoji samo poslije negativnih rečenica ili rečenica s negativnim smislom i to:

1. u konsekutivnom značenju mjesto nominativa *quī nōn* ili mjesto *ut nōn* (hrv. koji ne bi, da ne bi). *Nihil est tam difficile, quīn (= quod nōn) quaerendō investigārī possit. Quis est (= nēmō est), quīn (= quī nōn) cernat, quanta vīs sit in sēnsibus.* Ali: *Nūlla gēns tam fera est, cūius* (ne: *quīn*, jer nije nominativ), *mentem nōn imbuerit deōrum ōpiniō. Timoleontem mater nōn aspexit, quīn (= ut nōn) eum frātricīdam compellāret.*

2. poslije negativnih izraza, koji znače: uzdržati se, sumnjati, propuštati, gotovo, malo ne (hrv. da, da ne).

nōn dubitō, nōn est dubium quīn, ne sumnjam, nema sumnje, da
quis dubitat, quīn tko sumnja da
aegre, vix abstineō / *vix mē contineō* } *quīn* jedva se mogu uzdržati, da ne
retinērī nōn possum, quīn ne mogu se uzdržati, da ne
nihil praetermittō, quīn ništa ne propuštam, da
nōn (haud) multum abest, quīn ne treba mnogo, te bi bio = gotovo je, malo nije
nihil abest, quīn ništa ne treba, te bi bio = gotovo sam.

Napose pamti:

fierī nōn potest, quīn laudem nije moguće, a da ne = moram hvaliti

fierī nōn potest, ut laudem nije moguće, da . . = ne mogu hvaliti

facere nōn possum, quīn scrībam nije moguće, a da ne = moram pisati

facere nōn possum, ut scrībam nije moguće, da . . = ne mogu pisati.

Quis dubitat, quīn in virtūte dīvitiae sint? Germānī retinērī nōn poterant, quīn in hostēs tēla conicerent. Nōn multum afuit, quīn interficerer.

Bilješka. *Dubitō* ne znam izvjesno stoji s podložnim pitanjem; *dubitō* ustručavam se, usteže m se, oklijevam s infinitivom. *Dubitō, quid fēceris. Dubitō, an hōc vērum sit. Nōn dubitāvit, simulac cōnspēxit hostem, cōnfligere.*

3. poslije negativnih glagola, koji znače: smetati, protiviti se (v. § 242. 2.). *Germānī nōn recūsant, quīn, sī lacessantur, armīs contendant.*

5. Kauzalne rečenice.

§ 245. 1. *Cum (causāle)* kad, budući da stoji s konjunktivom; kadšto se pojačava s *praesertim* osobito. *Cum vīta sine amīcīs īnsidiārum et metūs plēna sit, ratiō ipsa monet amīcitiās comparāre. Caesar Haeduōs graviter accūsat, quod ab īīs nōn sublevētur, praesertim cum eōrum precibus adductus bellum suscēperit.*

2. *Quia* jer, *quoniam, quandóquidem* kad već, budući da stoje s indikativom; s konjunktivom samo u iznutra zavisnim rečenicama. *Vōs, Quirītēs, quoniam iam nōx est, in tecta vestra discēdite.*

3. *Quod*, što, stoji s indikativom, jer navodi istinski uzrok.

Pred *quia, quod* stoji često *eō, ideō, idcircō, propterea* zato, da se jasnije razabere kauzalna rečenica.

Omnium Gallōrum fortissimī sunt Belgae, propterea quod ā cultū atque hūmānitāte prōvinciae longissimē absunt. Caesar oppidum

Noviodunum oppūgnāre cōnātus est, quod vacuum ab dēfensōribus audiēbat.

Konjunktiv stoji iza *quod:* a) ako se navodi tuđe mišljenje; b) ako se s *est, nōn est quod* (kadšto *cūr* ili *quārē)* nema, nemam zašto, *habeō, nōn habeō quod* imam, nemam razloga, uzroka, da odbijam neki razlog; a) ako se s *nōn quō, nōn quod* ne zato što, ne kao da, *nōn quod (quō) nōn, nōn quīn* ne što ne, ne kao da ne, navodi pomišljen razlog.

a) *Sōcratēs accūsātus est, quod iuventūtem corrumperet* (misao tužiteljeva, ne piščeva). b) *Nihil habeō, quod incūsem senectūtem. Nōn est, quod tē pudeat sapientī assentīrī.* c) *Māiōrēs nostrī in dominum dē servō quaerī nōluērunt, nōn quīn posset vērum invenīrī, sed quia vidēbātur indignum esse.*

Razlikuj: *nōn habeō, quod scrībam* nemam razloga, zašto bih pisao i *nōn habeō, quid scrībam* nemam, ne znam, što bih pisao, nemam što pisati.

Bilješka. Uz *quod* stoji konjunktiv glagolâ *sentiendī* i *dīcendī,* premda se njima ne navodi tuđa misao, nego glagolima, koji su od njih zavisni i stoje u acc. c. inf. *Dumnorix ... petere contendit, ut in Galliā relinquerētur, quod religiōnibus impedīrī sēsē dīceret* (mj. *quod . . ., ut dīcēbat . . ., impedīrētur*).

§ 246. Prijelaz od uzročnoga *quod* k faktičnomu vidi se kod glagola čuvstvovanja (v. § 196. d.) i glagola, koji znače hvaliti, koriti *(laudō, reprehendō, vituperō, obiciō)*, optuživati, osuđivati *(accūsō, arguō, damnō)*, čestitati, zahvaljivati *(grātulor, grātiās agō, habeō).*

Uz glagole čuvstvovanja stoji *quod* s indikativom, kad se ističe uzrok čuvstvovanja, a uz ostale spomenute glagole stoji redovno, ali ako je rečenica s *quod* iznutra zavisna, stoji u njoj konjunktiv (v. § 245. 3.). *Dolēbam, quod socium amīseram. Grātulor tibi, quod ex prōvinciā salvum tē ad nōs recēpistī. Laudat Panaetius Africānum, quod fuerit abstinēns* (mišljenje Panecijevo, ne piščevo).

§ 247. Od uzročnoga *quod* treba razlikovati faktično *quod* s indikativom. Njim se navode prilike (fakta), kojima se tumači ono, što je rečeno u glav. rečenici. Faktično *quod* stoji:

a) poslije pokaznih zamjenica i priloga, kao: *hōc, illud, id, ex eō, inde. Hōc ūnō praestāmus ferīs, quod exprimere dīcendō sēnsa possumus. Regulum patriae amantissimum fuisse vel ex eō intellegitur, quod captīvōs retinendōs cēnsuit.*

b) poslije *faciō, fit, accidit, evenit,* kad su u svezi s prilozima: *bene, male, commode* itd. *Bene facis, quod miserōs adiuvās.*

c) kad se navodi čija izjava, da se onda na nju odgovori (hrv. što; što se toga tiče, što). Takva rečenica s *quod* stoji pred glavnom rečenicom. *Quod mē Agamemnonem aemulārī putās, falleris.*

Bilješka. Razlikuj konstrukcije:

Praeclārum illud est, ut vīctīs parcāmus da štedimo, neka bismo štedjeli.

Aequum est victōrem parcere vīctīs da (ako) pobjednik (uopće) štedi.

Aequum est, quod Caesar vīctīs pepercit što je poštedio.

U prvom je slučaju zahtjev, zato *ut;* u drugom općena misao, zato *acc. c. inf.;* u trećem zbiljski događaj, zato *quod.*

6. Temporalne rečenice.

§ 248. Temporalne rečenice stoje:

1. u indikativu, kad pokazuju samo vrijeme;

2. u konjunktivu, i to: a) ako su iznutra zavisne, b) kad pored vremena pokazuju i namjeru ili mogućnost, c) kad pored prošla vremena pokazuju i uzrok *(cum historicum).*

U konjunktivnim rečenicama vrijedi uvijek pravilo o konsekuciji *temporum,* a u indikativnim samo onda, kad se govori o radnji ponavljanoj u sadašnjosti ili u prošlosti ili kad je rečenica futurna (v. § 232. i 233.).

§ 249. Najobičniji je temporalni veznik *cum* s indikativom i s konjunktivom.

I. S indikativom stoji:

1. cum *temporāle,* kad, kad se podložnom rečenicom određuje jedino vrijeme radnje u glavnoj rečenici, u kojoj često stoji: *tum, tunc, eō tempore* itd. U takvoj temporalnoj rečenici

može biti indikativ svakoga vremena. *Cognōscēs, cum lēgeris. Hasdrubal tum forte, cum haec gerēbantur, apud Syphācem erat.*

Bilješka. Poslije izraza: *fuit tempus, cum* stoji ponajviše konjunktiv, kad se pored vremena pokazuje i kakvoća ili posljedica njegova. *Fuit tempus, cum rura colerent hominēs* (takvo doba). Ali: *fuit quondam tempus, cum in agrīs hominēs bēstiārum modō vagābantur (fuit tempus = olim).*

2. *cum iterātīvum*, kad pokazuje ponavljanje radnje: kadgod, kolikogod puta. Vrijeme se udešava relativno (v. § 232. i 248.). *Poētārum librōs, cum est ōtium, legere soleō. Cum ventum est in aciem, turpe est principī virtūte vincī. Cum equitātus noster sē in agrōs ēiēcerat, Cassivelaunus essedāriōs ex silvīs emittēbat.*

3. *cum inversum* (kad, kad eno, kadno) s prez. ili perf., kad podložna rečenica sadržava glavnu radnju, koja se nenadano zbila. U glav. rečenici stoji pluskvamperfekt ili imperfekt ponajviše s *iam* (već), *vix, aegre* (jedva), *nōndum* još ne, *commodum* (upravo). *Iam vēr appetēbat, cum Hannibal ex hibernīs mōvit (= Hannibal .. mōvit, cum ver appetēbat). Vix agmen novissimum extrā mūnitiōnēs prōcēsserat, cum Gallī committere proelium nōn dubitant.*

4. *cum explicātīvum* ili *coincidens* (kad; tim, što; glag. prilog na -ći), kad tumači glavnu rečenicu. Kako se obadvije radnje poklapaju, stoje u istom vremenu. *Cum taceni, clāmant. Apollo cum nōsce tē ipsum dīcit, hōc dīcit: nōsce animum tuum. Errābās, cum tē maculās furtōrum sanguine sociōrum innocentium eluere arbitrābāre.*

II. S konjunktivom stoji:

cum historicum (kad, glag. prilog na -ći ili -vši), v. § 248. 2. c. Stoji s konjunktivom imperfekta, kad su se obadvije radnje zbivale u isto vrijeme, i pluskvamperfekta, kad se radnja podložne rečenice zbila prije radnje glav. rečenice. *Cum in Italiam proficīscerētur Caesar, Servium Galbam in Nantuātēs mīsit. Alexander cum Clītum interēmisset, vix ā sē manūs abstinuit.*

Bilješka. U pripovijedanju prošlih događaja običan je konjunktiv i ondje, gdje se teško može razabrati kauzalan snošaj.

Cum causāle v. § 245. 1., *cum concessīvum* i *adversātīvum* v. § 258. 1.

§ 250. *Postquam* pošto stoji s indikativom: a) perfekta, ako se govori o jednom prošlom događaju (v. § 233. 3.); b) imperfekta, kad se govori o prošlom stanju. a) *Postquam Xerxēs in Graeciam descendit, Aristīdēs in patriam restitūtus est.* b) *Metellus infectā rē, postquam nōx aderat, in castra revertit.*

Bilješka. Uz *postquam* stoji pluskvamperfekt, kad se u glav. rečenici kazuje, za koliko se vremena prije zbila njezina radnja od radnje podložne rečenice. *Hannibal tertiō annō, postquam domō prōfūgerat, in Africam vēnit.*

§ 251. *Ut, ut prīmum, ubi, ubi prīmum, cum prīmum, simulac, simulatque* kako, čim stoje s indikativom perf., kad se govori o jednom prošlom događaju (v. § 233. 3.).

Ubi dē Caesaris adventū Helvetiī certiōrēs factī sunt, legātōs ad eum mittunt.

Hostēs simulatque sē ex fugā recepērunt, statim legātōs dē pāce mīsērunt.

Bilješka. Kad je govor o ponavljanoj ili budućoj radnji, vrijeme se uz *ut, ubi, simulatque* udešava po konsekuciji *temporum* (v. § 232.). *Ubi pericula prōpulerant, sociīs atque amīcīs auxilia portābant. Ubi consulueris, matūrē factō opus est.*

§ 252. *Dum, dōnec, quoad, quamdiu.*

1. *Dum* s prezentom historijskim v. § 233. 2.

2. *Dum, dōnec, quoad, quamdiu* dok, dok god stoje s indikativom, ako obje radnje traju jednako dugo. U tom je slučaju u obadvjema rečenicama isto vrijeme. *Lacedaemōniōrum gēns fortis erat, dum Lycurgī lēgēs vigēbant. Donec eris fēlīx, multōs numerābis amīcōs. Cato quoad vīxit, virtūtum laude crēvit.*

3. *Dum, dōnec, quoad* dok ne, dok god ne stoje: a) s indikativom prez., perf., fut. II., kad radnja glavne rečenice prestaje nastankom radnje podložne rečenice. *Dēlīberā hōc, dum ego redeō. Donec rediit Marcellus, silentium fuit* (šutnja je prestala povratkom M.). *Epaminondās ferum usque eō in corpore retinuit, quoad nuntiātum est vīcisse Boeotōs* (prestao je držati, kad je stigao glas); b) s konjunktivom prez. ili imperf., kad pokazuju namjeru (= da među tim). *Exspectā, dum Atticum conveniam. Horātius Coclēs impetum hostium sustinuit, quoad ceterī pontem interrumperent.*

§ 253. *Antequam* i *priusquam* prije nego (što) stoje:

1. s indikativom prez., perf. i fut. II., kad kazuju samo vrijeme ili zbiljsku činjenicu (v. § 233. 1.). *Hostēs fugere nōn destitērunt, priusquam ad Rhēnum pervēnērunt. Dē Carthāgine nōn ante verērī dēsinam, quam illam excīsam esse cōgnōverō.*

2. s konjunktivom prez., imper. ili pluskvamperf., kad se podložnom rečenicom kazuje misao subjekta glav. rečenice ili namjera. *Antequam dē rē pūblicā dīcam, exponam vōbīs breviter cōnsilia profectiōnis meae. Achaeī nōn ante sunt ausī capessere bellum, quam ab Rōmā revertissent legātī* (nego bi se povratili, misao Ahejaca). *Numidae, priusquam (= nē prius) ex castrīs subvenīrētur, in proximōs collēs dīscēdunt.*

Bilješka. 1. Indikativ i konjunktiv prez. stoje gotovo bez razlike.

2. Uz te veznike konjunktiv je tako običan, te stoji kadšto i ondje, gdje se kazuje samo vrijeme.

7. Kondicionalne rečenice.

§ 254. Pogodbena rečenica kazuje pogodbu, pod kojom nastaje radnja glavne rečenice kao posljedica. Pogodbena (podložna) rečenica zove se prednja *(protasis)*, a glavna se zove stražnja *(apodosis)*. Pogodbene se rečenice započinju sa: *sī* ako, da, kad, *nisi (sī nōn)* ako ne, da ne, kad ne, *sī minus* ako ne, *sin, sin autem* a ako.

Bilješka. 1. *Nisi* negira cijelu rečenicu, *sī nōn* pojedinu riječ. *Parvī sunt forīs arma, nisi est cōnsilium domī. Aequitās tollitur omnis, sī habēre suum cuīque nōn licēat* (= zabranjeno je). — *Nisi* poslije negacije = osim što, samo. — *Nōn (nēmō) . . . nisi* = samo, jedino. *Nisi inter bonōs virōs amīcitia esse nōn potest* (samo među dobrima može . . .). — *Nisi forte* i *nisi verō* osim ako, već ako (prvi često, drugi uvijek ironično) s indikativom. — *Nisi quod* osim što, samo što; *nisi sī* osim ako.

2. *Sī nōn, sī minus* stoje, ako dolazi rečenica s *at, tamen (at tamen, at certe)*: ako ne, i ako ne — ipak, a ono ipak, opet. *Cum spē sī minus bonā, at aliquā tamen vīvō.* — Ako se afirmativna kondicionalna rečenica negativno ponavlja, a glagol se izostavi, stoji samo: *sī minus* a ako ne. *Hōc sī assecutus sum, gaudeō; sī minus, — mē consolor.* Ako se pak pogodba afirmativno nastavlja, stoji *sin, sin autem* a ako. *Hunc mihi timōrem eripe: sī vērus est, nē opprimar, sin falsus, ut tandem aliquandō timēre dēsinam.*

3. *Sī modo* ako uopće stoji s indikativom. *In arte disserendī, sī modo est haec ars, nullum est praeceptum, quō modō vērum inveniātur.*

§ 255. U lat. jeziku razlikujemo tri vrste kondicionalnih rečenica:

1. r e a l n e. Ako se vrši pogodba, mora se vršiti i posljedica, a da li se pogodba u istinu vrši ili ne, za to se ne pita: *sī* s indikativom kojega mu drago vremena — indikativ kojega mu drago vremena (hrv. ako s indik.). *Sī diēs est, lūcet. Sī tibi hōc accidere potuit, quid nōbīs fiet? Sī dē mē ipsō plūra vidēbor dīcere, ignōscitōte.*

2. p o t e n c i j a l n e. Ako se pogodba vrši (a to je moguće), moguće je, da se vrši i posljedica: *sī* s konjunktivom prez. ili perf. — konjunktiv prez. ili perf. (hrv. ako s kondicionalom).

Sī quis ita agat, imprūdēns sit. Sī quis id fēcerit, impudentem eum dīxerim.

3. i r e a l n e. Ako se pogodba vrši, vrši se i posljedica, ali se pogodba ne vrši, pa se ne vrši ni posljedica: *sī* s konjunktivom imperf. ili pluskvamperf. — konjunktiv imperf. ili pluskvamperf., i to: imperfekta za s a d a š n j o s t, pluskvamperfekta za p r o š l o s t (hrv. da s indik. prez. ili kad s kondicionalom). *Nisi in litterīs vīverem, nōn possem vīvere. Sī tacuissēs, philosophus mansissēs.* Nejednaka vremena: *Cōnsilium nisi esset in senibus, nōn summum cōnsilium māiōrēs nostrī appellāssent senātum.*

Bilješka. 1. Mjesto konjunktiva pluskvamperf. stoji katkad konjunktiv imperf., da se naznači trajno stanje. *Scipio Africānus, Laelius, Furius sī nihil ad percipiendam colendamque virtūtem litterīs adiuvārentur, numquam sē ad eārum studium contulissent.*

2. U apodozi stoji kadšto indikativ, kad treba pokazati, da bi se radnja bila već gotovo izvršila, da nije nastala kakva zapreka. *Lābēbar, nisi mē retinuissēs.* Padoh, da me nijesi zadržao (ali stao sam već padati — *labēbar*).

3. U apodozi irealnih rečenica stoji indikativ: a) glagola navedenih u § 215. 1, *Delērī potuit exercitus, sī quis aggredī ausus esset. Sī vērum respondēre vellēs, haec erant dīcenda;* rjeđe uz akt. opisnu konjugaciju: *Cyrus grave bellum passūrus fuit* (bio bi sa zapleo u . .). *sī quid in Croesum crūdēlius cōnsuluisset*; b) uz *prope, paene* (v. § 215. 4.) *Pōns sublīcius iter paene hostibus dedit, nisi ūnus vir fuisset, Horātius Cocles* (umalo nije, bio bi gotovo otvorio . . .).

4. U apodozi potencijalne kondicionalne rečenice stoji kadšto indikativ, kad se posljedica drži izvjesnom. *Memoria minuitur, nisi eam exercēās.*

§ 256. Kondicionalne rečenice mogu postati zavisne od glagola, za kojim treba da bude konjunktiv s veznikom *(ut, quīn)* ili acc. c. inf.

Ako realne i potencijalne kondicionalne rečenice postanu zavisne, udešavaju se po pravilima za konsekuciju temporum (v. § 235.) i to:

a) zavise li od glagola, za kojim treba da bude konjunktiv, to stoji konjunktiv i u protazi i u apodozi;

b) zavise li od glagola, za kojim treba da bude acc. c. inf., to stoji infinitiv u apodozi, a protaza postane konjunktivna.

Postane li pak irealna rečenica zavisna, protaza ostaje svagda nepromijenjena, a za apodozu vrijede pravila:

a) postane li konjunktivna, vrijeme ostaje ponajviše nepromijenjeno, samo mjesto konjunktiva pluskvamperf. akt. onih glagola, koji imaju particip perf., stoji: 1. konjunktiv perf. perifrastične konjugacije *(ūrus fuerim)*, ako se apodoza počinje veznicima *ut, quīn*, 2. konjunktiv perf. ili pluskvamperf. perifrastične konjugacije (po konsekuciji temporum), ako je apodoza zavisno pitanje.

1. *Nōn dubitō, quīn, sī hōc crēderēs, errārēs. Nōn dubitō, quīn sī hōc fēcissēs, factī tē paenituisset. Nōn dubitō, quīn sī hōc crēdidissēs, errātūrus fuerīs.* 2. *Quaerō (quaerēbam), num, sī hōc crēdidissēs, errātūrus fueris (fuissēs).*

Bilješka, Izrazi: moći, morati, trebati stoje u tom slučaju u konjunktivu perf. *Nōn dubitō, quīn, sī hōc crēdidissēs, errāre potueris.*

b) mora li doći u acc. c. inf., onda mjesto konjunktiva imperf. stoji *-ūrum esse*, a mjesto konjunktiva pluskvamperf. stoji *ūrum fuisse. Dīcō tē, sī hōc crēderēs, errātūrum esse. Dīcō tē, sī hōc crēdidissēs, errātūrum fuisse.*

Ali ako je apodoza u pasivu, ili glagol nema participa perf., upotrebljava se mjesto *-ūrum esse (fuisse)* opisivanje: *futūrum esse (fuisse), ut* s konjunktivom imperfekta. *Crēdō (-ēbam), sī hīc liber legerētur, futūrum esse, ut multa dīscerēmus. Nisi eō ipsō tempore nuntiī dē Caesaris victōriā essent allātī, exīstimābant plerīque futūrum fuisse, ut oppidum amitterētur.*

Bilješka. Izrazi: moći, morati, trebati stoje naprosto u infinitivu. *Equidem et Platōnem exīstimō, sī genus forense dīcendī tractāre voluisset, gravissimē et copiōsissimē potuisse dīcere.*

§ 257. Optativno-kondicionalne rečenice pokazuju pogodbu i želju i stoje u konjunktivu. Afirmativne se započinju s: *dum, modo, dummodo* samo ako (da, neka), negativne s: *dum nē, modo nē, dummodo nē* samo ako (da, neka), ne. *Ōderint, dum metuant. Summās laudēs merentur Athēniēnsēs, dummodo nē tam levēs fuissent.*

8. Koncesivne rečenice.

§ 258. 1. U konjunktivu stoje koncesivne rečenice, koje se započinju s:

licet pa ma, pa neka, makar

quamvīs ma kako, i ako

cum (concēssīvum) i ako, ma da, premda.

ut pa neka, pa ma, recimo da

nē pa neka ne, recimo da ne.

Quod turpe est, id quamvīs occultētur, tamen honestum fierī nūllo modō potest. Licet fremant omnēs, ego nōn tacēbō. Sōcratēs cum facile posset ēdūcī ē custōdiā, nōluit. Ut desint vīrēs, tamen est laudanda voluntās. Nē sit summum malum dolor, malum certe est.

Koncesivnomu *cum* srodno je *cum adversātīvum* (dok) s konjunktivom: *Sōlus homō particeps est ratiōnis, cum cetera sint omnia expertia.*

Bilješka. 1. *Licet* stoji svagda, *quamvīs* ponajviše s konjunktivom prez. ili perf.

2. *Quamvīs* stoji i uz pozitiv pridjevâ i prilogâ: ma kako. *Ager quamvīs fertilis sine cultūrā fructuōsus esse nōn potest.*

2. U indikativu pak stoje koncesivne rečenice, koje se započinju s: *quamquam* i ako, ma da, premda. *Quamquam excellēbat Aristīdēs abstinentiā, tamen exiliō decem annōrum multātus est.*

Rečenice, koje se započinju s: *etiamsī* i ako, stoje u indikativu, ako je dopuštenje realno, a u konjunktivu, ako je dopuštenje potencijalno ili irealno. *Quod quis crebrō videt, nōn mīratur, etiamsī, cur fiat, nescit. Etiamsī propter amīcitiam vellet, propter rem pūblicam nōn fecisset.*

Bilješka. 1. *Etsī* i *tametsī* i ako, ma da stoje ponajviše s indikativom, rjeđe s konjunktivom kao i *etiamsī*. *Leonīdās etsī periculum imminēns vīdēbat, tamen fortī animō restitit. Etsī nihil aliud Sullae nisi cōnsulātum abstulissētis, tamen eō vōs contentōs esse oportēbat.*

2. *Quamquam* stoji i na početku glavnih rečenica, da se kakva tvrdnja ispravi: ali, nego, međutim. *Quamquam quid loquor?*

9. Relativne rečenice.

§ 259. Relativne rečenice započinju se: a) relat. zamjenicama: *quī, quantus, qualis* itd., b) relat. prilozima: *ubi, quo, unde* itd.

Relat. rečenice mogu zamjenjivati različne rečenice. Stoga im se način njihov određuje po sadržaju, smislu.

1. Ako relat. rečenica kazuje što stvarno (izjavna relat. rečenica), stoji u njoj, kao i u glavnoj izjavnoj rečenici, indikativ (v. § 215.). *Mīlitēs, quī in castrīs relictī erant, captī sunt.*

2. Ako se pak njom kazuje: a) želja, b) mogućnost, c) tuđe mišljenje, stoji, kao i u glavnim rečenicama, konjunktiv (v. § 216. do 221.) *Haec est urbs, quae semper stet praeclāra* (opt.). *Patria est, quam semper amēmus* (adhort). *Vox illa est, quae sane sit vēra* (konces). *Haec est pars, quam haud dubiē optimam esse cōnfirmāverim* (potenc.). *Bellum, quod vītāvissent, sī potuissent* (ireal). *Athēniēnsēs, quod sibi honestum nōn esset vīsum, ne ūtile quidem esse putārunt* (coni. subiect.).

3. Ako je relat. rečenica zavisna od infinitiva ili konjunktivne podložne rečenice, stoji u njoj konjunktiv (v. §. 236.). *Nēmō avārus adhūc inventus est, cuī, quod habēret, satis esset. Mōs erat Athēnīs laudārī in contiōne eōs, quī sint in proeliīs interfectī.*

Bilješka. Indikativ stoji, kad pisac mimogred napomene kakvo razjašnjenje ili ističe istinitost tvrdnje sadržane u relat. rečenici. *Tanta vīs est probitātis, ut eam vel in īīs, quōs numquam vīdimus, diligāmus.* To biva naročito u onim relat. rečenicama, kojima se opisuje kakav pojam: *is, quī dīcit* govornik, *iī, quī audiunt* slušatelji, *iī, quī praesunt* predstojnici, *iī, quī intellegunt* vještaci, *ea, quae gesta sunt* djela, *ea, quae exportantur et importantur* izvozna i uvozna roba.

4. Konjunktiv stoji u relat. rečenicama, koje kazuju:

a) namjeru *(quī = ut ego, tu, is, quō = ut eō, ubi = ut ibi, unde = ut inde). Athēniēnsēs legātōs ad ōrāculum mīsērunt,*

quī Apollinem cōnsulerent. Hominī nātūra ratiōnem dedit, quā regerentur animī impetūs. Bonis hominibus in caelō locus est dēfinītus, ubi beātī vītā sempiternā fruantur.

b) posljedica *(quī = ut is)*. To biva:

α) poslije *is, tālis, eiusmodī, tantus, tam. Nūlla gēns tam fera est, cūius (= ut ēius) mentem nōn imbuerit deōrum opiniō. Nōn is sum, quī mortis periculō terrear.*

Bilješka. Ako se relat. rečenicom navodi nešto stvarno, istinito, stoji u njoj indikativ. *Tū es is, quī mē saepissimē ōrnāstī. Mihi causa tālis oblāta est, in quā ōrātiō deesse nēminī potest.*

β) poslije općih izraza: *sunt, nōn desunt, reperiuntur, inveniuntur, quī*, osobito poslije negativnih izraza: *nēmō, nihil est, quis est, quī. Sunt, quī cēnseant ūnā animum cum corpore occidere. Quis est, quī nōn ōderit libīdinōsam, protervam adulescentiam?*

Bilješka. Ako pisac ima na umu određen subjekt, stoji indikativ. *Sunt bēstiae quaedam, in quibus inest aliquid simile virtūtis.*

γ) poslije *dignus, indignus, aptus, idoneus. Rōmānī Pompēium dignum iūdicābant, cui triumphus dēcernerētur. Nūlla vidēbātur aptior persona, quae dē senectūte loquerētur, quam Catō.*

δ) poslije komparativa s *quam* (ali obično je *ut*). *Māior sum, quam cuī possit fortūna nocēre.*

c) uzrok, osobito poslije uzvika *(quī = cum is). Ō fortūnāte adulēscēns, quī tuae virtūtis Homērum praecōnem invēneris!*

Bilješka. Da se uzročno značenje jače istakne, meće se pred relat. zamjenicu *quippe, ut, utpote. Māgna pars Fidēnātium, ut quī colonī additī Rōmānīs essent, Lātīnē sciēbant.*

d) dopuštanje *(quī = cum īs*, premda, i ako). *Ego, quī serō Graecās lītterās attigissem, tamen complūrēs diēs Athēnīs commorātus sum.*

5. U relat. rečenici stoji konjunktiv, kad se njom općenita tvrdnja steže ili ograničuje (ponajviše s *quidem). Orātiōnēs Catōnis, quās quidem lēgerim* (što sam ih bar ja čitao).

Tako i: *quod sciam* (što ja znam), *intellegam, meminerim, audiērim, sentiam, quod salvā fīdē possim* što s mirnom savješću mogu, ali *quantum sciō.*

Oratio obliqua (neupravni govor).

§ 260. Kazujemo li čije riječi upravo onako, kako su rečene, to se kazivanje zove upravni govor *(ōrātiō rēcta)*; a kazujemo li ih svojim riječima, onda se takvo kazivanje zove neupravni govor *(ōrātiō oblīqua* ili *indirēcta)*.

Solon dīcēbat: Nēmō ante obitum beātus est.

Solon dīcēbat nēminem ante obitum beātum esse.

§ 261. Za *ōrātiō oblīqua* vrijede ova pravila:

1. Izjavne glavne rečenice i retorička pitanja stoje u acc. c. inf.

Bilješka. Retorička pitanja (1. i 3. lica) zamjenjuju izjavnu rečenicu protivnog smisla: *num possum?* (= *nōn possum*); *quis est, quī* (= *nēmō est, quī*).

2. Sve ostale rečenice (zahtjevne, upitne (2. lica) i sve podložne) stoje u konjunktivu.

Bilješka. 1. Relat. rečenica, ako je po smislu glavna rečenica (relativ = *et is, nam is*), stoji u acc. c. inf. *Themistoclēs dīxit Athēniēnsium urbem ut prōpūgnāculum oppositum esse barbarīs, apud quam* (= *et apud eam*) *iam bis classēs rēgiās fēcisse naufragium.*

2. Podložne rečenice, koje pripovjedač dodaje kao svoje primjedbe, stoje u indikativu. *Caesarī nuntiātur Sulmonēnsēs, quod oppidum ā Corfiniō septem mīlium intervallō abest, cupere ea, quae vellet.*

3. Zamjenice, što se protežu na lice, koje govori, kazuju se refleksivom *(suī, sibī, sē, suus)*, a ako se ističe suprotnost, upotrebljava se *ipse*. Zamjenice, što se protežu na lice, kojemu se govori, kazuju se zamjenicom *is* (istaknuto), *ille*.

Bilješka. Mjesto *hīc, nunc* stoji *ille, tum*.

4. Vremena konjunktivnih rečenica udešavaju se po konsekuciji temporum. Samo u življem pripovijedanju, kad se pisac prenosi u vrijeme, u koje je govor govoren, stoji i konjunktiv prezenta i perfekta.

Ōrātiō recta:	*Ōrātiō oblīqua:*
1. Ille dīcit: nōn veniam.	*Ille dīxit sē nōn esse ventūrum.*
Quid est lēvius aut turpius (ret. pit.) *quam auctōre hoste dē summīs rēbus capere cōnsilium?*	*Quid esse lēvius aut turpius quam auctōre hoste dē summīs rēbus capere cōnsilium.*
Sī veteris contūmeliae oblīvīscī volō, num etiam recentium iniūriārum memoriam dēpōnere possum (ret. pit.)?	*Sī veteris . . . . vellet, num etiam . . . . memoriam sē dēpōnere posse.*

2. Vōs īte ad copiās, quibus quisque praeest.	*Illī īrent ad copiās, quibus quisque praeesset.*
Cūr in meās possessiōnēs venīs?	*Cūr in suās possessiōnēs venīret?*
Alexandrō data dictiō est: caveās Acherusiam aquam; ibi fatīs tuīs terminus datur.	*Alexandrō data dictiō est, cavēret Acherusiam aquam; ibi fatīs ēius terminum darī.*

Divico cum Caesare ita ēgit:

Sī pācem populus Rōmānus cum Helvētiīs faciet, in eam partem ibimus atque ibi erimus, ubi tū nōs cōnstitueris atque esse volueris; sīn bellō persequī persevērābis, reminīscere et veteris incommodī populī Rōmānī et prīstinae virtūtis Helvētiōrum! Quod improvīsō ūnum pāgum adortus es, cum eī, quī flūmen trānsierant, suīs auxilium ferre nōn poterant, nē aut tuae māgnopere virtūtī tribueris aut nōs dēspexeris! Nōs ita ā patribus māiōribusque nostrīs didicimus, ut magis virtūte contendāmus quam dolō aut īnsidiīs ūtāmur. Quārē nōlī committere, ut hīc locus, ubi cōnstitimus, ex calamitāte populī Rōmānī et interneciōne exercitūs nōmen capiat aut memoriam prōdat!	*Sī pācem populus Rōmānus cum Helvētiīs faceret, in eam partem itūrōs atque ibi futūrōs Helvētiōs, ubi eōs Caesar cōnstituisset atque esse voluisset; sīn bellō persequī persevērāret, reminīscerētur et veteris incommodī populī Rōmānī et prīstinae virtūtis Helvētiōrum. Quod improvīsō ūnum pāgum adortus esset, cum eī, quī flūmen trānsīssent, suīs auxilium ferre nōn possent, nē ob eam rem aut suae māgnopere virtūtī tribueret aut ipsōs dēspiceret. Sē ita ā māiōribus suīs didicisse, ut magis virtūte contenderent quam dolō aut īnsidiīs ūterentur. Quārē nē committeret, ut is locus, ubi cōnstitissent, ex calamitāte populī Rōmānī et interneciōne exercitūs nomen cāperet aut memoriam prōderet.*

Gramatičko-stilistički dodatak.

I. Imenice.

§ 262. 1. U latinskom jeziku stoji konkretna imenica prema hrvatskoj apstraktnoj, kad se kazuje dob života i služba: *ā puerō* od djetinjstva. *Cato senex* Katon u starosti, *Cicerōne cōnsule* za konzulovanja Ciceronova.

2. Imena naroda stoje često mjesto imena zemalja: *in Persās prōficīscī; Belgae* Belgija, *rēx Macedonum.*

3. Lice stoji mjesto djelovanja: *Orgetorīge auctōre et dūce* na savjet i pod vodstvom; *deō adiūtōre* s božjom pomoću, *tē comite* u tvojoj pratnji; *ad poētās se conferre* dati se na pjesništvo.

§ 263. U lat. se jeziku upotrebljavaju (kao i u hrvat.) apstraktne imenice mjesto konkretnih u kolektivnom značenju *custōdia* straža = *custōdēs; vīcīnitās* susjedstvo = *vīcīnī; iuventūs* mladost = *iuvenēs; levis armātūra* = *leviter armātī.*

§ 264. Singular stoji kolektivno mjesto plurala:

a) u vojničkim izrazima: *mīles* vojska, *pedes* pješaštvo, *Rōmānus* Rimljani.

b) kod imena životinja, bilja, plodova: *villa abundat porcō*; *glande vēscī; in rosā dormīre.*

Tako i: *aes aliēnum* dugovi, *indolēs* duševne sposobnosti

§ 265. Plural stoji mjesto singulara:

a) ako nešto više puta biva ili se tiče više lica, stvari, slučajeva ili vrsta: *adventūs imperātōrum, fortitūdinēs, invidiae, mortēs, corpora cūrāre, animōs audientium commovēre.*

Kadšto se pluralom apstraktnih imenica kazuje samo visoki stepen onoga, što singular znači *(plūrālis intensīvae māgnitūdinis): clāmōrēs* velika vika, *silentia* mrtva tišina, *ōdia* ljuta

mržnja, *frigora* ljut mraz, *calōrēs* sparina, omara; *pluviae* pljusak, *nivēs* mećava.

b) da se naznače pojedine vrste ili komadi: *vīna* vrste vina, *carnēs* komadi mesa.

c) da se naznači više ljudi istoga imena ili svojstva: *Tiberius et Caius Gracchī; Catōnēs* Katoni, ljudi kao Katon.

§ 266. Mjesto hrv. imenica i zamjenica, kojima se označuje lice, često se upotrebljava opisivanje s *animus* i *corpus: animōs mīlitum confirmāre* vojnike brabriti, *animum alicuius commovēre* ganuti koga; *mīlitum corpora* vojnici.

§ 267. Kadkada se lat. imenice prevode hrv. pridjevima:

virtus Fabricii čestiti Fabricije
asperitātēs viārum teški putovi
temporum fēlicitās srećna vremena.
corporis dolor tjelesni bol
bona animī duševno blago
ubertās agrōrum plodne njive.

I dvije imenice vezane s *et, que, atque,* prevode se na hrvatski pridjevima i imenicom *(hendiadyoin): nātūra pudorque* prirodna stidljivost, *moderātiō et sapientia* mudra umjerenost, *paterīs et aurō = aureīs paterīs; monumenta et lītterae* pismeni spomenici; *iuventūs et vīrēs* mladenačka snaga, *ratiō atque ōrdō* razuman red itd.

§ 268. U lat. jeziku često nema apstraktne imenice, pa se opisuje: *grātus animus* zahvalnost, *simplex ratiō vītae* jednostavnost, *animus implacābilis* nepomirljivost, *animus fīdēns* pouzdanje itd.

2. Pridjevi.

§ 269. Pridjevi se upotrebljavaju kao imenice:

1. u plur. m. r., da se označi vrsta ljudi: *bonī* rodoljubi, *dīvitēs* bogataši, *doctī* naučenjaci.

Bilješka. U sing. m. r. obično u genitivu s *est*: *stultī est* (vidi. § 155.), inače *vir doctus, homō Rōmānus.*

2. u sing. sr. r., da se izreče apstraktan pojam: *bonum* dobro, *malum* zlo, *vērum* istina.

Bilješka. Često se upotrebljava pridjev sr. r. imenički u genitivu ili u svezi s prijedlozima: *nātūra iustī et aequī māter* priroda mati pravednosti i pravičnosti; *in medium venīre* izaći na javnost; *in pūblicō* na ulici, javno; *sine dubiō* bez sumnje.

3. u plur. sr. r. (u nom. i akuz.), da se naznače pojedine stvari jedne vrste; prevodi se izrazom, singularom sr. r. ili imenicom: *multa* mnoge stvari, mnogo; *ūtilia* korisne stvari, korisno; *futūra* budućnost, *omnia* sve.

Bilješka. Često se mjesto plurala sr. r. uzima riječ *rēs* s pridjevom, naročito u kosim padežima osim akuzativa, da se ukloni nejasnoća u rodu: *rēs secundae* sreća, *rēs adversae* nesreća, *ā rēbus turpibus* mjesto nejasnoga *ā turpibus.*

§ 270. Mnogi pridjevi i participi upotrebljavaju se sasvijem kao imenice: *amīcus, socius, vīcīnus, sapiēns, dictum, factum, hōc peccātum.* Uz pridjev i particip stoji u latińskom prilog prema hrv. pridjevu: *praeclārē factum* slavno djelo, *praeclārē facta* slavna djela, *homō vērē Rōmānus* pravi Rimljanin.

§ 271. Pridjev stoji često u latinskom kao i u hrvatskom: a) mjesto subjekt. ili objekt. genitiva: *domus rēgia (= rēgis), bellum civīle, metus hostīlis* strah od neprijatelja; b) mjesto padeža s prijedlogom: *bellum Gallicum (= cum Gallīs), proelium Cannēnse (= ad Cannās), ōrātiō Catilināria (= in Catilinam), iter Brundisinum* (put u), *sīgnum marmoreum (= ex marmore).*

Ali kad u latinskom nema zgodnoga pridjeva, upotrebljava se genitiv, a u hrvatskom pridjev: *castra hostium* neprijateljski tabor, *omnium gaudium* opće veselje, *studium lītterārum* znanstveno zanimanje, *sermōnis commūnicātiō* usmen razgovor, *prūdentia rei mīlitāris* vojničko iskustvo, *societās vītae* društveni život.

§ 272. Kad treba bliže označiti dio kakve stvari po mjestu ili vremenu, stoje u lat. pridjevi, a u hrv. imenica ili prilog: *in īnfimō monte* na podnožju brijega, *per mediam urbem* sredinom, krosred grada; *in extrēmā ōrātiōne* na kraju govora, *extrēmā hieme* na kraju, na izmaku zime, *prīmā luce* rano u zoru itd.

§ 273. Komparativ stoji i bez poređenja, a prevodi se pozitivom s prilozima: odveć, suviše, dosta, prilično, po-: *līberius* suviše slobodno, *loquācior* prilično razgovoran, dosta brbljav, *altior* povisok.

Bilješka. 1. Komparativ se upotrebljava, da se pokaže, da se stvar sastoji od dva dijela (u hrv. pozitiv): *Italia īnferior, superior* donja, gornja, *Phrygia māior, minor* velika, mala.

2. Kadšto stoji pozitiv, gdje bismo očekivali komparativ: *Prō multitūdine hominum angustōs fīnēs habēre* prema mnoštvu imati pretijesnu zemlju; *serō* prekasno, *longum est* bilo bi odviše dugo itd.

§ 274. Kad se porede dva svojstva istoga predmeta, onda ili obadva pridjeva stoje u komparativu, ili se uz pozitiv prvoga meće *magis: fēlīciōrēs quam sapientiōrēs* ili *magis fēlīcēs quam sapientēs.*

§ 275. Često se mjesto afirmativne rečenice sa superlativom upotrebljava negativna s komparativom: *Elephantō beluārum nūlla est prūdentior.* To biva naročito u relat. rečenicama: *Catō, quō nēmō tum erat doctior. Bellum Pūnicum, quō nūllum māius Rōmānī gessērunt.* Ako se zadrži superlativ, dodaje mu se *omnium: bellum P., māximum omnium, quae Rōmānī gessērunt.*

§ 276. Superlativ stoji i bez poređenja pokazujući velik stupanj svojstva *(sup. ēlātīvus),* a prevodi se pozitivom pojačanim s: veoma, vrlo, osobito, vanredno, pre-: *plūrimae urbēs* premnogi gradovi, *grātissimae litterae* veoma ugodan list.

Bilješka. Kako se komparativ i superlativ pojačavaju, v. § 53. bilješka 2.

3. Zamjenice.

§ 277. a) Lične i posvojne zamjenice.

Lične i posvojne zamjenice stoje samo onda, ako se lice ističe. *Ego prius in Galliam vēnī, quam populus Rōmānus. Meīs oculīs illud vīdī.*

Plural 1. lica mjesto singulara upotrebljava se iz čednosti *(plūr. modestiae). Librum ad tē dē senectūte mīsimus* (ja).

Pamti: *Meō Marte* na svoju ruku, *suō tempore* u svoje vrijeme, *annō suō cōnsulātum petere* u svoje vrijeme, t. j. čim je imao godine zakonom propisane; *meō iūre* s punim pravom, *suō locō* na zgodnu mjestu.

b) Refleksivna zamjenica.

§ 278. Refleksivna zamjenica *suī, sibi, sē* i posesivna *suus* odnose se:

1. na subjekt 3. lica u istoj rečenici (direktni refleksiv): *Sapiēns omnia sua sēcum portat.*

Bilješka. Refleksiv se kadšto odnosi na koji zavisan padež iste ili podložne rečenice (log. subjekt) i prevodi se s: njegov (vlastit), svoj. *Hannibalem suī cīvēs ē cīvitāte ēiēcērunt. A Caesare invītor* (= *C. mē invītat), sibi ut sim legātus.* Tako svagda uz *quisque: suum cuīque.*

2. na opći subjekt, koji se nalazi u infinitivu ili participu. *Contentum suīs rēbus esse sunt māximae dīvitiae. Habētis ducem memorem vestrī, oblītum suī* (= *quī suī oblītus est).*

3. na subjekt glavne rečenice u svim iznutra zavisnim rečenicama i u *acc. c. inf. Ubiī ōrābant, ut sibi Caesar auxilium ferret. Themistoclēs dominō nāvis multa pollicitus est, sī se conservāsset.*

Bilješka. 1. U istoj rečenici mogu biti dvije refleksivne zamjenice, od kojih se jedna proteže na subjekt, a druga na koji zavisan padež. *Ariovistus ait nēminem sēcum (cum Ariovistō) sine suā* (na *nēminem) perniciē contendisse.* Refleksiv se može protezati čas na subjekt glavne, čas na subjekt podložne rečenice, a smisao pokazuje, na koji se odnosi. *Rōmānī legātōs mīsērunt, quī ā Prusiā rēge peterent, nē inimīcissimum suum* (t. j. *Rōmānōrum) sēcum* (t. j. *cum Prusiā) habēret sibique* (t. j. *Rōmānīs) trāderet.*

2. Kad bi mogla nastati nejasnoća, onda se uzima *ipse,* da se pokaže refleksivnost na subjekt glavne rečenice. *Caesar Pompēium admonuit, nē ipsī diffideret. Caesar graviter suōs incūsāvit, quid dē suā* (= *mīlitum) aut dē ipsius* (= *Caesaris) dīligentiā dēspērārent.* Kadšto i *is: Helvētiī persuādent fīnitimīs suīs, ut oppidīs suīs exustīs ūnā cum iīs proficīscantur.*

3. U rečenicama, koje nijesu iznutra zavisne (konsekutivne, temporalne, kondicionalne, koncesivne, komparativne), stoji *is,* ako se i proteže na subjekt 3. lica u glavnoj rečenici. *Antonius petiit, ut senātūs sibi crēderet, sed ita ēgit, ut eī nēmō posset fīdem habēre. Quasī eī nuntius missus esset, rediit.*

§ 279. Recipročnost (međusobnost) kazuje se:

a) s *inter nōs (vōs, sē). Puerī inter sē amant* (ne: *sē inter sē). Puerī inter sē* (ne: *sibi inter sē) obtrectant.*

Bilješka. *Puerī sē amant* znači: dječaci se ljube, t. j. svaki sebe samoga, a *inter sē amant* ljube se međusobno, jedan drugoga.

b) ponavljanjem iste riječi: *manūs manum lavat,* naročito: *alius* za više njih, *alter* za dvojicu: *alius alium, alter alterum amant.* Pamti: *aliīs aliud placet* jednima se mili ovo, drugima ono.

c) Pokazne zamjenice.

§ 280. *Hīc* ovaj pokazuje ono, što je licu, koje govori, mjestom, vremenom ili u misli najbliže (pok. zamjenica 1. lica); *iste* taj pokazuje ono, što se proteže na 2. lice, s kojim se govori (pok. zamjenica 2. lica); *ille* onaj pokazuje ono, što je licu, koje govori, najdalje (pok. zamjenica 3. lica). *Hīc liber* ova (moja) knjiga, *haec urbs* ovaj (naš) grad; *iste liber* ta (tvoja) knjiga, *ista urbs* taj (vaš) grad, *ille liber* ona (njegova) knjiga, *illa urbs* onaj (njihov) grad. Tako *haec tempora* sadašnja vremena, *illa tempora* ona, tadašnja vremena.

Od dva spomenuta predmeta *hīc* se proteže na drugi kao bliži, a *ille* na prvi kao dalji. *Cicerō et Demosthenēs māximī ōrātōrēs erant, hīc Athēnīs, ille Rōmae floruerant.*

Bilješka. 1. *Hīc* znači u sudbenom postupku optuženika, *iste* tužitelja. — *Iste* kao i taj u hrvatskom, često izriče prezir. *Exponam, Quirītēs, ex quibus generibus hominum istae cōpiae comparentur.*

2. *Hīc* se proteže i na ono, što slijedi. *Themistoclēs epistulam mīsit hīs verbīs.*

3. *Ille* pokazuje često nešto poznato, čuveno, slavno. *Sōcratēs ille* onaj (slavni) Sokrat; *illud Sōcratis* ona čuvena rečenica Sokratova.

§ 281. *Is* taj, on pokazuje ono, što je malo prije spomenuto. *Dionysius, servus meus, aufūgit, is est in prōvinciā tuā.*

Is-quī znači: onaj, koji; *is-ut* ili *is, quī*, s konjunktivom: takav. *Nōn timet is mortem, quī scit contemnere vītam. Ea est Rōmāna gēns, quae vīcta quiēscere nesciat.*

Is mjesto lične zamjenice 3. lica i *ēius, eōrum* njegov, njihov v. § 65. i 66.

Bilješka. 1. Pamti razliku između hrv. i lat. jezika: Boga štuje, tko ga zna: *Deum colit, quī nōvit (sc. eum).* Nerad slabi tijelo, rad ga jača: *Ignāvia corpus hebetat, labor firmat (sc. id).* *Is* se često izostavlja, kad bi s riječju, na koju pokazuje, bio u istom padežu. To biva veoma često pred relat. zamjenicom.

2. *Et is, atque is, isque* (negativno: *neque is)* i to slaže se s imenicom, na koju se proteže, a *et id, atque id, idque* proteže se na glagol ili na sadržaj čitave rečenice. *Unam rem explicābō eamque māximam. Nēgōtium māgnum est nāvigāre atque id mense Quintīlī.* I to može se prevesti i s: *et quidem. Veniet tempus et quidem celeriter.*

§ 282. *Īdem* isti stoji često, kad se o jednom licu ili o jednoj stvari kazuje još nešto drugo, a znači: ujedno, također, isto tako, ipak, ali, naprotiv; *et idem*, *idemque* i ujedno, uz to. *Quidquid honestum est, īdem est ūtile* (to je ujedno, također). *Cicerō fuit ōrātor idemque* (i ujedno) *philosophus.*

§ 283. *Ipse* sam ističe neki predmet u opreci prema drugomu: *ipse vīdī* sam, ne tko drugi. Ako *ipse* stoji uz druge zamjenice te je subjekt, može se na pr. reći: *se ipse* i *ipse sē*, ali u zavisnim padežima stoji uvijek straga zamjenice: *dē tē ipsō, nōs ipsōs.* — Sam za se, sam po sebi, sam sobom: *per mē, tē, sē* itd. *ipse. Per nōs ipsī bellum gerimus.*

Ipse se često prevodi: baš, upravo, ravno uz riječi, koje pokazuju vrijeme, i uz broj: *ipsō illō diē* baš onoga dana, *nunc ipsum* baš sada, *in ipsō exordiō* odmah u uvodu, *trigintā diēs ipsī* ravno 30 dana.

d) Relativne zamjenice.

§ 284. Relat. zamjenica uzima često svoju imenicu u relat. rečenicu, i to:

a) kad je relat. rečenica pred glavnom: *Quam quisque nōrit artem, in hāc se exerceat (= in hāc arte, quam . . .).*

b) kad je imenica apozicija. *Cūmae, quam Graecī tum urbem tenēbant, capiuntur. Oppius cūrat nēgōtia Rufī, quō equite Rōmānō ego familiārissime ūtor* (Rufa, viteza rimskoga, s kojim . . .).

Bilješka. Tako se često premješta u relat. rečenicu i superlativ. *Themistoclēs noctū dē servīs suīs, quem habuit fidēlissimum* (najvjernijega, što ga je imao), *ad Xerxem mīsit.*

c) u izrazima: *quae tua est prūdentia* ili *quā es prūdentiā = prō tuā prūdentiā* (kao razborit čovjek, kako si razborit).

§ 285. U lat. se jeziku veoma često nadovezuje nova rečenica relat. zamjenicom, a u hrvatskom pokaznōm: *qui = et is, is autem, enim, igitur, vērō. Cimon decem annōrum exsiliō multātus est. Cūius factī celerius Athēniēnsēs quam ipsum paenituit. Rēs loquitur ipsa, iūdicēs, quae* (a ta) *semper valet plūrimum.*

Bilješka. Tako i *quālis = et tālis, tālis autem; ubi = et ibi, ibi autem*; *unde = et inde; quārē, quamobrem, quā dē causā* zato, *quō factō* zatim; *quae cum ita sint* kad je to tako, pa osobito često: *quod sī, cum, quia, quoniam* ako, kad . . . dakle, a ako, a kad . . .

Hrvatski izrazi: tako zvani, tobožnji, pomenuti, rečeni izriču se u latinskom relat. rečenicom: *quī dīcitur, vocātur, quem dīcimus, dīcunt, quem nōmināvī, memorāvī. Vestra, quae dīcitur, vīta* (vaš tobožnji život) *mors est.*

§ 286. Ako se u relat. rečenicu umetne druga podložna rečenica, onda se relat. zamjenica obično uzme u kostrukciju te podložne rečenice. *Admīrāmur Alexandrum, cuī sī (= quī, sī eī) vīta longior contigisset, tōtum orbem terrārum subēgisset. Nihil est amābilius virtūte, quam sī (= quae, sī eam) sequēris, tē beātum reddet.* Takva umetnuta rečenica može biti:

a) relat. rečenica: *Nihil est prētiōsius animī tranquillitāte, quā quī caret, eum nē rēgiae quidem opēs iūvant* (jer onomu, koji ga nema, ne pomaže ni . . ., jer bez njega ne pomaže nikomu ni . . .).

b) podložna upitna rečenica: *quem quantī faciās, sciō* za koga znam, koliko ga cijeniš; a znam, koliko . . .

c) rečenica s veznikom: *Is enim fueram, cuī cum licēret māiōrēs ex otiō fructūs capere quam ceterīs, nōn dubitāverim mē gravissimīs temporibus obviam ferre (= quī, cum . . .).*

e) Upitne zamjenice.

§ 287. *Quis* se upotrebljava, kad se pita za ime, a *quī*, kad se pita za svojstvo. *Quis rēx? Romulus. Quī vir? Bonus.*

Bilješka. *Quī* se rijetko upotrebljava imenički, i to samo u podložnim upitnim rečenicama. *Themistoclēs dominō nāvis, quī sit, aperit.* U retoričkim pitanjima može se *quis* često prevesti s: gdje, kad, kako. *Quis est quī dubitet?* Kako bi tko mogao . . . *Quis umquam melior fuit?* Kada je tko . . .

f) Neodređene zamjenice.

§ 288. 1. *Quis* (ne)tko, *quid* (ne)što i *quī, quae, quod* (gdje)koji upotrebljavaju se iza *sī, nisi, nē, num, quō, quantō* i uz po-

tencijalni konjunktiv. *Iūstitiae prīmum munus est, nē cuī quis noceat. Dīxerit quis.*

Bilješka. Poslije spomenutih veznika stoji *aliquis,* kad je istaknut. *Sī alicuius iniūriae sibi conscius fuisset* da je ma za kakvu nepravdu znao.

2. *Aliquis* netko, *aliquid* nešto stoji obično u afirmativnim rečenicama. *Mitte ad nōs dē tuīs aliquem tabellārium.*

Bilješka. Istaknuto *aliquis* znači, kao i u hrvatskom, nešto znamenito, važno. *Ego quoque sum aliquid* i ja sam nešto, i ja nešto vrijedim. *In aliquō numerō sum* nešto vrijedim.

3. *Quīdam* neki, netko, kojega ne ćemo ili ne možemo pobliže odrediti. *Occurrit quīdam nōtus mihi nōmine tantum.*

Bilješka. *Quīdam* uz pridjeve prevodi se: posve, doista, vanredno: *incrēdibilis quaedam animī māgnitūdō.* Veoma često, naročito uz *quasi,* prevodi se: tako reći, u neku ruku. *Omnes artēs habent quoddam commūne vinculum et quasī cōgnātiōne quādam inter sē continentur.*

4. *Quisquam, quidquam* itko, išto i *ūllus* ikoji stoje u negativnim rečenicama, osobito u komparativnim, i u retoričkim pitanjima. *Venī Athēnās, neque mē quisquam āgnōvit. Solis candor illustrior est quam ūllus ignis. Nihil est exitiōsius cīvitātibus quam quidquam agī per vim. An quisquam Crassō dīvitior fuit?*

Bilješka. Tako stoji i uz *vix, quasi: vix quisquam reperiētur, quī...* — *Ullus* stoji redovno uz *sine: sine ūllā spē.* Ako se negacija, prikrivena u *sine,* ukine s *nōn,* stoji *aliquis: nōn sine aliquā spē* (= *cum aliquā spē*).

5. *Quisque* svaki (pojedini) stoji iza zamjenica, superlativa i rednih brojeva. *Suae quisque fortūnae faber. Optimus quisque. Altissima quaeque flūmina* sve najdublje rijeke. *Quintō quōque annō* svake pete godine; *prīmō quōque tempore* prvom prilikom.

Bilješka. Što je tko učeniji, to je čedniji može se reći: *quō quisque est doctior, eō est modestior* ili *ut quisque est doctissimus, ita est modestissimus* ili *doctissimus quisque est modestissimus.*

6. *Uterque* svaki od dvojice, oba, obojica, svaki za se (*ambo* obojica zajedno). *Rōmulus et Africānus uterque triumphārunt* (svaki napose). *Eteoclēs et Polynīcēs ambo perierunt* (obojica zajedno). U pluralu stoji *uterque* uz *plūrālia tantum: utraque castra,* ili kad se govori o dvjema strankama: *utrīque et Sōcraticī et Platōnicī.*

7. *Alius-alius* jedan-drugi (od više njih); *alter-alter* jedan-drugi (od dvojice), *alterī-alterī* jedni-drugi (od 2 stranke). *Aliī gloriae inserviunt, aliī pecūniae. Cōnsulum alter exercitum perdidit, alter vēndidit.*

Bilješka. *Alius aliud agit* jedan radi ovo, drugi ono; *alius aliō mōre vivit* jedan živi ovako, drugi onako; *alius aliter loquitur* jedan govori ovako, drugi onako; *aliī aliō missī* jedni ovamo, drugi onamo.

8. *Nēmō* nitko, znači uz imenice: nijedan; *nēmō sapiēns* nijedan mudrac, *nēmō Rōmānus* nijedan Rimljanin.

4. Glagoli.

§ 289. Aktivom se često kazuje radnja, koju subjekt ne vrši sam, nego po drugima (kauzativni aktiv). *Darīus pontem fēcit* (sagradio je = dao je sagraditi).

§ 290. Gdjekoji glagoli imaju u aktivu uz prelazno značenje i neprelazno.

differō aliquid odgađam što — *illī nātūrīs differunt* razlikuju se

mūtō aliquid mijenjam što — *annōna nihil mūtāvit* cijena žitu nije se promijenila

offendō aliquem vrijeđam koga — *nāvēs offendērunt* lađe su se nasukale

remittere mīlitēs otpustiti vojnike. — *imber remittit* kiša popušta itd.

Bilješka. 1. Tako i gdjekoji participi prez.: *minuente aestū* kad je more opadalo, *ceterīs exercentibus* dok su se drugi vježbali, *rēs moventēs* pokretnine.

2. Gdjekojim se glagolima može neprelazno značenje tumačiti tim, što im je objekt izostavljen. *Appellō* (*sc. nāvem*) pristajem, *solvō* (*sc. ancoram*) zavozim se u more, *moveō* (*sc. castra*) krećem.

3. Neki aktivni glagoli prevode se na hrvatski refleksivno: *timet* boji se, *pūgnat* bori se, *placet* sviđa se itd.

§ 291. Pasiv imaju: 1. prelazni glagoli u svim licima, 2. neprelazni samo u 3. l. sing.: *ītur, ventum est, vīvitur.*

U hrvatskom se jeziku pasiv rijetko upotrebljava. Stoga se lat. pasiv prevodi na hrvatski:

a) aktivom, ali onda treba pasivnu rečenicu pretvoriti u aktivnu: *discipūlī ā magistrō laudantur* učitelj hvali učenike.

Tako: *laudor* hvale me, *laudāris* hvale te itd. b) refleksivno: *Tempora mūtantur et nōs mūtāmur in illīs* vremena se mijenjaju i mi se mijenjamo u njima. c) aktivnim neprelaznim glagolom: *augētur* raste, *dēlectātur* uživa itd. d) glagolima: dati, moći i refleksivnim infinitivom: *addūcor, moveor* dajem se sklonuti, *rapior, trahor* dajem se zanijeti, *cōgnōscitur* može se razabrati, *flūmen trānsītur* može se prijeći; e) najrjeđe oblicima glagola bivati i pasivnim glag. pridjevom svršenih glagola: *laudāris* bivaš pohvaljen.

§ 292. Neki glagoli, osobito *dēpōnentia*, nemaju pasiva, pa ga zamjenjuju pasivom srodnog aktivnog glagola ili srodnim izrazom:

loquitur — dīcitur	*cohortātur — commonētur*
ūtītur — adhibētur, ūsuī est	*admīrātur — admīrātiōnī est*
ōdit — ōdiō, in ōdiō est	*oblīvīscitur — obliviōne obruitur*
fruitur — percipitur	*aggreditur — petitur*
verētur — colitur	*persequitur — agitātur* itd.

Fīō postajem, *vēneō* prodajem se i *pereō* propadam zamjenjuju pasiv glagolâ: *fāciō, vendō, perdō.*

§ 293. U hrv. se jeziku kazuje povratna radnja aktivom i povratnom zamjenicom se: branim se, zabavljam se, a u latinskom jeziku:

a) aktivom i ličnom ili povratnom zamjenicom u kosom padežu: *diligō mē, diligis tē, diligit sē. Terra circum axem sē convertit et torquet.*

b) samim aktivom gdjekojih glagola (v. § 290. bilj. 3.).

appropinquō približavam se, *gaudeō* veselim se, *rīdeō* smijem se, *spērō* nadam se, *errō* varam se itd.

Katkad se hrvatski povratni glagol izriče u latinskom odložnim glagolom: *admīror* čudim se, *adversor* protivim se, *irāscor* ljutim se, *vēscor* hranim se itd.

c) pasivom:

armārī oružati se, *augērī* množiti se, *congregārī* skupljati se, *delectārī* zabavljati se, *exercērī* vježbati se, *fallī* varati se, *lavārī* prati se, *offerrī* nuditi se, *propagārī* rasprostranjivati se itd. *Aër movētur. Suēbī lavantur in flūminibus.*

Bilješka. Hrv. refleksivni glagol prevodi se lat. pasivnim osobito onda, kad je subjekt neživa stvar: prilika se nadaje: *occāsiō offertur*, nada se pokazuje: *spēs ostenditur*.

§ 294. Dodatak. 1. Katkad se lat. glagol u nas prevodi prilogom ili priložnim izrazom: *solēre, consuēvisse* obično, *mātūrāre, properāre* brzo, žurno, *nōn desinere* neprestano, bez prestanka, *nōn dubitāre* bez ustezanja. *Sōcratēs dīcere solēbat* obično je govorio. *Caesar mātūrat ab urbe proficīscī* brzo otide.

Tako se prilozima i priložnim izrazima prevode i neki lat. izrazi: *nōn est dubium quīn* bez sumnje, *paulum (nōn multum) abest quīn* umalo ne, *restat ut* naposljetku, *accidit ut* slučajno itd.

2. Dva glagola vezana s *et, atque, āc (hendiadyoin)* prevode se na hrvatski jednim glagolom i prilogom:

cōnsulere et prōspicere svojski se zauzimati
dēpōscere atque expetere živo zahtijevati
pōscere et flagitāre odlučno zahtijevati
reicere et aspernārī s prezirom odbijati
exstinguere atque dēlēre sasvim uništiti
fundere ac fugāre potući do nogu, ametom
relinquere et dēserere sasvim ostaviti.

3. Glagol *est* prevodi se različno: ima, živi, vlada, znači, govori: *est Deus* ima Boga, *Homērus fuit* živio je, *pāx trēs annōs fuit* trajao je, *silentium fuit* vladala je, *vīvere est cogītāre* živjeti znači misliti, *hīc liber est dē amīcitiā* govori o prijateljstvu.

5. Negacije.

§ 295. 1. *Nōn* niječe ili cijelu rečenicu ili pojedine riječi. U prvom slučaju stoji pred određenim glagolom (kod složenih glag. oblika pred pomoćnim glagolom), a u drugom pred onom riječju. *Sapiēns mortem nōn timet. Urbs ab hostibus capta nōn est. Datis nōn aequum locum vidēbat suīs.*

Bilješka. Uz glagole, koji znače misliti, rado se premješta negacija iz podložne rečenice u glavnu, dakle: *nōn cēnseō, nōn arbitror, nōn putō* mislim, držim, da ne. Obično se kaže *nēgāre* mj. *nōn dīcere. Regulus reddī captīvōs nēgāvit esse ūtile* kazao je, da nije korisno.

2. *Haud* ne baš stoji samo u nekim izrazima, kao: *haud procul, dubiē, sciō an, mediocris.*

3. *Nē (nēve)* je negacija želje, volje i stoji u zahtjevnim rečenicama i uz imperativ. *Nē timeāmus mortem.*

Bilješka. Mjesto *nē* stoji *nōn*: a) kad se niječe samo jedna riječ: *Sit anulus tuus nōn minister aliēnae voluntātis, sed testis tuae;* b) kad se njim jestan izraz samo opisuje: *Sit humus cinerī nōn onerōsa (= levis) tuō;* c) u opreci: *Amīcī vitia nōveris, nōn ōderis.*

4. Dvije negacije u istoj rečenici ukidaju jedna drugu i jasnije pokazuju, da je predikat afirmativan *(Litōtes)*: *nōn ignōrō, nōn nesciō, nōn sum ignārus* (dobro) znam, *nōn nēgō* dopuštam, *nōn possum nōn* ne mogu, a da ne = moram.

Razlikuj: *nōn nēmō* gdjetko, mnogi	*nēmō nōn* svatko
nōn nihil gdješto, mnogo	*nihil nōn* sve
nōn nūllī gdjekoji, mnogi, nekoji	*nūllī nōn* svi (sing. svaki)
nōn numquam kadšto, često	*numquam nōn* svagda, uvijek.

5. U hrvatskom jeziku može u istoj rečenici stajati uz negaciju više negativnih riječi, a u latinskom se negacija izriče jedamput, dakle:

nitko nije nikada vidio *nēmō umquam vīdit*

nitko nije nikada nikomu kazao *nēmō cuīquam umquam dīxit.*

Nūlla umquam cīvitās sīgnum ūllum suā voluntāte cuīquam vēndidit.

6. Red riječi.

A. Red pojedinih riječi.

§ 296. 1. Pridjev stoji češće ispred svoje imenice nego iza nje. To isto vrijedi i za pridjeve, što su izvedeni od vlastitih imena, osim pridjeva *Rōmānus* i *Latīnus.*

Fortis vir. Brundusinus portus. Populus Rōmānus. Lingua Latīna.

Pamti: a) Pridjevi od više slogova stoje iza jednosložnih imenica: *Dī immortālēs.* b) Pridjevi i participi, kad imaju uza

se dodatak, stoje iza imenice: *Mīlitēs labōribus fessī. Pūgna ad Cannās commissa.*

2. Imenički atribut i apozicija stoje obično iza svoje riječi. *Cicero cōnsul; Alexander, rēx Macedonum.* Pred riječju stoje apelativa: *imperator, rēx, flūmen, urbs* itd.: *imperātor Titus, rēx Pyrrhus, flūmen Rhēnus, urbs Rōma.*

3. Broj i pokazna zamjenica stoje ispred svoje riječi, a posvojna zamjenica samo onda, kad je istaknuta. *Duae urbēs. Ille vir. Mea opera,* ali *pater meus, homo quīdam.*

4. Svako ime stoji pred imenom, koje je od njega zavisno: *societās generis hūmānī, pietās ergā parentēs, plēnus nāvium, timor tuī.*

5. Obrnuto je kod glagolâ: *vīncere scīs, hōc fierī nōn potest, facere nōn possum.*

Pamti stalan red: a) infinitiv, b) negacija, c) *verbum regēns.*

B. Red rečeničnih dijelova.

§ 297. 1. Subjekt stoji u početku rečenice, predikat na kraju, a ostali dijelovi rečenice u sredini.

2. Kad se ne ističe subjekt, nego koji drugi rečenični dio, onda stoji on u početku rečenice. *Mōvit mē ōrātiō tua.*

3. Hijazam (ukrštavanje) se upotrebljava za isticanje suprotnosti. *Animus meminit praeteritōrum, praesentia cernit. Multa dēsunt pauperī, avārō omnia.*

4. Riječ se ističe i anaforom (ponavljanjem jedne iste riječi u početku rečenice). *Omnem nōbilitātem, omnem senātum, omnem equitātum amīsērunt.*

5. I aliteracija utječe na red riječi: *Quirītēs, multa mihi pericula fuēre. Cōnsiderā, quis quem fraudāsse dīcātur. Sūōs ab sē līberōs abstractōs. Omnibus prīmō precibus. Ut alter alterī inimīcus auxiliō salūtīque esset neque diiūdicārī posset, uter utrī virtūte anteferendus vidērētur.*

Bilješka. Stalan je red riječi u izrazima: *senātus populusque Rōmānus, Iuppiter optimus māximus, terrā marīque, domī bellīque, domī militiaeque, ferrō ignique, exspectātiōne celerius, meā sponte, mihi crēde, senātus cōnsultum, plēbis scītum, Appia via, pontifex māximus.*

C. Red rečenica.

§ 298. 1. Podložna rečenica može biti, kao i u hrvatskom: a) pred glavnom, b) iza nje, c) umetnuta u nju. *Sī vīs pācem, parā bellum. Bis dat, quī citō dat. Ei mūnitiōnī, quam fēcerat, T. Labiēnum legātum praefēcit.*

2. Ispred glavne rečenice ili bar ispred predikata njezina redovno stoje temporalne, kauzalne, koncesivne, kondicionalne, komparativne i prave namjerne rečenice. Za glavnom stoje obično konsekutivne, ostale namjerne i podložne upitne rečenice.

Ako glavna i podložna rečenica imaju isti subjekt ili objekt, onda stoji on u početku. *Haeduī cum sē suaque ab Helvētiīs dēfendere nōn possent, legātōs ad Caesarem mīsērunt. Alcibiadem ut barbarī incendium effūgisse vīdērunt, tēlīs eminus missīs interfēcērunt.*

Prozodija i metrika.

A. Prozodija (količina slogova).

1. Opća pravila o količini slogova v. § 5. Ovdje će se opća pravila samo potpuniti.

Bilješka. 1. Suglasnik *i* (= j) tvori s vokalom ispred sebe slog dug po položaju: *māior, ēius, Gāius,* izuzevši riječi složene s *iugum* kao: *biiugus.* Isto je tako dugo *í* ispred *v: rīvus, dīvus,* izuzevši složene: *redīvīvus.*

2. Slog postaje položajem dug i onda, kad se jedna riječ svršuje, a druga počinje konzonantom: *sūb sidere, ēt vērus, ād tempus* (_ _ ⏑). — U pjesnikâ je slog ispred *muta cum liquidā* prema potrebi dug ili kratak: *teněbrae, volŭcris,* ali ako obadva konzonanta pripadaju različnim slogovima, onda je pređašnji slog uvijek dug: *ōb-ruō, ōb rem.* Kratak samoglasnik na kraju riječi ne postaje dug po položaju: *siderā spectat, ianuă clausa.* — *H* sa suglasnikom ne tvori sloga dugim po položaju: *stomăchus, ădhūc, serpĭt humī.*

2. Samoglasnik je pred samoglasnikom ili pred *h* kratak (vidi § 5. 2.).

Bilješka. Dugo je: 1. *āi, ēi* u vlastitim imenima na *āius, ēius: Gāī, Pompēī;* 2. *ēi* u gen. i dat. 5. sklonidbe, ako je pred njim *i: diēi,* ali *rĕi, spĕi;* 3. *īus* u genitivima: *ūnīus, illīus* itd.; 4. *fīō, fīam, fīēbam,* ali *fĭeri (ĭ* svagdje pred *er).*

3. Višesložne riječi, koje se svršuju na samoglasnik ili na *s*, imaju u završecima ove količine:

1. Kratki su završeci na samoglasnike: *ă, ĕ, (ŏ);*
   dugi „ „ „ slogove: *ās, ēs, ōs.*
2. Dugi „ „ „ samoglasnike: *ī, ū;*
   kratki „ „ „ slogove: *ĭs, ŭs.*

Bilješka. 1. ***a*** je na kraju višesložnih riječi dugo: a) u abl. 1. sklonidbe: *mensā;* b) u imperativu 1. konj.: *laudā;* c) u višesložnim brojevima i riječcama: *trigintā, anteā, iuxtā* (ali *quiă, ităi*).

2. ***e*** je na kraju višesložnih riječi dugo: a) u abl. 5. sklonidbe: *fidē;* b) u imperativu 2. konj.: *monē* (ali kadšto i *vidĕ, valĕ);* c) u prilozima: *doctē, miserē* (ali *benĕ, malĕ).*

3. ***o*** je na kraju višesložnih riječi dugo: a) u dat. i abl.: *dominō*; b) u prilozima: *crebrō, ultrō* (ali *modŏ, citŏ, immŏ*).

4. ***as, es, os*** su na kraju višesložnih riječi kratki samo u nom. 3. sklonidbe, ako je pretposljednji slog u gen. kratak: *anās (anătis), mīlĕs (mīlitis), compŏs (compŏtis).*

5. ***is*** je na kraju višesložnih riječi dugo: a) u svim padežima množine: *mensīs, bellīs, omnīs (= omnēs);* b) u nom. 3. sklonidbe, ako je pretposljednji slog u gen. dug: *Samnīs (Samnītis);* c) u 2. licu sing., ako je u 2. l. pl. *-ītis: velīs (velītis), possīs (possītis), audīs (audītis).*

6. ***us*** je na kraju višesložnih riječi dugo: a) u nom. sing. 3. sklonidbe, ako je pretposljednji slog u genitivu dug: *virtūs (virtūtis), palūs (palūdis);* b) u gen. sing., nom. i akuz. pl. 4. sklonidbe: *fructŭs* nom. sing., ali *fructūs* gen. sing., nom., akuz. pl.

4. Sve višesložne riječi, koje se svršuju na koji drugi konzonant nego na *s*, imaju kratak završetak: *animăl, Caesăr, mātĕr, laudāt, audīt, laudabŏr, apŭd, simŭl.*

5. Jednosložne riječi, koje se svršuju na samoglasnik, jesu duge: *ā* (ali *ăb*), *tū, sē, quī, sī, dā,* ali kratki su dodaci; *quĕ, tĕ, nĕ, vĕ, cĕ, ptĕ.*

6. Jednosložne riječi, koje se svršuju na konzonant, jesu: a) imenički oblici, b) glagolski, c) nesklonljive riječi.

Jednosložni imenički oblici jesu dugi: *sāl, bōs, nōs, ōs, pār, mās, sūs, vās, lār* (ali kratki su: *cŏr, mĕl, fĕl, ŏs (ŏssis), vīr, văs (vădis), ĭs, ĭd, quīs, quĭd, quŏd).*

Jednosložni glagolski oblici na *s* su dugi, ostali su kratki: *dās, stēs, vīs,* ali *dăt, stĕt, sĭt.*

Jednosložne nesklonljive riječi jesu kratke: *ăb, ăd, sĕd, vĕl, bĭs, tĕr.*

7. Količina osnovnih slogova ostaje u sklonidbi, sprezanju, u izvedenim i složenim riječima nepromijenjena: *dŏmus dŏmōs dŏmī; mŏnēs mŏnuī mŏnimentum; prŏbus, imprŏbus; ămā ămābăm ămīcus adămō; clāmō clāmābăm clāmŏr conclāmō; lĕgō perlĕgō, collĭgō.*

Izuzeci:

a) *hŏmō hūmānus, rĕgit rēx, vŏcat vōx, sĕdet, sēdēs, fīdit fīdus fīdēs perfĭdus;*

b) u dvosložnim perfektima i supinima prvi je slog dug, ma da je u prezentu kratak: *iŭvō iūvī iūtăm, mŏveō mōvī mōtum, ĕdō ēdī ēsum, vĕniō vēnī vēntum.*

*

Bilješka. Kratak je prvi slog u perfektima: *dědī, tŭlī, stětī, stĭtī, bĭbī, fĭdī, scĭdī,* i u supinima: *dătum, stătum, sătum, rătum, ĭtum, cĭtum, lĭtum, rŭtum, sĭtum.*

c) Napose upamti: *pōnō pŏsuī pŏsitum, gīgnō gĕnuī gĕnitum.*

B. Metrika.

1. Vrijeme potrebno, da se izgovori kratak slog, čini u metrici jedinicu, koja se zove čas (*mora*). Da se izgovori dug slog, treba dva puta toliko vremena koliko za kratak ili dva časa. Stoga može dug slog stajati mjesto dva kratka i obrnuto (𝅗𝅥 = ♩♩): _ = ◡◡

Ako se spoje 2, 3, ili 4 kratka ili duga sloga u metričnu cjelinu, postaje stopa *(pēs).*

Ako navrstamo više stopa, postaje stih *(versus).*

Najznatnjije stope jesu

od dva sloga: *iambus* ◡_: *ămāns, pŏtēns; trochaeus* _◡ *mātĕr laetŭs,*

od tri sloga: *anapaestus* ◡◡_ *săpĭens, bŏnĭtās; dactylus* _◡◡ *ōmnĭă, lĕgĕrăt; creticus* _◡_ *fecĕrānt;*

od četiri sloga: *choriiambus* _◡◡_ *cūrrĭcŭlō; ionicus ā minōre* ◡◡__ *mĕtŭēntēs.*

Stope, koje se sastoje samo od kratkih ili samo od dugih slogova, nijesu prave stope, nego zamjenjuju druge stope, tako stoji *tribrachys* ◡◡◡ mjesto jamba ili troheja, a *spondēus* __ mjesto daktila ili anapesta: *vīrtūs.*

2. Svaka se stopa sastoji od dva dijela, a jedan je jače glasom istaknut. Taj se jači glas zove *ictus*, a dio, u kojem se nalazi *ictus*, zove se *arza (arsis)*, slabije pak istaknuti dio *teza (thesis).* Arza se bilježi znakom ´, koji stoji na prvoj dužini, dakle kod spondeja, troheja i daktila na prvom slogu, kod jamba na drugom, a kod anapesta na trećem.

Bilješka. Ako se *arza* razriješi u dva kratka sloga, *ictus* stoji na prvom od njih: ◡◡́ ili ◡́◡.

3. Pravilna izmjena arze i teze stvara *ritam (rhythmus),* a on ili raste, ako je teza pred arzom, kao što je to kod jamba i anapesta, ili pada, ako je teza za arzom, kao što je to kod troheja i daktila.

4. Kako se lat. metrika ne osniva na akcentu (kao hrvatska), nego na kvantiteti, to je u stihu dug slog naglašen, ali se naglasak riječi ne podudara svagda s naglaskom u stihu. Na pr.

Quídquid id ést, timeó Danaós et dóna feréntes.

5. U jampskom, trohejskom i anapesnom ritmu uzimaju se po dvije stope (dipodija) kao jedan metar te se na pr. stih od 6 jamba zove jampski trimetar. Inače se svaka stopa uzima kao metar, pa se na pr. stih od 6 daktila zove daktilski heksametar.

6. Svaki se stih svršuje stankom (pauzom). Ta je stanka razlog, da je posljednji slog dug ili kratak *(anceps)*. Svaki se stih mora svršavati potpunom riječju.

7. Akatalektički *(versus acatalēctus)* zove se stih, u kojega je posljednja stopa potpuna, a katalektički *(versus catalēcticus)*, u kojega je posljednja stopa nepotpuna. Potonji može biti: a) *catalēcticus in syllabam,* ako stopi ostane samo jedan slog: _⏑⏑, _⏑⏑, _; b) *catalecticus in bisyllabum,* ako stopi ostanu dva sloga: _⏑⏑, _⏑⏑, _⏑.

Versus hypercatalēctus zove se stih, koji ima u posljednjoj stopi jedan slog odviše.

Taj se slog svršuje na samoglasnik ili na *m*, koji se sa samoglasnikom ili sa *h* idućega stiha elidiraju. Na pr.

Omnia| Mercuri|o simi|lis, vo|cemque co|loremqu(e)
Et crinis flavos et membra decora iuventae.

8. Kad čitamo stih tako, da se metrična gradnja njegova u pojedinim dijelovima oštro ističe, velimo, da ga skandiramo. Skandirajući stihove treba najprije paziti na ukidanje hijata (zijeva). Kad se naime koja riječ svršuje na samoglasnik ili na suglasnik *m*, a druga se počinje suglasnikom *h* ili samoglasnikom, nastaje hijat, koji se ukida elizijom, t. j. odbacuje se u prvoj riječi krajnji samoglasnik ili *m* sa samoglasnikom pred njim, na pr. *ante obitum = ant' obitum; hostem inimicaque = host' inimicaque: sive hunc = siv' unc.*

Pred *est* i *es* ne odbacuje se krajnji samoglasnik ili slog na *m* u prvoj riječi, nego njihov *e: homo est = homo 'st, nostrum est = nostrum 'st.*

Bilješka. *Hijat* se ne ukida: 1. ako je u *arzi* dug samoglasnik: *Et sūcus pecorī et lac subdūcitur agnīs;* 2. poslije jednosložnih uzvika: *ō et de Latia ō et de gente Sabina;* 3. na svršetku rečenice: *Et vera incessu patuit dea. Ille ubi matrem.*

9. Unutar jedne riječi ukida se hijat sinicezom *(synizēsis)*, t. j. da se dva samoglasnika stegnu u jedan slog: *deinde deest, cui, antehac, ariete (arjete), genua (genva)*, ali pred j i v slog postaje dug po položaju.

10. Izgovarajući stihove, naročito duže, trebamo odmora. Takve se stanke usred stihova zovu cezure *(caesura)* i dijereze *(diaeresis)*.

Cezurom zovemo stanku, kad se u stopi jedna riječ svršuje, a druga započinje.

Cezura je:

a) muška, kad nastaje poslije arze: _ ⏑ ⏑ | _ || ⏑ ⏑ | _ ⏑ ⏑;

b) ženska, kad nastaje poslije teze: _ ⏑ ⏑ | _ ⏑ || ⏑ | _ ⏑ ⏑;

Dijereza se zove ona stanka, kod koje se i stopa i riječ zajedno svršuju.

Daktilski heksametar.

1. Daktilski se heksametar sastoji od 6 daktila. Zove se i *versus heroicus*, jer je stih junačkoj pjesmi. U heksametru je šesta stopa uvijek dvosložna, a kako posljednji slog može biti *anceps*, to mu je na kraju ili *trohej* ili *spondej*. U prve četiri stope mogu mjesto daktila biti i spondeji, u petoj je stopi spondej veoma rijedak *(versus spondiacus)*, ali onda mora biti daktil u četvrtoj stopi.

Oblik je dakle heksametru ovaj:

– ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ || – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ×.

– – | – – | – – | – – | – ⏑ ⏑ | – –

Ill(i) in|ter se|se ma|gna vi|bracchia |tollunt

– ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑

Quadrupe|dante pu|trem soni|tu quatit |ungula |campum

– ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – – | – ⏑

Constitit |atqu(e) ocu|lis Phrygi(a) | agmina |circum |spexit.

2. Daktilski heksametar je predugačak, da se izgovori na jedan dušak. Stoga ima cezure. Najobičnije cezure jesu:

a) poslije arze u trećoj stopi (dakle poslije pete polustope): *pentemimeres* (τομὴ πενθημιμερής):

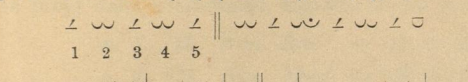

Intonu|ere po|li ||cre|bris mi|cat| ignibus|aether;

b) poslije arze u četvrtoj stopi (dakle poslije sedme polustope): *heftemimeres* (τομὴ ἑφθημιμερής), često u svezi s cezurom poslije arze u drugoj stopi (τριθημιμερής):

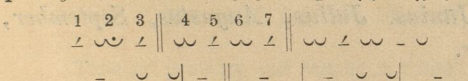

Non gale|ae || non | ensis e|rant: || sine | militis | usu;

c) poslije troheja u trećoj stopi: trohejska (ἡ τομὴ ἡ κατὰ τὸν τρίτον τροχαῖον), koja je rijetka:

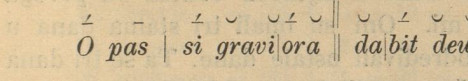

O pas | si gravi|ora || da|bit deus | his quoque | finem

Bilješka. Rijedak je i odmor na kraju četvrte stope, bukolska dijereza *(caesūra būcolica)*:

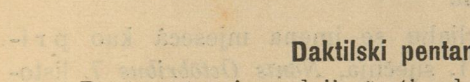

Namqu(e) erit | ille mi|hi sem|per deus || illius | aram.

Daktilski pentametar.

Pentametar ima dvije česti, od kojih je svaka jednaka prvoj polovini heksametra do arze u 3. stopi (_ ⏑ _ ⏑ _). U prvoj česti mogu mjesto daktila stajati spondeji, a u drugoj ne mogu, dakle:

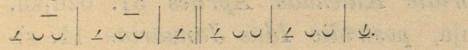

Posljednji slog prve česti mora biti dug, a zajedno se s njim mora svršiti i riječ; poslije njega nastaje stanka od dva časa. Dijereza je u sredini stiha.

Pentametar dolazi samo u svezi s heksametrom kao drugi stih. Oba ta stiha zajedno tvore *distichon*. Budući da se distih upotrebljava najviše u elegijama, zove se elegijski distih *(versus elegiacus)*.

Príncipiís obstá, seró medicína parátur,
Cúm mala pér longás || cónvaluére morás.

Rimski kalendar.

Latinska imena mjesecâ su pridjevi: *Jānuārius*, *Februārius*, *Mārtius*, *Aprīlis*, *Māius*, *Jūnius*, *Jūlius*, *Augustus*, *September*, *Octōber*, *November*, *December*.

Bilješka. *Iūlius* i *Augustus* zvali su se prije Augusta: *Quīntīlis*, *Sextīlis*. Nekada je bio *Mārtius* prvi mjesec u godini, otuda i nazivi *Quīntīlis* (peti mjesec), *Sextīlis*, *September* . . . *December*.

Rimljani nijesu brojili dane u mjesecu redom od prvoga do posljednjega dana kao mi. Oni su imali tri stalna dana u mjesecu i prema njima su određivali ostale dane. Ta se tri dana zvahu *Kalendae* prvi dan, *Nōnae* 5. ili 7. dan, *Idūs* 13. ili 15. dan.

U mjesecima: ožujku, svibnju, srpnju, listopadu *(ossl) nōnae* su sedmi, a *īdūs* petnaesti dan, a u ostalim mjesecima *nōnae* peti, *īdūs* trinaesti dan.

S ta tri imena sastavljahu se imena mjesecâ kao pridjevi: *Kalendīs Jānuāriīs* 1. siječnja, *Nōnīs Octōbribus* 7. listopada, *Idibus Mārtiīs* 15. ožujka.

Dan prije (poslije) tih stalnih dana označuje se s *prīdiē (postrīdiē)* i akuzativom: *prīdiē Kalendās Aprīlēs* 31. ožujka, *prīdiē Nōnās Māiās* 6. svibnja, *postrīdiē Idūs Jānuāriās* 14. siječnja.

Ostali dani u mjesecu određivali su se brojeći natrag od idućih kalendâ, nonâ i idâ.

Ante i *diē* obično se izostavljalo; dakle mjesto *diē tertiō ante Kalendās Februāriās* kazivalo se: *III. Kalendās Februāriās*. Ali najobičnije se izraz *diē ante* premetao u *ante diem*, pa se kazivalo: *ante diem tertium Kalendās Februāriās* ili pokraćeno *a. d. III. Kal. Febr.*

Bilješka 1. Izraz *ante diem* uzima se kao jedna riječ, pa se može složiti s prijedlozima: *differe aliquid in ante diem tertium Kalendās Februāriās* ili pokraćeno: *in a. d. III. Kal. Febr.*; *incipere aliquid ex a. d. III. Kal. Febr.*

2. Rimski se datum pretvara u naš odbijanjem. Kad se odbija od *nonâ* ili *idâ*, dodaje im se 1, a kad se odbija od *kalenda* idućega mjeseca, dodaje se broju dana pređašnjega mjeseca 2. Na pr.:

a. d. III. Non. Ian. = (5 + 1) — 3 = 3. siječnja
a. d. III. Non. Mart. = (7 + 1) — 3 = 5. ožujka
a. d. IV. Id. Ian. = (13 + 1) — 4 = 10. siječnja
a. d. V. Id. Mart. = (15 + 1) — 5 = 11. ožujka
a. d. XI. Kal. Febr. = (31 + 2) — 11 = 22. siječnja
a. d. VII. Kal. Mart. = (28 + 2) — 7 = 23. veljače
a. d. VI. Kal. Iul. = (30 + 2) — 6 = 26. lipnja.

Tako se pretvara naš datnm u rimski:

3. ožujka = (7 + 1) — 3 = 5 *(a. d. V. Non. Mart.)*
2. siječnja = (5 + 1) — 2 = 4 *(a. d. IV. Non. Ian.)*
9. svibnja = (15 + 1) — 9 = 7 *(a. d. VII. Id. Mai.)*
10. siječnja = (13 + 1) — 10 = 4 *(a. d. IV. Id. Ian.)*
18. listopada = (31 + 2) — 18 = 15 *(a. d. XV. Kal. Nov.)*
23. studenoga = (30 + 2) — 23 = 9 *(a. d. IX. Kal. Dec.)*.

Kalendar.

Naši dani mjeseca	**Ožujak, svibanj, srpanj i listopad** (31 dan)	**Siječanj, kolovoz i prosinac** (31 dan)	**Travanj, lipanj, rujan i studeni** (30 dana)	**Veljače** (28, a u prestupnoj godini 29 dana)
1.	**Kalendis**	**Kalendīs**	**Kalendīs**	**Kalendīs**
2.	VI }	IV } ante	IV } ante	IV } ante
3.	V } ante	III } Nōnās	III } Nōnās	III } Nōnās
4.	IV } Nōnās	Prīdiē Nōnās	Prīdiē Nōnās	Prīdiē Nōnās
5.	III }	**Nōnīs**	**Nōnīs**	**Nōnīs**
6.	Prīdiē Nonās	VIII }	VIII }	VIII }
7.	**Nōnīs**	VII }	VII }	VII }
8.	VIII }	VI } ante	VI } ante	VI } ante
9.	VII }	V } Īdūs	V } Īdūs	V } Idūs
10.	VI } ante	IV }	IV }	IV }
11.	V } Īdūs	III }	III }	III }
12.	IV }	Prīdiē Īdūs	Prīdiē Īdūs	Prīdiē Īdūs
13.	III }	**Īdibus**	**Īdibus**	**Īdibus**
14.	Prīdiē Idūs	XIX }	XVIII }	XVI }
15.	**Īdibus**	XVIII }	XVII }	XV }
16.	XVII }	XVII }	XVI }	XIV }
17.	XVI }	XVI }	XV }	XIII }
18.	XV }	XV }	XIV }	XII }
19.	XIV }	XIV }	XIII }	XI }
20.	XIII }	XIII }	XII }	X }
21.	XII }	XII }	XI }	IX }
22.	XI }	XI }	X }	VIII }
23.	X }	X }	IX }	VII }
24.	IX }	IX }	VIII }	VI }
25.	VIII }	VIII }	VII }	V }
26.	VII }	VII }	VI }	IV }
27.	VI }	VI }	V }	III }
28.	V }	V }	IV }	Prīdiē Kalendās Mārtias
29.	IV }	IV }	III }	
30.	III }	III }	Prīdiē Kalendās (idućega mjeseca)	
31.	Prīdiē Kalendās (idućega mjeseca)	Prīdiē Kalendās (idućega mjeseca)		

ante Kalendās (idućega mjeseca) — ante Kalendās (idućega mjeseca) — ante Kalendās Mārtiās

Rimski novac i mjere.

1. U najstarije doba Rimljani su trgovali zamjenom. Kasnije su upotrebljavali za plaćanje nekovane komade mjedi *(aes rude)*. Najposlije su lijevali mjed u obliku opeke, koja bijaše obilježena *(aes signātum)* kakvim likom. Jedan *as* kao novac iznosio je funtu bakra *(as librālis, aes grave)*, a vrijedio je otprilike 1 K 50 fil.

Kad su uvedeni srebrni novci (268. g. pr. K.), bivao je bakreni as sve lakši, te je vrijedio samo $^1/_{36}$ onoga, što je isprvice vrijedio, dakle otprilike 4 fil.

Srebrni novci bijahu: *dēnārius* otprilike 80 fil.; *sēstertius* otprilike 20 fil.

Kad su bili uvedeni srebrni novci, općenito se računalo po sestercima, samo treba razlikovati:

a) *sēstertius*, *ī* = 1 sesterac s glavnim brojevima: *ducentī sēstertiī* 200 sesteraca, *duo mīlia sēstertium* 2000 sesteraca.

b) *sēstertia*, *ōrum* = 1000 sesteraca kao riječ, koja se upotrebljava samo u pluralu ponajviše s diobenim brojevima: *bīna sēstertia* 2000 sesteraca, *dēna sēstertia* 10.000 sesteraca, *centēna sēstertia* 100.000 sesteraca.

c) *sēstertium*, *ī* = 100.000 sesteraca kao riječ, koja se upotrebljava samo u singularu s priložnim brojevima kod svota od jednoga milijuna i više: *deciēs sēstertium* milijun sesteraca, *sēstertium vīciēs* 2 milijuna sesteraca.

Bilješka. Ime *sēstertius* postalo je od *semis tertius* = $2^1/_2$ *asa;* s početka se bilježilo *LLS* = *libra libra semis,* odakle je postao znak *IIS*, a najposlije *HS*. Taj se znak upotrebljava za sva tri značenja.

Zlatnih novaca bilo je prije careva vrlo malo. Jedan je *aureus (sc. nummus)* od 1. punskoga rata do Nerona iznosio otprilike 21 K 50 fil.; *pondō aurī* = 700 K.

2. Rimska je funta *(lībra, pondō)* otprilike = $^1/_3$ kilograma, a dijelila se na 12 jednakih česti *(ūnciae)*. Kao cjelina tih 12 česti funta nazivala se *as*. Najznatnije se česti asa zovu: $^1/_6$ *sextāns*, $^1/_4$ *quadrāns*, $^1/_3$ *triēns*, $^1/_2$ *sēmis*, $^3/_4$ *dōdrāns*.

Rimske mjere za duljinu jesu:

digitus (palac) = 18·5 mm.

pēs (stopa) = 30 cm.; 5 *pedēs* = 1 *passus*

cubitus (rif, lakat) = 44 cm. ($1^1/_2$ stope)

passus (korak) = 1·5 m. (5 stopa); *mīlle passūs* = $1^1/_2$ km.

Na svaku tisuću koraka (1·5 km) stajao je na rimskim cestama kamen: *lapis (mīliārium)*. *Ad quintum lapidem* ili *mīliārium* kod petoga kamena, to jest pet rimskih milja od grada = $7^1/_2$ km.

Bilješka. Budući da je *mille passūs* = 1·5 km., dobit ćeš broj kilometara, ako latinske tisuće koraka za pol povećaš, dakle

CCXL mīlia passuum = 240 + 120 = 360 kilometara.

Mjere za tekućine jesu: *amphora* 26 lit., *sēxtārius* (= 12 *cyathī*) = $^1/_2$ litre.

Mjera za suhe stvari jest *modius* = 9 litara.

Rimsko jutro *(iugerum)* = $^1/_4$ ha.

Najobičnije kratice.

I. Imena.

A. = *Aulus*
Ann. = *Annaeus*
App. = *Appius*
C. = *Gāius*
Cn. = *Gnaeus*
D. — *Decimus*
K. = *Kaeso*
L. = *Lūcius*
M. = *Mārcus*
M'. = *Mānius*
Mam. = *Mamercus*
P. — *Pūblius*
Q. (*Qu.*) = *Quīntus*
S. (*Sex.*) = *Sextus*
Serv. = *Servius*
Sp. = *Spurius*
T. = *Titus*
Ti. (*Tib.*) = *Tiberius.*

II. Druge kratice.

Aed. Cur = *aedīlis curūlis*
Aed. Pl. = *aedīlis plēbis*
Tr. Pl. = *tribūnus plēbis*

Cos., Coss. = *cōnsul, cōnsulēs*
Des. = *dēsīgnātus*
Eq. Rom. = *eques Rōmānus*
Imp. = *imperātor*
Leg. = *legātus*
Proc. = *prōcōnsul*
Pr. = *praetor*
Pont. Max. = *pontifex maximus*
Praef. = *praefectus*

A. D. = *ante diem*
A. Chr. = *ante Christum*
A. U. C. = *annō urbis conditae*
HS. = *sēstertium*

Q. B. F. F. Q. S. = *quod bonum, felīx faustumque sit*

P. C. = *patrēs cōnscriptī*
P. R. = *populus Rōmānus*
Quir. = *Quiritēs*

S. = *senātus*
S. C. = *senātus cōnsultum*
S. P. Q. R. = *senātus populusque Rōmānus*
D. = *divus*
F. = *fīlius*
N. = *nepos*
O. *M.* = *optimus māximus*

Id. = *Idūs*
K. (*Kal.*) = *Kalendae*
Non. = *Nōnae.*

U listovima: *S* = *salūtem*; *S. D. P.* = *salūtem dīcit plūrimam; S. V. B. E. E. V.* = *sī valēs, bene est, ego valeō.*

Hrvatsko stvarno kazalo.

(Brojevi pokazuju paragrafe; bilj. znači bilješku; str. stranu; d. dalje; konstr. konstrukciju).

Ablativ sing. 3. dekl. na *ī* 26.; poraba 164. i d.; abl. separationis 165.; abl. originis 166.; abl. limitationis 167.; abl. comparationis 168; abl. instrumenti 169.—175.; abl. copiae 170.; abl. causae 175.; instrumentalni abl. uz *opus est* 172.; abl. mensurae 174.; abl. pretii 173.; abl. sociativus 176.; abl. modi 177.; abl. qualitatis 157, 2.; abl. loci vidi 179, i d.; abl. qualitatis uz vlastita imena 157. bilj.

ablativ apsolutni 210. 3.; abl. apsolutni ne upotrebljava se 210. 3. bilj. 3.; abl. apsolutni prevodi se na hrvatski 211.; abl. apsolutni bez participa 210. 3. bilj. 5.

ablativ gerunda i gerundiva 203. c) i 204. 4.

ablativ loci znači put, kojim tko kreće 182. 2.

ablativ vremena 185.

abundantia 40.

akatalektički stih str. 213.

aktiv 289.; pretvaranje aktiva u pasiv 128.

akuzativ sing. 3. dekl. na *im* 25.; akuz. pl. 3. dekl. na *is* 29.; poraba 128. i d.; I. akuz. izvanjeg objekta 129.—136.; lat. akuz. objekta, hrv. genitiv 129.; akuz. uz prelazne glagole u hrv. sad prelazne, sad neprelazne 130. 1; akuz. uz prelazne glagole, u hrv. samo neprelazne 130. 2.; akuz. uz neprelazne glagole, kad se slože s prijedlozima 134.—135.; akuz. uz glagole: oblačiti se, svlačiti se, opasati se 136a.; akuz. uz glagole: zaudarati, mirisati 137. 2. bilj.; priložni akuzativ 137. 3.; akuz. uz glagole, koji se u hrv. različno prevode 130.; akuz. uz bezlične glagole 131.—132.; akuz. unutrašnjeg objekta 137.; akuz. uz glagole sad prelazne, sad neprelazne 133.; dva akuzativa 138.—139.; eksklamativni akuzativ 136.; akuzativ grčki 136a.; akuz. adverbijalni 179 i d.; akuz. uz verba affectuum 133.

akuzativ gerunda i gerundiva 203. b) i 204. 3.

akuzativ uz glagole kretanja 134.

akuzativ s infinitivom 190. i d.; akuz. s infinit. kao subjekt 195., kao objekt 196.; opće bilješke k akuzativu s infinit. 198.—199.; akuz. s infinit, u uzvicima i pitanjima 197.; poslije nom. c. inf. pripovijedanje se nastavlja u acc. c. inf. 200. 5. bilj. 4.; složeni oblici glagola dicendi i sentiendi u pasivu s akuz. s infinit. 200. 5. bilj. 3.

akuzativ prostora 184.

aliteracija 279. 5.

anafora 279. 4.

a ne, da ne izriče se u latinskom 212. 3.

a ne, i ne izriče se u latinskom 230. 1. a) bilj. 2.

apozicija 121. i 123.; red njezin u rečenici 296. 2.

apsolutna vremena u konsekutivnim rečenicama 235. bilj. 6. a); apsolut. vrijeme u drugim podložnim rečenicama 235. bilj. 6. b); apsol. vrijeme u umetnutim rečenicama 235. bilj. 6. b).

apstraktna imenica mjesto pridjeva 267.; apstr. imenica mjesto konkretne 263.; apstr. imenica se opisuje 268.

arza str. 212.

asimilacija kod genit. objektivnog 156. bilj. 4.

asindet: poraba 229. bilj. 1.

atribut 120. i 121.; red njegov u rečenici 296. 2.; imenica kao atribut 121. 1.; u lat. pridjev, u hrv. imenica s prijedlogom 122. bilj. 1.; u lat. genitiv, u hrv. pridjev 122. bilj. 2.; atribut u genitivu 153. i d., 157. 1., u ablativu 157. 2.; padež s prijedlogom 156.; atribut uz posvojne zamjenice u genitivu 154. bilj. 1.

Baš 283.

bezlični glagoli 103.; konjunktiv mjesto imperativa 103. 1. bilj.; akuzativ uz bezlične glagole 131.—132.; infinitiv uz bezlične glagole 192. 2.; akuzativ s inflnit. 195. b); posljedična rečenica s *ut* 243. 3.; rečenica s *quod* 247. b).

bezlični izrazi u indikativu mj. hrv. kondicionala 215. 2.

bojazan, rečenice zavisne o izrazima bojazni 242. 1.

brojevi uopće 54.—55.; cardinalia 56.; ordinalia 57.; distributiva 58.; adverbia numeralia 59.; multiplicativa 60.; red brojeva u rečenici 296. 3.

Cezura str. 214.; u heksametru str. 215.

Česnici 61.
česti govora 7.

čiji, a, e prevodi se 67. bilj. 1.
čuvati se konstr. 146., s konjunktivom 218. 2. c).

Da u optativnim rečenicama 221.; u deliberativnim rečenicama 223.; u pogodbenim rečenicama 254.; u finalnim rečenicama 241. i 242.; u konsekutivnim rečenicama 243.; *da* se prevodi s *quo* 241. 1., s *quominus* 242. 2., s *quīn* 244.; *da* u konjunktivnim relativnim rečenicama 259. 4.; *da* u odgovorima 227.; *da* u rečenicama s akuz. s infinitivom 194.; *da* sa supinom 213. 1.

danas u listovima 228. VII. Dodatak.

da ne, a ne izriče se u latinskom 212. 3.

dati se prevodi 289, 242. 2- bilj. 3., dati = zapovjediti 196. e).

dativ 140. i d.; d tiv uz pridjeve 140. 3.; dativ uz glágole *maledīco* itd. 141.; dativ uz glagole složene s prijedlozima 142.; dativ uz glagole *circumdo, dono* 143.; dativ interesa 144.; dativ ethicus 145.; dativ uz glagole, koji prema konstrukciji mijenjaju značenje 146.; dativ *possessivus* 147.; dativ uz *mihi nomen est* 148.; dativ uz gerundiv (dat. auctoris) 149.; dativ svrhe 150.; dativ uz particip perf. pas. 149. bilj. 2.; dativ kao predikat 151.; dodatak dativu 152.; dativ uz glagole odvraćati, braniti 152. 1.; dativ uz glagole boriti se 152. 2.; dativ uz imenice 144. bilj. 2. i 3.; dativ uz glagole kretanja mjesto prijedloga *ad* ili *in* 152. 3., dativ gerundiva 204. 2.

datum: označivanje datuma str. 216.; pretvaranje našega datuma u rimski i obrnuto str. 217.

defektiva 39.

deliberativne rečenice 223.

deponentia 73. 3., 86. i 93. i d.

dijelovi rečenice 113. i 120.

dijelovi tijela stoje u abl. modi bez prijedloga 177. 2. bilj. 1.

dijereza 2. 1. bilj. i str. 214.

distih str. 215.

dopusne rečenice 258.

dva nominativa 116 i 138.

dvije negacije 295. 4.

dvoglasnici 1.

dvostruko pitanje nezavisno 225.; podložno 238. II.

Elizija str. 213.

Finalne rečenice 241. i d.; prave namjerne rečenice 241. 1.; objektne ili zahtjevne 241. 2.; objektne ili zahtjevne uz verba timendi 242. 1.; uz verba impediendi 242. 2.; namjerne relativne rečenice 259. 4.

futur I. 228. III.; futur kao zapovijest 228. III. bilj.

futur II. 228. IV.; futur II. na *-xo* 87. 7.

futurni pojam izriču 196. b) bilj. 3.; 235. bilj. 4. II. b); 256. b) bilj.; 232. b) bilj.

Genitiv 2. dekl. na *ii* = *ī* 20. 1; gen. pl. 2. dekl. na *-um* 20. 4.; gen. pl. 3. dekl. na *ium* 28.; poraba 153.—163.; genitiv subjektivni i posesivni 154.—155.; gen. *possessoris* i *auctoris* 154.; gen. eksplikativni, definitivni ili apozitivni 154. bilj. 4.; gen. objektivni 156.; gen. qualitatis 157.; gen. u atributivnom položaju 157. a); gen. u predikativnom položaju uz *esse, fieri, haberi* 157. b); gen. partitivni 158.; gen. uz pridjeve 159.; gen. uz glagole 160. i d.; gen. memoriae 160.; gen. pretii 161.; gen. criminis 162.; gen. posesivni uz *esse, fieri* 155.; kako se prevodi gen. posesivni 155.; gen. uz bezlične glagole 163.; gen. ličnih zamjenica *mei, tui, sui* zamjenjuje se posvojnim zamjenicama *meum, tuum* 154., 155. bilj. 1. i 156. bilj. 2.; gen. posesivni zamjenjuje se srednjim rodom pridjeva 2. dekl. 155. bilj. 3.; gen. objektivni kako se prevodi 156.; gen. subjektivni i objektivni u jednoj rečenici 156. bilj. 3.; gen. qualitatis uz vlastita imena 157. bilj.; gen. partitivni u hrvatskom, u latinskom koji drugi padež 118. 2. i 158. f) bilj. 3.; mjesto partitivnog genitiva prijedlozi 158. f) bilj. 1.; gen. gerunda i gerundiva 203. a) i 204. 1.; gen. gerundiva s *est*, da se pokaže svrha, određenje 204. 1. bilj. 2.

gerund i gerundiv 201. i d.; gerundiv: konstrukcija 84. i 201.; gerundiv atributivno 201.; predikativno 202.; gerundiv s *est* izriče bnućnost 232. b) bilj.; gerundiv mjesto gerunda 204.; uz genitiv lič. zamjenica samo gerundiv na *-ndi* 204. 1. bilj. 1.; gerundiv na *-undus* mjesto na *-endus* 87., 6.; genitiv gerundiva s *est*, da se pokaže svrha 204. 1. bilj. 3.; dativ gerundiva uz imenice, što znače službu 204. 2.; gerund se ne pretvara u gerundiv 204. 4. bilj. 2.; uz gerundiv dativ lica 149.; uz gerundiv prijedlog *a* 149. bilj. 1.; gerundiv s *est* u indikativu mjesto hrv. kondicionala 215. 1.; gerundiv s *est* u indikativu u apodozi irealne kondicionalne rečenice 255. 3. bilj. 3. a); gerundiv s *est* u zavisnim kondicionalnim rečenicama 356. a) bilj. i 256. b) bilj.

glagoli 73. i d.; glagoli nepravilni 94. i d.; nepotpuni 102.; bezlični 103.; tvorba glagola 104. I. C.: verbalia 104. I. C. a). i to: frequentativa 104. I. C. a) 3., causativa 104. I. C. a) 5.; denominativa 104. I. C. b); glagoli dicendi i sentiendi s *ut* 196. b) bilj. 1. i 241. 2. bilj. 1.; glagoli s konjunktivom bez *ut* 241. 2. bilj. 4.; glagoli, uz koje stoji i *ut* finale i akuzativ

s infinitivom 241. 2. bilj. 1.; glagoli timendi konstr. 242. 1.; glagoli složeni s *dis-* i *se-* s prijedlogom *ab* 165. 2.; glagoli, koji imaju u aktivu prelazno i neprelazno značenje 290.; glagoli latinski, koji se na hrvatski prevode prilogom ili priložnim izrazom 294. 1.; glagoli s dva akuzativa 138.—139.; s dva nominativa 116. 2.; glagoli kretanja složeni s prijedlozima postaju prelazni 134.—135.; glagoli prestizavati s dativom 135.; glagoli složeni s *ex* ponavljaju prijedlog 135. bilj.; glagoli s ablativom 165.; glagol kao genitiv eksplikativni stoji u gerundu 154. bilj. 4.; glagoli, što znače sjećati i zaboravljati, konstr. 160.; glagoli, što znače opominjati, konstr. 160.; glagoli, što znače cijeniti, konstr. 161.; glagoli sudbenoga postupka konstr. 162.; glagoli složeni s nekim prijedlozima slažu se s dativom 142.; glagoli složeni s *con-* konstr. 142. bilj. 1.; glagoli složeni s *ad* i *in* konstr. 142. bilj. 2.; glagoli složeni s *ante* i *prae* 135.; glagoli s dativom 140. 2.; glagoli odvraćati, braniti s dativom 152. 1.; glagoli boriti se s dativom 152. 2.; glagoli kretanja s dativom mjesto prijedloga *ad* ili *in* s akuz. 152. 3.; glagoli s dvostrukim dativom 150.—151.; glagoli, što znače držati čim, s gen. posesivnim 155.; s gen. qualitatis 157. b); glagoli, što znače procjenjivati, mjeriti, s abl. limitationis 167. a); glagoli osjećanja s abl. causae 175. 1.; glagoli, što znače metnuti, zabosti, urezati, brojiti u, s abl. loci s prijedlogom *in*, 183. 1.; glagoli, što znače sastajati se, skupljati se, s *in* i akuzativom 183. 2.; glagoli impediendi s *ad* i gerundom 203. b) bilj.; glagoli, što znače vidjeti, čuti, s participom prez. 210. 2.; glagoli, što znače otići, poslati, doći, s participom prez. mj. finalne rečenice 210, 2. bilj. 2.; glagoli čuvstvovanja s *quod* 246.; glagoli bezlični s *quod* 247. b); glagoli kretanja konstruiraju se 213. 1. i bilj. 2.; glagoli II. konjugac. s perf. na *-ui*, ali bez part. perf. pas. str. 66.; glagoli III. konjug. na *sco* str. 76.; na *scor* str. 80.; glagoli III. konjug. na *io* 85.

glagoska imena 73. 6.

glagolska imenica u hrv., u lat. gerundiv ili part. perf. 205.

glasovne promjene u tvorbi perf. i partic. osnove 88.; kod složenih glagola 104. II. 3. (str. 95.)

govori se, kaže se prevodi se i aktivno 200. 5. bilj. 1.

građenje priloga 106.

gradovi kako se slažu 180.

Heksametar str. 214.

hendiadyoin imenica 267.; glagola 294. 2.

heterogenea 40.

heteroclita 40.

hijat str. 213.

hijazam 297. 3.

hipotetske rečenice vidi kondicionalne rečenice.

Ili ne u pitanju 225. bilj.

ime predikatno uz infinitiv kao subjekt u akuzativu 192. 2.; uz infinitiv kao objekt u nominativu 193.

imena glagolska 73. 6.

imena gradova konstr. 180.; s atributivnim dodacima konstr. 180. bilj. 1.

imena naroda mjesto imena zemalja 262. 2.

imenice: dioba 8.; rod imenica 9.; rod imena lica 10.; rod imena životinja 11.; rod imena stvari 12.; imenica zavisna od imenice stoji u genitivu 154. bilj. 4.; lična i geografska imena apozitivno u istom padežu 154.

bilj. 4.; imenice, koje znače dio cijelosti ili mjeru, s gen. partitivnim 158. a); imenica bez pridjevskog atributa u abl. modi s *cum* 177. 1.; imenica s pridjevskim atributom u abl. modi bez prijedloga 177. 1.; imenice, koje pokazuju dob života, stoje s *in* i ablativom 185. 1. bilj. 2., ali s atributom stoje bez prijedloga u abl. 185. 1. bilj. 2.; imenice, što znače službu, s dativom gerundiva 204. 2.; imenica lat., hrv. pridjev 267.: imenica konkretna mj. apstraktne 262. 1.; apstraktna mj. konkretne 263.; apstraktne imenice se opisuju 268.

imenice i pridjevi u ablativu apsolutnom 210. 3. bilj. 5.

imperativ poraba 218. i 219.; imperativi *have, vale, salve* 102. 5. e); imperativ futura 219.; imperativ izriče budućnost 232. b) bilj.

imperfekt poraba 228. V.; imperfekt *de conatu* 228. V. bilj. 1.

inchoativa na *sco* 91. V.

indeclinabilia 39. C.

indikativ 215.; u irealnim kondicionalnim rečenicama 255. 3. bilj. 3.

indirektni govor vidi neupravni govor.

i ne, a ne, 230. 1. a) bilj. 2.

infinitiv 189. i d.; kao subjekt 192.; kao objekt 193.; akuz. s infinitivom 194.; akuz. s infinit. kao subjekt 195.; kao objekt 196.; akuz. s infinit. u uzvicima i pitanjima 197.; opće bilješke k akuz. s infinit. 198.—199.; nominativ s infinit. 200.; uz infinitiv kao subjekt infinitiv kao predikat 191. bilj.; infinitiv futura opisuje se 190. 3.; infinitiv prez. pas. na *-ier* 87. 7.; infinitiv historički 228. V. bilj. 2.

i to 281. bilj. 2.

izgovor 2.

izjavne rečenice i njihovi načini 215. i d.; izjavne rečenice u neupravnom govoru 261. 2.

iznutra zavisne rečenice 234. i 236.

izvođenje vremena 75.—78.

Jučer u listovima 228. VII. Dodatak.

Kako se pretvaraju rimski koraci u kilometre str. 220.

kako-tako se prevodi 239. a) 4.

kalendar str. 216. i d.

kao = *ut* 124. 1. bilj.

katalektički stih str. 213.

kauzalne rečenice 245. i d.

kauzativni aktiv 289.

kazna određena u ablativu, neodređena u genitivu 162. bilj. 2.

kaže se, govori se prevodi se i aktivno 200. 5. bilj. 2.

kletve u konjunktivu 221. bilj.

količina slogova 5. i str. 210. i d.

koliko je komu godina izriče se 186.

komparacija 46. i d.; nepravilna komparacija 51.; opisna komparacija 52. 4.; defectiva 52.: abundantia 53.; komparacija participa 53. bilj. 1.

komparativ sklonidba 47.; pojačava se 53. bilj. 2.; poraba 273.; komparativ za dva dijela jedne stvari 273. bilj. 1.; konstrukcija s *quam* ili bez njega 168.; komparativ s genitivom partitivnim 158. d); s *quam qui* 259. 4. b) δ); s ablativom mensurae 174.; s negacijama = superlativ 275.

komparativne rečenice 239. i d.; relativne komparativne rečenice 239.; pogodbene komparativne rečenice 240.

koncesivne rečenice 258.

kondicionalne rečenice 254. i d.; optativno-kondicionalne rečenice 257.; indikativ u apodozi irealne kondicio-

nalne rečenice 255. 3. bilj. 3.; indikativ u apodozi potencijalne kondicionalne rečenice 255. 3. bilj. 4.; kondicionalne rečenice zavisne 256.

kongruencija subjekta i predikata 117. i d.; atributa i apozicije 122. i d.; zamjenica 125.

konkretne imenice mj. apstraktnih 262.

konkretne imenice u sing. u kolektivnom smislu 264.

konjugacije četiri 77.; I. konjugacija 79.; II. konjugacija 80.; III. konjugacija 81.; IV. konjugacija 82.; opisna (perifrastična) konjugacija akt. 83.; opisna konjugacija pas. 84.; konjugacija glagola III. konjugacije na *-iō* 85.; konjugacija deponentia 86.; konjugacija nepravilnih glagola 94. i d.

konjunktiv u prostim izjavnim rečenicama 216. i d.; konjunktiv potencijalni 216.; konjunktiv optativni 221.; konjunktiv adhortativni 218. 3.; konjunktiv koncesivni 220.; konjunktiv irealni 217.; konjunktiv deliberativni 223.; konjunktiv u prostim upitnim rečenicama 222. i 223.; konjunktiv u kletvama 221. bilj.; konjunktiv u neupravnom govoru 261. 2.; konjunktiv u podložnim rečenicama 236.; konjunktiv u podložnim upitnim rečenicama 238.; konjunktiv u pogodbenim komparativnim rečenicama 240.; konjunktiv u finalnim rečenicama 241.; konjunktiv poslije glagola i izraza, što znače bojim se 242. 1.; konjunktiv poslije glagola, što znače priječiti, protiviti se 242. 2.; konjunktiv u konsekutivnim rečenicama 243.: konjunktiv u rečenicama s *quin* 244.; konjunktiv u kauzalnim rečenicama 245. i d.; konjunktiv u temporalnim rečenicama 248. II., 252. 3, b) i 253. 2.; konjunktiv u kondicionalnim rečenicama 255. 2. i 3. i 256; konjunktiv u koncesivnim rečenicama 258.; konjunktiv u relativnim rečenicama 259. 2.—5.; konjunktiv adhortativni izriče budućnost 232. b) bilj.; konjunktiv futura naknađava se 235. bilj. 4.; konjunktiv na *-im* 87. 7.

konjunktivna podloža rečenica, što zavisi od infinitnog glagola 235. bilj. 2.; od druge konjunktivne podložne rečenice 235. bilj. 3.

konsekucija vremena 234. i d.

konsekutivne rečenice 243,; ne udešavaju se po konsekuciji vremena 235. bilj. 6. a), ali se udešavaju poslije bezličnih glagola 243. 3. bilj. 1.

konstrukcija imena gradova 180.

konstrukcija predikata i subjekta po smislu *(ad sensum, κατὰ σύνεσιν)* 117. 2. b) bilj. 4.

konstrukcija relativne zamjenice po smislu 125. 6. bilj. 1.

kopula 116.; izostavlja se 116. 2. bilj. 1.; slaže se s predikatnom imenicom 117. 2. bilj. 2.

kratice str. 221.

krivnja ili zločin u genitivu 162.

Lični nastavci 74.

listovi, vremena u njima 228. VII. Dodatak.

litotes 295. 4.

lišavati konstr. 165. 1. a).

Međusobnost se izriče 279.

metar str. 213.

metrika str. 212. i d.

mjere str. 219,

mjeseci str. 216.

Načini 215. i d.; načini u podložnim rečenicama 236.

naglašivanje 6.

naknađivanje konjunktiva futura 235. bilj. 4.

*

namjerne rečenice vidi finalne rečenice.

na primjer 154. bilj. 3.

naprotiv 227.

nastavak *-re* u 2. l. sing. pas. mjesto *-ris* 87. 5.; nastavak *-ēre* u 3. l. pl. perfekta mjesto *-ērunt* 87. 2.; nastavak *-rier* u infinitivu prez. pas. mj. *rī* 87. 7.

nastavci lični 74.

nastavljanje pripovijedanja poslije nominativa s infinitivom prelazi u akuzativ s infinitivom 200. 5. bilj. 4.

nauka o postanju riječi 104. i d.; tvorba prostih riječi 104. I. i to: imenice 104. I. A.; pridjevi 104. I. B.; glagoli 105. I. C.; složene riječi 104. II. i to: substantiva composita 104. II. 1.; adiectiva composita 104. II. 2.; verba composita 104. II. 3.; priloga 106. i d.

negacije 295.; dvije negacije u rečenici = afirmacija 295. 4.

nepravilna sklonidba imenica 39. do 40.; pridjeva 45.

nepravilni glagoli 94. i d.

neprelazni glagoli složeni s prijedlozima postaju prelazni 134.—135.

nerastavni prijedlozi 104. 3. d. bilj. 2.

neupravni govor 260. i d.

neutralia passiva 86. bilj. 5.

nomina agentis 104. I. A. 1.; actionis 104. I. A. 2.; rei actae 104. I. A. 3.; qualitatis 104. I. A. 4.; instrumenti 104. I. A. 5.; loci 104. I. A. 6.; deminutiva 104. I. A. 7.; patronymica 104. I. A. 8.

nominativa 126.; dvostruki nominativ 116. 2. i 138. I.

nominativ s infinitivom 200.; poslije nominativa s infinitivom pripovijedanje se nastavlja s acc. c. inf. 200. 5. bilj. 4.

novac str. 219.

Njegov, njezin, njihov kako se prevode 65.

O! s akuzativom 136.

objekt 128.; izvanji 129. i d.; unutrašnji 137.; u hrvatskom u genitivu, u latinskom u akuzativu 129.

odgovor na pitanja 227.

odnosne rečenice vidi relativne rečenice.

određivanje mjesta, prostora i vremena 179. i d.

on, ona, ono kako se prevodi 278.

onda se prevodi 212. 2. bilj.

opisivanje i naknađivanje konjunktiva futura 235. bilj. 4.

opisna konjugacija aktivna 83.; pasivna 84.

oruđe u latinskom, u hrvatskom mjesto 169. b).

Pače 227.

padeži 33.; poraba 126. i d.: nominativ 126.; vokativ 127.; akuzativ 128.—139.; dativ 140.—152.; genitiv 153.—163.; ablativ 164.—178.; određivanje mjesta, prostora i vremena 179.—187.

partcip 206. i d.; participi kao pridjevi s genitivom 159. 2.; particip perf. pas. u aktivnom značenju 206.; particip perf. u akt. i pas. značenju 86. bilj. 1.—4.; značenje participa 206.; participi perf, sa značenjem participa prezenta 206. bilj. 2.; poraba participa atributivna 207. i d.; predikativna 210—211.; ablativ apsolutni 210. 3.; neka pravila za particip 212.; kako se prevodi ablativ apsolutni 211.; particip mjesto tempor. rečenice 210. 2.; mjesto kauzalne 210. 2.; mjesto koncesivne 210. 2.; uz particip u koncesivnom značenju stoji *tamen*

etsi, quamvis 210. 2. bilj. 3.; particip mjesto hipotetske rečenice 210. 2.; mjesto modalne 210. 2.: particip prez. mjesto finalne rečenice 210. 2. bilj. 2.; mjesto relativne rečenice 207.; particip perf. pas. kao atribut, u hrvatskom imenica 208.; particip perf. akt. u latinskom se naknađava 212. 1.; particip perf. glagolâ deponentia ne stoji u ablativu apsolutnom 210. 3. bilj. 2.; sam particip u ablativu apsolutnom 210. 3. bilj. 4.; particip perf. pas. uz ablativ causae ponajviše se ne prevodi 175.; particip futura izriče namjeru 206. bilj. 3.; u latinskom particip, u hrvatskom prijedlog s imenicom 212. 4.; participi na *-āns* i *-ēns* sklonidba 44. 3.

partikule str. 96.; I. prilozi 105. i d.; II. prijedlozi 110.; III. veznici 111.; IV. uzvici 112.

pasiv 291.; pasiv lat. prevodi se na hrvatski 291.; pasiv glagola, koji ga ne mogu imali, zamjenjuje se 292.

pentametar str. 215.

perfekt logički 228. II.; perfekt historički 228. VI.; perfekt gnomski 228. VI. bilj.; perfekt pokraćen vidi: pokraćenje perfekta; perfekt na *-ēre* mjesto *-ērunt* 87. 2.

pitanje realno 222.; potencijalno 222. irealno 222.; dubitativno 223.; retoričko 223. bilj. i 261. 1. bilj.; pitanja pronominalna i verbalna 224.; dvostruka pitanja 225.; odgovor na pitanja 227.; nezavisna pitanja 222. do 227.; podložna pitanja 228.

pitati za mišljenje 139. 4. bilj. 2.

plural mjesto singulara 265.; plural vlastitih imena 265. c).

pluralia tantum 39. B. 2.

pluskvamperfekt 228. VII.; pluskvamperfekt uz *postquam* 250. bilj.

podložna rečenica pretvara se u particípsku konstrukciju 209. 1.—3.; podložne rečenice 231. i d.; vremena u njima 232. i d.; podložne rečenice upitne 238.; komparativne 239. i d.; finalne 241. i d.; konsekutivne 243. i d.; kauzalne 245. i d.; temporalne 248. i d.; kondicionalne 254. i d.; koncesivne 258.; relativne 259.

pogodbene rečenice vidi kondicionalne rečenice.

pokraćenje perfekta na *-āvī, -ēvī, -īvī* 87. 3.

pomenuti se prevodi 285.

pomoćni glagol *sum* konjugacija str. 81.; značenje njegovo 294. 3.

ponavljanje radnje udešava se po konsekuciji vremena 248. 2. i 249. I. 2.

poput = kao prevodi se 124. 1. bilj.

poređenje pridjeva 46.—53.; nepravilno poređenje 51. i d.; poređenje prilogâ 109.

poredne rečenice vidi komparativne rečenice.

posljedične rečenice vidi konsekutivne rečenice.

postanje riječi 104.; prostih imenica 104. I. A.; pridjevâ 104. I. B., glagolâ 104. I. C.; složenih riječi 104. II.; imenica 104. II. 1.; pridjevâ 104. II. 2.; glagolâ 104. II. 3.

posvojne zamjenice 65., poraba 277.; posvojne zamjenice mjesto genitiva ličnih zamjenica 155. bilj. 1.; posvojna zamjenica stoji pred prijedlogom 156.; posvojna zamjenica mj. genitiva objektivnog 156. bilj. 2.

potpumbeni predikat 124.; imenice, što znače čast, dob, službu 124.; pridjevi 124. 2.

povratna radnja izriče se 293.

pozitiv mjesto komparativa 273. bilj. 2.

predikat 116.; glagolski 116.; imenski 116.; predikat uz jedan subjekt 117.

i sl.; slaže se po smislu 117. bilj. 4.; imenski predikat u nominativu 118.; predikat uz više subjekata 119.; predikat uz infinitiv 192. 2. i 193.; predikat uz imena gradova, koji su pluralia tantum 119. 4. bilj. 3.

pretvaranje aktivne rečenice u pasivnu 128.

prezent poraba 228. I.; prezent uz *antequam* i *priusquam* 233. 1. i 253. 1.; prezent uz *dum* 233. 2. i 252. 1.

pridjev poraba 269. i d.; pridjev u srednjem rodu kao imenica 269. 2. i 3.; pridjevi supstantivno upotrijebljeni s genitivom partitivnim 158. b); pridjevi kao genitiv partitivni 158. b) bilj.; pridjevi 1. i 2. sklonidbe 42.; 3. sklonidbe 43.—44.; nepravilna sklonidba 45.; pridjev kao oznaka vremena i mjesta 124. 2. bilj. 3.; pridjev upotrijebljen atributivno i predikatno 124. 2. bilj. 2.; tvorba 104. I. B.: verbalia 104. I. B. a), denominativa 104. I. B. b); pridjev kao unutrašnji objekt, hrv. prilog 137. 3. bilj. 1.; pridjevi s dativom 140. 3.; pridjevi 2. dekl. uz *est* kao genitiv posesivni 155. bilj. 3.; pridjevi 3. dekl. uz *est* kao gen. posesivni 155. bilj. 3.; pridjevi s genitivom 159. 1.; pridjevi, što znače osjećanje, s ablativom causae 175. 1.; pridjevi kao imenice 270.; pridjevi mjesto genitiva ili padeža s prijedlogom 271.; latinski genitiv, hrvatski pridjev 271.; latinski pridjev, hrvatski imenica ili prilog 272.; red pridjeva u rečenici 296. 1.; poređenje pridjevâ 46.—53.; pridjevi, uz koje stoji supin na *-ū* 167. b) bilj. 2.; pridjevi zamjenički sklonidba 70. 1.

prijedlozi 110.; s akuzativom 110. 1.; s ablativom 110. 2.; s akuzativom ili ablativom 110. 3.; nerastavni prijedlozi 104. II. 3. d); prijedlog mjesto genitiva partitivnog 158. bilj. 1.; mj. genitiva objektivnog 156.; prijedlozi uz imena gradova 180. bilj. 2.

prilozi (adverbia) 105.; adverb. temporis 105. 1.; adverb. loci 105. 2.; adverb. modi 105. 3.; adverb. pronominalia 72.; adverb. numeralia 59.; prilozi s genitivom partitivnim 158. c); prilozi mjesta s genitivom partitivnim 158. f); građenje priloga 106. i d.; poređenje priloga 109.

priložni akuzativ 137. 3.

proleptički predikat 124. 2. bilj. 4.

prozodija str. 210.

Rastavljanje slogova 4.

ravno uz brojeve 283.

razlika između konstrukcije s acc. c. inf., *ut* i *quod* 247. c) bilj.

recipročnost izriče se 279.

rečenica podložna pretvara se u participsku konstrukciju 209. 1.—3.

rečenica s *quīn* 244.

rečenice subjektne s *ut* udešavaju se po konsekuciji temporum 243. 3. bilj. 1.

red riječi 296.; red rečeničnih dijelova 297.; red rečenica 298.

redni brojevi 55. i 57.; redni brojevi s genitivom partitivnim 158. e).

refleksivna zamjenica 64., 194., 198. 1., 261. 3.

relativne rečenice 259. i d.; relativna rečenica u indikativu 259. 1. i 259. 3. bilj.; u konjunktivu 259. 2 do 5.; relativna rečenica zavisna od infinitiva ili od konjunktivne podložne rečenice 259. 3. i 236.; relativna rečenica ne može se pretvoriti u participsku konstrukciju 207. bilj.

retorička pitanja 261. 1 bilj., 223. bilj.

riječi, što znače novac i mjeru, sklonidba 20. 4. a); složene s *vir* genitiv plurala 20. 4. b).

ritam str. 212.

rod pravila općena 9.—12.; kod 1. sklonidbe 16.; kod 2. sklonidbe 18. i 21.; kod 3. sklonidbe 32.—34.; kod 4. sklonidbe 35. i 37.; kod 5. sklonidbe 38.

Samoglasnici 1.

semideponentia 73. 3. bilj. 3.; 86. bilj. 1.

singularia tantum 39. B. 1.

singular mjesto plurala 264.

siniceza str. 214.

skandirati str. 213.

sklonidba 13.—15.; prva sklonidba 16. i d.; druga sklonidba 18. i d.; treća sklonidba 22.; konzonantska III. sklonidba 23.; sklonidba *i*- osnova 24. i d.; četvrta sklonidba 35. i d.; peta sklonidba 38.; nepravilna sklonidba: defectiva 39.; defectiva casibus 39. I. A., defectiva numero 39. I. B.; indeclinabilia 39. I. C.; abundantia 40.: heteroclita 40. A.; heterogenea 40. B.; sklonidba grčkih imenica 41.; sklonidba zamjeničkih pridjeva 70. 1.; sklonidba pridjeva 1. i 2. deklinacije 42.; sklonidba pridjeva 3. deklinacije 43.; sklonidba komparativa 47.; sklonidba brojeva 56. i d.

slova 1.; izgovor slova 2.

složena rečenica 229. i d.

složene riječi 104. II.; substantiva composita 104. II. 1.; adiectiva composita 104 II. 2.; verba composita 104. II. 3.

složenice sa *sum* str. 83.

složeni oblici glagola dicendi i sentiendi u pasivu s akuz. s infinitivom 200. 5. bilj. 3.

spona 116.; izostavlja se 116. 2. bilj. 1.

sročnosl subjekta i predikata 117. i d.; atributa i apozicije 122. i d.; zamjenica 125.

stari oblici glagoski 87. 6.—7.

stih str. 212.; stih akatalektički str. 213.; katalektički str. 213.

stopa str. 212.

subjekt 114.; gramatički 115.

substantiva composita 104. II. 1.

suglasnici 1. i 3.: suglasnik *i* (j) tvori slog dug po položaju str. 210.

superlativ tvorba 48. i d.; pojačava se 53. bilj. 2.; poraba 276.; superlativi s genitivom partitivnim 158. d); superlativ se premješta u relativnu rečenicu 284. b) bilj.

supin 213.; supin na *-tū* ablativ 167. b) bilj. 2.; mjesto supina obične su konstrukcije 213. 1. bilj. 2.

Što, što se toga tiče = *quod* 247. c).

što—to prevodi se 239. a) 1. i 288. 5. bilj.

što više 227.

Tako zvani prevodi se 285.

temporalne rečenice 248. i d; u indikativu 249. I., 250., 251., 252. 1., 2., 3. a), 253. 1.; u konjunktivu 249. II., 252. 3. b), 253. 2.; udešavaju se po konsekuciji temporum 249. I. 2., 251. bilj.

teza str. 212.

tobožnji prevodi se 285.

tvorba prezentske osnove 88. I.; perfektne osnove 88. II.; participijalne osnove 88. III.; tvorba prostih riječi vidi postanje riječi.

Udaljenost se izriče akuzativom 184.; s prijedlogom *ab* 180. bilj. 2.; ablativom mensurae 174.

ujedno prevodi se 282.

uklopljene hrvatske rečenice latinske glavne 199. 1. bilj.

u kojoj udaljenosti? 184. bilj.

ukrštavanje 297. 3.

upitne rečenice 222. i d., 238.

upravo se prevodi 283.

usporedne rečenice 230.

uzročne rečenice 245. i d.

uzvici 112.

Verbum infinitum 188. i d.; verbum finitum 214. i d.

veznici 111.; usporedni 230., podložni 230.; sastavni 230. 1.; rastavni 230. 2.; suprotni 230. 3.; uzročni 230. 4.; zaključni 230. 5.

vokativ poraba 127.; vokativ 2. dekl. na ī 20. 2.

vremena u prostoj rečenici 228.; u podložnim rečenicama 232. i d.; vremena u konjunktivnim podložnim rečenicama 234. i d.; izvođenje vremena 75.—78.; vremena u listovima 228. VII. Dodatak; vremena infinitiva 190.

vremenske rečenice vidi temporalne rečenice.

vrijednost određena brojem stoji u ablativu 161. bilj. 2.

vrijeme na pitanje kada? 185. 1.; za koliko vremena? 185. 2.; koliko vremena 185. 3.; koliko je komu godina? 186.; otkad? 187. 1.; za koje vrijeme? 187. 2.; dokle? 187. 3.

vrste prostih rečenica 214.

Zabrana se izriče 218. 2. i 3.

zahtjevne rečenice i njihovi načini 218. i d.; objektne ili zahtjevne rečenice 241. 2., 242.; zahtjevne rečenice u neupravnom govoru 261. 2.

zamjenice 62.; lične 63.; genitiv pl. lične zamjenice kao genitiv partitivni 63. bilj. 1.; povratna zamjenica 64.; posvojne zamjenice 65.; pokazne 66.; relativne 67.; općene relativne zamjenice 67.; upitne 68.; neodređene 69.; korelativne 71.; adverbia pronominalia correlativa 72.; zamjenice lične uz infinitiv kao subjekt ne izostavljaju se 198. 1.; upotreba zamjenica 277. i d.; ličnih i posvojnih 277.; refleksivne 278.; međusobnost (recipročnost) 279.; pokaznih 280.—283.; red pokaznih zamjenica u rečenici 296. 3.; relativnih 284.—286.; slaganje zamjenica 125.; zamjenice u srednjem rodu s genitivom partitivnim 158. b); zamjenice s genitivom partitivnim 158. e); zamjenica u srednjem rodu kao unutrašnji objekt 137. 3.; zamjenica se slaže s imenicom, mjesto da bude u genitivu objektivnom 156. bilj. 4.; zamjenica se ne slaže s predikatnom imenicom 125. 5. bilj. 2.

zamjenički pridjevi 70.

zapovijest u 2. l. kazuje se imperativom 218. 1.; zapovijest u 1. i 3. l. u konjunktivu 218. 3.

zatim se prevodi 212. 2. bilj.

zavisne pogodbene rečenice 256.

zijev str. 213.

zločin ili krivnja u genitivu 162.

Želje ispunljive 221.; neispunljive 221

Latinsko stvarno kazalo.

A.

a, ab, (abs) poraba 110. 2.; mjesto ablativa separationis 165. 1.—3.; mjesto abl. instrumenti 169.; uz imena gradova 180. bilj. 2.; za oznaku vremena: otkad? 187. 1.; uz gerund 203. c); uz gerundiv 149. bilj. 1.

abalieno s prijedlogom *ab* 165. 2.

abdicare se s ablativom 165. 3.

abdo 3. str. 63.; s prijedlogom *in* i akuzativom mjesto ablativa loci 183. 2.

abesse str. 83.; s prijedlogom *ab* 165. 2., 180. bilj. 2., 184. bilj., s abl. mensurae 174.

abigo 3. str. 69.

abire s ablativom separationis 165. 3.

abhorreo s prijedlogom *ab* 165. 2.

ablativus 164. i d.; *abl. separationis* 165.; *abl. originis* 166.; *abl. limitationis* 167.; *abl. comparationis* 168.; *abl. instrumenti* 169.—175.; *abl. copiae* 170.; *abl. causae* 175.; *abl. instrumenti* uz glagole *utor* itd. 171.; *abl.* uz *opus est* 172.; *abl. mensurae* 174.; *abl. pretii* 173.; *abl. sociativus* 176.; *abl. modi* 177.; *abl. qualitatis* 157. 2.; *abl. loci* 179. i d.; *abl. temporis* 185.; *abl. qualitatis* uz vlastita imena 157. bilj.; *abl. absolutus* 210. 3.

abnuo 3. str. 71.; složenice str. 71.

aboleo 2. str. 66.

abscido 3. str. 69.

abscindo 3. str. 69.

absisto 3. str. 68.

absolvo 3. str. 71.; s genitivom criminis 162.

abstergeo 2. str. 65.

absterreo s prijedlogom *ab* 165. 2.

abstineo 2. str. 67.; *abstineo aegre, vix, quin* 244. 2.; s ablativom separationis 165. 3.

absum str. 83.; *non (haud) multum abest, quin; nihil abest, quin* 244. 2.; *paulum (non multum) abest quin* — umalo ne 294. 1.

abundantia 40.

abundo s ablativom 170.

ac poraba 230. 1. a) i bilj. 1.; u komparativnim rečenicama 239. a) 3.

accedo 3. str. 73.; konstr. 142. bilj. 2.; *accedit ut, accedit quod* 243. 3. bilj. 3.

accendo 3. str. 71.

accido 3. str. 68.

accidit ut 235. bilj. 6. a), 243. 3.; *accidit ut* = slučajno 294. 1.; *accidit quod* 247. b); konstr. 142. bilj. 2.

accingor s akuzativom 136a.

accipio 3. str. 69.; s dva dativa 150.; s akuz. s infinitivom 196. a); s gerundivom 202.

accumbo 3. str. 75.

accurro 3. str. 68.

accusativus graecus 136a. 2.

accuso s genitivom criminis 162.; s prijedlogom *de* 162. bilj. 1.; *accusare capitis* 162. bilj. 3.; *accuso quod* 246.

ac si i modus irrealis 240.

acuo 3. str. 71.

acus rod 37.; dativ pl. 36. 1.

ad poraba 110. 1.; *ad* uz imena gradova 180. bilj. 2.; za oznaku vremena: dokle? 187. 3.; uz gerund 203. b); *ad* uz pridjeve *utilis, aptus, idoneus, necessarius* 140. 3. bilj. 2.

adaequo s akuzativom 130.

addo 3. str. 63.; s dva akuzativa 138.; s dativom 142.

adduco ut 241. 2.

adeo ut 243. 1.

adhibeo 2. str. 66.

adhortor ut 241. 2.

adhuc u listovima 228. VII. Dodatak.

adiectiva composita 104. II. 2.; *adiect. relativa* s genitivom 159.

adigo 3. str. 69.

adimo 3. str. 69.

adipiscor 3. str. 80.

adire s akuzativom 135.

adiungo s dva akuzativa 138.

adiuvo 1. str. 64.; s akuzativom 130.

admiror s akuzativom 133.; s akuz. s infinitivom ili s *quod* 196. d) i 246.

admoneo 2. str. 66.; s genitivom memoriae 160. 2.; s *ut* 241. 2.; s akuz. s infinitivom 241. 2. bilj. 1.

admoveo 2. str. 65.; konstr. 142. bilj. 2.

adolesco 3. str. 76.

adorior 4. str. 81.

adscisco s dva akuzativa 138.

adspergo 3. str. 73.; konstr. 143. bilj.

adspicio 3. str. 73.

adsum str. 83.; konstr. 142. bilj. 2.

adultus particip atributivno 86. bilj. 3.

advehor s prijedlogom *ad* 135 bilj.

adventu abl. causae 175.

adverbia (prilozi) 105.; *adv. temporis* 105. 1.; *adv. loci* 105. 2.; *adv. modi* 105. 3.; *adv. pronominalia* 72.; *adv. numeralia* 59.

adversari s dativom 140. 2.

adversarius s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 1.

adversus poraba 110. 1.; mjesto genitiva objektivnoga 156.

advesperascit str. 90.

aeger s ablativom limitationis 167.

aegre uz cum inversum 249. I. 3.

aegre abstineo quin 244. 2.

aequalis s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 1.

aeque ac, atque 239. a) 3.

aequum est s akuzativom s infinitivom 195. a); u indikativu mjesto hrv. kondicionala 215. 2.; *aequum est quod* 247. c) bilj.

aestimare s abl. limitationis 167. a); s prijedlogom *ex* 167. a); s genitivom pretii 161.; s ablativom 161. bilj. 2.; *aestimo* = uvažavam, poštujem 161 bilj. 1.

aetas: id aetatis 137. 3. bilj. 2.

affero str. 85.; *affero famam, nuntium* s akuz. s infinitivom 196. b); s dativom 142.

afficere s ablat. 170.; konstr. 170. bilj.

affinis s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 1.

affirmo s akuzativom s infinitivom 196. b).

affligo 3. str. 73.

affluere s ablativom 170.

age, agite 102. 5. b).

aggredior 3. str. 80.; konstr. 135.

ago: id ago ut 241. 2.

ago 3. str. 69. složenice str. 69.

aio 102. 2.

algeo 2. str. 66.

alienus s prijedlogom *ab* 165. 1. b).

alieno 1. s prijedlogom *ab* 165. 2.

aliquanto abl. mensurae 174.

aliquid s genit. partitivnim 158. b) i bilj.

aliquis poraba 288. 2. i 288. 1. bilj.

aliter ac, atque ili *quam* 239. a) 3.

alius sklonidba 70. 1.; *alius-alius* 70 1. bilj. 1., 279. b) i 288. 7. i bilj.

alius ac, atque 239. a) 3.

alius nisi 239. a) 3.

alo 3. str. 75.

alter sklonidba 70. 1.; *alter-alter* 70. 1. bilj. 1., 288. 7.; s genitivom partitivnim 158. e).

alvus rod 21.

amans s genitivom objekt. 159. 2.

ambio 4. 99. bilj. 1,

amicio 4. str. 78.; s akuzativom 136a.

amicus s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 1.; s prijedlozima 140. 3. bilj. 3.

amplector 4. str. 80.

an poraba 225, 226. i 238. I. bilj. 4.

an non 225. bilj.

ango 3. str. 76.

angor s akuzativom s infinitivom ili *quod* 196. o) i 246.

animadverto s akuz. s infinitivom 196. a); s participom 210. 2.

animus: animi lokativ 159. 1. bilj 3.; *animus* u ablativu modi bez prijedloga *cum* 177. 2. bilj. 2.; *animus* se ne prevodi 266.; ablativ limitationis 167.

ante poraba 110. 1.; s ablativom mensurae 174.

antecedere 3. str. 73.; konstr. 135.

antecello 3. str. 68.; s ablativom mensurae 174.; s dativom 135.

antefero s dativom 142.

anteire konstr. 135.

antepono s dativom 142.

antequam poraba 253.; s prezentom 233. 1.

anxius s genitivom 159. 1. bilj. 3.

apage 102. 5. a).

aperio 4. str. 78.

apertum est s akuz. s infinitivom 195. a).

appareo 2. str. 66.; kao kopula s dva nominativa 116. 1.

apparet s akuz. s infinitivom 195. b).

appello 1. s dva akuzativa 138.; u pasivu s dva nominativa 116. 2. i 138.

appello 3. str. 68.; s prijedlogom *ad* 135. bilj.; konstr. 142. bilj. 2.

appetens s genitivom 159. 2.

aptus s dativom 140. 3.; s prijedlogom *ad* 140. 3. bilj. 2.; s prijedlogom *ad* i gerundom 203. b) bilj. 1.; *aptus qui* s konjunktivom 259. 4. b) γ).

apud 110. 1.

arceo 1. str. 67.; složenice str. 67. s prijedlogom *ab* 165. 3.

arcesso 3. str, 75.; s genitivom criminis 162.; s dva dativa 150.

ardeo 2. str. 65.

arguo 3. str. 71.: *arguo quod* 246.; s genitivom criminis 162.

arsis str. 212.

artus dat abl. pl. 36. I. b).

ascendo 3. str. 71.

aspergo konstr. 143. bilj.

assentior 4. str. 80.

aspicio s participom 210. 2.

assequor s akuzutivom 130. bilj.; s *ut* 241. 2.

assīdo 3. str. 71.

assuesco s ablativom instrumenti 169. b).

at poraba 230. 3. i bilj.

atque poraba 230. 1. a) i bilj. 1.

atqui poraba 230. 3. i bilj.

attamen 230, 3.

attendo 3. str. 69.

auctor sum ut 241. 2.; s akuzativom s infinitivom 241. 2 bilj. 1. i 196. b).

audeo 2. 86. bilj. 1.; *ausim* 87. 7.

audio 4. str. 78.; s akuzativom s infinitivom 196. a); s participom prez. ili

akuzativom s infinitivom 210. 2. i bilj. 1.; *audior* s nominativom s infinitivom 200. 5,; *auditus* particip perf. pas. s dativom mj. ablativa s prijedlogom *ab* 149. bilj. 2.

audito ablativ apsolutni 210. 3. bilj. 4.

aufero str. 85.

augeo 2. str. 65.; s ablativom mensurae 174.

aut poraba 230. 2. a) i bilj.; *aut-aut* 230. 2. b); *neque aut-aut, ne aut-aut* 230. 2. b) bilj.

autem poraba 230. 3. i bilj.

auxilio mjesto ablativa instrumenti 169.

ave 102. 5. e).

avidus s genitivom objekt. 159. 1.

B.

bellare s dativom 152. 2.

bellum s *in* i abl. ili bez njega 185. 1. bilj. 3.

bibo 3. str. 69.

bos sklonidba 30. 1.

brevi za oznaku budućnosti 235. bilj. 4. II.

C.

cado 3. str. 67.; složenice str. 67. i 68.

caedo 3. str. 68.; složenice str. 68.

caesura str. 214.

caleo 1. str. 66.

cano 3. str. 68.; s ablativom instrumenti 169. b); s dva dativa 150.

capesso 3. str. 75.

capio 3. str. 69.; složenice str. 69.; s dva akuzativa 138.; *captus* uz abl. causae 175.

cardinalia 55.—56.

careo 2. str. 66.; s ablativom separationis 165. 1 a).

caro sklonidba 30. 2.

carpo 3. str. 72.

casu abl. modi 177. 2 bilj. 2.

causa s genitivom ili *meā, tuā, nostrā* itd. 154.; s genitivom mj. rečenice 154. bilj. 3.; mjesto ablativa causae 175. 3. bilj. 2.; *qua de causa* 285. bilj.

caveo 2. str. 65.; konstr. 146.; *cave* s konjunktivom 218. 2. c) i 241. 2 bilj. 4.

cedo 102. 5. c).

cedo 3. str. 73., složenice str. 73.; s ablativom separationis 165. 3.; s prijedlogom *de* ili *e* 165. 3.

celare s dva akuzativa 139.; *celo* s prijedlogom *de* 139. bilj. 3.

ceno: *cenatus* u akt. značenju 86. bilj. 4.

censeo 2. str. 67.; složenice str. 67.; *censeo ut* ili akuzativ s infinitivom 241. 2. bilj. 1.

cerneres 216. 2.

cerno 3. str. 74.: složenice str. 74.; s akuzativom s infinitivom 196. a) i 210. 2. bilj. 1.; s participom prez. 210. 2.

certare s dativom 152. 2.

certiōrem facio s akuzativom s infinitivom 196. b); konstr. 138. bilj. 3.

cieo 2. str. 66.; složenice str. 66.

cingo 3. str. 74.; *cingor* s akuzativom 136a.

circa, circum 110. 1.

circumdo 1. str. 63.; konstr. 143.

circumeo s akuzativom 134.

circumsedeo 2. str. 65.; s akuzativom 134.

circumsisto 3. str. 68.

circumsto 1. str. 63.

circumvenio s akuzativom 134.

cis 110. 1.

citra 110. 1.

clam kao prijedlog str. 102.

claudo 3. str. 72.; složenice str. 72.

claudus s ablativom limitationis 167.

coalesco 3. str. 77.

coarguo 3. str. 71.; perfekt pas. str. 71., s genitivom criminis 162.

coëmo 3. str. 69.

coepi 102. 1.; s infinitivom 193.; uz infinitiv pasivni *coeptus sum* 102. 1. bilj. i 193. bilj. 1.

coerceo 2. str. 67.

cognitus s dativom mjesto *ab* s ablativom 149. bilj. 2.

cognomine abl. 167.

cognosco 3. str. 76.; s akuzativom s infinitivom 196. a); s dva akuzativa 138. bilj. 1.

cogo 3. str. 69.; *cogo ut* ili infinitiv 241. 2. bilj. 2.

cohortor ut 241. 2.

coire s akuzativom 135.

colligo 3. str. 70.

collocare s ablativom loci 183. 1. a); sa supinom 213. 1. bilj. 1.

colo 3. str. 75.

comis s dativom 140. 3.; s prijedlozima 140. 3. bilj. 3.

comitatus particip, značenje 86. bilj. 2.

comitia s dativom gerundiva 204. 2.

comminiscor 3. str. 80.

commodum uz cum inversum 249. I. 3.

commonefacio s genitivom memoriae 160. 2.

commoneo s genitivom memoriae 160. 2.

communico konstr. 142. bilj. 1.

communis s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 5.

como 3. str. 72.

comparo konstr. 142. bilj. 1.

compello 3. str. 68.

comperio 4. str. 77.; s akuzativom s infinitivom 196. a).

compingo 3. str. 68.

compleo 2. str. 66.; s ablativom 170.

compono 3. str. 75.; konstr. 142. bilj. 1.

compos s genitivom 159. 1.

comprehendo 3. str. 71.

compungo 3. str. 68.

concedo 3. str. 73.; s gerundivom 202.; *concedo ut* 241. 2.; s infinitivom 241. 2. bilj. 2.; s akuzativom s infinitivom 241. 2. bilj. 1.

concido 3. str. 68.

concino 3. str. 68.

concupisco 3. str. 77,

concurro 3. str. 68.; s akuzativom mj. abl. loci 183. 2.

concutio 3. str. 73.

condemno s genitivom criminis 162.

condicio ablativ modi bez prijedloga *cum* 177. 2. bilj. 2.; *ea condicione ut* 241. 1.

condo 3. str. 63.

conduco s ablativom pretii 173.; s gerundivom 202.; *conducit* s akuzativom s infinitivom 195. b).

confero imperativ 87. 1.; konjugacija str. 83.; s dativom 142.; konstr. 142. bilj. 1.

conficio 3. str. 70.

confido 3. str. 76.; 86. bilj. 1.; s ablativom causae 175. 2.; s dativom i ablativom 140. 2. bilj. i 175. 2. i bilj. 3.

confirmo s akuzativom s infinitivom 196. b).

confisus uzdajući se 206. bilj. 2.

confiteor 2. str. 79.; s akuz. s infinitivom 196. b).

confringo 3. str. 70.

congredior 3. str. 80.; konstr. 142. bilj. 1.

congruo 3. str. 71.

coniunctiones 230., *copulativae* 230. 1., *disiunctivae* 230. 2., *adversativae* 230. 3., *causales* 230. 4., *conclusivae* 230. 5.

coniunctivus potentialis 216.; *coni. irrealis* 217.; *coni. adhortativus* 218. 3. i bilj.; *coni. concessivus* 220.; *coni. optativus* 221.

conor s infinitivom 293.; *conari si* 238. 1. bilj. 3.

conqueror 3. str. 79.; s akuzativom 133.; *de aliqua re* 133.

conscendere 3. str. 71.

conscisco 3. str. 77.

conscius s genitivom 159. 1.

consecutio temporum 234. i g.; za historijskim prezentom 235. bilj. 1.; za infinitivom i participom perf. 235. bilj. 2.; ne udešavaju se po konsekuciji rečenice posljedične i dr. 235. bilj. 6.

consentio 4. str. 78.; konstr. 142. bilj. 1.

consequor 3. str. 79.; *consequor ut* 241. 2.; s akuzativom 130. bilj.

consero 3. str. 74.

consero 3. str. 75.

considere 3. str. 71.; s ablativom loci 183. 1. a).

consilium abl. modi bez prijedloga *cum* 177. 2. bilj. 2.; *eo consilio ut* 241. 1.

consilium capio s infinitivom 193.; *consilium est ut* 241. 2.

consistere 3. str. 68.; s ablativom loci 183. 1. a).

conspicio 3. str. 73.; s akuzativom s infinitivom 196. a); s participom prez. 210. 2.

constare 1. str. 63.; s ablativom pretii 173.

constat s akuzativom s infinitivom 195. b).

constituo 3. str. 72.; *constituo ut* 196. f) i 241. 2.; s akuzativom s infinitivom 196. f) i 241. 2. bilj. 1.; s infinitivom 193.; s akuz. s infinitivom ili s gerundivom 196. f); s ablativom loci 183. 1. a); s dva dativa 150.

constitutus s dativom mj. ablativa s prijedlogom *ab* 149. bilj. 2

consuesco 3. str. 76.; s infinitivom 193.; *consuesco* prevodi se s: obično 294. 1.

consuetudine abl. causae 175.

consulo 3. str. 75.; s *ut* 241. 2.; konstrukcije 146.

contemno 3. str. 72.

contendo 3. str. 69.; *contendo ut* 241. 2.; s akuzativom s infinitivom 241. 2. bilj. 1.; s infinitivom 193.; konstr. 142. bilj. 1.

conticesco 3. str. 77.

continere 2. str. 67.; *vix me contineo quin* 244. 2.

contingo 3. str. 69.; *contingit ut* 243. 3., 295. bilj. 6. a).

contra 110. 1.; *contra ac, atque* 239. a) 3.

contrarius ac, atque 239. a) 3.; s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 5.

contremisco 3. str. 77.

contundo 3. str. 69.

convalesco 3. str. 77.

convello 3. str. 71.

convenio 4. str. 78.; s akuzativom mj. ablativa loci 182. 2.; konstr. 135.

convenit s akuzativom s infinitivom 195. b); *convenit* u indikativu mjesto hrv. kondicionala 215. 2.

convinco 3. str. 70.; s genitivom criminis 162.

copia s genitivom partitivnim 158. a); *copia datur ad* s gerundom 204. 1. bilj. 2.

copula 116.; izostavlja se 116. 2. bilj. 1.; slaže se s predikatnom imenicom 117. 2. bilj. 2.

coquo 3. str. 74.

coram kao prijedlog str. 102.

corpus se ne prevodi 266.; *corpore* ablativ limitationis 167.

credo str. 63. i 69.; *credor* s nominativom s infinitivom 200. 5.

crederes 216. 2

credibile est s akuzativom s infinitivom 195. a)

creo s dva akuzativa 138.

creor s dva nominativa 116. 2.

crepo 1. str. 64.; složenice str. 64.

cresco 3. str. 76.; složenice str. 76.

cubo 1. str. 64.; složenice str. 64.

cum poraba 110. 2.. s ablativom socijativnim 176. bilj.; s ablativom modi 177. 1.

cum historicum 249. II.; *cum causale* 245. 1., pojačano s *praesertim* 245. 1.; *cum concessivum* i *adversativum* 258. 1.; *cum temporale* 249. I.; *cum iterativum* 249. I. 2.; *cum explicativum* 249. I. 4.; *cum inversum* 249. I. 3.; *cum primum* s perfektom 233. 3 i 251.; *quod cum* 285. bilj.

cum-tum 230. 1. b).

cumulare s ablativom 170.

cupidus s genitivom 159. 1.

cupio 3. str. 74.; *cupio ut* 241. 2.; s infinitivom prez. ili perf. razlika 196. c) bilj.

cur: est, non est cur 245. 3. b).

cura est ut 241. 2.

curo ut 241. 2.; s akuzativom gerundiva 202.

curro 3. str. 68.; složenice str. 68.

cursu ablativ modi 177. 2. bilj. 2.

D.

damno s genitivom criminis 162.; *damno quod* 246.; s prijedlogom *de* 162. bilj. 1.; s ablativom 162. bilj. 2.; *capitis* ili *capite* 162. bilj. 3.

de poraba 110. 2.; mjesto genitiva partitivnoga 158. f) bilj. 1.; mj. ablativa limitationis 167. b) bilj. 1.; uz gerund 203. c),

dea dativ pl. 17. 3.

debeo 2. str. 66.; s infinitivom 193.; u indikativu mj. hrv. kondicionala 215. 1.; izriče budućnost 232. b) bilj.; u kondicionalnim podložnim rečenicama 256. a) bilj. i 256. b) bilj.; u apodozi irealnih rečenica u indikativu 255. 2. bilj. 2. a).

decedere s ablativom separationis 165. 3.; s prijedlogom *de* 165. 3.

decerno 3. str. 74.; *decerno ut* 241. 2.; s akuzativom s infinitivom 196. f) i 241. 2 bilj. 1.; s infinitivom 193.; s akuzativom s infinitivom ili gerundivom 196. f); s ablativom instrumenti 169. b).

deceptus sum perfekt od *fallo* str. 68.

decerpo 3. str. 72.

decet 103. 1. b); s infinitivom 131. bilj.; s akuzativom s infinitivom 195. b); u indikativu mj. hrv. kondicionala 215. 2.; s akuzativom lica 131.; subjekt uza nj infinitiv ili srednji rod zamjenice 131. bilj.

decipio 3. str. 69.

declaro s akuzativom s infinitivom 196. b); s dva akuzativa 138.

dedecet 103. 1. b); s akuzativom lica 131.; subjekt uza nj infinitiv ili srednji rod zamjenice 131 bilj.

dedo 3. str. 63.

defectiva 59, I.; *d. casibus* 39. I. A.; *d. numero* 39. I. B.

defendo 3. str. 71.; s prijedlogm *ab* 165. 3.; s dativom 152. 1.

deficio 3. str. 70.; s akuzativom 133.; *deficere animo* 133.; *deficio* s prijedlogom *ad* 133.; *deficio ab aliquo ad aliquem* 133.

defigo 3. str. 73.; s ablativom loci 183.; 1. b).

defungor s ablativom 171.

dego 3. str. 69.

deleo 2. str. 66.

deliberatus s dativom lica 149. bilj. 2.

deligo 3. str. 70.; s dva dativa 150.

delinquo 3. str. 70.

demo 3. str. 72.

demonstro s akuzativom s infinitivom 196. b).

deponentia 73., 3., 86. i 93. i d.

descendo 3. str. 71.

descisco 3. str. 77.

desero 3. str. 75.

designo s dva akuzativa 138.

desino 3. str. 74.; perf. *desii* 87. 3.; s infinitivom 193.; *desitus sum* uz

infinitiv pas. 193. bilj. 1.; *non desino* = neprestano, bez prestanka 294. 1.
desisto 3. str. 68.: s infinitivom 193.; s ablativom 165. 3.
desum str. 83.; *non desunt qui* 259. 4. b) β).
deterreo konstr. 244. 2.; s prijedlogom *ab* 165. 2.
detineo 2. str. 67.
deus vokativ sing. 20. 3.; sklonidba 20. 3.; genitiv pl. 20. 4.
devertor 3. str. 80.
diaeresis str. 214.
dicendum est s akuzativom s infinitivom 195. c).
dicionis suae aliquid facere 155. bilj. 2.
dico 3. str. 73.; s akuzativom s infinitivom ili s *ut* 241. 2. bilj. 1.; s akuzativom s infinitivom 196. b); *diceres* 216. 2.; *qui dicitur, vocatur* 285.; *dicor* s nominativom s infinitivom 200. 3.; *dicitur* = tvrdi se s akuzativom s infinitivom 200. 5. bilj. 3.; s dva nominativa 116. 2.; *diem dicere* s dativom gerundiva 204. 2.
dicto citius 168.
dies rod 38. bilješke k rodu; *eo die* u listovima 228. VII. Dodatak; *diem dicere* s dativom gerundiva 204. 2.; *diem sumo ad* s gerundom 204. 1. bilj. 2.
differre str. 85.; s prijedlogom *ab* 165. 2.
difficilis superlativ 49.; s prijedlogom *ad* i gerundom 203. b) bilj.; sa supinom 167. b) bilj. 2.; *difficile est* s akuzativom s infinitivom 195. a); u indikativu mj. hrv. kondicionala 215. 2.
diffido 3. str. 76.; s dativom i ablativom 140. 2. bilj. i 175. 3. bilj. 3.
diffisus ne uzdajući se 206. bilj 2.
dignus s ablativom limitationis 167. b); *dignus qui* s konjunktivom 259. 4. b) γ).
diiudicare s prijedlogom *ab* 165. 2.
diligens s genitivom 159. 2.
diligo 3. str. 70.
dimensus particip značenje 86. bilj. 2.
dimico . str. 64.
dirimo 3. str. 69.
discerno 3. str. 74.; s prijedlogom *ab* 165, 2.
disco 3. str. 76., složenice str. 76.; s infinitivom 193.; *disco aliquid ab aliquo* 139. 1. bilj. 1.
discrepo 1. str. 64.; s prijedlogom *ab* 165, 2.
displicet s akuzativom s infinitivom 195. b); s dativom 140. 2.
dissentio 4. str. 78.; s prijedlogom *ab* 165. 2.
dissimilis superlativ 49.; s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 4.; *dissimilis ac, atque* 239. a) 3.
distare bez perf. i partic. str. 63.: s prijedlogom *ab* 165. 2., 180. bilj. 2., 184. bilj.; s ablativom mensurae 174.
distichon str. 215.
distineo 2. str. 67.
distinguo 3. str. 74.; s prijedlogom *ab* 165. 2.
distributiva 58.
diversus s genitivom 159. 1. bilj. 3.
divido 3. str. 72.; s prijedlogom *ab* 165. 2.
do 1. str. 63.; složenice str. 63.; s dva akuzativa 138.; s dva dativa 150.; s dativom kao predikatom 151. 2.; s gerundivom 202.; *operam do ut* 241. 2.; *facultas, locus, copia datur ad* s gerundom 204. 1 bilj. 2.; *operam do* s gerundivom 204. 2.; sa supinom 213. 1. bilj. 1.
doceo 3. str. 66.; s infinitivom 193.; s akuzativom s infinitivom 196. b); s dva akuzativa 139.; u pasivu *disco* poraba 139. bilj. 1.; *doceo* s prijedlogom *de* 139. bilj. 2.
doctus konstr. 139. bilj. 1.
doleo 2. str. 66. s ablativom causae 175.; s akuzativom 133.; s akuzativom s infinitivom ili s *quod* 196. d) i 246.

domo 1. str. 64.

domus sklonidba 36. 2.; rod 57.; akuzativ mjesta 181.; lokativ *domi* 36. 2. bilj., 181. bilj.; *domi militiaeque* 181. bilj.; konstr, 181. bilj.

donec poraba 252.; s indikativom i konjunktivom 252. 3.

donare konstr. 143.; s dva dativa 150.

dubito: non dubito quin, quis dubitat quin 244. 2; *non dubito* = bez ustezanja 294. 1.; s infinitivom 244. 2. bilj.; *dubito* s podložnim pitanjem 244. 2. bilj.; *dubito an* 238. I. bilj. 4.

dubius: non est dubium quin 244. 2.; *non est dubium quin* = bez sumnje 294. 1.; *dubium est an* 238. I. bilj. 4.

duco 3. str. 73.; složenice str. 73.; s ablativom loci 183. 1. c); s dva akuzativa 138.; s dva nominativa 116. 2.; konstr. 161. bilj. 1.; s dativom kao predikatom 151. 2.; imperativ 87. 1.

dum, poraba 252. i 233. 2., *dum* s prezentom 233. 2.; s indikativom i konjunktivom 252. 3.

dum, modo, dummodo, dum ne, modo ne, dummodo ne, s konjunktivom 257.

E.

e, ex poraba 110. 2.; mjesto ablativa separationis 165.; s ablativom: odakle? 179.; s ablativom za vrijeme: otkad? 187. 1.; mjesto genitiva partitivnoga 158. f) bilj. 1.

ecce s nominativom 136. bilj. 2.; s akuzativom 136. bilj. 2.

edico 3. str. 73.; *edico ut* 241. 2.; s konjunktivom bez *ut* 241. 2.. bilj. 4.

edictum est ut 241. 2.

edo 3. str. 63.

edo (= jesti) 3. str. 69.; konjugacija 96.

edoceo s dva akuzativa 139. 1.; pasiv 139. 1. bilj. 1.; s prijedlogom *de* 139. 1. bilj. 2.

edūcō 3. str. 73.; imperativ 87. 1.

effero str. 85.

efficio 3. str. 70.; *efficio ut* 241. 2.; s dva akuzativa 138.

egenus s genitivom 159. 1.

egere 2. str. 67.; s ablativom separationis 165. 1. a); s genitivom 165. 1. b) bilj. 2.

egredior 3. str. 80.; s akuzativom 135. bilj.; s prijedlogom *ex* 165. 3.

eicio 3. str. 70.; s ablativom separationis 165. 3.

eius-modi ut 241.; *eiusmodi qui* 259. 4. b) α).

elicio 3. str. 75.; složenice str. 75.

eligo 3. str. 70.; s dva akuzativa 138. s dva nominativa 138., 116. 2.

ementitus particip, značenje 86. bilj. 2.

emîco 1. str. 64.

emineo 2. str. 67.

emo 3. str. 69.; složenice str. 69.; s ablativom pretii 173.

en s nominativom i akuzativom 136. bilj. 2.

enim 230. 4. i bilj.

eo, ire konjugacija 99.

eo (prilog) s genitivom 158. f); *eo—quo* 239. a) 1.; *ex eo quod* 247. a).

eo die = danas u listovima 228. VII. Dodatak.

eo quia, quod 245. 3

erga poraba 110. 1.; s akuzativom mj. genitiva objektivnoga 156.

ergo 230. 5. bilj.

erubesco 3. str. 77.

erudire s ablativom 170.; *erudior* konstr. 139. 1. bilj. 1.

esse konjugacija 94.; složenice str. 83; *esse* kao predikat 116. 2. bilj. 2.; *esse* s predikatom = glagolski pojam s da-

tivom 144. bilj. 2.; *esse* s dativom posesivnim 147.; *esse* = sadržavati, sastavljen biti od konstr. 147. bilj. 1.; *esse pro nihilo* 160. bilj. 1.; *est ut* 243. 3.; *in eo est ut* 243. 3.; *est quod, non est quod* 245.; *est, non est cur* ili *quare* 245. 3. b); *est* s pridjevom u srednjem rodu s akuzativom s infinitivom 195. a); *esse* uz infinitiv izostavlja se 199. 2.: *esse* = živi, ima kao predikat 116. 2. bilj. 2.; *esse* s genitivom posesivnim 155.; s genitivom qualitatis 157. b); s genitivom pretii 161.; *est* s genitivom gerundiva, da se pokaže svrha, određenje 204. 1. bilj. 2.; *esse* s dativom kao predikatom 151. 1.; *esse* = imati, sadržavati konst. 147. bilj. 1.; *esse in aliquo* 147. bilj. 3.; *est mihi nomen* 148.; *est* različna značenja 294. 3.; *fuit cum* s konjunktivom 249. I. 1. bilj.

et 230. 1. a) i bilj.; *multus et* 220. bilj. 2.; *et-et* 230. 1. b); *et -neque, neque-et* 230. 1. b); *et* = *etiam* 230. 1. a) bilj. 1.; *et is, atque is, isque* 281. bilj. 2.

etenim 230. 4. i bilj.

etiam poraba 230. 1. a) i bilj. 1.; uz komparativ 53. bilj. 2. a).

etiamsi 258. 2.

etsi 258. 2. i bilj. 1.

evado 3. str. 73.; kao kopula 116. 1.

evanesco 3. str. 77.

evello 3. str. 71.

evenit ut 243. 3.; *evenit quod* 247. b).

ex 110. 2.; mjesto genitiva partitivnoga 158. f) bilj. 1.; za vrijeme; otkad? 187. 1.; uz gerund 203. c); mjesto ablativa separationis 165.; mjesto ablativa originis 166.; uz *laborare* = bolovati 175. 3. bilj. 1.

exardesco 3. str. 77.

excedo 3. str. 73.; s ablativom separationis 165. 3.: s prijedlogom *de* ili *ex* 165. 3.; *excedere modum* 135. bilj.

excello 3. str. 68.; s dativom 135.

exeo s prijedlogom *ex* 165. 3.

exerceo 2. str. 67.

existimo s dva akuzativa 138.; s genitivom qualitatis 157- b); *existimor* s dva nominativa 116. 2.; s nominativom s infinitivom 200. 3.; s akuzativom s infinit. 195. c).

exorior 4. str. 81.

expedit s akuzativom s infinitiv. 195. b).

expello 3. str. 68.; s abl. separationis 165. 3.

expergiscor 3. str. 80.

experior 4. str. 81.; *experior si* 238. I. bilj. 3.

expers s genitivom 159. 1.

expleo 2. str. 66.; s ablativom 170.

explodo 3. str. 73.

exscindo 3. str. 69.

exsisto 3. str. 68.; *exsistunt qui* s konjunktivom 259. 4. b) β); s dva nominativa 116. 1.

exspectare si 238. I. bilj. 3.

exspectatione ablativ comparationis 168.

exsto 1. str. 63.

extimesco 3. str. 77.

extra 110. 1.

exuo 3. str. 71.; s ablativom separationis 165. 1. a); *exuor* s akuzativom 136a).

F.

faber genitiv pl. 20. 4. c).

facesso 3. str. 75.

facilis superlativ 49.; s prijedlogom *ad* i gerundivom 167. b) bilj. 2.; sa supinom na *-ū* 167. b) bilj. 2. i 213. 2.

facile est s infinitivom ili akuz. s infinitivom 192. 1. i 195. a).

facinus est s akuzativom s infinit. 195. a).

facio 3. str. 69.; složenice str, 69.; pasiv 101.; imperativ 87. 1.; *faxim, faxo* 87. 7.; *facio ut* 241. 2.; *facio* s akuzativom s infinit. 210. 2. bilj. 1.; *facio* s participom prez. 210. 2.; *fac ne* 218. 2. c); *fac ut* ili bez *ut* s konjunktivom 218. 1. bilj. i 241. 2. bilj. 4.; *facio quod* 247. b); *facere non possum quin* 244. 2.; *facere non possum quin* i *facere non possum ut* 244 2.; s dva akuzativa 138.; *facio certiorem aliquem* konstr. 138. bilj. 3.; *facio* s prijedlogom *ex* 138. bilj. 3.; *facere aliquid dicionis suae* 155. bilj. 2.; *facere aliquid potestatis suae* 155. bilj. 2.; s genitivom pretii 161.; *facere reum* s genitivom criminis 162.; *facere certiorem* s akuzativom s infinit. 196. b); s konjunktivom bez *ut* 241. 2. bilj. 4.; *factum est ut* s konj. imperf. 235. bilj. 6. a) i 243. 3. bilj. 1.

facultas datur ad s gerundom 204. 1. bilj. 2.

fallo 3. str. 68.; složenice str. 68.

fallit me 131.; *fallit me aliquid* 131. bilj.

fama est s akuzativom s infinitivom 195. a); *famam affero* s akuz. s infinitivom 196. b).

familia genitiv 17. 2.

familiaris s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj, 2.

farcio 4. str. 78.; složenice str. 78.

fari 102. 4.

fas est s akuzativom s infinit. 195. a); sa supinom 167. b) bilj. 2. i 213. 2.

fateor 2. str. 79.; složenice str. 79.; s akuzativom s infinit. 196. b).

faveo 2. str. 65.; s dativom 140- 2.

ferio 4. str. 78.

fero konjugacija 97.; složenice 97.; imperativ 87. 1.; *aegre, moleste, graviter fero* s akuzativom s infinit. ili *quod* 196. d) i 246.; *sum oneri ferendo* 204. 2. bilj.

fertilis s genitivom 159. 1

fertur, feruntur s nominativom s infinitivom 200. 4.

fessus s ablativom causae 175.

festino s infinitivom 193.

fido 3. 86. bilj. 1., str. 76.; složenice str. 76.; s dativom i ablativom 140. 2 bilj. i 175. 2 bilj. 3.

fieri konjugacija 101.; *fieri (non) potest ut* 243. 3.; *fieri non potest quin* 244. 2.; pasiv od *facio* str. 69.; s dva nominativa 116. 1.; s genitivom posesivnim 155.; s genitivom qualitatis 157. b); s genitivom pretii 161.; *fit ut* 243. 3.; *fit quod* 247. b); *fieri potest, fit ut* po konsekuciji vremena 243. 3. bilj. 1.

figo 3. str. 73.; s ablativom loci 183. 1. b).

filia dat. i abl. pl. 17. 3.

filius vok. sing. 20. 2.

findo 3. str. 69.

fingo 3. str. 74.; s participom prez. 210. 2.; s akuzativom s infinit. 210. 2. bilj. 1.

finitimus s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 1.

fisus uzdajući se 206. bilj. 2.

flagito s dva akuzativa 139. 2.; konstr. 139. 2.; *flagito ut* 241. 2.

flecto 3. str. 74.

fleo 2. str. 66.; složenice str. 66.; s akuzativom 133.

floreo 2. str. 67.; *florui* perfekt za *antecello, excello* str. 68.

fluo 3. str. 74.

fodio 3. str. 70.; složenice str. 70.

fore = *futurum esse* str. 83.

forem = *essem* str. 83.

formido s akuzativom 133.

forsitan 238, I. bilj. 4.

fortasse 238. I. bilj. 4.

foveo 2. str. 65.

*

frango 3. str. 70.; složenice str. 70.

fraudare s ablativom separationis 165. 1. a).

fretus s ablativom causae 175.

fruor 3. str. 79.; u gerundivu 204. 4. bilj. 1.; s ablativom 171.

fugio 3. str. 70.; složenice str. 70.; s akuzativom 130. 2.; *fugit me* 131,; *fugit me* s akuzativom s infinitivom 196. a).

fuit cum s konjunktivom 249. I. 1. bilj. 1.

fulcio 4. str. 78.

fulgeo 2. str. 66.

fundo 3. str. 70.; složenice str. 70.

fungor 3. str. 79.; s ablativom 171,; u gerundivu 204. 3. bilj. 1.

futurum I, 228. III.; kao zapovijest 228. III. bilj.

futurum II. 228. IV.

G.

gaudeo 2. 86. bilj. 1.; s akuzativom s infinit. ili s *quod* 196. d) i 246.: s ablativom causae 175. 1.; s akuzativom zamjenice u srednjem rodu 137. 3,

gemo 3. str. 75.; s akuzativom 133.

genere ablativ 167.

genitivus vidi genitiv.

gentium: ubi gentium? 158. f).

genus u ablativu originis 166.; *id genus alia* 137. 3. bilj. 2.

gero 3. str. 72.; složenice str. 72.; *se gerere* uz priloge 64. i 138. bilj. 5.

gerundium vidi gerund i gerundiv.

gestio s infinitivom 193.

gigno 3. str. 75.

glorior s ablativom causae 175. 1.; s akuzativom zamjenice u srednjem rodu 137. 3.

gnarus s genitivom objektivnim 159. 1.

gradior 3. str. 80.; složenice str. 80.

grandis natu 167.

gratia s genitivom ili *meā, tuā* itd. 154.; s genitivom mj. rečenice 154. bilj. 3.

gratias ago, habeo quod 246.

grus sklonidba 31.

H.

habeo 2. str. 66.; složenice str. 66. s dva akuzativa 138.; konstr. 138. bilj. 4.; *habeo pro, loco, numero* 138. bilj. 4.; *habeor* s dva nominativa 116. 2.; s genitivom posesivnim 155.; s genitivom qualitatis 157. b); s dva dativa 150.; s ablativom loci 183. 1. c); *habeo quod* 245. 3. b).

haereo 2. str. 65.

haud 295. 2.

haud scio an 238. 1. bilj. 4.; *haud scio an* bez glagola 238. I. bilj. 4.; *haud scio an non, nemo, nullus* 238. I. bilj. 4.

haurio 4. str. 78.; složenice str. 78.

hei s dativom 136. bilj. 1.

heteroclita 40.

heterogenea 40.

heu s akuzativom 136.

hic poraba 280.; *hic-ille* 280.; *hic-iste* 280. bilj. 1.; sklonidba 66; *hic* mj. genitiva objekt. *huius* 156. bilj. 4.; *hic ut* 243. 1.

hoc s genitivom partitivnim 158. b); *hoc quod* 247. a).

honestum est s akazativom s infinit. 195. a).

horreo 2. str. 67.; s akuzativom 133.

hortor ut 241. 2.

humus rod 21.; konstr. 181.

I.

iaceo 2. str. 67.

iacio 3. str. 70.; složenice str. 70.

iam izriče pojam budućnosti 235. bilj. 4. II.; uz *cum inversum* 249. I. 3.

ibi mjesto *in* s ablativom na pitanje kamo? 183. 2. bilj.

ico 3. str. 71.

ictus str. 212.

id s genitivom partitivnim 158. b); *id quod* 247. a)

id aetatis 137. 3. bilj. 2.

id ago ut 241. 2.; *id specto ut* 241. 2.

idcirco 241. 1.; *idcirco quia, quod* 245. 3.

id genus alia 137. 3. bilj. 2.

idoneus s dativom 140. 3.; *idoneus qui* s konjunktivom 259. 4. b) γ); s prijedlogom *ad* 140. 3. bilj. 2.; s prijedlogom *ad* i gerundom 202. b) bilj. 1.

id specto ut 241. 2.

id temporis 137. 3. bilj. 2.

idus rod 37.; poraba str. 216.

igitur 230. 5. bilj.

ignoro s akuzativom s infinit. 196. a).

ille sklonidba 66.; poraba 280.; *hic-ille* 280.; *ille* = poznat, čuven 280. bilj. 3.; *ille* u neupravnom govoru 261. 3. bilj.; *ille ut* 243. 1.; *illud quod* 247. a).

illucescit str. 90.

imbuo 3. str. 71.; s ablativom 170.

imitor s akuzativom 130.

immemor s genitivom 159. 1.

immineo 2. str. 67.

immo, immo vero 227.

impatiens s genitivom 159. 2.

impedio konstr. 242. 2.

impello 3. str. 68.; *impello ut* 241. 2.; *impulsus* s abl. causae 175.

impendeo 2. bez perf. i partic. perf. str. 64.

impendo 3. str. 68.

imperativus 218.: *imperativus futuri* 219.

imperfectum 228. V.; *imperfectum de conatu* 228. V. bilj. 1.

impero ut 241. 2., s akuzativom s infinitivom 241. 2. bilj. 3.

impetro ut 241. 2.

impleo s ablativom 170.

implico 1. str. 64.; s ablativom instrumenti 169. b).

impotens s genitivom objektivnim 159. 1.

imprimo 3. s ablativom loci 183. 1. b)

impulsu ablativ causae 175.

in poraba 110. 3.; s akuzativom kamo? 179.; s ablativom gdje? 179.; u latinskom *in* s ablativom, u hrvatskom kamo? 183. 1.; u latinskom kamo? *in* s akuzativom, u hrvatskom gdje? 183. 2.; s ablativom temporis 185. bilj 1—3.; s akuzativom: za kad? 187. 2.; s akuzativom mjesto genitiva objekt. 156.; uz gerund. 203. c).

inanis s ablativom 159. 1. bilj. 1.; s ablativom separationis 165. 1. b).

incedo 3. str. 73.; s dativom 135.

incendo 3. str. 71.; *incensus* s ablativom causae 175.

incertum est an 238. I. bilj. 4.

inchoativa na *-sco* str. 76.

incĭdo 3. str. 68.; s prijedlogom *in* 135. bilj.

incīdo 3. str. 68.; s ablativom loci 183. 1. b).

incipio 3. str. 69.; s infinitivom 193.

incito ut 241. 2.

includo 3. str. 72.

incredibilis sa supinom 167. b) bilj. 2. i 213. 2.

incumbo 3. str. 75.; konstr. 142. bilj. 2.

incuso s genitivom criminis 162.

indeclinabilia 39. C.

inde quod 247. a).

indico s akuzativom s infinit. 196. b).

indigeo s genitivom 165. 1. b) bilj. 2.; s ablativom separationis 165. 1. a).

indīgnor s akuzativom s infinit. ili s *quod* 196. d) i 246.

indignus qui s konjunktivom 259. 4. b) γ); s ablativom limitationis 167. b).

inducere s participom prez. 210. 2. s akuzativom s infinit. 210. 2. bilj. 1.

indulgeo 2. str. 66.; s dativom 140. 2.

induo 3. str. 71.; *induor* s akuzativom 136a.

in eo est ut 243. 3.

ineo konstr. 135.

inesse konstr. 147. bilj. 3.

infero str. 85.; s dativom 142.; konstr. 142. bilj. 2.

infinitivus historicus 228. V. bilj. 2.

inflammatus s ablativom causae 175.

infra 110. 1.; s ablativom mensurae 174.

ingemisco 3. str. 77.

ingratus s dativom 140. 3.; s prijedlozima 140. 3. bilj. 3.

ingredior 3. str. 80.; *ingredior* konstr. 135.

inicio s dativom 142.

inimicus s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 1.

iniuriā abl. modi 177. 2. bilj. 2.

iniussu abl. causae 175.

inops s genitivom 159. 1.

insidō 3. str. 71.

insimulo s genitivom criminis 162.

inscribo s dva akuzativa 138.; s ablativom loci 183. 1. b).

insculpo s abl. loci 183. 1. b).

instituo s infinitivom 193.; s ablativom 170.; konstr. 139. 1. bilj. 1.

insuetus s genitivom 159, 1.; s prijedlogom *ad* i gerundom 203. b) bilj.

insum str. 83.; konstr. 142. bilj. 2.

integer s genitivom 159. 1. bilj. 3.

intellego 3. str. 70.; s dva akuzativa 138. bilj. 1.; s akuzativom s infinit. 196. a); *intellegitur* s akuzativom s infinit. 195. c).

inter 110. 1.; mj. ablativa temporis 185. 2.; mj. genitiva partitivnoga 158. f) bilj. 1.; uz gerund 203. b).

intercedo s dativom 142.

intercludo 3. str. 72.; konstr. 143.

interdico konstr. 143.

interesse s dativom 142.; *interest inter* 142.; *interest* s infinitivom 163. 2. b); s akuzativom s infinit. 163. 2. b) i 195. b); konstr. 163. 2.

interimo 3. str. 69.

intermitto s infinitivom 193.

interponere se s dativom 142.

interpretor s dva akuzativa 138. bilj. 1.

interpungo 3. str. 68.

interrogo s akuzativom zamjenice u srednjem rodu, za lice s prijedlogom *de* 137. 3.; konstr. 139. 3.

intervallo abl. mensurae s *ab* 184. bilj.

intra 110. 1; mjesto ablativa temporis 185. 2.

inutilis s dativom 140. 3.; s prijedlogom *ad* 140. 3. bilj. 2.

invado 3. str. 73.; s prijedlogom *in* 135. bilj.

invehor 3. str. 79.; s prijedlogom *in* 135. bilj.

invenio 4. str. 78.; *inveniuntur qui* s konjunktivom 259. 4. b) β).

inveterasco 3. str. 77.

inveteratus particip atributivno 86. bilj. 3.

invideo 2. str. 65.

ipse poraba 283.; mjesto refleksivne zamjenice 261. 3.

irascor 3. str. 80.; s dativom 140. 2. bilj.

ire sa supinom 213. 1.

is deklinacija 66.; značenja 66.: poraba 281.; u neupravnom govoru 261. 3.; mjesto genitiva objektivnoga 156. bilj. 4.; *is* mjesto lične zamjenice 3. lica 65. i 66.; razlika između hrv. i lat. jezika 281. bilj. 1.; *et is, atque is, isque* 281. bilj. 2.; *is* (= *talis*) *ut* 243. 1. i 281.; *is qui* s konjunktivom 259. 4. b) α) i 281.

iste 280.; *hic-iste* 280. bilj. 1.; *iste* prezirno 280. bilj. 1.: deklinacija 66.

ita u odgovoru 227: 1. b) i 227. 2. b); *ita est* 229. 1. b): *ita ut* 243. 1.

itaque 230. 5. i bilj.

iter deklinacija 30. 3.

iubeo 2. str. 65. s akuzativom s infinit. 196. e); *iubeo ut* 241. 2. bilj. 3.; s nominativom s infinit. 200. 2.

iucundus s prijedlogom *ad* i gerundom 213. 2. bilj.

iudicio abl. limitationis 167.

iudico s dva akuzativa 138.: s dva nominativa 116. 2); s ablativom limitationis 167. a); s prijedlogom *ex* 167. a).

iudicor s nominativom s infinit. 200. 5.

iungo 3. str. 74.

Iuppiter deklinacija 30. 4.

iuratus aktivno značenje 86. bilj. 4.

iure abl. modi 177. 2. bilj. 2.

iussu abl. causae 175.

iusto plus 168.

iustum est u indikativu mj. hrv. kondicionala 215. 2.: s akuzativom s infinitivom 195. a).

iuvo 1. str. 64.; s akuzativom 130.; *iuvat me* 131.; *iuvat* s infinitivom 192. 2.; s akuzativom s infinit. ili s *quod* 196. d) i 246.

iuxta 110. 1.

K.

Kalendae str. 216.

L.

labor 3. str. 80.; složenice 80.

laboro ut 241. 2.; s infinitivom 193.; s ablativom 175. 3.; s prijedlogom *ex* 175. 3. bilj. 1.

lacesso 3. str. 75.

lacrimo s akuzativom 133.

laedo 3. str. 72.; složenice str. 72.

laetor s akuzativom zamjenice u srednjem rodu 137. 3.; s ablativom causae 175. 1.; s akuzativom s infinit. ili s *quod* 196. d) i 246.

laetus s ablativom causae 175. 1.

lamentor s akuzativom 133.

lateo 2. str. 67.

laudo quod 246.

lavo 1. str. 64.

lego 3. str. 70.; složenice str. 70.

levo s ablativom separationis 165. 1. a).

lex est ut 241. 2.; *lege* abl. modi bez prijedloga *cum* 177. 2. bilj. 1.

liber s ablativom separationis 165. 1. b); s prijedlogom *ab* 165. 1. b) bilj. 1.

liber: libro tertio i *in libro tertio* 182. 2. bilj.

libero s ablativom separationis 165. 1. a); s prijedlogom *ab* 165. 1. b) bilj. 1.

libet 103. 1. b); s infinitivom 192. 2.

liceor 2. str. 79.; složenice str. 79.

licet 103. 1. b); s konjunktivom koncesivnim 220. bilj. i 258. 1.; s konjunktivom prez. 258. 1. bilj. 1.; s infinit. 192. 2.; s akuzativom s infinit. 195. b); s dativom uz infinitiv 195. c) bilj. 1.

lino 3. str. 74.; složenice str. 74.

loco 1. s abl. loci 183. 1. a)

locō s ablativom pretii 173.; s gerundivom 202.

locus u ablativu loci 182. 1.; u ablativu originis 166.; *locus datur ad* s gerundom 204. 1. bilj. 2.

longe uz superlativ 53. bilj. 2. a): s genitivom partitivnim 158. f); *longe a* 180. bilj. 2.

longum est u indikativu mj. hrv. kondicionala 215. 2.

loquor 4. str. 79.

luceo 2. str. 65.

ludo 3. str. 72.; složenice str. 72.; s ablativom instrumenti 169. b).

lugeo 2. str. 65.; s akuzativom s infinitivom ili s *quod* 196. d) i 246.; s akuzativom 133.

luo 3. str. 71.; složenice str. 71.

M.

maereo 2. str. 67.; s ablativom causae 175. 1.; s akuzativom 133.

maestus s ablativom causae 175. 1.

magis solito 168.

magni genitiv pretii 161.

magno ablativ pretii 173.

maior natu 167.

maledico s dativom 141.

malo konjugacija 98.; s infinitivom 193; s akuzativom s infinit. 196. c); *malim* s konjunktivom 221.; *mallem* s konjunktivom 221.; s infinitivom prezili perf. razlika 196. c) bilj.; s ablativom mensurae 174.; s *quam* 239. a) 2.

mando ut 241. 2.; s gerundivom 202.

maneo 2. str. 65.; kao kopula 116. 1.: s dva nominativa 116. 1.

manifestum est s akuzativom s infinitivom 195. a).

manus rod 37.

maturesco 3. str. 77.

maturo s infinitivom 193.; *maturo* = brzo, žurno 294. 1.

maximus natu 167.

maximi genitiv pretii 161.

medeor 2. str. 79.; s dativom 141; perfekt 141. bilj.

meditatus particip, značenje 86 bilj. 2.

mei kao genitiv objektivni 156. bilj. 2.

memini imperativ 102. 1.; konjugacija 102. 1.; s akuzativom s infinit. 196. a); s infinitivom prez. 196. b) bilj. 2.; s genitivom memoriae 160. 1.; s akuzativom 160. 1. bilj. 3.

memor s genitivom 159. 1.

mens: mihi in mentem venit 160. 2. bilj. 2.; *mente* ablativ modi bez prijedloga *cum* 177. 2. bilj. 2.; *mens* se ne prevodi 266.; *ea mente ut* 241. 1.

mereo 2 str. 66.; *mereor* str. 79.

mergo 3. str. 73.; složenice str. 73.

meridies rod 38. bilj.

merito abl. modi 177. 2. bilj. 2.

metior 4. str. 80; s ablativom limitationis 167. a).

meto 3. str. 76.

metuens s genitivom 159. 2.

metuo 3. str. 72.; s *ut* ili *ne* 242. 1.; konstr. 146.

metus est s *ut* ili *ne* 242. 1.; *metus incidit ut* ili *ne* 242. 1.

meus vok. sing. 20. 20.

mico 1. str. 64.; složenice str. 64.

mihi in menten venit 160. 2. bilj. 2.

militia: domi militiaeque 181. bilj.

mille, milia 56.

milia s genitivom partitivnim 158. a).

minime u odgovoru 227. 2. b); *minime vero* u odgovoru 227. 2. b).

minimi genitiv pretii 161.

minimo ablativ pretii 173.

minimus natu 167.

minor s akuzativom s infinit. 196. b).

minor natu 167.; *minoris* genitiv pretii 161.

minuo 3. str. 72.; s ablativom mensurae 174.

miror s akuzativom 133.; s akuzativom s infinit. ili s *quod* 196, d) i 246.

mirum quantum, quam 238. I. bilj. 2.

misceo 2. str. 66.

misereor 2. str. 79.; s genitivom 132. bilj. 3.

miseresco s genitivom 132. bilj. 3.

miseret me 103. 1. b); konstr. 132.

mitto 3. str. 73; složenice str. 73.; s dva dativa 150.; s gerundivom 202.; sa supinom 213. 1.

moderari konstr. 196.

modius s genitivom partitivnim 158. a).

modo: nōn modo — sed etiam; non modo non — sed etiam; ne . . . quidem — non modo 230. 1. b).

modo, modo ne uz konjunktiv 257.

modus u ablativu modi bez prijedloga *cum* 177. 2. bilj. 1.; *excedere modum* 135. bilj.; *transire modum, extra modum prodire* 135. bilj.

moleste, aegre fero s akuzativom s infinitivom ili s *quod* 196. d) i 246.

molo 3. str. 75.

moneo 2. str. 66.; *moneo ut* 241. 2.; s konjunktivom bez *ut* 241. 2. bilj. 4.; s akuzativom s infinit. 241. 2. bilj. 1.; s genitivom memoriae 160. 2.

monitu abl. causae 175.

mordeō 2. str. 64.

more abl. causae 175

morior 3. str. 79.; particip fut. akt. 87. 4., kao kopula s dva nominativa 116. 1.

mos abl. modi bez prijedloga *cum* 177. 2. bilj. 1.; *mos est ut* 243. 3.

moveo 2. str. 65.; složenice str. 65.; *moveo ut* 241. 2.; s ablativom separationis 165. 3.

mox za oznaku budućnosti 235. bilj. 4. II.

mulceo 2. str. 65.

multitudo s genitivom partitivnim 158. a).

multo uz komparativ 53. bilj. 2. a); ablativ mensurae 174.

multum s genitivom partitivnim 158. b).

multus u svezi s drugim pridjevom 229. bilj. 2.

munus est ut 241. 2.

N.

nam 230. 4. i bilj.

namque 230. 4. i bilj.

nanciscor 4. str. 80.; s konjunktivom bez *ut* 241. 2. bilj. 2.

narro s akuzativom s infinit. 196. b).

nascor 3. str. 80.; kao kopula s dva nominativa 116. 1.

natione ablativ 167.

natu ablativ 167. i 167. b) bilj. 2.

natus s ablativom 166.; s prijedlogom *ex* 166.; konstr. 186.

nē (neve) 295. 3. i 241.; mjesto *ne* stoji i *ut ne* 241. bilj.; mj. *ne* stoji *non* 295. 3. bilj.; *ne* uz optativni konjunktiv 221; uz hortativni konjunktiv 218.; uz koncesivni konjunktiv 220.; uz imperativ 218.; u zabranama 218. 2. b); u namjernim rečenicama 241.; *ne dicam* 241. 1. bilj.; *ne* uz glagole priječiti 242. 2.; *ne* poslije verba timendi 242. 1.; *ne* u koncesivnim podložnim rečenicama 258. 1.; *ne aut-aut* 230. 2. b) bilj. i 241.; *ne non (= ut)* 242. 1.

ne upitna partikula 224.; u podložnim pitanjima 238. I.; *ne — an* u rastavnim pitanjima 225.

necessarius komparacija 52. 4.: s dativom 140. 3. bilj. 2.

necesse est u indikativu mjesto hrv. kondicionala 215. 1.; s infinitivom 192. 2.; s akuzativom s infinitivom 195. b) i bilj. 2.; s konjunktivom 195. c) bilj. 2.; s infinitivom i dativom 195. c) bilj. 3.

necne u podložnim rastavnim pitanjima 238. II.

necto 3. str. 74.

nedum s konjunktivom 241. 1 bilj.

nefas est s akuzativom s infinit. 195. a); sa supinom 167. b) bilj. 2. i 213. 2.

neglegens s genitivom 159. 2.

neglego 3. str. 70.

nego s akuzativom s infinit. 196. b).

nemo sklonidba 70. 2.; poraba 288. 8.; s genitivom partitivnim 158. e); *nemo est quin* 244. 1.; *nemo est qui* 259. 4. b) β); *non nemo* i *nemo non* 295. 4.

neque, nec 230. 1. a) i bilj. 1.; *neque* = niti, i ne 230. 1. a); *neque-neque nec-nec* 230. 1. b); *neque aut-aut* 230. 2. b) bilj.; *neque-et* 230. 1. b); *et-neque* 230. 1. b).

nequeo konjugacija 100.; s infinit. 193.

ne-quidem 230. a. a) i bilj.; *ne-quidem — non modo* 230. 1. b).

nescio s infinitivom 193.; s akuzativom s infinit. 196. a); *nescio quis, quid, qui, unde, quo modo* 238. I. bilj. 2.; *nescio an* 238. I. bilj. 3.

neuter sklonidba 70. 1.; s genitivom partitivnim 158. e).

neve (neu) 241.

nihil sklonidba 70. 2.; s genitivom partitivnim 158. b); *nihili* genitiv pretii 161.; *nihil est quod* s konjunktivom 259. 4. b) β; *nihil est quin* 244. 1.; *nihil habeo, est quod* s konjunktivom 245. 3.; *nihilo* ablativ pretii 173.; *pro nihilo esse, ducere, putare* 160. bilj. 1.; *non nihil* i *nihil non* 295. 4.

nimis s genitivom partitivnim 158. c).

nimium quantum 238. I. bilj. 2.

ningit str. 90.

nisi 254. bilj. 1.; *non (nemo) — nisi* 254. bilj. 1.; *nisi forte, nisi vero* 254. bilj. 1.; *nisi quod* 254. bilj. 1.; *nisi si* 254. bilj. 1.

niteo 2. str. 67.

nitor 3. str. 80.; s ablativom causae 175. 2.

nix sklonidba 30. 5.; plural značenje 265. a).

noceo 2. str. 66.; s dativom 140.

nolo konjugacija 98.; s konjunktivom bez *ut* 241. 2. bilj. 4.; *nolim* s konjunktivom 221.; *nollem* s konjunktivom 221.; *noli, nolite* s infinitivom 218. 2. a); *nolo* s infinitivom 193.; s akuzativom s infinitivom 196. c); s infinitivom prez. ili perf. razlika 196. c) bilj.

nomen mihi est 148.; *nomen do, indo* konstr. 148.

nomina: agentis 104. I. A. I.; *actionis* 104. I. A. 2.; *rei actae* 104. I. A. 3.; *qualitatis* 104. I. A. 4.; *instrumenti* 104. I. A. 5.; *loci* 104. I. A. 6.; *deminutiva* 104. I. A. 7.; *patronymica* 104. I. A. 8.

nomine ablativ 167.

nomino s dva akuzativa 138.

nominor s dva nominativa 116. 2.

non poraba 295.; *non* u daljim članovima pitanja 224.; *non* se premješta iz podložne u glavnu rečenicu 295. 1. bilj.; *non* mjesto *ne* 295. 3. bilj.; *non* = i ne, a ne 230. 1. a) bilj. 2.; *non aliter ac* ili *quam* 239. a) 3.; *non* u odgovorima 227.; *an non* 225. bilj; *non modo (solum) — sed (verum) etiam, non modo (solum) non — sed etiam, ne . . . quidem — non modo* 230. 1. b); *ut non* u namjernim rečenicama 241. bilj.; *ut non dicam* 241. 1. bilj.

nondum uz cum inversum 249. I. 3.

nonne upitna partikula 224. i 238. I.

non nemo i *nemo non* 295. 4.

non nihil i *nihil non* 295. 4.

non — nisi 254. bilj. 1.

non numquam i *numquam non* 295. 4.

non nulli i *nulli non* 295. 4.

non quin 245. 3. c).

non quo, non quo non 245. 3. c).

nonae str. 216.

nos: *nostrum* genitiv partitivni 156. bilj. 1.; *nostri* genitiv objektivni 156. bilj. 1. i 2.; *nostrum omnium* 154. bilj. 2.

nosco 3. str. 76.; složenice str. 76.; pokraćen perfekt od *novi* 87. 3.

nubo 3. str. 72.; *nuptus* particip atributivno 86. bilj. 3.; s dativom 140. 2 bilj.

nudo 1. s ablativom separationis 165. 1. a).

nudus s ablativom separationis 165. 1. b).

nullus deklinacija 70. 2.; s genitivom partitivnim 158. e); *nullus non* i *non nullus* 295. 4.

num u samostalnim pitanjima 224.; u podložnim pitanjima 238. I.

numerus s genitivom partitivnim 158. a).

numero s ablativom loci 183. 1. c); s dva akuzativa 138.

nunc u listovima 228. VII. Dodatak.

nuntio s akuzativom s infinit. 196. b); *nuntiatum est* s akuzativom s infinit. 195. c); *nuntior* s nominativom s infinit. 200. 5.

nuntium affero s akuzativom s infinit. 196. b).

nusquam s genitivom 158. f).

O.

O! s akuzativom 136.

ob 110.; 1.; mj. ablativa causae 175. 3. bilj. 2.

obdormisco 3. str. 77.

obduresco 3. str. 77.

obeo s akuzativom 135.

obesse s dativom 140. 2.

obicio quod 246.

obliviscor 3. str. 80.; s genitivom memoriae 160. 1.; s akuzativom s infinit. 196. a).

obmutesco 3. str. 77.

oboedio s dativom 140. 2.

obsecro ut 241. 2.

obsequor 3. str. 79.; s dativom 130. bilj.

obsideo 2. str. 65.

obsisto 3. str. 68.; konstr. 242. 2.

obsolesco 3. str. 76.

obsoletus particip atributivno 86. bilj. 3.

obsto 1. str. 63.: konstr. 242. 2.

obstupesco 3. str. 77.

obsum str. 83.

obtempero s dativom 140. 2.

obtingit 3. str. 69.

obtrecto s dativom 141.

obversatur s dativom 142.

occasio offertur ad s gerundom 204. 1. bilj. 2.

occĭdo 3. str. 67.

occīdo 3. str. 68.

occulo 3. str. 75.

occultare s ablativom instrumenti 169 b).

occurro 3. str. 68.; s dativom 142.

odi 102. 1.; pasiv *odio sum* 101. 1. bilj.

offendo 3. str. 71.

offero str. 85.; *occasio offertur ad* s gerundom 204. 1 bilj. 2.

officere s dativom 140. 2.

olere s akuzativom 137. 2. bilj.

omitto s infinitivom 193.

onerare s ablativom 170. 1.

onus: sum oneri ferendo 204. 1. bilj.

onustus s ablativom 170. 2.

opera mj. ablativa instrumenti 169.

operam do ut 241. 2.; s dativom gerundiva 204. 2.

operio 4. str. 78.

opinio est s akuzativom s infinit. 195. a); *opinione* ablativ 167., ablativ comparationis 168.

oportet 103. 1. b); u indikativu mjesto hrv. kondicionala 215. 1.; s infinit. 192. 2.; s akuzativom s infinit. 195. b); s konjunktivom 195. c) bilj. 2.; izriče budućnost 232. b) bilj.; u indikativu u apodozi irealnih kondicionalnih rečenica 255. 2. bilj. 3. a); u zavisnoj

irealnoj kondicionalnoj rečenici u konjunktivu perfekta 256. a) bilj.: u infinitivu 256. b) bilj.

oppidum uz imena gradova 180. bilj. 1.

opto ut 241. 2.

opus est s infinit. 192. 2. i 172. bilj 2.; s akuzativom s infinit. 195. b) i 172. bilj. 2.; konstr. 172.; s ablativom participa perf. pas. 172. bilj. 2.; izriče budućnost 232. b) bilj.

oratio obliqua 260. i d.

orbo s ablativom separationis 165. 1. b).

orbus s ablativom separationis 165 1. b).

ordinalia 57.

ordine abl. modi 177. 2. bilj. 2.

ordior 4. str. 81.

orior 4. str. 81.; particip fut. aktiv. 87. 4.

orno 1. s ablativom 170. 1.

oro ut 241. 2.; konstr. 139. 3.

ortus s ablativom 166.; s prijedlogom *ab* 166.

ostendo 3. str. 69.; perfekt se dopunjuje s *ostentare* str. 69.

P.

pace abl. modi 177. 2. bilj. 2.

paciscor 3. str. 80.

paene s indikativom 215. 4.

paenitet 103. 1. b); konstr. 132.; s infinit. ili s *quod* 132. bilj. 1.; sa zamjenicom u srednjem rodu 132. bilj. 2.; mjesto imperativa konjunktiv 132. bilj. 4.

pando 3. str. 71.

pango 3. str. 68.; složenice str. 68.

par est s akuzativom s infinit. 195. a).

par ac, atque 239. a) 3.; u indikativu mjesto hrv. kondicionala 215. 2.

paratus s prijedlogom *ad* i gerundom 203. b) bilj. 1.

parco 3. str. 68.; s dativom 141.; pasiv 141 bilj.

pareo 2. str. 66.; s dativom 140. 2.

pario 3. str. 68.; složenice 92. I.; particip fut. akt. 87. 4.

pars s genitivom partitivnim 158. a).

pariter ac, atque 239. a) 3.

particeps s genitivom 159. 1.

partus dat, abl. pl. 36. 1. b).

partitus particip, značenje 86. bilj. 2.

parum s genitivom partitivnim 158. c).

parvi genitiv pretii 161.

parvo ablativ pretii 173.

pasco 3. str. 76.; pascor 3. str. 79.

pateo 2. str. 67.

patior 3. str. 80; složenice str. 80.; s akuzativom s infinit. 196. e).

patiens s genitivom 159. 2.

pauci s genitivom partitivnim 158. e).

paulo abl. mensurae 174.

pax s *in* i ablativom ili bez njega 185. 1. bilj. 3.

pello str. 68.; složenice str. 68.; s abl. separationis 165. 3.

pendeo 2. str. 64.; složenice str. 64.; s genitivom 159. 1. bilj. 3.

pendo 3. str. 68.; složenice str. 68.

penes 110. 1.

pepigi perf. od *pango* i *paciscor* str. 68.

per poraba 110. 1.; mjesto ablativa instrumenti 169.: mj. ablativa modi 177. 2. bilj. 3.; s akuzativom za vrijeme 185. 3.

percello 3. str. 68.

percrebresco 3. str. 77.

percurro s akuzativom 134.

perdo 3. str. 63.

pereo pasiv za *perdo* str. 63.; 86. bilj. 5.

perfectum historicum 228. VI.

perfectum praesens 228 II.

perficio 3. str. 70.; *perficio ut* 241. 2.

perfungor s ablativom 191.

pergo 3. str. 73.; s infinit. 193.

perhibeo s akuzativom s infinit. 196. b).

perhorresco 3. str. 77.; s akuzativom 133.

periculum est ut ili *ne* 242. 1.
perinde ac ili *atque* 239. a) 3.
perindulgens s prijedlozima 140. 3. bilj. 3.
peritus s genitivom 159. 1.
permitto ut 241. 2.; s infinit. 241. 2. bilj. 2.; s gerundivom 202.
permoveo ut 241. 2.
persevero s infinitivom 193.
perspectus s dativom lica 149. bilj. 2.
perspicitur s akuzativom s infinitivom 195. c).
perspicuum est s akuzativom s infinitivom 195. a).
persuadeo 2. str. 65.; *persuadeo ut* 241. 2.; s akuzativom s infinit. 241. 2 bilj. 1.; s dativom 141.; *persuasum mihi est* 141. bilj.
perterritus s ablativom causae 175.
pertimesco 2. str. 77.
pertineo 3. str. 67.; bez participa perf. pas. str. 67.
pervado s akuzativom 134.
peto 3. str. 74.; složenice str. 74.; perf. 87. 3.; *peto ut* 241. 2.; konstr. 139. 3. i bilj.; s ablativom instrumenti 169. b).
piget 103. 1. b); konstr. 132.; s infinitivom ili s *quod* 132. bilj. 1.; sa zamjenicom u srednjem rodu 132. bilj. 2.; mjesto imperativa konjunktiv 132. bilj. 4.
pingo 3. str. 74.; s participom prez. 210. 2.; s akuzativom s infinit. 210. 2. bilj. 1.
placeo 2. str. 66.; s dativom 140.; *placet* s infinit. 192. 2.; s akuzativom s infinit. 195. b).; s *ut* 241. 2.
plaudo 3. str. 72.; složenice str. 73.
plecto 3. str. 76.
plenus s genitivom 159. 1.
plico 1. str. 64.; složenice str. 64.
pluit 103. 1. a); konstr. 169. b).
pluralis modestiae 277.
pluralis intensivae magnitudinis 265. a).
plurimi genitiv pretii 161.
plurimo ablativ pretii 173.
plus poraba 51. bilj.; s genitivom partitivnim 158. b); *pluris* genitiv pretii 161.; *plus aequo, iusto* 168.
plusquamperfectum 228. VII.
pluvia plural, značenje 265. a).
polleo 2. str. 67.
polliceor 2. str. 79.; s akuzativom s infinit. 196. b).
pone 110. 1.
pono 3. str. 75.; složenice str. 75.; s ablativom loci 183. 1. a).
populatus particip značenje 86. bilj. 2.
porticus rod 37.
portus dat. abl. pl. 36. 1. b).
posco 3. str. 76.; složenice str. 76.; s dva akuzativa 139. 2.; *posco aliquid ab aliquo* 139. 2.; s konjunktivom bez *ut* 241. 2. bilj. 2.
posse u irealnim kondicionalnim zavisnim rečenicama 256. b) bilj.; u irealnim kondicionalnim zavisnim rečenicama u konjunktivu perf. 256. a) bilj.; u indikativu u apodozi irealnih kondicionalnih rečenica 255. 2. bilj. 3. a); izriče budućnost 232. b) bilj.; u indikativu mjesto hrv. kondicionala 215. 1.; *possum* s infinitivom 193.; mj. infinitiva futura 196. b) bilj. 3.; konjugacija 95.
possideo 2. str. 65.
possido 3. str. 71.
post 110. 1.; uz ablativ mensurae 174.
postea za oznaku budućnosti 235. bilj. 4. II.
postpono s dativom 142.
postquam poraba 250.; s perfektom 233. 3.; s pluskvamperfektom 250. bilj.
postridie za oznaku datuma str. 216.; u listovima 228. VII. Dodatak.
postulo konstr. 139. 2.; s prijedlogom *de* 162. bilj. 1.; *postulo ut* 241. 2.
potestatis suae aliquid facere 155. bilj. 2.

potior s ablativom 171.; s genitivom 171. bilj. 2.; gerundiv 204. 4. bilj. 1.
poto 1. str. 64.; *potus* aktivno značenje 86. bilj. 4.
prae poraba 110. 2.; njim se izriče zapreka 175. 3. bilj. 2.
praebeo 2. str. 66.; s dva akuzativa 138. i bilj 5.
praecedo s akuzativom 135.
praecello 3. str. 68.; s dativom 135.
praeceps sklonidba 30. 8.
praecipio 3. str. 69.; *praecipio ut* 241. 2.
praeditus s ablativom 170. 2.
praeesse s dativom 142.; s dat. gerundiva 204. 2 a).
praefero s dativom 142.
praeficio s dativom 142.
praepositiones vidi prijedlozi.
praescribo ut 241. 2.
praesens 228. 1.; praesens historicum 228. I.
praesertim cum 245. 1.
praestat s infinitivom 192. 2.; *praestat quam* 239- a) 2.
praesto 1. str. 63.; *praestiti* perf. za *antecello*, *excello* str. 68.; s dva akuzativa 138.: *se praestare* poraba 138. bilj. 5.; dativom 135.; s ablativom mensurae 174.
praesum str. 83.; s dativom 142.; s dativom gerundiva 204. 2. a)
praeter 110. 1.
praetereo s akuzativom 134.; *praeteritus* particip atributivno 86. bilj. 3.
praeterit me 131.
praetergredior s akuzativom 134.
praetermitto i *nihil praetermitto quin* 244. 2.
praetervehor s akuzativom 132.
prandeo 2. str. 65.; *pransus* aktivno značenje 86. bilj. 5. i str. 65.
precor ut 241. 2.; konstr. 139. 3.
prehendo 3. str. 71.
premo 3. str. 72.; složenice str. 72.
pridie = danas, u listovima 228. VII. Dodatak; za oznaku datuma str. 216.
priusquam poraba 253.; s prezentom 233. 1.; s konjunktivom 253. 2.; s indikativom i konjunktivom prez. gotovo bez razlike 253. 2. bilj. 1.
privare s ablativom separationis 165. 1. a).
pro 110. 2.; *pro* = za, mjesto 144. bilj. 1.; *pro* s ablativom imenice mj. relativne rečenice 284. c).
probatur mihi aliquid 149. bilj. 2.
processit eo impudentiae, ad eam impudentiam, tantum impudentiā 158. f).
prodeo extra modum 135. bilj.
prodesse s dativom 140. 2.
prodo 3. str. 63.
proelium s *in* i ablativom ili bez njega 185. 1. bilj. 3.
proficiscor 3. str. 80.; s ablativom instrumenti 169. b).
prohibere s prijedlogom *ab* 165. 3; *prohibeo quominus* 242. 2.; *prohibeo ne* 242. 2.; s infinitivom ili akuzativom s infinit. 242. 2. bilj. 3.
proinde 230. 5. i bilj.; *proinde quasi* 240. bilj. 1. *proinde ac si* 240.; *proinde ac, atque* 239. a. 3); *proinde ac si* ironički 240. bilj. 2.
promitto 3. str. 73.; s akuzativom s infinit. 196. b).
promo 3. str. 72.
pronomina vidi zamjenice.
prope 110. 1.; s indikativom mj. hrv. kondicionala 215. 4.; *prope* s prijedlogom *ab* 180. bilj. 2.
propero s infinit. 193.; *propero* prevodi se: brzo, žurno 294. 1.
propinquus s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 1.
propior s dat. 140. 3.; s akuzat. 140. 3. bilj. 7.
propius svagda s akuzativom 140. 3 bilj. 7.

propono s gerundivom 202.; s prijedlogom *ad* i gerundivom 202. bilj.

proprius s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 5.

propter 110. 1.; mj. ablativa causae 175. 3. bilj. 2.

propterea 241. 1.; *propterea quia, quod* 245. 3.

prospicio 3. str. 73.; konstr. 146.; *prospicio ut* 241. 2.

prosum konjugacija str. 83.; s dativom str. 122. bilj.

provideo 2. str. 65.; konstr. 146.; *provideo ut* 241. 2.

provisus s dat. lica 149. bilj. 2.

proxime svagda s akuzativom 140. 3. bilj. 7.

proximus s dat. 140. 3.; s akuzativom 140. 3. bilj. 7.

prudens s genitivom 159. 1.

pudet 103. 1. b); konstr. 132.; s infinit. ili s *quod* 132. bilj. 1.; sa zamjenicom u srednjem rodu 132. bilj. 2.; mj. imperativa konjunktiv 132. bilj. 4.

pugna s *in* i ablativom ili bez njega 185. 1. bilj. 3.

pugnare s dativom 152. 2.

pulchrum est s akuzativom s infinit. 195. a); s indikativom mj. hrv. kondicionala 215. 1.

pungo 3. str. 68.; složenice str. 68.

purus s genitivom 159. 1 bilj. 3.

puto s dva akuzativa 138.; s genitivom pretii 161.; konstr. 161. bilj. 1.; s ablativom 161. bilj. 2.; s ablativom loci 183. 1. c); s akuzativom s infinitivom 196.; *putares* 216. 2.

putor s dva nominativa 116. 2.; s genitivom posesivnim 155.; s nominativom s infinit. 200. 3.

putandum est s akuzativom s infinitivom 195. c).

Q.

qua de causa 285. bilj.

quaero 3. str. 74.; složenice str. 74.; s akuzativom = tražiti koga 139. 4. bilj. 1.; *quaerere aliquid ex, de, ab aliquo* 139. 4. bilj. 1.

quaeso, quaesumus 102. 5. d); s imperativom 218. 1. bilj.

qualis = et talis, talis autem 285. bilj.

qualis — talis 239. a) 1.

qualiscumque s indikativom mjesto hrv. kondicionala 215. 3.

quam uz superlativ 53. bilj. 2. a); mj. ablativa comparationis 168.; uz *plus, minus* se izostavlja 168. bilj.; *quam* poslije komparativa i riječi komparativnoga značenja 239. a) 2.; *quam ut* poslije komparativa s konjunktivom 243. 2.; *quam — tam* 239. a) 1.

quamdiu 252. 2.

quamobrem 285. bilj.

quamquam poraba 258. 2.; *quamquam* u glavnim rečenicama 258. 2. bilj. 2.

quam qui poslije komparativa s konjunktivom 259. 4. b) δ).

quamvis s konjunktivom 258. 1.; s konjunktivom prez. ili perf. 258. 1. bilj. 1.; *quamvis* uz pridjeve i priloge 258. 1. bilj. 2.

quandoquidem 245. 2.

quantus 259.; *quantus-tantus* 239. a) 1.; *quanti — tanti* genitivi pretii 161.; *quanto — tanto* ablativi mensurae 174.

quantum s genitivom partitivnim 158. b); s indikativom 259. 5.

quantuscumque s indikativom mjesto hrv. kondicionala 215. 3.

quare 285. bilj.; *est, non est quare* 245. 3. b).

quasi 240.; ironički 240. bilj. 1.; *quasi vero* ironički 240. bilj. 1.; *quasi* s modus irrealis 240. bilj. 2.; *quasi quidam* 288. 3. bilj.; *quasi quisquam* 288. 4. bilj.

quatio 3. str. 73.; složenice str. 73.

-que poraba 230. 1. a) i bilj. 1.

quemadmodum — ita 239. a) 4.

queo, nequeo konjugacija 100.; s infinitivom 193.

queror 3. str. 79.; s akuzativom 133.; *queror de aliqua re* 133.; s akuzativom s infinit. ili s *quod* 196. d) i 246.

quī ablativ 67. bilj. 3.; *quī* = kako 68. bilj.

qui mjesto genitiva objektivnoga 156. bilj. 4.; u relativnim rečenicama 259.; u relativnim namjernim rečenicama 259. 4. a); u relativnim posljedičnim rečenicama 259. 4. b); u relat. uzročnim rečenicama 250. 4. c); u relat. dopusnim rečenicama 259. 4. d); *qui quidem* 259. 5.; *qui dicitur, qui vocatur* 285.; *nemo, nihil, quis est, qui* 259. 5. b) β); *qui* = *et is, is autem, enim* itd. 285.; *qui* = *et is, nam is* u neupravnom govoru u akuzativu s infinit. 261. 2. bilj. 1.

quia poraba 245. 2.; *eo, ideo, idcirco, propterea, quia* 245. 3.; *quod quia* 285. bilj.

quicumque s indikativom mj. hrv. kondicionala 215. 3.

quid hoc homine faciam 167. b) bilj. 1.; *quid me fiet* 167. b) bilj. 1.

quidam poraba 288. 3.; *quidam* uz pridjeve 288. 3. bilj.

quidquid s indikativom mjesto hrv. kondicionala 215. 3.

quiesco 3. str. 76.

quin s konjunktivom 244.. *nemo est quin* 244. 1.; *non quin* 245. 3. c); *quin* poslije glagola priječiti 242. 2. bilj. 2.; *quin* = *qui non, ut non* 244. 1. i 244. 3.

quīs = *quibus* 67. bilj. 3.

quis? quid? deklinacija 68.; poraba 287.; *quis est qui* 287. bilj.; *quis* u retoričkim pitanjima prevodi se: gdje, kad, kako 287. bilj.; s genitivom partitivnim 158. e).

quis (neodređena zamjenica) poraba 288. 1.

quippe qui s konjunktivom 259. 4. c) bilj.

quisquam poraba 288. 4.; s genitivom partitivnim 158. e); *vix, quasi quisquam* 288. 4; bilj.

quisque poraba 283. 5.

quisquis s indikativom mj. hrv. kondicionala 215. 3.

quo s konjunktivom (= ut eo) 241. 1.

quo-eo 239. a) 1.

quo-eo ablativ mensurae 174.

quo: non quo, non quo non 245. 3. c).

quo facto 285. bilj.

quoad poraba 252. 2. i 3.; s indikativom i konjunktivom 252. 3.

quod: nihil est quod 259. 4. b) β).

quod poraba 245. 3.; *eo, ideo, idcirco, propterea quod* 245. 3.; *quod* s indikativom i konjunktivom 245. 3.; *est, non est quod* 245. 3. b); *habeo, non habeo quod* 245. 3. b); *non quod, non quod non* 245. 3. c); *quod* faktično 247.; *quod* poslije glagola *facio, accidit* itd. s prilozima 247. b); *quod si, nisi* itd. 285. bilj.; s genitivom partitivnim 158. b); *quod quoniam* 285. bilj.; *quod* poslije pokaznih zamjenica i priloga 247. a).

quod sciam 259. 5.

quominus 242. 2.

quoniam 245. 2.; *quod quoniam* 285. bilj.

quoque 230. 1. a) i bilj. 1.

quot — tot 239. a) 1.

quotiens — totiens 239. a) 1.

quotquot s indikativom mjesto hrv. kondicionala 215. 3.

quum = *cum* (veznik).

R.

rādo 3. str. 73.
rapio 3. str. 75.; složenice str. 75.
ratio ablativ modi bez prijedloga *cum* 177. 2. bilj. 1.
ratus misleći 206. bilj. 2.
recenseo 2. str. 67.
recido 3. str. 67.
recingor s akuzativom 136a.
recipio s abl. instrumenti 169. b); sa supinom 213. 1. bilj. 1.
recordor konstr. 160. 2. bilj. 1.; s akuzativom s infinit. 196. a).
rectum est s akuzativom s infinitivom 195. a).
recurro 3. str. 68.
recuso konstr. 242. 2.
redarguo 3. str. 71.
reddo 3. str. 63.; s dva akuzativa 138.; konstr. 138. bilj. 2.
redeo perf. 87. 3.
redimo 3. str. 69.
redolere s akuzativom 137. 2. bilj.
redundo s ablativom 170.
refello 3. str. 68.
refero str. 85.
refert konstr. 163. bilj.; s akuzativom s infinit. 195. b).
refertus s ablativom 159. 1. bilj. 2. i 170. 2.; s genitivom 159. 1. bilj. 2.
reformīdo s akuzativom 133.
rego 3. str. 73.
relinquo 3. str. 70.; s dva dativa 150.; s gerundivom 202.
reliquum est ut 243. 2.
reminiscor 3. str. 80.; s genitivom memoriae 160. 1.; s akuzativom s infinitivom 196. a).
removere s ablativom separationis 165. 3.
renīti s dativom 140. 2.
reor 2. str. 79.
repello 3. str. 68.
repo 3. str. 72.
reperio 4. str. 77.; s dva akuzativa 138. bilj. 1.
reperior s nominativom s infinit. 200. 5.
reperiuntur qui s konjunktivom 259. 4. b) β)
reposco 3. str. 76.; konstr. 139. 2.; s dva akuzativa 139. 2.
reprehendo 3. str. 71.; *reprehendo quod* 246.
repugnare s dativom 140. 2.
res: *re* abl. limitationis 167.: mj. pridjeva u pluralu srednjega roda upotrebljava se *res* 269. 3. bilj.
rescindo 3. str. 69.
resisto 3. str. 68.; konstr. 242. 2.; s dativom 140. 2.
resipere s akuzativom 137. 2. bilj.
resono 1. str. 64.
respondeo 2. str. 65.; s akuzativom s infinit. ili s *ut* 241. 2. bilj. 1.; s akuz. s infinit. 196. b).
resto 1. str. 63.
restat ut 243. 3.; *restat ut* = naposljetku 294. 1.
retineri non possum quin 244. 2.
retundo 3. str. 69.
reum facio s genitivom criminis 162.
revertor 3. str. 80.
revivisco 3. str. 77.
rhythmus str. 212.
rīdeo 2. str. 65.; složenice str. 65.
rōdo 3. str. 73.
rogatu abl. causae 175.
rogo konstr. 139. 3. i 4.; *rogare sententiam* 139. 4. bilj. 2.; *rogo* s akuzativom zamjenice u sred. rodu 137. 3.; *rogo ut* 241. 2.
rudis s genitivom 159. 1.
rumpo 3. str. 70.; složenice str. 70.
ruo 3. str. 72.; particip fut. akt. 87. 4.; složenice str. 72.
rus konstr. 181.

S.

sacer s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 6.
saepio 4. str. 78.
salio 4, str. 78.; složenice str. 78.
salve 102. 5. e).
sancio 4. str. 78.
sane u odgovoru 227. 1. a); *sane quidem* 227. 1. b).
sapio 3. str. 75.; s akuzativom 137. 2. bilj.
satis s genitivom partitivnim 158. c); s pridjevom i imenicom 158. c) bilj.
scando 3. str. 71.; složenice str. 71.
scelus est s akuzativom s infinit. 195. a).
scio imperativ 87. 1.; s infinit. 193.; s akuzativom s infinit. 196. a); *haud scio an non, nemo, nullus* 238. I. bilj. 4.; *haud scio an* bez glagola 238. I. bilj. 4.; *haud scio an, an non* 238. I. bilj. 4.
scindo 3. str. 69.
scisco 3. str. 77.; složenice str. 77.
scribo 3. str. 72.; složenice str. 72.; s akuzativom s infinit. ili s *ut* 241. 2. bilj. 1.; s akuzativom s infinitivom 196. b).
sculpo 3. str. 72.
seco 1. str. 64.; particip fut. akt. 87. 4.; složenice str. 64.
secundum 110. 1.
securus s genitivom 159. 1. bilj. 3.
secus ac, atque 239. a) 3.
sed 230. 3. i bilj.
sedeo 2. str. 65.; složenice str. 65.
segregare s prijedlogom *ab* 165. 2.
seiungere s prijedlogom *ab* 165. 2.
semideponentia 73. 3. bilj. 3.; 86. bilj. 1.
senex sklonidba 30. 6.
sententiā ablativ 167.
sentio 4. str. 78.; složenice str. 78.; s akuzativom s infinit. 196. a).
separare s prijedlogom *ab* 165. 2.
sepelio 4. str. 78.
sequitur ut 243. 3.
sequor 3. str. 79.; složenice str. 79.; s akuzativom 130.
sero 3. str. 74.; složenice str. 74.
sero 3. str. 75; složenice str. 75.
serpo 3. str. 72.
seu = *sive*.
severus s prijedlozima 140. 3. bilj. 3.
si 254.; *si non* 254. bilj. 2.; *si minus* 254. bilj. 3.; *si* u upitnim rečenicama 238. I. bilj. 3.; *si modo* 254. bilj. 2.; *quod si* 285. bilj.
sic ut 243. 1.
sicut = na pr. 154. bilj. 3.
sicut — ita, sic 239. a) 4.
significo s dva akuzativa 138. bilj. 1.
silentio abl. modi 177. 2. bilj. 2.
sileo 2. str. 67.; s akuzativom 133.
similis s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 4.
similis ac, atque 239. a) 3.
similiter ac, atque 239. a) 3.
simulac s perf. 233. 3. i 251.
simulatione abl. modi 177. 2. bilj. 2.
simulatque s perf. 233. 3. i 251.; udešava se po konsekuciji 251. bilj.
sin, sin autem 254. bilj. 2.
sine 110. 2.
sino 3. str. 74.; složenice str. 74.; s akuzativom s infinit. 196. e); s nominativom s infinit. 200. 2.
sīs 98. bilj.
sisto 3. str. 68.; složenice str. 68.
sitiens s genitivom 159. 2.
sive 230. 2. a) i bilj.; *sive-sive* 230. 2. b).
sive-sive s indikativom 215. 5.
soleo 86. bilj. 1.; *soleo* prevodi se obično 294. 1.
solito magis 168.
solitus običavajući 206. bilj. 2.
solus sklonidba 70.

solvo 3. str. 71.; složenice str. 71.; s ablativom separationis 165. 1. a); *non sum solvendō* 204. 2. bilj.

sono 1. str. 64.; particip fut. akt. 87. 4.; složenice str. 64.

spargo 3. str. 73.; složenice str. 73.

spatium: spatio abl. mensurae s prijedlogom *ab* 184. bilj.; *spatium sumo ad* s gerundom 204. 1. bilj. 2.

spe abl. comparationis 168.

specie abl. modi 177. 2. bilj. 2.

specto id ut 241. 2.

sperno 3. str. 74.

spero s akuzativom 130. 2.; s akuzativom s infinit. 196. a).

spes est s akuzativom s infinit. 195. a).

splendeo 2. str. 67.

spoliare s abl. separationis 165. 1. a).

spondeo 2. str. 65.; složenice str. 65.

sponte abl. modi 177. 2 bilj. 2.

squaleo 2. str. 67.

statuo 3. str. 72.; složenice str. 72.; s abl. loci 183. 1. a); *statuo ut* 196. f) i 241. 2.; s akuzativom s infinit. 196. f) i 241. 2. bilj. 1.; s infinitivom 193.; s akuzativom s infinit. ili s gerundivom 196. f).

sterno 3. str. 74.; složenice str. 74

sto 1. str. 63.; složenice str. 63.; s abl. pretii 173.; *per me stat quominus* 242. 2. bilj. 1.

strepo 3. str. 75.

strideo 2. str. 65.

stringo 3. str. 74.

struo 3. str. 74.

studeo 2. str. 67.; s akuzativom zamjenice u sred. rodu 137. 3.; s dativom 140. 2. i 141.; s dativom gerundiva 204. 2.; s infinit. 192.

studiosus s genitivom 159. 1.

suadeo 2. str. 65.; složenice str. 65.; *suadeo ut* 241. 2.

sub 110. 3.

subeo s akuzativom 135.

subsum str. 83.

subicio s dativom 142.

substantiva composita 104. II. 1.

succurro 3. str. 68.

suesco 3. str. 76.; složenice 76.

sui poraba 278. i d.; mjesto *sui* itd., *ipse* 278. 3. bilj. 2.

sum konjugacija 94. I. 1.; složenice str. 83., s genitivom posesivnim 155.; s genitivom qualitatis 157. b); s genitivom pretii 161.; s dvostrukim dativom 151. 1.; *sum oneri ferendo* 204. 2. bilj.; *non sum solvendo* 204. 2. bilj.; složenice sa *sum* s dativom str. 122. bilj.

sunt qui s konjunktivom 259. b) β).

sumo 3. str. 72.; složenice str. 72.; s dva akuzativa 138.; *sumo spatium, tempus, diem ad* s gerundom 204. 1. bilj. 2.

super 110. 3.

superbus s abl. causae 175. 1.

superest ut 243. 3.

supero s abl. mensurae 174.

supersum str. 83.

suppleo 2. str. 66.

supplico s dativom 141.

supra 110. 1.; s ablativom mensurae 174.

supter 110. 3.

sus sklonidba 31.

suscenseo 2. str. 67.; s dativom 140. 2. bilj., s akuzativom s infinit. ili s *quod* 196. d) i 246.

susceptus s dativom lica 149. bilj. 2.

suscipio 3. str. 69.

suspendo 3. str. 68.

sustineo 2. str. 67.

suus poraba 278.

synizesis str. 214.

*

T.

taceo 2. str. 66.; s akuzativom 133.
taedet 103. 1. b); konstr. 132., s infinit. ili *s quod* 132. bilj. 1.; sa zamjenicom sred. roda 132. bilj. 2.; mjesto u imperativu stoji u konjunktivu 132. bilj. 4.
talis ut 243. 1.; *talis qui* 259. 4. b) α).
talis — qualis 239. a) 1.
tam ut 243. 1.; *tam qui* 259. 4. b) α); *tam — quam* 239. a) 1.
tamen 230. 3. i bilj.; *tamen* pokazuje koncesivnost participa 210. 2. bilj. 3.
tametsi 258. 2. i bilj. 1.
tamquam 240.; *tamquam si* 240.
tango 3. str. 68.; složenice str. 69.
tanti genitiv pretii 161.
tantīdem genitiv pretii 161.
tantopere ut 243. 1.
tantum s genitivom partitivnim 158. b).
tantum abest ut — ut 243. 3. bilj. 2.
tantus — quantus 239. a) 1.
tantus ut 243. 1.; *tantus qui* 259. 4. b) α).
temperare konstr. 146.
temptare si 238. I. bilj. 3.
tempus: *id temporis* 137. 3. bilj. 2.; s prijedlogom *in* ili bez njega 185. 1. bilj. 1.; *tempus sumo ad* s gerundom 204. 1. bilj. 2.; *tempus fuit cum* 249. I. 1. bilj.
tendo 3. str. 69.; složenice str. 69.
teneo 2. str. 67.; složenice str. 67.; s abl. instrumenti 169.; *se tenere* s abl. instrumenti 169. b).
tenus 110. 2.
tergo 3. str. 73.; složenice 90. III.
tero 3. str. 74.; složenice str. 74.
terreo 2. str. 66.
testimonio ablativ 167.
testis sum s akuzativom s infinit. 196 b).
texo 3. str. 75.
thesis str. 212.
timeo 2. str. 67.; konstr. 146.; s akuzativom 130. 2. a); *timeo ut* ili *ne* 242. 1.; s infinit. 242. 1. bilj. 2.
timor: *in timore sum ut* ili *ne* 242. 1.
tollo 3. str. 75.; složenice str. 75.
tondeo 2. str. 65.
tono 1. str. 64.; *tonat* str. 90.
torqueo 2. str. 65.
torreo 2. str. 67.
tot — quot 239. a) 1.; *tot ut* 243. 1.
totiens — quotiens 239. a) 1.
totus sklonidba 70.; u ablativu loci bez prijedloga 182. 1.
traditum est s akuzativom s infinitivom 195. c).
traditur, traduntur s nominativom s infinit. 200. 4.
trado 3. str. 63.; s akuzativom s infinitivom 196. b); s gerundivom 202.
traho 3. str. 73.
traicio s dva akuzativa 134. bilj.
trans poraba 110. 1.
transcendo s akuzativom 134.
transduco s dva akuzativa 134. bilj.; *transduco trans* 134. bilj.
transeo modum 135. bilj.
transgredior s akuzativom 134.
transporto s akuzativom 134.
transvolo s akuzativom 134.
tremo 3. str. 75.
tribuo 3. str. 72.; složenice str. 72.; s dativom kao predikatom 151. 2.
tribus rod 37.; dativ pl. 36. 1.
trudo 3. str. 73.
tueor 2. str. 79.; složenice str. 79.
tui kao genitiv objektivni 156. bilj. 2.
tundo 3. str. 69.; složenice str. 69.
tum u neupravnom govoru mjesto *nunc* 261. 3. bilj.; *cum — tum* 230. 1. b).
turpe est s akuzativom s infinitivom 195. a).
turpis sa supinom na — *u* 213. 2.
tutus s prijedlogom *ab* 165. 1. b).

U.

ubi s genitivom 158. f); *ubi* s perf. 233. 3.; *ubi primum* s perf. 233. 3. i 251., ali vrijeme prema konsekuciji 251. bilj.; *ubi* = *ut ibi* 259. 4. a); *ubi* = *et ibi, ibi autem* 285. bilj.

ulciscor 3. str. 80.

ullus sklonidba 70. 1.; poraba 288. 4.; *ullus* uz *sine* 288. 4. bilj.

ultra poraba 110. 1.: s ablativom mensurae 174.

unde 259.; *unde* = *ut inde* 259. 4. a); *unde* = *et inde* 285. bilj.

ungo 3. str. 74.

unus sklonidba 56.; *unus* s prijedlozima mjesto genitiva partitivnoga 158. f) bilj. 1.; *unus* s genitivom partitivnim 158. f) bilj. 2.

urbs uz imena gradova 180. bilj. 1.

urgeo 2. str. 66.

uro 3. str. 72.

usus služeći se 206. bilj. 2.

ut = na pr. 154. bilj. 3. i 239. a) 4. bilj.; *ut* = kao 124 1. bilj., 239. a) 4. bilj.

ut u namjernim rečenicama 241.; *ut non, ut ne* u namjernim rečenicama 241. bilj.; *ut non dicam* i *ne dicam* 241. 1. bilj.; *ut* poslije izraza bojazni 242. 1.; *ne non* = *ut* 242. 1.; *ut, ut non* u posljedičnim rečenicama 243.; *ut non* = *quin* 244. 1.; *ut* s koncesivnim konjunktivom 220. bilj. i 258. 1.; *ut* s perfektom 233. 3. i 251.; *ut primum* s perfektom 233. 3. i 251., ali prema konsekuciji 251. bilj.; *ut* — *sic* u adverzativnom značenju 239. a) 4. bilj.; *ut si* 240.; *ut* — *ita, sic* 239. a) 4.

uter sklonidba 70. 1.; s genitivom partitivnim 158. e).

uterque poraba 288. 6.; s genitivom partitivnim 158. e); uz *uterque* stoji imenica u istom padežu 158. f) bilj. 4.; zamjenica u genitivu 158. f) bilj. 4.

utilis s dativom 140. 3.; s prijedlogom *ad* 140. 3. bilj. 2.; s prijedlogom *ad* i gerundom 203. b) bilj. 1.

utinam, utinam ne 221.

utor 3. str. 80.; s abl. 171.; *utor* = imam 171. bilj. 1.; gerundiv 204. 4. bilj. 1.

utrum — *an* (u rastavnim pitanjima) 225. i 238. II.

utut s indikativom mjesto hrv. kondicionala 215. 3.

V.

vaco s ablativom separationis 165. 1. a); s dativom 140. 2. bilj.

vacuus s ablativom separationis 165. 1. b); s prijedlogom *ab* 165. 1. b) bilj. 1.; s ablativom 159. 1. bilj. 1.

vado 3. str. 73.; složenice str. 73.

vae s dativom 136. bilj. 1.

valeo 2. str. 66.; *vale* 102. 5. e).

ve 230. 2. a) i bilj.

veho 3. str. 73.

vehor 3. str. 79.; s ablativom instrumenti 169. b).

vel poraba 230. 2. a) i bilj.; *vel-vel* 230 2. b); uz superlativ 53. bilj. 2. a).

velim s konjunktivom 218. 1. bilj., 221., 241. 2. bilj. 4.

velle kao infinitiv fut. 196. b) bilj. 3.

vellem s konjunktivom 221. i 241. 2. bilj 4.

vello 3. str. 71.; složenice str. 71.

velut = na pr. 154. bilj. 3.; *velut si* 240.

vendere str. 63.; s ablativom pretii 173.

veneo pasiv za *vendo* 86. bilj. 5., str. 63.; s ablativom pretii 173.

venio 4. str. 77.; složenice str. 78.; s dva dativa 150.; s participom prez. 210. 2. bilj. 2.; sa supinom 213. 1.; *mihi venit in mentem* konstr. 160. 2. bilj. 2.

verba anomala 94. i d.

verba affectuum s akuzativom 133.; s akuzativom s infinit. ili s *quod* 196. d) i 246.

verba composita 104.II.

verba copulativa 116.; *verba verbalia* 104, I. C. a); *denominativa* 104. I. C. b); *frequentativa* 104. I. C. a) 1.; *desiderativa* 104. I. C. a) 2.; *deminutiva* 104. I. C. a) 3.; *inchoativa* 91. V; *causativa* 104. I. C. a) 5.; *verba defectiva* 102.
verba efficiendi s *ut* 241. 2.
verba impersonalia 103.; konjunktiv mj. imperativa 103. 1. bilj.
verbum finitum i *infinitum* 73. 6.; *verbum infinitum* 188. i d.; *verbum finitum* 214. i d.
vereor 2. str. 79.; *vereor ut* ili *ne* 242. 1.; s infinit. 242. 1. bilj. 2.
vergo 3. str. 76.
verisimile est s akuzativom s infinitivom 195. a); *verisimile est* = zacijelo 199. bilj.
veritus bojeći se 206. bilj. 2.
vero 230. 3. i bilj.
verro 3. str. 76.
versus 110. 1.
versus str. 212.; *versus acatalectus* str. 213.; *v. catalecticus* str. 213.; *v. hypercatalectus* str. 213.; *v. heroicus* str. 214.; *v. elegiacus* str. 215.
verto 3. str. 71.; složenice str. 71.; s dativom kao predikatom 151. 2.
verum 230. 3. i bilj.
vescor 3. str. 80.; s ablativom 171.
vestri genitiv objektivni 156. bilj. 1. i 2.
vestrum genitiv partitivni 156. bilj. 1.
veto 1. str. 64.; s akuzativom s infinit. 196. e); s nominativom s infinitivom 200. 2.
vicinus s dativom 140. 3.; s genitivom 140. 3. bilj. 1.
video 2. str. 65.; *video ut* 241. 2.; *videres* 216. 2.; s akuzativom s infinit. 196. a) i 210. 2. bilj. 1.; s participom prez. 210. 2.
videor kao kopula 116. 1.; s nominativom s infinit. 200. 1.; s genitivom posesivnim 155.; *videor* u uklopljenoj rečenici s *ut* lično 200. 5. bilj. 1.
vigeo 2. str. 67.
vincio 4. str. 78.
vinco 3. str. 70.
vinum plural, značenje 265. a).
vis sklonidba 30. 7.; s genitivom partitivnim 158. a).
viso 3. str. 71.
vitio abl. modi 177. 2. bilj. 2.
vito s akuzativom 130. 2.
vitupero quod 246.
vivo 3. str. 74.
vix uz *cum inversum* 249. I. 3.; *vix quisquam* 288. 4. bilj.
voco s dva akuzativa 138.; *qui vocatur, dicitur* 285.
volo konjugacija 98.; s infinitivom 193.; s akuzativom s infinitivom 196. c); s infinitivom prez. ili perf. razlika 196. c) bilj.
volvo 3. str. 71.; složenice str. 71.
voluntate abl. modi 177. 2. bilj. 2.
vomo 3. str. 75.
voveo 2. str. 65.; složenice str. 65.
vulgus rod 21.

Odsjek za Filozofiju i Kulturu Socijalistička Republika Hrvatska

Popravci.

Str.	4.	redak	2.	ozgo:	◡ mj. ◠.
„	15.	„	7.	odozdo:	*arbor* mj. *arbo.*
„	39.	„	15.	ozgo:	*laudāv-ī* mj. *laudav-ī.*
„	41.	„	13.	„	*laudā-bā-ris* mj. *lauda-bā-ris.*
„	61.	„	21.	„	na mj. ua.
„	67.	„	1.	„	*torrui* mj. *torui.*
„	72.	„	11.	„	*-ssī* mj. *-ss˘.*
„	87.	„	5.	„	*cupiens* mj. *cupienst.*
„	87.	„	13.	„	*eant* mj. *ean,.*
„	96.	„	4.	odozdo:	deklinacije mj. deklimacije.
„	107.	„	10.	ozgo:	ili mj. iii.
„	134.	„	15.	„	Često mj. Cesto.
„	171.	„	6.	odozdo:	*-ūrus* mj. *ū us.*
„	178.	„	6.	„	opominjem mj. opomijem.
„	183.	„	6.	ozgo:	c) mj. a).